Ko[illegible]
A[illegible]

Oeco[illegible]
Ko[illegible]

Med [illegible]

Tr[illegible]

En Resa Til Norra AMERICA,

På Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens befallning, Och Publici kostnad, Förrättad Af

PEHR KALM,
Oeconomiæ Professor i Åbo, samt Ledamot af Kongl. Swenska Wetenskaps-Academien.

Tom. II.

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste *Privilegio*.

STOCKHOLM,
Tryckt på LARS SALVII kostnad, 1756.

En

Resa

Til

Norra AMERICA,

På

Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens befallning,

Och

Publici kostnad,

Förrättad

Af

PEHR KALM,

Oeconomiæ Professor i Åbo, samt Ledamot af Kongl. Swenska Wetenskaps Academien.

Tom. II.

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste Privilegio.

STOCKHOLM,
Tryckt på LARS SALVII kostnad, 1756.

År 1748.

Den 6 Julii.

Om morgonen reste jag tillika med då warande Kyrkoherden wid Swenska Församlingen i London, Mag. TOBIAS BIÖRCK, och en Ängelsk Gentleman, öfwer Floden Thames til Essex, at der bese landet. Så snart wi kommo öfwer floden, war landet ungefär til en Ängelsk mil helt lågländt, at wandra öfwer, innan wi kommo upp der det började blifwa backot. Detta lågländta landet har i forna tider warit en del af Floden Thames; men är nu genom de mullwallar, och bankar, som äro upkastade wid bräddarna af Floden, skildt ifrån densamma, och gjordt til nytta, samt indeldt til åkrar, ängar och betetshagar. När det är högt watten i Floden, som sker 2 gånger om dygnet, står superficies af watnet gemenligen mycket högre, än deße lågländta fält, så at om de förenämde mullwallar ej wore, skulle watnet då flöda öfwer alt, och göra, at deße stora fält skulle se ut, som en stor sjö. Hela detta lågländta landet war

sönderskurit i åtskilliga delar, genom djupa och en famns breda diken, hwilket skett, at derigenom, afleda watnet och uptorrka landet. Deße diken gjorde deßutom här samma tjenst, som häckar eller gärdesgårdar, at hindra boskapen, at komma från betesmarkarna in på åkrar och ängar. På de fläste ställen woro deße diken fullwäxte af arundis vulgaris palustris C. B. den boskapen afbitit så långt de kunnat komma åt. Korn war nu egenteligen sått på deßa lågländta åkrar, hwilket nu stod mycket härligt. Jordmon war lera. En del af deßa åkrar låg i träde. Nu höllo de som bäst på, at slå hö, på de ställen, som woro lämnade til ängar.

Gödning —— Wi funno här i Essex, så wäl som alt omkring Gravesend i Kent, at boskaps dyngan war utförd och lagd antingen wid någon åker eller wid någon äng, hwarest den war hopkastad i stora fyrkantiga högar, dock ej allena för sig, utan hopblandad hwarftals med torf, at så ligga och brinna tilhopa, innan den kom at brukas på åker, äng, eller i trägård. Hemma wid gårdarna sågo wi gödningen både i Essex och Kent samlad och handterad, på samma sätt, som förr är beskrifwit wid Little Gaddesden 1. Del. p. 251. och följande.

Krita —— Här och där på denna sidan i Essex äro åfwen kritbärg af samma art och beskaffenhet, som i Kent. Wi sågo på et och annat ställe, at Kitan war utförd på åkern, der den låg dels laßtals, dels utbredd, öfwer åkerstyckena, at göda dem med.

Hus. Böndernas hus här i Essex woro dels murade af bara tegel, dels med korßwerke

werke och tegel deremellan, dels woro de af korßwerke och bräder spikade derpå, dels af korswerke med spjälar på, hwilka woro öfwerklistrade och smetade med ler och kalk. Deße sista woro endast de, som beboddes af torpare och annat fattigt arbetsfolck. Sjelfwa Farmernas eller Böndernas gårdar woro så wäl bygde, at de wäl kunnat tagas för wackra Herregårdar. Taken woro dels täckte med taktegel, dels med halm. Uthusen, såsom lada, loga, m. m. jemte det fattiga folkets stugor, woro gemenligen täckte med halm, på sätt, som wid Little Gaddesden är beskrifwit förut 1. Del. p. 202. Deße halmtak gjordes här mycket höga, samt ganska branta, så at rägn och wäta ej kunde stanna derpå, utan rann hastigt af, hwaraf taket som at mindre rötas, och följakteligen kunde det stå långt flera år, än et flatare tak. De gjordes ock nog tjocka, nämligen ibland til 2 och ibland til 3 qwarters tiocklek. Wäggarna på en del af ladorna woro äfwen af Flintsten. På somliga ställen höllo de nu som bäst på, at göra halmtak.

Råg war i Kent nog sällsynt, så at der woro få ställen, hwarest syntes något stycke land besådt dermed; men i Essex åt denna kanten woro nästan så många Råg- som Hwete-åkrar. Den war nu mäst fullmogen, och halmen började blifwa nog hwit, då deremot Hwetet, som wäxte bredewid honom, nu först begynte at matas eller fätta körna til säd, och war hel grönt.

Kyrkan, som låg i Essex på en hög backe midt emot Gravesend, som war mycket gammal och war mäst hel, och hållen byggd af Portlands sten om hwilken är förut talt i 1 Del. p. 371.

St. Foin. På högderna lågo åtskilliga ån-gar, hwilka woro bewäxte endast med St. Foin, som nu war afslagit och lagt i stora wålmar.

Höstackar. Höet wid gårdarna war äfwer här satt i sådana stackar, som äro beskrefne wid Little Gaddesden förut i Del. p. 211, och woro til skapnaden lika lador eller hus. På samma sätt skäres äfwen höet derifrån med en särdeles dertil gjord knif.

Watu-hoar. Näst wid alla gårdar, så här i Essex, som i Kent, hade de watu-hoar, antingen at gifwa hästar watten utur, eller ock, at hafwa det watten uti, som de wille bruka til tökning; hwilka hoar woro gjorde dels af Portlands-sten, dels ock af Bly. Watnet höll sig mycket swalt deruti. De af Bly, woro gemenligen fordrade utanpå med bräder, emedan det mjuka Blyet annars wek sig ut eller in, om någon kom at stöta derpå.

Handskära. At skära Råg och Hwete, bruka de på denna trakten i Essex icke Lia, som i Swerige på de flesta ställen, utan sina handskäror; men til korns och hafras upskärande brukades Lia. Järnet på hand-skärorna, som de hade, woro krokt som på wåra; men nästan halfparten smalare, at det så mycket lättare måtte kunna stickas in emellan säden. På undra sidan woro de icke slipade jämna i ägget, utan de hade med en fil ut filat sina tänder helt tätt utmed hwarandra, snedt twärt öfwer skärarn i ägget, twifwelsutan, at halmen så mycket fortare måtte gå af, samt derjemte ligga stadigt då de wille skära af den. På öfwa sidan war den i ägget slipad hel jämn.

Lia

Lia. Den Lia de här betjente sig af, at slå gräs med, war til järnet mycket stor och bred; emedan han annars ej så lätt skulle kunna stå emot den tjocka gräswärten, som är på en stor del af Ängelske ängarna. Wi mätte en Lia, hwars järn war 7 qwarter och 2 tum långt, samt 2 och en half tum bredt.

Om aftonen reste wi tilbaka til Gravesend.

Mjölkens Ansning. &c. Här i Kent bruka Farmerne eller landtmännerne endast några få kor, så at de icke få mera mjölk, än de sielfwe behöfwa til sitt egit hushåld. När mjölken är nyß mjölkad, sila de den samma i fyrkantiga lådor af Bly. Längden af en sådan mjölk-låda är ungefär 4 a 5 qwarter: bredden 3 a 4 qwarter. Ibland äro de af lika längd och bredd: djupleken en twärhand. När denna lådan silas om morgonen inemot full af mjölk, lämnas den, at så stå i 24 timar, eller til nästa morgon, då gräddden skummas af; men den qwarlämnade sura mjölken brukas antingen för folket, eller som mäst sker, at gifwas åt swinen. På samma sätt, den mjölk, som silas den ena aftonen, blir afskumad den nästföljande, så at de om sommaren aldrig lämna henne, at längre stå i bunken, än et dygn eller 24 timar; men om wintren får den stå halftannat dygn eller 36 timar; så at af den mjölk, som är silad om morgonen, blir gräddan icke aftagen förr än nästa dag om aftonen. Af denna gräddda kärnas sedan Smör. Jag berättade för de Ängelska qwinfolken, huru länge wi i Swerige låta mjölken stå, innan wi taga filet af henne, då de swarade, at wi på det sättet intet kunna få så

godt smör, som de; ty de sade sig hafwa försökt, at då en kärnar smör af en sådan grädda, som är tagen af en så sur mjölk, har det smöret icke halfparten af den angenäma och behageliga smaken, som det Ängelska i gemen hafwer. Et sådant smör, kärnadt af en så mycken löpen mjölk, kalla de här girughets Smör. De trodde jämwäl, at så mycket smör kan fås af söt grädda, som af sur. De läto mjölken här i Ängeland aldrig stå så länge, til deß den blef, som wåra filbunkar, med så tjock grädda och mjölk; ty de weta här ej hwad filbunka är. De sade sig därföre bruka Blykäril, at sila mjölken uti; emedan den om sommaren håller sig swalare deri. Jag frågade: om de icke brukade träkäril, at sila mjölk uti? de swarade: nej; emedan en syra sätter sig fast i trädet, som skämmer mjölken, hwilken syra de ej så lätt kunna twätta bårt. Blykärilen twättas wäl, emellan hwar gång de brukas, med warmt watten, at ej den minsta mjölk, eller syra deraf får lämnas qwar i dem; emedan den skulle skämma gräddan, och följakteligen smöret. Ingen eller ganska litet ost göres på denna orten i Kent. I Essex hafwa de en myckenhet kor och boskap. Kärnan som de bruka, är en horizontelt på en ställning liggande tunna, större eller mindre, alt som de hafwa myckenhet af mjölk til och har smala bräder, satta inuti längs efter, fulla med hål, at mera arbeta gräddan. Denna tunna wrides omomkring med en wef.

Den 7 Julii.

Gäß —— Mig berättades i dag af dem, som sade sig sielfwe hafwa sett det, at i Lincolnshire

och

och andra orter i Ängeland, pläckas en gång om året, nämligen om sommartiden mäst alla fjädrar och dun af lefwande gäß, hwilka, då de warit någon tid, åter få nya dun och fjädrar i det stället, fast de skola se nog förstälda ut i början, när de äro nyß pläckade. De, som hafwa denna plågseden, med sina gäß, föregifwa, at de dun och fjädrar, som pläckas af gåsen medan hon är lefwande, skola hafwa den egenskapen, at då de läggas i bolster, och någon ligger uppå et sådant, at de blifwa tilhopa kramade, skola de strax, så snart en går utur sängen, pösa up igen och utwidga sig til samma högd som förr, så at det föga skal kunna synas om någon legat i sängen. Sådan elasticitet skola deße dun hafwa. Åtminstone skal det wara en ganska stor skilnad derutinnan imellan dem, som äro pläckade af en gås, medan hon ännu lefwer, än när hon är död. Eljest brukades så här i Kent, som i Essex nog gäß af Landtmännerna; likaledes nog Ankor.

At få Kalf-kött hwitt. —— Provincen Essex här i Ängeland är i synnerhet fram för andra berömd för sina kalfwar, som hafwa et skönt, fett, mycket mört och ganska hwitt kött. Och at det må blifwa så mycket hwitare, såg jag, under mitt wistande i Woordford, at Farmerne eller Landtmännerne brukade lägga et stort stycke krita i en ho, der de hade sina gödkalfwar, at låta kalfwen slicka deraf, hwilket efter deras mening skulle göra så mycket, at köttet blir hwitare; men utom detta sättet blef mig i dag berättadt et annat grepp, nämligen: om de slagta, til exempel, wid klockan 6 efter middagen, en kalf på wanligt sätt, då de sticka honom i halsen, och låta blodet rinna så när af honom, at han är

måst

måst död. Då de se, at intet stort blod är mera qwar, stämma de blodet, at det ej mera får rinna, och at kalfwen kommer sig någorlunda före: låta honom så lefwa til följande dagen om morgonen, då de aldeles slakta honom. En kalf slagtad på detta sätt, sades hafwa långt hwitare kött, än om de hade slaktat honom på wanligt sätt och dödat honom på en gång. Den wittre Doctor Lister talar åfwen härom sålunda i sin Journey to Paris p. m. 157. "Hwad Får och Oxkött "i Frankriket angår, så gifwer det icke wårt "Ängelska efter; dock kan jag ej säga, at det öf"werträffar det; men deras kalfkött är ej at lik"na med wårt Ängelska, emedan det är rödt och "groft. Jag tror intet folk i Europa förstår så "wäl at handtera denna slags mat, som de Ängelske. "Detta war en tid enskylt för Essex; men nu är "det nogsamt bekant, at ingen ting bidrager me"ra til hwitheten och mörheten af kalfkött, än at "ofta tappa blodet af dem, och at gifwa dem "mycken föda af mjölk och mjöl: utom det, at de "få di sina egna mödrar. Genom blodens mykna "aftappning uttömas de röda kulor af blodet, "och alt blir til et hwitt Serum eller Chylus.

Smör. —— Uti Canterbury i Kent skal Smöret ej säljas pund-tals eller med wigt, som eljest öfwer alt i Ängland brukas, utan det är gjordt fyrkantigt och jämt som et bräde, och säljes efter alntal. Smöret i Essex sades wara en god del bättre och wälsmakeligare, än det, som göres i Kent åtminstone bättre än det, som finnes omkring Gravesend.

Krita til huswäggar. —— Wid en by som låg ej långt från en af kritgroparna, sågo wi et uthus, hwars wäggar woro hel och häll-

na upmurade af krita, den de skurit i fyrkantiga styckén. Det war endast i hörnen af huset, samt wid dör och fänstergluggar, som de murat med Tegel. En och annan af deßa kritstenar, om jag får så kalla dem, war til en del af luften skämd, och börjat falla sönder; men de flästa woro släta och oskadde. Huset syntes hafwa stått i 8 à 12 år.

Hedera —— Wid åtskilliga gårdar wärte Hedera arborea C. B. tätt wid wäggarna, hwarest den klängde sig up, och öfwertäkte ofta hela långa wäggen, som såg häraf mycket wäl ut. På lika sätt öfwerklädde den mångenstäds murar omkring kyrckor, gårdar och trä-gårdar. Murarna af det förr omtalta gamla Clostret woro til en stor del öfwerdragne härmed.

Winranckor. —— Wid ganska många gårdar i Gravesend, samt wid en stor del af Farmernas eller Landtmännernas och andra så rikas som fattigas gårdar rundt omkring på landet, hade de planterade Winrankor på de sidor om husen och stugorna, som wette mot Solen, hwilkas wäggar denna tiden om året mäst woro öfwerklädde dermed.

Kersbärsträn. —— Kent är den ort, som har namn deraf, at deri wäxa ej allenast de bästa och wälsmakeligaste Kersbär i Ängland, utan ock, om någon wil sätta tro til deras berättelse, uti hela werlden. Hwart ut en wil gå, utan för Gravesend, så wäl som längre ut på landet, får en mäst allestädes wid gårdarna se stora fält och parcker planterade endast med Kersbärsträn. Annorstädes finnas stora trägårdar af Äp-

len och Päron, antingen planterade särskildt för sig sielfwa, eller ock utblandade med Kersbärsträn. Kersbärsträden äro planterade ordine quincunciali. Marcken under dem ligger på somliga ställen aldeles i linda, och brukas antingen til äng eller betesmarck. På södra sidan om Northfleet kyrka war en stor trägård af Kersbärsträn. Jorden war deremellan Kersbärsträn upplögd, fin giord och med hwete besådd, hwilket nu stod der så skönt och härligt, som på något ställe, jag sett åt denna kanten. Af jordens bruk och beredning syntes, som hade de långe betjent sig af detta landet til åker. Åtskilliga Apel-trän woro äfwen här planterade. Kersbärsträden woro nu fulla med bär. Jorden lärer warit wäl ansadd; emedan det ej kunde märckas, at träden giordt hwetet magrare näst under dem. Wid det jag war öfwer i den delen af Essex, som ligger midt emot Gravesend, märkte jag, at näst allestädes, hwart jag wandrade omkring, fick jag nästan aldrig se något Kersbärs-trä, mindre någon hel trägård deraf, och aldraminst så mycket, som omkring Gravesend i Kent. Detta gaf mig anledning, at fråga folket i orten om orsaken, hwarföre de icke winlägga sig, at plantera här så mycket Kersbärs-trän, som i Kent, hwilket ligger strax bredewid dem, endast at Floden Thames skiljer dem åt? de lämnade mig til swars: at det ej wäl låter göra sig; emedan kersbären i Essex aldrig kunna få den behageliga smak, som i Kent. Andre sade, at emedan jordmonen i Essex är grus (Gravel); så wille ej Kersbärs-träden der fort; twärt emot trifwas Päron-trän der wäl. Emellan Gravesend och Rochester blef jag ock warse

en

en ganska stor myckenhet af Kersbärs-trägårdar på ömse sidor om wägen, i synnerhet mot Gravesends sidan. Kersbärs träden woro här planterade icke ordine quincunciali, utan alt i fyrkant. Widden emellan hwart trä war 8 alnar. Marcken emellan och under träden war öfwer alt upbrukad til åker, eller ock besådd med Saint Foin, Clover, eller Vicia vulgaris sativa J. B. At bruka deßa trä-gårdar tillika til åker, tyktes dock hafwa någon olägenhet med sig; ty emedan bären mognade några weckor för hwetet; så nödgades de, der de wille hafwa nytta af bären, på många ställen både rundt omkring och under träden samt emellan dem, trampa ned hwetet, och den sådda säden, hwilket wi sågo wara skedt öfwer alt, så med Hwete, som med Korn och Hafra; men der Trägårdarne woro besådde med Clover, St. Foin och Vicia, war ej den olägenhet; emedan deße höslag gemenligen woro afslagne och bärgade, innan bären blefwo fullmogne. Angelske Trägårdsmästare påstodo, at frukträden, då trifwas bäst, och bära den ymnigaste och mäst wälsmakeliga frukt när jorden under och emellan träden hålles brukad och lös, som en upkörd åker, utan at sädesarter, gräsślag eller ogräs tillåtes at wäxa derpå. De hade skutit och hängt fullt med döda Kajor, Råkor, Kråkor, Skator &c. up i trädens qwistar, at afskräcka deras Cammerater, at komma dit, antingen at skada träden eller säden. Af deßa uphängde halfrutnade och stinkande foglar, war ej swårt, at på långt håll känna, när någon Kersbärs-trägård war i nägden. Hela denna tiden fördes dageligen hela Båtlaster från Gravesend til London, med Kersbär af flera slag.

Den

Den 8 Julii.

Åkrar.——Många af de åkrar, som lågo i träde, woro så fulla af qwickrot (Fl. Svec, 105. at det war ynckan wärdt. Jag blef aldrig warse något dike på alla de åkrar, som woro i nägden omkring Gravesend, ej eller deromkring: inga wattufåror inga åker-renar. De lägsta stället woro besådde med Gumrik, som gemenligen hade 12 à 13 korn i hwardera raden. Färgen af jorden och emellan på åkren, war en kött-färg: mullen ganska lös med nog små runda släta flintstenar och kritbitar deribland. På somliga ställen kunde tydeligen ses, at diken behöfts; emedan watnet der stannat och syrts, så at hwetet stod ganska tunt. Mångenstäds woro trädesåkrarne ej ännu upkörde, sedan säden skars af dem förledit år; utan de lågo aldeles öfwerwäxte med ogräs.

Wau. (Linn. Flor. Svec. 439.) som brukas til gul färg, war på åtskilliga ställen updragen med rot och alt, bunden i små kärfwar, och satte mot hwarandra på åkern at torkas, på samma sätt, som wi göre med hampa och lin. Deß frön woro ännu ej stort mer, än halfmogne. Den wäxte här dels i myckenhet wildt, dels planterades den med flit.

Den 9. Julii.

Ängar. —— De låga ställen i Kent wid Themse strömmen, woro indelte i ängar och beteshagar. Deße lågo så lågt, at då der war högt watten i Floden Thames, war wattubrynet mycket högre än deße ängar och beteshagar; men mullbanckarna wid sidan af Floden hindrade watnet

net, at öfwerswämma desza låga fält, hwarom, förr ut är talt. Inga trän wäxa på desza lågländta ängar, utan i stället för häck eller annan gärdesgård omkring dem, hafwa de gräfwit djupa, och ungefär en famns breda diken, hwilka nu stodo måst fulla af watten, och gjorde här samma tjenst som annan hägnad, at hindra boskapen at gå deröfwer från den ena beteshagen eller ängen til den andra. Arundo (99) vulgaris palustris J. B. och Scirpus (Linn. Flor. Svec. 39.) eller hafssäf wäxte i största myckenhet i desza diken, och woro konas bästa föda. De gräsarter, hwaraf wäxten på desza ängar förnämligast bestod, woro Alopecurus culmo erecto, (52.) Gramen secalinum pratense elatius, Moris. samt Aira (67.) eller Gramen lanatum Dalech. Desse gjorde här den finaste, tätaste och frodigaste gräswärt, som någon på sin äng kunde sig önska. Nu sloges här som bäst. Beteshagarna woro indelte i flere afdelningar, så at då boskapen gick den ena weckan på den ena beteshagen, fick gräset wäxa i 2 eller 3 andra, der boskapen gått förut; och när boskapen warit här en wecka, flyttades han sedan i den beteshagan, som först af alla desza wid sista omhwarfwet blifwit från deras bete befriad. Härigenom skedde til en del, at gräset gick boskapen midt på benet. I hwar beteshaga war gemenligen en liten damm med slutta sidor eller bräddar åt någondera kanten, at boskapen måtte få där watten; emedan diksbräddarna med flit woro gjorda så branta, at de ej kunde komma åt at dricka derwid. På ängarna fanns ej det minsta tecken til måsa; emedan det täta och frodiga gräset förhindrat sådant

damt. På de flästa ställen woro ängarna jämna och släta, utan någon tufwa; men på somliga enkannerligen längre upp mot åkrarna, woro nog tufwor, fast små. Uti en och hwar af dem, som wi gräfde sönder, fans en myckenhet små gula myror. På åtskilliga ställen, der de nyß och i dag slagit hö, funno wi lös mull i små högar nyligen och tör hända i denna wecka til en del hopdragne, och liknade en mullwadshög; men då denna mull utkastades fans den full af förenämde myror. Såledesäro de uphof til dessa tufwor. Men wi fingo ock tilfälle, at uptäcka en annan orsak til dem här på orten, som war Juncus Acutus panicula Sparsa. C. B. Denna wäxte på många ställen i ganska stor myckenhet: hade den egenskap, at altid wäxa i tufwor: rördes ej af något Creatur för des hårdhet och sträfhet skull; fäster i sig damb, strå, och annat, som drifwes af wädret. Så snart denna kommer at wäxa på den jämnaste marck, gör den samma, inom få år, henne full med tufwor.

Gödslens förmerande —— Mullen, som uppgräfwes, wid det förenämde diken göras, fördes efter någon tid af Farmerne eller bönderne hem, hwarest den lades i så gården hwarftals med gödslen, efter boskapen i högar, at ligga der och brinna tilhopa med den samma, som sålunda gjorde en utwald gödsel.

Den $\frac{8}{19}$ Julii.

Gärdesgårdar. På något enda ställe sågo wi gärdesgårdar, som woro gjorde mäst af sprätar, hwilka gärdes gårdar skola på somliga ställen här i landet wara nog brukelige. De göras

ras på det sätt, at i stället wi hos oß sätta twänne stafrar i bredd, sättes där endast en enda, hwilken merendels ej är längre, ön högden af gärdesgården. Emellan hwar stör är wid paß en aln. I stället för gärdsel brukas smala språtar, eller qwistar af trän, som wridas skiftewis i bugter om stafrarna, på det sätt, at då den ena stafwern blifwit lämnad på wänstra sidan om den horizontelt lagda språten, kommer den nästföljande, at blifwa på högra sidan om den samma; och så widare.

Serratula. Foliis dentatis spinosis. Linn. Flor. Svec. 662. eller Åkertisteln wäxte mångenstäds til största myckenhet i den lösa mullen, på wallar. På somliga ställen war han afslagen, at han icke måtte få tilfälle, at mogna och fröas, samt så skäma bårt de åkrar och kryddgårdar, som woro deromkring. Annorstädes hade de den i Swerge brukeliga elacka plägseden, at de lämnade Tisteln orörd, hwarigenom han så mycket bättre fick frihet at utsprida sig alt omkring, och blifwa skadelig för den sådda säden och andra Kryddgårds wäxter.

Wägar. —— Mäst allestäds på ömse sidor om lands-wägar woro Hagtorns häckar, planterade, at en gick eller reste här, som i en Allée eller i en trä-gård. Deße landswägar hade ej den beskaffenhet, som hos oß i Swerige, nämligen, at wägen låg högre, än landet deromkring, utan är här aldeles twärt emot, nämligen så, at wägen merendels går djupt nedi jorden til 1 2 a 3 alnars djup, så at mången skulle tro, det wägen wore endast någon uttorkad bäck. Gemenligen är på endera sidan om wägen, (om icke

icke på hägge) på wallarna eller de höga sidor en gång-wäg, hwaruppå de, som wandra til fots, gå, så at de icke äro i fara för dem, som köra eller rida. At wägarna äro så djupa, tyckes komma deraf, at här i landet brukas ganska stora wagnar med flera hästar före, på hwilka lägges en ganska stor tyngd. Genom många års körning, synes desse wagnar så hafwa ätit sig ned i marcken, och gjordt wägen så djup; deremot hafwa häckarna, som äro planterade på ömse sidor om wägen; ökat mullen, dels af dam, som fastnadt derwid, dels af de löf, som de årligen fälla, dels af den jord, som liksom en liten wall skåtas upp mot rötterna, då häcken göres, eller omlägges. Men förnämsta orsaken tyckes dock komma af wagnarna; emedan åkrar, ängar, och betesmarker på sidorna äfwenledes merendels ligga högre, än wägen. Jordmon, som här består af sandgrus och klapper, och som strax drager watnet i sig, gör, at desse wägar, ej hafwa mycken olägenhet af rägn. Wid mycken nederbörd rinner wäl något watten in på deßar wägar; men det warar ej länge, och är deßutom rinnande watten utom Floden Thames, här ganska sällsynt.

Den $\frac{10}{21}$ Julii.

Bönor — På hwilkendera sidan jag kom ut omkring Gravesend i Kent, fick jag altid, wid hwar Farmers gård, se något stort Bönland. På somliga ställen woro helt stora åkrar och fält endast besådde därmed. Det war gemenligen det slaget, som har små och smala skidor. På alla ställen jag såg dem, woro de sådde i rader. Distancen

eller

eller widden emellan hwar rad war owiß; ibland war den til 5 goda quarter; ibland mindre, ända til endast et quarter, som dock syntes för tätt. Det war ej för mycket, då bara 2 quarters widd war lämnad emellan raderna. Widden emellan hwart Bön-stånd i raden, war ock ej likadan, utan sådan, som de sådt dem, då de skyndat sig dermed. Jag såg dem stå en half aln från hwarandra. Ibland hade de ock näppeligen mer, än en tums widd emellan sig. Gemenligen stodo de et quarter från hwarandra, hwilken rymd de säkert behöfde, om ej litet mera. Orsaken hwarföre Bönorne såddes i rader, war dels, at de så mycket beqwämligare måtte komma åt dem, at med en hacka rånsa bårt ogräset emellan dem, samt sedan bättre kunna afpläcka deras gröna skidor, dem de sända til London, at säljas; dels, at de, genom mullens upkastning til stjelken, befordrade Bönornas wäxt. Sedan stjelken någorlunda hunnit til des längd, afhöggs toppen, at den ej mera måtte skjuta i längd, utan anwända all kraft på Bönornas mognad. De woro sådda på särskildt tid. Hwaraf skedde, at då somlige stycken framwiste mogna Bönor, begynte stjelkarna på andra ställen just at slå ut i blommor. Den förnämsta orsaken, hwarföre här sås så mycket Bönor, är, at de dermed föda hästar och swin om winteren.

Den $\frac{11}{22}$ Julii.

Swartmyllans tjocklek. Wid en af Krit-groparna war en trägård, som bestod dels af

Kirßbärs- och dels af Walnötte-trän. Här hade de på en sida mot Krit-gropen tagit bårt all swartmyllan eller matjorden, som låg ofwanpå Kritan, hwilken matjord ej war swart, utan fast mer af en Köttfärg. Tjockleken af swartmyllan eller matjorden war här merendels $3\frac{1}{2}$ quarter: på somliga ställen $4\frac{1}{2}$ quarter: annorstäds 3 qv. och derwid. Öfwersta superficies af Kritan war ock icke horizontelt, utan gick mera likasom i wågor.

At göra Win af Rußin. —— Min wärdinna, der jag hade mit quarter här i Gravesend, hade win, som hon sjelf giordt af Rußin, hwilket war så skönt, at de, som wille anses at wara Kännare af winer, hade swårt före, at skilja det från Madera win. Mig lämnades Receptet huru det gjordes, som war sådant: Til hundrade skålpund Smirna Rußin lägges 45 à 50 Kannor watten, hwilket sedan röres om 2 gånger hwar dag i 14 eller 16 dagars tid. Rußinen kramades derpå wäl, och winet (eller den utkramade saften af Rußinen) gjutes i et ankare, som iñehåller wid paß 30 Kannor. Sedan tages et stycke brunt papper, som stickes fullt med hål, och lägges öfwer sprund-hålet. Något af winet, eller den utkramade saften, måste förwaras uti et käril, til at fylla upp ankaret, alt efter som det arbetar sig ut, eller jäser öfwer. Det måste så stå til deß det aldeles wändt igen at jäsa. Deruppå tages 3 quarter wäl distilleradt Bränwin, et skålpund af det bästa Säcker, hwitan

af

af 16 ägg, et unce alun, som är kokadt i et quarter watten. Alt detta blandas wäl tilsammans, och lägges i ankaret, som skakas wäl om, sprundas, och lämnas så at stå i et år, innan det tappes af. Wid föregående märckes, 1:mo at när en i början blandar Rusinen och watnet tilhopa, slås watnet i et kar eller watten-så, som bör wara ganska ren. Emellan det de bägge omröras i samma käril, öfwertäckes kärilet med något kläde, at dam och dylikt ej må komma deruti. 2:do Hwispas Sockret och ägghwita, innan alun lägges deri; ty om du skulle lägga alun deri tillika, skulle det göra, at äggen ystades. Watnet, deri alun är kokadt, bör ock stå til deß det blifwit swalt, innan det slås til Sockret och äggen.

At göra et swagare win. —— Sedan du på förenämde sätt gjort et starkt win, slår du å nyo 20 Kannor watten på de utkrystade Rußinen, och låter det stå en wecka, hwarefter det kramas från Rußinen, gjutes i et 15 Kanne-ankare; och när det ej mera jäser, lägges deruti halfparten så myckel af Spiritus vini, Socker, ägghwita och alun, som i det förra. Efter 3 weckors tid kan det wara färdigt, at kuña aftappas. Detta swaga winet kan ej hålla sig länge, utan sedan det blifwit tappadt i Bouteiller, måste det snart blifwa uptruckit. Men det starckare blifwer deß bättre och behageligare, ju längre det sedan får stå orördt, och det i flera år.

Anm. Win sålunda gjordt af röda Smyrna-Rußin blifwer sött; men af swarta Smyrna-Rußin blifwer det likſom Madera-win.

Strata terræ. Straxt W. om Nordfleet, som ligger ungefär par Ängelska mil W. om Gravesend, war wid landswägen en stor grop, derutur de tagit dels Pebblestone, at lägga på wägen, dels sand til åtskilligt behof. Här hade wi et ganska godt tilfälle, at på deß branta wäggar eller sidor se huru strata lågo, som woro i denna ordning. 1) Öfwerst Pebblestone, större och mindre, utblandad med en någorlunda fin tegelfärgad sand, dock at Pebblestone gjorde det mästa, 5 quarter tjockt. 2) En tegelfärgad något fin sand ½ aln. Den war här tjockast, men smalare åt bägge sidor, til deß det aldeles förlorades uti Pebblestone. 3) Pebblestone utblandad med en någorlunda fin tegelfärgad sand, som n. 1. en aln; dock war tjockleken af detta stratum ej alleſtäds likadan; ty här midtpå war det smalast, med emot bägge sidorna blef det tjockare. 4) Samma sand, som n. 2. et quarter, förlorade sig likaleds i Pebblestone. Elljes woro altid strata af denna sand hel rena och fria från Pebblestone. 5) Pebblestone utblandad med nog mycket af den tegelfärgade sanden, sex quarter. 6) Samma sand som n. 2. en aln; men wi kunde klarligen se, at denne ej kommit hit på en gång, utan småningom; ty den war delt i helt små strata. 7) En mörck tegelfärgad eller brunaktig lera

4 tum.

4 tum. Denna låg på somliga ställen näst ofwanpå Kritan: på andra ställen låg sanden n. 6. näst ofwanpå kritan. 8) Krita 2½ quarter. Detta war et det raraste wi ännu sedt i någon sandgrop. Det war mäst krita; men ock nog utblandad med små Pebblestones. Åtskilliga styckern af kritan woro utanpå hel släta, til skapnaden ovala eller runda, och hade samma figur, som Pebblestones; men då de slogos sönder, bestodo de af bara krita. Detta hwarfwet war ej lika tjockt öfwer alt; utan smalnade af, emot bägge sidor, til deß det aldeles förlorades. 9) En tegelfärgad gröfre sand, mycket utblandad med Pebblestones, 3 alnar. 10) Krita utblandad med fin ljus sand, små Pebblestones, samt en myckenhet af söndermalna mußel- och Snäcke-skal, 3 quarter tjockt; men det war mångenstäds smalare, ända til et quarter. 11) En hel fin ljus på gult stötande sand, fri från alla heterogeneis, 2 alnar tjockt; och ho wet, huru långt ned? emedan det nedrasade gruset, sanden &c. hindrade oß, at se längre ned. *Obs.* at tjockleken af et och hwart af deße hwarfwen ej war likadan, utan ibland tjock, ibland smal, ibland aldeles förswann, likasom hade någon med en skättkärra i forna tider stjelpt af deße strata hit: hwilket alt kan tilskrifwas wågens olika sqwalpning, stormar, med mera. Från denna backen kan wara et eller halfannat musquet-skått til nästa kritgrop, hwars sidor bestå af bara krita, och är 12 och flere famnar djup; så at en således kan wara säker, at hela denna nyßbeskrefna

 skrefna

skrefna backe med sina många strata, hwilken ligger högre, än superficies af backarna wid kritgropen, för wißo står på krita. Alla strandbackarna wid Thames $1\frac{1}{2}$ musquet-skått nedanför deña backe, bestå af bara krita, antingen ren, eller utblandad med Flintsten och små Pebblestones.

Swin. At hindra, det ej deße kreatur hwarken måtte böka upp jorden, eller tränga sig in i åkrar, genom häckarna, woro de uti Kent och Essex både ringade i trynet, samt buro på halsen deras triangel-formiga trä-ok, aldeles på samma sätt, som det sker hos oß här i Swerige.

Alm. När wi i dag spatserade ned wid stranden af elswen nedan för Nordfleet, hwarest mäst hela elfsbackarne bestå af krita, med isprångde Flintstenar här och där, samt swartmylla, fast af en tegelfärg der ofwanpå; så märckte wi, huru de stora Almar, som wäxte i häckarna på elfsbacken, hade gått med sina rötter genom swartmyllan, som här war en aln tjock, eller mera, ända ned til kritan; men så snart de råkat den, så fants ganska sällan, at de trängt sig ned i den samma, utan började då löpa horizontaliter ned i swart- eller den tegelfärgade myllan, ofwanpå kritan. Wi märkte detta på mer än många Almar. Kritan lärer wara för hård för deras rötter. Det war endast på et enda ställe, som jag kunde se, at et par Alm-rötter trängt sig ned i en springa i kritan til 2 à 3 quarters perpendiculairt djup. Backen

ken hade rasat ned, eller blifwit underåten af watnet i floden; så at jag helt tydeligen på ganska många trän kunde se detta.

Den $\frac{12}{23}$ Julii.

Om morgonen reste wi öfwer floden til Essex, at se huru der såg ut.

Åkrar. På de lågländta ställen wid floden Thames, som woro bakom mullwallarna (se T. I. p. 476); war landet med diken genomskurit, och indelt i åkrar, ängar och beteshagar. En del af åkrarna lågo nu i träde; woro lagde hel flata; men fulla med wattfårar, längs efter, ungefär 5 alnar emellan hwardera fåren, jordmon war en grå lera. Några små Pebble-stones syntes här och där. På somliga ställen woro stora stycken besådde med Bönor, hwilka tycktes trifwas här bättre, än på något ställe jag i Ängland sett. De woro sådde med öppen hand, och ej i rader. På åtskilliga ställen war sått Hwete, hwilket stod härligt. Åkern war der lagd i små ryggar eller uphögningar, af par alnars bredd hwardera: ryggarna nog låga: inga renar utpå åkerstyckena. Men af alla sädesarter war gumrik här det mästa, som nu stod skönt och härligt; stjelkens längd 5 à 6 quarter, 2 och flera stånd af en rot: uti de fläste ax 27 strida korn: åkern lagd i Broad-land, ungefär 10 alnar emellan wattufårorna. Alla deße åkrar, ängar och beteshagar woro med diken afskilde från hwarandra; så at hwar Farmer hade sin egendom, äfwen här, skild från grannar-

nas, at han fick ansa och wårda den, som han båst wille och gitte.

Hafre. Wi sågo på åtskilliga stållen i Essex stora åkrar, hwilka hel och hållne woro besådde med hwit hafre. Af annan slags hafre funno wi icke. Åkrarna åt denna kanten woro mera af swartmylla, ån omkring Gravesend uti Kent: jordmon war tegelfårgad. Ganska mycket små Pebblestones, samt andre små flintbitar lågo på en stor del af åkrarne i Essex. På somlige åter war mycket litet deraf. Förnåmsta afsigten, hwarföre de så i Essex, som i Kent, så en myckenhet af Hafre, år, at de fordra håstar dermed.

Gårdar: Hus. Wi fingo, under det wi i dag spatserade omkring uti Essex, se en stor hop af Farmers gårdar, hwilka hår hade samma utseende, som på de öfriga stållen i Angland, der wi warit, nåmligen, at de liknade Herregårdar mera, ån bondgårdar. Husen, som Farmerne sjelfwa bodde uti, woro merendels af tegel, gemenligen par wåningar höga, tåckte måst med taktegel; dock woro ock en stor del, som fingo låta sig nöja med halmtak, hwilka hår gjordes brante och tjocke. Dagswerks-karlar, hwilka måst åro det samma, som hos oß i Swerige Torpare, hade somligståds hus, hwars wåggar bestodo af Korßwerke med Ekbråder slagne utanpå. Stenhusen woro utanpå kalkslagne och hwita. Strax wid gården war altid Logen och Ladan, hwilken gemenligen war på lika sått gjord, som i Upland uti Swerige, nåm-

nämligen alla under et tak, Logen midt uti och Lador på ömse sidor, utan någon wägg eller skildnad deremellan. Bägge Ladorne woro utan golf; men Logen hade golf af bräder, at tröska på, hwilket golf war merendels lagdt på bara marken. Logen hade stora dörar på ömse sidor, at de kunde på ena sidan köra in med hela sädes laßet och laßa af uti Logen, och sedan köra ut på den andra sidan. Hela huset, både logen och ladorne hade wäggar af korßwerke med ekbräder slagne horizontaliter utanpå, samt et högt och brant tak, täckt med 2 à 3 quarters tjock halm. Bredewid Logen, eller ock ibland för sig sielf, hade de et litet skjul, som stod på stolpar, med halmtak på, stundom wäggar dertil af ihopwridna sprätar, uti hwilket skjul de hade sina plogar och andra åker-redskap; gemenligen hade de ock sådana skjul för deras wagnar och åk-don. Emot och upför stugu-wäggarne woro ofta planterade Winrankor, hwilka öfwertäckte hela wäggen. Inga hölador brukades hwarken wid gården, eller ut på ängarna, utan höet sattes alt i stack.

Krita. De som här bodde, berättade, at här och där wid stranden af Thames uti Essex äro kritbrott, der de taga krita; men at samma krita icke är så god, som den, som gräfwes i Kent. Wi sågo, at de på några ställen fört krita ut på trädes åkrarna, hwilka mäst här lågo på högden, och at de lagt kritan der laßtals, hwarest hon ännu war antingen outbredd, eller ock redan utspridd, och dels åfwen nedkörd. Jag frå-

frågade, om de mycket brukade här göda åkern dermed, och hwad nytta den gör? Mig swarades, at de nog bruka den til gödning på åkern: at den i synnerhet är god på kall grund: at då de gödt åkern härmed en gång, kunna 7 och flere år gå förbi, innan de göda å nyo: at de funnit mångfalt bättre, at bränna kritan först til kalk och så föra samma kalk ut på åkern; men at det samma äfwen är långt kostsammare. Wi sågo här och där på de åkrar, som lågo på de lågländta fält wid Thames, at de warit gödda med krita.

Råg. Wi blefwo i dag warse åtskilliga stora Råg-åkrar uti Essex, hwilka stodo nu ganska wackre. Jag frågade folket, om de bruka baka bröd af denna säd, eller hwarföre de så den? de swarade, at inga andra, utom fattigt folk, bruka den til bröd; men förnämsta orsaken, hwarföre de så den, är, at de föra den til London, der de sälja den åt handlande, som deraf utskeppa stora quantiteter utomlands, at der försäljas. Jordmon här i Essex, som på denna kanten är mycket torr, nog sandig och full med Pebblestone, synes nästan wara mera tjenlig för Råg, än för Hwete. På sandåkrarna woro Rågstånden 2 alnar långa; de släste axens längd 4 à 5 tum; Rågen skön och härlig war alt sådd i 10 alnar breda Broad-land.

Trappor, dem wi betjente oß af, at stiga uppå hästar, och hwilka tilförene T. I. p. 297 äro beskrefne, woro här måst wid alla går-

dar.

dar. På lika sätt hade de sådana uti Kent mäst allestäds. Qwinfolken hade härigenom ganska beqwämt, at komma på hästen.

Gödsel-stackar. På samma sätt som förut T. I. p. 251. 25[illegible], är nämnt om gödsel, at den lägges i högar at rutna, sågo wi äfwen i dag, så wid hwar Farmers gård, som ofta ute wid åkrarna. Gödselen, som blifwit samlad i sågården, war tilhopa kastad i stora fyrkantiga högar, at brinna eller rutna tilsamman. Gemenligen och merendels war den lagdt hwarfstals af boskaps dynga och torf eller mull, så at, då de lagt et hwarf af torf eller mull nedast, lades derpå et hwarf af obrunnen boskaps dynga, som til största delen war bara halmbyßie, och så skiftewis torf och dynga. Ganska ofta woro deße gödsel-stackar lagde ute bredewid någon åker, at wara så mycket närmare til hands sedan; men den war ganska sällan lagd på sjelfwa åkern, utan mäst strax bredewid, der det dock tyckes warit nyttigare, at lägga den på et stycke af trädesåkern, efter den ändteligen skulle föras ut under öppen himmel; emedan det ställe, som gödselen legat på, kunnat blifwa gödt endast af den saft, som runnit ned deraf. Wi mätte en sådan gödsel hög, lagd bredewid en åker, och befunno den wara 51 alnar lång, 3 alnar bred, och endast $1\frac{1}{2}$ aln hög, lagd hwarfstals af torf och dynga.

Genista spinosa Raj. syn. 475. Wärte här på sandhedar i gruswelig myckenhet; så at den öf-

öfwertäckte måst hela sandheden. De högsta stånd woro par alnar. Den låg här på många ställen afhuggen, och i stora högar. Måst wid hwar gård, i synnerhet hos de fattigare, woro stora högar deraf, hwilken de brukade i stället för annan wed til bränsle.

Hägnad om åkrar. Hela Landet åt denna sidan war på sätt, som i de öfriga delar, der jag wistats af Ängland, indelt i åkrar, ängar, betshagar, utmarker ꝛc. som måst hwardera war omstängd med en häck af hagtorn, deri sedan åtskilliga andra löfträn åfwen tagit sitt hemwist, som Alm, Ek, Ask, Slån, Biörn-bärs buskar, Ligustrum, med flere; dock hade Almen på alla orter i Ängland företrädet fram för andra trän, undantagande Hagtorn, hwaraf häckarna woro. Wi sågo här på et och annat ställe häckar omkring någon sida af åkrar, som bestodo af bara Alm. Wi blefwo här och där åfwen warse någon Ek, som i Kent omkring Gravesend är rar at få se. Bok och Äfwenbök (Carpinus) syntes hwarken här, eller har jag sedt någon deraf i hela Kent, som bägge dock wäxte i myckenhet i Hertfordshire. På något enda ställe hade de någon gerdesgård af språtar ihopwriden, sådan som är beskrifwen pag. 1. Eljest woro häckarna här mångenstäds nog usle, så at de ej kunna stå emot sådana bångstyriga kreatur wi hafwe i Swerige; men på de ställen, der häckarna woro i sit rätta stånd, kunde de altid hindra den ostyrigaste

ste oxe eller häst, at komma in i åkern. De kunde wäl på många ställen haswa så swaga häckar, emedan där på betesmarkerne giswes en sådan ymnighet merendels af godt och skönt bete, at kreaturen behöswa ej gå, at söka bättre. Deßutan födes Swinen merendels hemma wid gården, och gå sällan långt från den samma. Häraf sker, at mångenstäds wid häckarna står gräset i största frodighet, och ej afbites af något kreatur, samt örterna ut med wägen aldeles orörde.

St. Foin. Wi sågo en och annan täppa på högderna, som war besådd med bara Saint Foin, hwilken dock nu war afslagen och hemförd. De, som bodde här på orten, berättade, at de på långt när icke får så mycket Saint Foin i Essex, som i Kent; emedan den där ej wil trifwas så wäl, som i sidstnämde ort. Mon derföre, at i Kent äro mera kritbärg och kritbotten, än i Essex? Utom denna blefwo wi här och där warse täppor af bara Clover, som äfwen nu war slagen och bårtförd. Fåren woro ock redan släpte dit at beta på stubben.

Bohwete. Här och där syntes stora åkrar, hwilka woro besådde med bara Bohwete. Jag wet mig aldrig sedt det härligare, än här. Det stod nu som bäst i blomma; men hade ej ännu satt frö. Jordmon war en torr sandmylla, full med små Pebblestones.

Åkrar. På alla åkrar, som lågo här på högderna, war ej något dike; ej eller någon åker-ren, utan endast wid sidorna af häckarna; men den samma så smal, at ingen kunde slippa der fram, utan måste då nödwändigt gå på åkerstycket. Hwar Farmer hade sina åkrar, ängar och beteshagar afskilda för sig, utan at hafwa at göra med andra. Somliga täppor woro här besådde med Hwete, andre med Råg, andre med gumrik, andre med Hwithafre, andre med ärter, andre lågo i träde. Jag blef här på högderna ingenstäds warse, at Bönor woro sådda annorstäds, än wid gårdarna. Trädesåkrarna woro mycket wäl ansade, och mullen på dem helt fin. På somliga låg krita utförd; annorstädes war gödsel utförd, och lagd laßtals, ännu outbredd. På slutten af en backe woro trädesåkrarna lagde i alns breda och half alns höga ryggar (stitches), at genom körning så mycket bättre utrota ogräset.

Ormbunkar (Pteris Linn. Flor. Suec. 843) hade här samma oart, som i Swerige, at då de en gång begynt wäxa på en åker, äro de sedan swåra at utrota. Jag såg i dag på flera ställen, at den wäxte så wäl ut på trädesåkrarna, som bland rågen, frodigt och i stor myckenhet.

Ärter. Wi sågo på åtskillige ställen stora ärt-åkrar. Ärterna syntes stå härlige. De woro ej sådde i drill eller rader, utan med full

hand, såsom hos oß wanligt är; inga ruskor eller qwistar och sådant fants under dem, utan de lågo på bara marken; skidorna woro redan tämmeligen matade. Jag öpnade några, men fann i hwardera en grufwelig myckenhet små maskar, och, som tycktes, ej alla af et slag. Jag räknade öfwer 170 maskar i en enda skida. J de mäst matade skidor fans de mästa maskar; men i dem, som woro litet matade, syntes så, och merendels inga, somliga af de fullmogna skidor woro dock äfwen fria för maskar. På en annan ärtåker, der ärterna ännu woro mycket litet matade, kunde wi ej finna någon mask i skidorna. Tör hända, at de insecter, som warit orsaken til de många nyß omtalte maskar, redan slutit sin kårta lefnadstid och dödt bårt, när deße senare ärter började bloma, och de sålunda sluppo denna ohyran. Lycklig den, som så kan så sin såd &c. at de Insecter, som plåga på åkern och landet tilfoga denna skada, komma antingen för bittida eller förfent.

Om afton foro wi tilbaka hem til Gravesend.

Den $\frac{11}{24}$ Julii.

Et sätt at rida. ——— J Ängeland bruka de mycket ett sätt at rida, som är mäst owant och obrukeligt hos oß i Swerige. Det är, at twå personer, den ena en mansperson, den andra et qwinkön sitta bägge på en och samma häst. Karlen sitter frammanföre, styr och regerar hästen på wanligt sätt; men Fruentimret

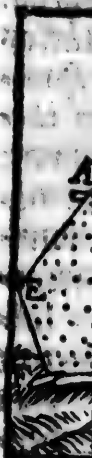
eller

eller qwinsperson sitter bakom honom på samma sätt, som qwinfolck bruka sitta til häst, nämligen twärts öfwer. Det är här ej sällsynt, at se dem så komma ridande, ej allenast i små städer och ute på landet, utan äfwen midt i London; men i synnerhet då de om sommartiden rida ut om staden, at förlusta sig.

Den $\frac{14}{25}$ Julii.

Hö-bärgningen, Höstackar. Ängarna woro nu til mästa delen slagne; på några ställen höllo de dock än på at slå. På ängen handterades höet på samma sätt, som förut är nämnt i denna Resebeskrifning T. I. pag. 438. När det war wäl torrt, sattes det i famns höga, och, ned wid marcken, fanns breda wålmar, hwadan det sedan fördes til det rum der stacken skulle göras. Om ängarna lågo nära til gården, fördes höet hem, och sattes der i stack; men lågo de något godt stycke från gården, sattes stacken på ängen. På högländta ställen bestod höet mäst af St Foin; men på lågländta af gräsarter. Höet fördes til stacken med wagnar: men der ängarna woro släta, betjente de sig af et behändigt sätt, som bestod deri, at de hade et rep, som war fäst i järnstaklarna eller järnkedjan, dermed hästen drog. Detta rep sattes rundt omkring wålmen, och sågades likasom in bakpå wid nedra delen deraf, sedan fästes repet med en krok i kedjan, då hästen släpade hela wålmen til stacken, som då gjordes på ängen. Der syntes litet eller intet hö, som lämnades efter

wål-

wålmen på ången, utan wålmen kom måst hel och hållen til staden. I stållet för bro fyllde de diken med hö, deröfwer de körde. Höstackarna gjordes antingen runda, som Fig. 1 eller aflånga och i skapnad af et hus, som Fig. 2. Alt

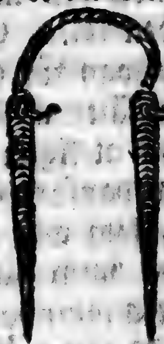

som stacken gjordes, så trampades höet starkt, at det måtte ligga stadigt. I början, och då stacken än är låg, hafwa de hästar på den samma, at trampa den; sedan högre upp förrättas trampningen af flera Karlar. När de fått stacken färdig i endera af förenämde figurer, skäras sidorna LN och MO uti fig. 1. och EF och CDGH uti fig. 2. med en särdeles dertil gjord knif, slåta eller jämna, dels at boskapen ej må så lätt kunna rifwa af honom, dels at rägn och wäta ej må fastna derpå, dels at den måtte se så mycket bättre ut. Jag wil för tydlighet kalla de öfre och sluttande sidor AE och ABCD Fig. 2. och KL, KM Fig. 1. tak, och de nedre och twäre LN, MO,

Fig. 1. och EF, CDGH sidor eller wäggar; stackarna göras altid så, at de äro bredast wid takbanden, och smalna sedan med deras sidor mer och mer af, ända til botten. Detta alt sker, at rägn och wäta, som kommer dryppandes från deras tak, ej må röta wäggarna eller sidorna. Nu följer, huru taket på dem göres. De täckas gemenligen med halm, som här tages af Hwete; emedan de räkna det bäst. Någon gång täckas de med hö, men ej så ofta. Då resa de en stege emot höstacken, at den kommer at ligga längs efter taket; sedan taga de en smal halmkärfwa, som är med halm ombunden wid hwardera ändan. Denna lägges nederst wid takbandet LM, CD, på det sätt, at den kommer at ligga horizontelt. Sedan sticka de en smal käpp genom hwardera ändan midt igenom denna halmkärfwa in i stacken, at kärfwan må ligga stadigt. På denna kärfwa lägges sedan lös halm til en twärhands tjocklek, eller et quarter, eller ock liter mera; sålunda, at smala ändan af halmen wändes uppåt mot toppen af stacken, och den tjocka lägges twärt öfwer ofwannämnde kärfwa; dock så, at ändarna gå liter utanför de nedre sidorna af stacken, at hindra, det watnet, som wid wät wäderlek rinner ned, ej må hålla på samma sidor. Sedan de lagt halmen sålunda, hafwa de til hands långa smala sprätar, som äro hwässte i ena ändan. Af dem tages en, som stickes med den hwaßa ändan ned i stacken på ena sidan af den pålagde halmen; dock mot öfra delen af den samma: spräten wikes så

twärts öfwer halmen; men at få honom at ligga qwar, och tillika fästa halmen, hafwa de en annan språta af 4 à 5 quarters längd, hwilken är hwäst på bägge ändar, och midt på litet utskuren på en sida, at den kan wikas tilhopa, som hosstående Figur, utan at gå af. Denna språta PQR, sålunda wiken, sättes på det sätt ned i stacken, at ena ändan P går på ena sidan, och den andre Q på andre sidan om den långa twärt öfwer halmen lagde språten, trystes eller slås så ned den wikta språten PQR, då den fäster den långa språtens ända och tillika trycker ned halmen, samt håller det fast. Sedan tages ny halm, och lägges ofwan för denna på föreskrefna sätt fästa, på det sätt, at storändarna af den nya halmen komma at ligga öfwer och täcka lilländarna af den nedanföre förr lagda halmen, tillika med språten, som war satt twärtöfwer den. På denna nya halm sättes ingen språte, utan man tager ännu annan halm, och sätter där litet ofwanföre, och då först fästes den samma med en lång språte twärt öfwer, på sätt, som ofwanföre är beskrifwit. Härmed fortfares uppföre, til dess en kommer til toppen, och ofwen där fäst halmen. Sedan flyttes stegen litet mera på sidan, och börjar åter ned wid takbandet, at täcka på föreskrefne sätt, tätt in til det, som redan är täckt, och fortfares så upp åt. Den raden, som täckes hwar gång, från

takfoten upp til toppen, innan stegen ömsas, är så bred, som karlen kan näka til at lägga, då han står på stegen. En eller par karlar äro nedanföre, som tilreda halmen, och gifwa den upp åt den, som täcker, hwilken lägger denna halm bredewid sig, til des han behöfwer honom. At han må hafwa halmen desto bättre til hands, har han 2:ne stycken käppar af 5 à 6 quarters längd, dem han sticker ned i stacken, i bredd uti en horizontel linea, wid paß en aln från hwarandra. Ofwanföre och mot deße lägges halmen; men om det blåser hårdt, har han ännu deßutom 2:ne andra käppar, hwardera af en alns längd, hwaße i ena ändan, och tilhopa fästa med et band i den andra, af hosstående Figur.

Han sticker deßa käppar ned i stacken, den ena på nedra sidan om halmen, och den andra på öfra sidan, då bandet, som är emellan dem, kommer at ligga twärt öfwer halmen, och håller honom fast, at han ej kan blåsa bårt. Så snart karlen lagt 2 rader af halm, eller ömsat stegen 2 gångor, har han en någorlunda tjock käpp eller kafle af par alnars längd, dermed han bultar ned halmen, at ligga jämn, samt sedan stryker längs ned efter halmen med den samma, begynnandes öfwerst wid toppen af stacken, och så nedåt, då han ock sopar bårt all den lösa halmen, som sitter på stacken, och gör halmtaket på den hel slätt. Derefter fortfor han at täcka

täcka den öfriga delen af taket på stacken på föreskrefne sätt. Nedre sidorna (BD och CE) stå aldrig perpendiculert; utan äro altid gjorde så, at ju mera uppåt, ju mera luta de utåt, så at den är smalast ned wid jorden, och bredast upp wid takbandet. Både de trinda och fyrkantiga hafwa denna egenskapen, hwilket förekommer, at ej watten, som dryper ned från takfoten, kan falla på de nedra sidor och röta dem. Ingen stång sättes midt uti en stack, som hos oß. På somliga ställen göra de mycket stora och höga stackar. När då stacken blir så hög, at de ej mera kunna hinna kasta höet nedifrån up til karlen på stacken, göres på endera sidan af den samma en bro af bräder, eller en dörr, som ligger på 2:ne stänger, hwarpå en karl ställer sig, til hwilken höet först kastas, som sedan widare befordrar det up på stacken. När stackarna täckas med bara hö, ibland ock när de täckas med halm, göras de ofta släta utanpå med bara en räffsa, så at de dermed likasom kamba nedefter stacken utanpå. Skapnaden på höstackarna, och sättet at göra dem, war alleståds här på orten samma, som nu beskrifwit är. De måsta höstackar woro här täckte med halm. Up wid röstet af höstacken ligga altid språtarna bara och otäckte, och koma sålunda där at synas. Stackarna woro altid så lagade, at taket blef mycket brant, på det rägn och watten så mycket snarare måtte rinna af.

Järngafflarna, som de betjente sig af, woro af åtskillig storlek och längd. På dem, hwarmed

med de kastade upp höet på stacken, war sielfwa järngaffeln 2 quarter lång, samt et quarter emellan grenarna, fäst wid skaftet med en järnring, som på en ispik: skaftet 2 famnar långt; dock alt som en wille. De små gafflar, at kasta ut höet på ängen med, woro af 1 quarter och 1 tums längd, samt 4 tum emellan gafflarna: skaftet efter behag. Grenarna på alla deße gafflar woro ej rake, utan litet krokuta. Figur på en sådan hö-gaffel kan ses uti Herr *Archiaterns* och Riddarens *Linnæi* Skånska Resa *p.* 303. *fig. B.*

När de giorde här en höstack, stod gemenligen en karl, och med en af förenämde järntufwor kastade upp höet. En eller par karlar togo mot det och bredde det jämt ut på stacken, som de funno bäst. Sedan woro ofta 4 stycken, hwilka ej annat giorde, än beständigt trampade det. Med en räfsa giordes de nedunder [illegible] wid de nedra sidor släta, och äfwen räfsades bärt höet, at stacken nederst mätte wara så mycket smalare, och widare uppåt.

Den $\frac{15}{28}$ Julii.

Om morgonen spatserade wi från Gravesend til Rochester, hwilket är belägit 7 Angelska mil från den förstnämda orten.

Utsigten af Landet. Wi hade hela denna wägen en omwäxling af åkrar, ängar och Trägårdar, alla omplanterade med Hagtorns häckar, däri stodo allehanda slags löfträn, som Alm, Fläder, Björnbärsbuskar, Ask, Ek,

Ben-

Benwed (Cornus) Asp, Hedera arborea C. B. Slån, Liguster, Alster (Euonymus), Acer campestre & minus C. B. låto sig infinna. Här och där låg någon wacker gård. Landet war här, som på de mästa orter, där wi warit uti England, icke jämnt och slätt, utan en beständig kedja och omwäxling af något höga och lång slutande backar, samt dälder där emellan. Desse högder hade allehanda slags figurer, ibland runda som Limpor, ibland aflånga, ibland annorledes. Inclosurerne eller åker och ängs täpporne lågo så wäl midt ofwanpå och på sidorna af backarna, som ända ned til och uti däldarna. På somliga ställen woro deße backar nog stupande. De bestodo alla af bärg krita, hwilken endast hade ofwanpå sig en matjords skårpa til 1½, 2, 2½ ja 3 quarters tjocklek, dock merendels ej mera, än mot 2 quarter tjock, hwilket wi tydeligen kunde se hela resan, hwaräst Landswägen lopp öfwer deße backar, och de kommit at gräfwa på sidorna om wägen. Til förtigande, at det samma wiste sig i alla Kritgropar, som här och där woro upkastade. På hela denna resan kunde wi ej se det ringaste tecken til någon flytande och rinnande bäck eller å, undantagandes floden Midway, som stryker förbi Rochester. Sådane rinnande watten lära ock på Kritbärgen och i nägden af dem wara nog sällsynte. Mästa delen af de inclosurer, eller med häckar omplanterade täppor, som wi i dag sågo, woro åkrar, besådde dels med Hwete, (Triticum hybernum aristis carens C. B.) Gumrik, Hwit-Hafre,

Bönor eller Ärter. Jag wet ej af hwilketdera slaget det war mer, antingen af Hwete eller Korn. Det syntes, som det war mera Korn åt Gravesends sidan, och at Hwetet hade öfwerhand omkring Rochester. Af Hafre war minst. Stora Hummel-gårdar blefwo wi ock warse på somliga ställen. Åt Gravesends sidan woro widlöftiga inclosurer eller täppor planterade med Kersbärsträn; men mot och wid Rochester war ej så mycket däraf. När wi kommit en mil från Gravesend, tog en liten skog emot, hwilken bestod af allehanda ofwannämde löfträn, hwartil wi fingo lägga som en stor raritet 2:ne trän, dem wi ej förut haft den fägnad at få se wildt wäxande i Ängland, nämligen wår Björk, som stod uti et litet kärr, samt Enbuskar, af hwilka sista wi sågo åtskilliga på en kritbacka, där de wäxte på skarpa kritan, och hade näppeligen et halft quarters swartmylla ofwanpå kritan; men syntes dock stå tämeligen frodigt.

Trägårdar af Kersbärs- Äpple- Päron- och Walnöt-trän. Jag nämde nyß förut, at wi sågo här en stor myckenhet Trägårdar, planterade med Kersbärsträn, och andra frukt-trän. De anmärkningar jag gjordt wid Kersbärsträn här på orten, äro förut anförde wid den 7 Julii. Hwad de andra frukt-trän angår, så blefwo wi likaledes warse en myckenhet Äppel- och Päronträn, planterade antingen i samma trägård med Kersbärsträden om hwarandra, eller ock för sig sjelfwa allena. Jorden under och emellan dem war

på

på samma sätt, som något förut eller wid den 7 Julii är nämnt om Kersbärsträden, upplögd, och brukad til åker eller äng, så at deße frukt-trän stodo midt ibland säden eller gräset. De woro ock mycket skickeligare än Kersbärsträn, at säd såddes under och emellan dem; emedan säden merendels blef så snart, om ej förr, mogen, som deras frukt, och således afskars, då de ej behöfde trampa ned säden wid fruktens hämtande. Wid sidorna af deße trägårdar, samt ofta wid sidorna af åkrar, och hemma wid gårdarna, stod nog af stora Walnöt-trän, dit planterade, och nu fulla med frukt.

Strata terræ. Det sades litet förut, at måst alla backar emellan Gravesend och Rochester bestodo af bara krita, endast at öfwerst låg et tunt stratum af swartmylla; dock blefwo wi på 2 à 3 ställen warse, at somlige af deßa kritbärg hade öfwerst på sig, ej krita, utan en backa af sand, stundom inblandad med små Pebblestones, hwilken sandbacke låg ofwanpå kritbärget, som war där under; och war märkwärdigt, at de kritbärg, som hade en sådan sandbacke eller samling af sand på sig, woro gemenligen de högsta backar af alla wi sågo denna wägen; men huru denna sand i forna tider kommit hit, antingen genom någon flod, eller på hwad sätt, kan jag ej säga. Wi funno ock, at sanden i en sådan backa, ofwanpå kritan, ej war af enahanda slag, utan bestod af flere arter, som lågo hwarftals på hwarandra. Jag wil anföra deras läge i en af deße backar, där landswägen

gick midt igenom. 1) Öfwerst swartmylla af $1\frac{1}{2}$ à 2 quarters tjocklek, men nog utblandad med sand. 2) En gul, hårdt i klimpar hopsittande fin sand, $5\frac{1}{2}$ quarter. 3) En ljusgul hel fin lösare sand, 6 quarter. 4) En ganska fin grå sand, 6 quarter, och ho wet hurn långt, emedan botten af gropen hindrade oss at komma längre ned? men at den icke måtte gå för mycket djupt, kunde slutas däraf, at backarna på ömse sidor nedanföre bestodo af bara krita, som wi sågo på ömse sidor af landswägen, hwilken war ingrafwen i dem. Här och där, i hwardera af ofwanuppräknade sand-strata, satt någon liten kit, jag wet ej hwad jag skal kalla det, som såg ut likasom det warit en bårtrostad spik.

Hägnad om åkrar, ängar &c. Omkring måst alla inclosurer, som åkrar, ängstäppor, trägårdar, m. m. woro planterade häckar af Hagtorn; men de woro på somliga ställen nog slätg. På något enda ställe war någon Risgårdesgård: stundom, fast sällan, fick en ock se någon sådan sprätgårdesgård, som är beskrefwen förut pag. 14.

Åkrarne, wi denna dag sågo, lågo både öfwerst på högderna, och på deras sidor. Jag nämnde nyss förut pag. 39. hwad Sädesarter woro sådde på dem. Aldrig fantes på och wid dem något dike, inga wattufåror, hwilka dägge ock kunde wara här mindre nödige, emedan kritjorden därer draga alt watnet ned i sig, i anse-

ansëende hwartil, wi ock icke bleswo warse det ringaste flytande watten på hela denna wägen. Jag såg ock inga diken wid landswägen, til tecken, at watnet lårer icke långe kunna hålla sig dår qwar. Om wid någon enda häck ibland fants något dike, syntes det endast wara gjordt, at få mull dårutur, til at göra en bank, hwaruppå häcken blifwit planterad, samt at få mull, at kasta på rötterna af Hagtornen, som blifwit satt i häcken. Inga åkerrenar ut på åkern, utan endast hel smala wid sidorna af den samma ut wid häckarna; men så smala, at en swårligen kunde komma dår fram, mindre slå dår något hö. På måsta delen af deße åkrar låg fullt med små Pebblestones. Landet låg hel jämnt och slätt, så wäl det som war besådt med hwete, som det med andre sädesslag, utan några ryggar eller uphögningar. Ganska myckel ogräs war på en stor del af deras trädes åkrar: somlige woro så fulla af Qwickrot, som hade den warit dit sådd: andre fulla med will Wallmoge, åtskillige slags tistlar, samt andra ogräs. Men det war icke at undra öfwer; emedan åkern på sådana ställen ända til denna tid på året blifwit lämnad oköird. Af et sådant åkerbruk är ej swårt at begripa, hwi deras Hwete- Korn- Hafre- Ärt- och Böne-åkrar stå så fulla med will wallmoge och andre ogräs, nämligen til en del däraf, at de så illa handtera trädesåkrarna, och lämna ogräset all frihet at så fröa och så sig. Jag märkte, at de brukade mycket, at släppa hästar, får och kor at beta på de samma; men

med

med det de mente sig hafwa en nyttå, gjorde de sig dubbel skåda; ty ehuru de wål gemenligen åto upp den wilda wallmogen; så låmnades dock åtskillige af de andra argaste ogrås, som tistlar &c. merendels at stå orörde af kreaturen. Ofta låmnades en sådan trådesåker, at ligga 2 à 3 år obrukad och som en beteshage. Då skedde wål, at når jorden fick likasom en skårpa af gråswall öfwer sig, antalet af tistel och andra ogrås minskades; men så snart en sådan betesmark åter plögdes upp, jorden blef lös, och gjord til åker, samt besådd med såd, fingo de mångfalliga i jorden liggande ogråsfrön likasom nytt lif, kommo upp i dagen, grodde, och qwäfde mångenstådes bårt såden; ty deras frö hafwa den egenskapen, at om jorden år hård, och för dem obeqwåm at komma upp, kunna de ligga många år ned i jorden, utan at gro eller taga skada; men qwickna så snart jorden röres och omwåndes. Håraf se wi huru plöjande flera resor om sommaren, uti en med ogrås bekajad åker, år mycket nödigt. Årterna hår på åkrarna woro dels sådde i rader, och jorden emellan uprörd, ogråsen utrotade, samt mullen makad til roten och stjelken i en hög; men så sågo wi ock årtland sådda på samma sått i rader, men aldrig rånsadt eller jorden uprörd emellan, utan ogråsen höllo på, at aldeles förqwäfja och taga lifwet af årterna. Mångenstådes woro årterna sådde i broad cast som hos oß, och dår fingo ogråsen och årterna kåmpa med hwarandra, som de båst orkade och gitte. Ingenstådes woro år-

terna

terna risade. Wid den här bruteliga Harfwen och **Wälten** är intet synnerligt at påminna; de äro måst lika wåra. **Plogen** i Kent har däruti förmon, at wändbrädet kan lätteligen flyttas på hwilkendera sidan om Plogen en wil. Men i öfrigt förtjenar den ingen ting mindre än befordran; emedan den är ganska tung och obåklig. Jorden på alla deßa åkrar war af naturen så lös, at de kunde i den starkaste torka köra den upp när de wille. De satte i en sådan lös jord måst altid 3 par hästar, stora, som största Dragon-hästar, för denna Plogen, då en fullwuxen Person fordrades at hålla Plogen, samt en gåße, at drifwa på hästarna; ja ibland sågo wi, at ända til 5 à 6 par sådana stora hästar woro satte för en plog. En sådan jord, til hwilkens upplöjande de här körde med 3 par hästar, kunne wi altid i Swerige med Wessmanlands Plogen, men i synnerhet med Herr Baron Brauners, lika wäl och fint helt wist upplöja med et par hästar, om ej med en enda. Kentiska Plogen har den egenskap, at han plöjer djupare, än måst andra plogar. Wi sågo dock på somliga ställen i dag trädesåkrar, hwilka lågo ganska wäl ansade och upplögde, så at jorden war mör och fin, som den bästa nyßfullbordade trägårds säng. **Bönor** woro måst sådde i rader, och handterade på sätt, som tilförene pag. 61. är omtalt; dock woro de äfwen på et och annat ställe sådde, som hos oß, eller uti broad cast.

Wå-

Wägarna woro här nog goda. Fast grunden war af krita, och således stadig; så läto de dock ej nöja sig dermed, utan grof sand och små Peblestones woro öfweralt förde därpå, hälst som krita i wät wäderlek är nog sliprig. På ömse sidor om wägen woro merendels häckar, och gick wägen, i synnerhet i backar, djupt ned i marken, ända til 4 à 5 alnar. Inga diken woro wid wägen.

Wäderqwarn. Här och där syntes på högderna någon wäderqwarn, bygd på wanligt sätt. Wid Rochester war en wäderqwarn, som pumpade upp watten til Stadsens behof.

Wästanwind mycket i England. At Wästanwädret på denna orten i England måste wara et bland de långwarigaste och strängaste wäder, syntes klarligen däraf, at i trägårdar, som dock lågo hel jämna, och ej så särdeles mot detta wäder, lutade träden undan från Wästan med öfra delen ansenligen mot Östra sidan, hwilken sneda och lutande wäxt twifwelsutan förenämnde Wästanwäder förorsakat.

Kyrkor, de gamle mäst af Flintsten &c. Jag har nämt förut T. I. p. 479. 480. at mäst alla gamla Kyrkor här på orten woro bygde af Flintsten, så Chadwell i Essex, som Northfleet W. om Gravesend, och åtskillige andre i Kent. I dag blefwo wi äfwen warse, at många Kyrkor i Rochester woro til största delen up-

mu-

murade af bara Flinta, endast at de brukat något Portlands sten deribland. Wi gingo sedan ifrån landswägen upp til en by, där wi sågo en gammal Kyrka, hwilken de nu höllo på at göra til et målthus. Denne war likaledes måst hel och hållen upmurad af Flintsten, endast at fönsterkarmar och ramar, samt dörrtrån woro af Portlands sten. Fönsterna woro hel små. Det syntes wäl på et och annat ställe tegelstenar i muren; men det kunde tillika nog tydeligen ses, at muren där warit sönder, och at samme tegelsten war et af senare tiders werk. Wi besågo sedan en annan Kyrka, som likaledes til största delen war upmurad af flintor; dock at Portlands sten war här och där inblandad i muren. Fönsterkarmar och ramar, samt dörrtrån woro altid i alla sådana gamla Kyrkor af Portlands sten. Äfwen ofta hörnen på Kyrkowäggarna och tornen. Fönsterna woro måst nog små. Hwaraf kan wara anledning at sluta: 1) at Tegelbrännari i forna tider lärer på dessa orter warit mindre bekant, åtminstone ej särdeles i bruk. 2) At Glasbruken ej eller lärer de tider warit för mångel. På Södra sidan af en annan Kyrka har fordom warit 3 stora dörar i bredd; men blifwit sedan med flinta igenmurade, och gjorde endast til små fönster. En del af dessa gamla Kyrkor stodo nu til et tecken af deras ålder djupt ned i jorden, så at deras golf war långt djupare ned, än yttra superficies af Kyrkogården. Således har antingen Kyrkan sjunkit, eller mullen på Kyrkogården blifwit ökad, genom de där begraf-

begrafnas stoft och kistor, med mera, som dit blifwit fördt, eller ock, måtte alla deße orsaker sammanstöta. Eljest märkte jag, at de, på de flästa ställen här på orten, och åfwen i Essex, brukade Kyrkogårdarna, hwarest de begrafwit sina döda, til beteshagar för hästar, åsnor eller Swin; men i synnerhet för de förstnämde. På somliga ställen nyttjades jämwäl Kyrkogården til äng, så at de afslogo gräset, innan kreaturen släptes dit in.

Rochester är en wacker och tämelig stor samt mycket gammal Stad, belägen på ömse sidor om floden Medway, ungefär 27 Ängelska mil från London. Här omkring äro åtskilliga högder, och ligger en del af Staden jämwäl därpå; men det mästa är dock ned i dälderna mot Elfssidan. Husen äro mäst af sten, en del rätt wackra. Åtskilliga Kyrkor äro här, somlige af gammalmodig byggnad. Öfwer floden Medway går en stor stenbro, som räknas för en af de förnämsta i Ängland. I Staden är en Domkyrka och Biskops-säte. Et stycke nedan för staden ligger det bekanta Chatham, där Ängelska Örlogsskeppen til en del byggas, omlagas och förwaras.

Om aftonen kommo wi tilbaka til Gravesend.

Den $\frac{16}{27}$ Julii.

Brunn i fasta kritbärget. Emellan Kalkeller kritgroparna wid Northfleet gick en udd ut af

bara

bara krita, som de lämnat orörd, af 8 à 9 famnars bredd. På ömse sidor om denna udd woro stora kritgropar af 6 à 7 famnars djup. Sidorna däraf woro perpendiculaira. Wid en sida af denna udd hade de grafwit en brunn ned i täta och fasta kritbärget. Denna brunn war rund, af 7 quarters diameter, och omkring murad med tegelsten. Jag mätte hans djup, och fann, at den från öfwersta jordbrynet ned til öfwersta superficies af watnet däruti, war 28½ aln djup. Watnet, som här togs, war mycket klart och wälsmakeligt, som det bästa källwatten, samt mycket lättdruckit. De, som bo här omkring taga härifrån alt det watten de behöfwa til kokning, matlagning, bryggd, bränning, klädestwätt, tilPunch, Thée&c. Deßutom watnas dageligen 8 hästar och 4 kor med samma brunswatten; ty oansedt Floden Thames är här strax bredewid, så gifwa de dock hästarna och boskapen ej af des watten, emedan det är mycket salt, ty Floden (refluxus maris) förer upp salt watten från hafwet, hwaraf hästar och boskap sades fara illa, om de skulle dricka däraf. Ehuru torr sommar det är, skal dock aldrig märkas, at wattnet minskas i denna Brunn. Jag frågade, om folket, som drucko däraf, befunno sig wäl därefter? de swarade, at bättre watten icke kan gifwas, än detta, samt at de aldrig må illa däraf, eller äro fram för andra underkastade några wißa sjukdomar. Jag drack nu rätt nog däraf, utan at märka därefter den ringaste olägenhet. Jag har ock wid hela mit wi-

stande så i Gravesend, som annorstäds i England, icke kändt det minsta af en dylik effect, som någre tilskrifwa kritwatnet, nämligen, at en owan därwid skal i början hafwa diarrhée; innan han blir wan därwid. De mästa och törhända alla Brunnar i Gravesend, äro gräfne i bara hårda kritbärget, så at det watten jag wid måltider och då jag warit törstig, hela tiden druckit, ej warit annat, än det, som silat sig genom kritan; men jag har ej märkt den ringaste ändring i kroppen däraf.

Den $\frac{17}{28}$ Julii.

Strata terræ. På Södra sidan om wäderqwarns backen, som låg wid Gravesend, war en stor grop, där de tagit sand. Här fingo wi se hwaraf backen på den sidan bestod, samt räkna strata i den samma, hwilka woro följande: 1) Öfwerst Swartmylla $\frac{1}{2}$ aln. 2) Swartmylla och en fin sand blandade tilhopa, $\frac{1}{2}$ aln. Deße tilsaman gjorde en gul färg. 3) En ljusgrå fin sand 3 qv. uti den samma woro här och där som Ochra- eller roststäckar. 4) Ljus ocherfärgad sand, som gick i wågor, $\frac{1}{2}$ tum. 5) Den förut n. 3. nämnde ljusgrå sand 3 qv. 6) En rost- eller mörk ocherfärgad sand en tum. 7) En fin mycket ljus sand 5 qv. 8) En acherfärgad fin sand $\frac{1}{2}$ tum. 9) Den wid n. 7. nämnda fina mycket ljusa sanden, som gick ända til botten på gropen, och ho wet huru långt ned?

Längre upp på backen war en annan sandgrop, som med sin basis war högre, än kullen

af den föregående. Där woro hwarswen i denna ordning: 1) öfwerst swartmylla ungefär $\frac{1}{2}$ aln, fast nog utblandad med en fin tegelfärgad sand och små Pebblestones. 2) Pebblestones 4 à 5 quarter. Deße Pebblestones woro af knäckkars storlek merendels, kålswarta, rundaktige eller ovala, hel glatta utanpå, likasom de warit slipade eller slåtade. När en sådan slogs sönder, så befans, at den war af bara flinta. Aldrig syntes några kantiga.

3. En ocherfärgad fin sand, 5 quarter.
4. En fin hwit sand, $\frac{1}{2}$ qv.
5. En ocherfärgad sand, en tum.
6) En fin hwit sand, 2 tum.
7) Den ocherfärgade sanden, 2 tum.
8) Den fina hwita sanden, 2 tum.
9) En grå i tärningar fallande lera, $\frac{1}{2}$ tum.
10) Den fina hwita sanden, 2 tum.
11) Den grå leran $\frac{1}{2}$ tum.
12) Den ocherfärgade sanden, 2 tum.
13) Den fina hwita sanden, en tum.
14) Den grå leran en tum.
15) Den fina hwita sanden, $\frac{1}{2}$ tum.
16) Den grå leran, en tum.
17) Den fina hwita sanden, 3 tum.
18) Den ocherfärgade sanden, en tum.
19) Den fina hwita sanden, 2 tum.
20) Den grå leran, en tum.
21) Den fina hwita sanden, 3 tum.
22) Den grå leran, $\frac{1}{2}$ tum.
23) Den fina hwita sanden full med rostfläckar, 2 qv.

24) En ljusgrå sand, en tum.
25) Den fina hwita sanden, $1\frac{1}{2}$ qv.
26) Den ocherfärgade sanden, en tum.
27) Den fina hwita sanden, 1 qv.
28) Den ocherfärgade sanden, en tum.
29) Den fina hwita sanden, 1 qv.
30) Den ljusgrå sanden, full med rostfläckar, en aln.
31) Den ocherfärgade sanden, 6 qv.
32) Pebblestones, utblandade med en ljusgul sand, 3 qv.
33) Den fina hwita sanden, 2 alnar, kunde sedan för djupet i gropen ej mera ses. Om alla deßa strata tilkommit wid skapelsen, syndafloden eller något annat tilfälle, lämnas til andra, at gißa om. Hela denna höga sandbacken lärer förmodeligen stå på fasta kritbärget; emedan alla fält häromkring bestå af bara krita med en tunn jordskårpa där ofwanpå.

Måßa. På de hårdaste kritbackar syntes wäl ibland någon fin Hypnum; men så märktes dock, at denna orten omkring Gravesend, ej war särdeles benägen för måßa. Det syntes ej tecken därtil, ehuru noga jag såg därefter, hwarken på åkrar, eller inclosurer och täppor, de där woro sådde med Clover, Saint Foin &c. ja icke en gång på renarna wid häckarna.

Oniscus cauda obtusa integerrima. *Linn. faun. Suec.* 1255. fans i myckenhet alleståds på kritbärgen, at den på deßa orten likasom tagit sit

sit hemwist. När någon kom wid honom, drog han sig ihop, at den låg hel rundaktig, och såg ut som et helt litet swart glänsande ägg. Denne är större, än wåra ordinaire gråsuggor.

Den $\frac{18}{29}$ Julii.

Phalæna subulicornis spirilinguis; alis superioribus subcæruleis, punctis sex rubris; inferioribus omnino rubris. *Linn. faun. Suec.* 814. Denna wackra Fiäril, som prålade med deß sköna röda färg, hade i synnerhet tagit sit hemwist i gamla med små buskar öfwerwäxta kritgropar, där den flög i myckenhet; men utom dem war han sällsynt. Han flög mycket långsamt och ej så snällt, som de andre Fiärilar; satt ganska mycket på blomman af Scabiosa prat. hirs. C. B.

Aranea abdomine fusco ovato, linea exalbida pinnata, cauda bifurca. *Linn. faun. Suec.* 1223. fans här i myckenhet så på kritbackar, som på andra ställen. Jag såg honom ock uti Essex. Den accurata Beskrifning, som Herr Archiatern och Riddaren *Linnæus* gjordt uti sin Fauna Suecica på anförda ställe, om sättet huru denne gör sit bo, befriar mig, at utföra det samma, emedan denne Spinnare gjorde det här i Ängland måst på samma sätt. Skillnaden är endast den, at wi funno sådana hans konstiga bo och giller ej allenast utsatte öfwer gräset, utan ock i sidan af sluttande backar, där jorden rasat ned, hwarest han gemenligen utwaldt sit bo, där någon liten grop af en näfwes

widd och djup gick in i backen. Där gjorde han sit cylindriska bo ned i förenämde hål, ofwanför hwillket han utspridt sit nät på alla sidor, at det liknade en stor tratt, i synnerhet om några små buskar woro i negden, på hwilka han fick fästa somliga ändar af sina nät, då en fiskare, som sätter ut Ryßior, icke kan behändigare ställa dem. Ofta hade han gjort sit bo upp i buskarna, då ifrån hans cylindriska hål armar af hans nät gingo ut til par alnar på hwar sida, at intet insect fick komma wid buskan, innan det war insnårdt i nätet. Han sielf satt altid antingen i botten, eller öpningen af sit cylindriska och en öppen punglika hål, färdig at springa til wägs så snart något rof war at winna. När något insect fastnat, sprang han strax dit, och bet det några gångor i hufwudet, bar det sedan in til början af sit näste, hwarest han åt det upp. Det war et nöje at se hwad arbete han hade med Curculionerne; ty som deße äro öfwertäckte med et hårdt skal, så kunde han nästan aldrig taga redo på dem. Så snart de kommo på hans nät, angrep han dem; men de woro så kloke, at de drogo in fötterna och hufwudet. Då han wäl bet dem i skalet, men utan werkan; ty så snart han lämnade dem, började de åter kråka, då han å nyo sprang upp, och bet dem; men lika fåfängt, så at han omsider blef trött, lopp in i sit bo, och lät dem wandra sin wäg. Han hade altid ned i botten af sit bo et hål, hwarigenom han, då nöden trängde, kunde hafwa sin undanflykt, och ej blifwa instängd, då han altid sökte

sin

sin säkerhet bak om någon qwist eller ned i jorden, när någon kasade efter honom; men så snart en åter blef tyst, kröp han genom hålet in i sit bo, kom fram i öpningen af det samma, at se efter om någon fara widare war på färde, eller om alt war fredligt. Jag ref ibland sönder deras boet, då de gemenligen efter en eller par dagar hade det färdigt igen.

Swin. Uti Kent hafwa Farmerne gemenligen ej flera Swin, än de behöfwa til deras egen nödtorft, så at de sällan komma at såhja något däraf; men uti och nära omkring London hålla Bränwinsbrännare en stor myckenhet, ofta från 200 til 600 stycken, dem de föda med drank och annat, som blir öfwer wid bränningen; och sedan deße kreatur blifwit nog feta, säljas de til Slaktare med stor fördel. På lika sätt och til samma ändamål hålles wid stärckelse-bruken et stort antal af Swin, hwilka födas och gödas med det, som blifwer afskrädt af hwete, då Stärkelse tilwerkas. Huset, hwaruti Swinen hållas, blifwer rånsadt och twättadt hwar dag.

Åkrar, Hwete, Korn &c. Åtskilliga gamla och käcka Farmer här på orten berättade, at när åkern är wäl omlagad, kann man efter Hwete få 20:de kornet, ibland ock litet mera; men åkern måste då wara wäl ansad. Sammaledes kunna de få 20:de kornet af korn på en wäl skött åker. Sädesslagen ömsas årligen,

nämligen när åkern legat en sommar i träde, besås den antingen med Hwete eller Rofwor, därefter med Bönor, så med Korn eller Hafre. Trädesåkern köres om sommaren gemenligen 3 gångor; om de så hinna, köres den 4 gångor, samt harfwas och wältas emellan hwar gång. Krita brukas ock här til gödsel på åkern, och då han en gång blifwit gödd dermed, behöfwa de ej göda honom på 10, 14 eller flere år. På styf lergrund sades kritan wara skön. Bland andra sätt, at göda åkern, räknas et såsom det bästa, at fälla fåren om sommaren på den samma om nätterna uti en liten träng fälla, at de stå hel tätt tilhopa. En och annan käck Farmer sade sig sjelf försökt, at så Hwete i rader, och plöja upp jorden med horsebreak (en liten nätt plog, som drages af en enda häst) emellan raderna; men det har ej welat lyckas för dem. Dock trodde de, at det kunde gå an. Eljest brukas horsebreak här mycket, at plöja och ränsa bårt ogräsen emellan de sådda rader med Bönor och Ärter, aldenstund det lisar mycket arbete. Rofwor sås äfwen här i Kent mycket för Får, Swin och Oxar, at föda och göda dem med. Bästa tiden at här så Hwetet, sade Farmerne sig funnit wara ungefär en Månad för Michaëls-mäßo (efter gamla stylen); många så det ibland en Månad efter, men det sättet hålles ej för så godt.

Ängsskötsel, *St. Foin*, *Clover &c.* Deras mästa ängar här på orten besås med några

gra wißa höslag, som St. Foin, Clover, Vicia, Lucerne &c. *St. Foin* sades trifwas ganska wäl på Kritbackar, det ock wi öfwer alt klarligen funno. För 30 år tilbaka wißte de här ej så mycket af des bruk, som nu, hwilket de lärt från Frankrike. St. Foin är en ståtelig föda för hästar; men för Kor är den torkad ej så god, som godt hö; emedan de ej mjölka så mycket efter den, som efter hö. När den en gång blifwit sådd, kan den ibland stå 16 och flere år, innan den behöfwer sås om. Den gifwes åt hästar, antingen hel, som den är, eller skäres den i en hackelse-kista sönder med stjelk och alt helt små, blandas så ut med hafra, agnar, Bönor eller ärter, och gifwes sedan åt hästar, som må ganska wäl derefter. De få ej här slå St. Foin mer, än en gång, om sommaren. *Clover* brukas ock mycket nu at sås här; men den står ej så länge, som St. Foin, innan den måste sås med Hwete eller annat, och et stycke land besås om. De bärga nästan aldrig mer än 2 slåttar däraf, innan den sås om, ej eller lönar det mödan at låta den stå längre; ty när en slagit den 2 år eller 2 somrar, tyner den därefter så mycket af, at de näppel. kunna gå med lian därpå, därföre när de 2 somrar, och ganska ofta endast en somrar; afslagit den samma, plöjes åkern å nyo upp, besås med Clover; men ehuru den ej kan stå länge, innan den skal sås om, så lönar den dock ganska mycket omaket, hälst här på orten, där på Kritbärgen inga ordinaira grässlag wela

 la

la sort; emedan denne Clover första sommaren, då den slås, gifwer en så ganska stor ymnoghet af et mägtigt och godt hö. Til föda för hästar är den förträffelig, men ej så för Kor; emedan de wäl mjölka mycket däraf, men mjölken får någon särdeles smak därefter, och är på långt när ej så behagelig, som när Kona födas med godt gräs; i synnerhet kan en ganska wäl känna denna Clover-smaken i mjölken, om Kona få gå ute om sommaren och äta den gröna Clovern; men då måste en taga wara därpå, at de ej må få äta efter behag däraf; ty Clovern smakar dem så wäl, at de ej kunna hafwa återhåld, utan ibland äta de den så begärigt, at de swälla up och dö. Clovern har ock därutі företräde fram för andra höslag, at den gemenligen kan slås 2 gångor om sommaren. Somlige hafwa ock nu börjat at så Lucerne, men owißt ännu, huru det wil lyckas. *Taras* (Vicia vulg. sat. Park.) sås här ock af en del til foder, och wißte Farmerne näppel. något höslag, hwarefter Korna gifwa så mycket mjölk, som då de äta af, hälst om den är grön, hwilken mjölk tillika smakar wäl; dock är det befunnit, at Kor gifwa den behageligaste mjölk, då de äta godt gräs. På ganska många ställen här i Ängland slå de sina ängar 2 gångor om sommaren, ibland ock 3 gångor; men då släppa de sällan Creaturen at beta derpå, hwarken om Wår eller Höst. Dock berättade Farmerne, at höet af den senare slåttern ej är så godt och kraftigt, som af den förra.

Hö-

Bönor, sås här mycket, och brukas til föda för hästar och swin. Likaledes gifwa de åt hästar och swin ärter til mat.

Krita. Det är ej bekant, at Krita brukas til någon ting i trägårdar; men i humelgårdar brukas den af somliga som en gödsel, då den förut utblandas med annan gödsel.

Ost, Smör &c. Måst hwar Province i Ängland har något särdeles, som den frambringar mer och bättre, än en annan. Således meddelar gemenligen Kent bättre Humla och Körsbär än andre Provincier: Hertfordshire bättre Hwetmjöl: Cheshire och Glochester-shire bättre Ost, Suffolk bättre smör, o. s. w. Härwid är märkwärdigt, at den Province, som gifwer det bästa smör, kan ej meddela så skön Ost, och twärt om. Orsaken sades wara, at til hwardera så smör, som ost, fordras den bästa och fetaste mjölk. Där de göra smör, göra de äfwen ost; men de bruka först at kärna smör af mjölken, och sedan göra de ost af den samma, hwilken ej kan bli god; emedan den mästa kraften af mjölken är redan bärttagen.

Råg, sås äfwen här i Kent af en del, som dels försälja den, dels bruka utblanda den med hwete, mala och göra bröd däraf. Halmen säljes til Watermen eller Roddare och de som gå med båtar och Jaktar fram och tilbaka til och från London, hwilka bruka lägga hal-

halmen på botten af båten, och på sätet, at de resande må sitta så mycket bättre, och ej sudda eller orena sina Kläder.

Den $\frac{18}{19}$ Julii.

I dag reste jag med Till-båten til London, at höra, om ej Capitain och det skepp, jag skulle gå öfwer med til America en gång måtte blifwa ressfärdigt, samt följde efter middagen en af Till-båtarne ned til Gravesend tilbaka.

Kritans nytta. På de åkrar, som ligga i negden omkring Gravesend, bruka de ganska sällan, eller nästan aldrig at göda sina åkrar med krita; emedan jorden, som där är mäst en mylla, är förut så lös och torr, at all den behöfwer ej blifwa lösare; men längre därifrån, där de hafwa wäta, lågländta och af lera bestående åkrar, göda de dem då och då med krita. Alla åkermän och Farmers härstädes komma därutinnan enhälligt öfwerens, at den förnämsta nyttan, kritan gör såsom gödsel på en åker, är på et sådant land, som består af en styf lera och kall jordmon; ty hon löser up samma lera, gör den beqwäm at frambringa säd til myckenhet. Det är ock därföre, som Farmerne i Essex, hwarest ingen krita är til finnandes, äfwen de, som bo långt bårt, komma hit ned til stranden af Thames, där kritbärg äro, köpa här många laß krita, och föra dem lång wäg öfwer land, at

at dårmed gödda sina åkrar, som bestå af en styf lera. De, som bo långre in i Kent, och hafwa dylik lerjord, förbättra den på samma sått med krita. I sandig jord sades kritan icke göra någon nytta.

De både nåra och långre hårifrån boende betjena sig således af denna til gödsel på deras åkrar och ångar. Från Essex, Midlesex, Surry, och ganska många andra orter af de Ängelska Provincier, som antingen ligga nåra Thames, eller eljest wid sjökanten, föres med små Fartyg allehanda matwaror til London, som hwete, korn, hafre, smör, ost &c. När samma små Fartyg skola gå hem från London, wela de icke gå toma tilbaka; dårföre komma de til någon af deßa kritgropar, lasta sina Fartig med krita, som de hår kunna hafwa för et ringa pris, och föra den hem, hwarest de antingen brånna henne först til kalk, innan de lågga henne på åkern, eller ock lågga henne på åkern, som de få henne.

Utlåndska skepp taga ock ofta wid Hemresan hårifrån en stor myckenhet krita med sig.

Grunden af wallarna och Bankarna på ömse sidor om Thamsen åro gjorde af denna krita, dels emedan den binder wål, dels emedan de icke hafwa något annat stenslag. Den år lagd dår både i större och smårre stycken.

Ut-

Uthusen woro på åtskilliga ställen upmurade af bara krita.

Det förnämsta, hwartil kritan här brukas, är, at de på åtskilliga ställen bränna kalk däraf, hwarom litet nedanföre mera.

I Comedie-husen i London brukade Lindansare, och de som gingo på rep och linor, at gnida deras skor starkt under med kria, på det de ej måtte halka; åfwen kritades och repet då något.

Den $\frac{20}{31}$ Julii.

Anmärkningar wid krita och Kritbärgen wid *Northfleet* och annorstädes i *Kent*. —— Northfleet är en by, som ligger en liten Ängelsk mil W. om Gravesend på samma sida om Elfwen. Här, och så ända til Gravesend bestå alla Elfsbackarna wid Thames, och landet däromkring af bara krita, endast at en tunn mylla eller matjord ligger öfwerst. Här finnes wid Thames stränder den ena stora kritgropen efter den andra både af ansenlig widd och stor djuplek. Deße kritgropar äro merendels fyrkantige. Deras sidor perpendiculaira. Djupleken på deße gropar från öfwersta superficies ned til botten 8, 12, 15. och flere famnar. De höra ej til en och samma person, utan äro åtskillige, som hafwa del deri, hwilka äro Gentlemen, som wistas i London; men hafwa dock här folk, som bo wid kritgro-

groparna, at se efter, det med arbetet må gå wäl och rätt til. At kritan här blifwit tagen för många hundrade år tilbaka, kan slutas, utom hwad en har af gamla Häfdateknare, åfwen dels af groparnas myckenhet och ganska stora widd och djuplek, dels af det ansenliga antal af gamla gropar, som nu til en stor del äro med grus igenkastade, och med hwarjehanda slags trän och örter öfwerwäxte.

En del Kritgropar, hwarest de nu bröto och brände kritan, woro när til Elfwen: andre åter några musquet-skått därifrån; ty de hade bårttagit alt det dugeligare närmare Elfwen, så at där ej annat war lämnat, än höga backar fulla med den mull de afrislat, då de tagit kritan, jämte den mull, som legat öfwerst, tillika med stycken af flinta, krita, tegelstenar och annat skräp.

Uti deßa kritgropar hade wi ganska godt tilfälle at se, dels huru tjock matjorden och mullen är, som ligger ofwanpå kritan, dels hwarjehanda hwarf och strata af krita, samt hwad i den finnes med mera.

Öfwerst och ofwanpå kritan låg matjorden eller swartmyllan, gemenligen til 2½ quarters djup, utblandad med små flintbitar, hwilka sågo ut lika med dem, som ligga på öpna fältet, dem Solen blekt och gjordt hwita. Färgen af denna matjord war brun. Dock war Swartmyllan ej allestäds öfwerst lika tjock; ty rätt

rätt som den war $2\frac{1}{2}$ quarter tjock, så gick den som en boge eller wigg ned, til 2 alnars perpendiculairt djup. Bredden af en sådan wigg war icke eller alleståds likadan; ty ibland war öfre delen til 5 à 6 alnars widd, ibland näppel. til en aln, o. s. w. Djupleken af sådana wiggar war ock olika, nu mer, nu mindre; dock war gemenl. matjorden utom och ofwanför deße wiggar $2\frac{1}{2}$ quarter.

Därefter tog kritan mot; men war öfwerst ej aldeles ren, utan utblandad något litet med den bruna jorden, til 6 quarters tjocklek. Denna utblandade kritan såg sålunda smutsig ut. Uti den samma suto nog flintstycken, åfwen fullt med små Pebblestones; hwilka bägge, så flintstenar, som Pebblestones aldeles liknade dem, som ligga upp i dagen, och blifwit blekte af Solen; hwilket tyckes wela säja, at deße ställen af krita, som nu äro 2 alnar perpendiculairt under öfwersta superficies af jordskärpen, fordom legat upp i dagen och Solen. Wi gräfde in i backen och befunno alleståds sådana blekta flintstycken och Pebblestones. När deße blekte flintstycken, som lågo in i backen, slogos sönder, sågo de ofta inuti ut, likasom flinta, då hon warit uti elden, men dock ej blifwit så hårdt bränd, at hon gått til glas.

Stundom fans til 4 alnars perpendiculairt djup i sjelfwa kritan stora fläckar af en

halk

half à 1 alns diameter, hwilka bestodo af bara sådan brun mylla, som ligger öfwerst, och är den samma, som wi kalle Swartmylla. Så uti deße fläckar, som i kritan rundt omkring dem, woro fullt af små Pebblestones. Wi funno sådana fläckar wid många kritgropar.

På somliga ställen nödgades de bärtkasta matjorden, flintstenar, Pebblestones och annan utblandad mylla, ända til 3 alnars perpendiculairt djup, innan de kunde få ren krita, at nyttja til kalkbränning.

At jag nu måtte se, huru hwarfwen woro i deße kritgropar, samt hwaraf wäggarna i dem bestodo, wil jag anföra de anmärkningar, jag wid en och annan af dem gjorde:

Uti en af deße kritgropar närmast til Gravesends sidan, woro strata i denna ordning:

1) Öfwerst och ofwanpå kritan war Swartmylla eller matjord, hwilken här til färgen war merendels brun, ungefär af $\frac{1}{2}$ alns tjocklek, mer eller mindre; ty den war ej öfweralt af samma tjocklek, utan gick ibland som wiggar eller kilar ned i kritan, på 4, 6 à 8 quarters djup, samt olika bredd.

2) Dernäst en krita utblandad med Pebblestones och något af förenämde Swartmyllan, at han ej war helt ren, til $\frac{1}{2}$ alns tjocklek, mer eller mindre. Denne krita war nå-

got lös, och ej så hård, som de perpendiculaira wäggar i kritgroparna.

3) Sedan kom et måst horizontalt löpande stratum af bara rötter, ungefär af ⅛ à ¼ tums tiocklek. Det bestod ej af annat, än bara små rötter, af hwilka de största woro af en gåspennas tiocklek; men man kunde ej taga reda på hwad för slags rötter deße warit. De woro ej särdeles rutnade, jag inbillar mig, at de woro fina rötter af Hagtorn, hwilka lupit ned så långt, och då de funnit under detta stratum en hårdare krita, ej kunnat gå längre ned i jorden, utan sedan lupit horizontaliter uppå det samma, och således tid efter annan formerat detta. Hwad som gaf mig anledning til denna tanka, war 1) at kritan, som ligger näst under, är ganska hård. 2) At jag fann friska och wärande Hagtorns rötter, af samma tiocklek, som nyß nämdes, hwilka lupo just horizontaliter bland de andra rötterna i detta stratum.

4) Hårda Kritbärget 3 famnar. Huru det blef längre ned, kan jag ej säja; emedan det nedrasade gruset och mullen hindrade, at mera kunna se därefter.

I en af de kritgropar, som woro närmast til Northfleets Kyrka, woro strata af kritan i denna ordning:

1) Jordskårpan och matjorden, ungefär ½ aln.

2)

2) Hårda kritbärget 29 à 30 alnar ungefär. Flintstycken woro här och där utblandade däri.

3) Et stratum af bara flinta, lagd helt tätt wid hwarannan, af ½ à 1 quarters tjocklek.

4) Hårda kritbärget, 4½ aln.

5) Et stratum flinta, af 1 à 1½ tums tjocklek. Flintan låg äfwen här hel tätt wid hwarannan; men flintstyckerna woro helt tunna, lika som små tunna brädbitar; ofta lågo par stycken sådana tunna bitar på hwarandra.

6) Hårda kritbärget, 9 alnar.

7) Et stratum flinta, aldeles likadant med N. 3.

8) Hårda kritbärget här alnar; och ho wet huru långt ned; emedan botten af gropen hindrade mig, at se djupare?

Anmärkn. Uti krithwarfwen nedan för N. 3. fantes någon enda flintsten här och där.

Uti en annan af deße stora kritgropar närmare mot Gravesend, woro strata sålunda:

1) Öfwerst swartmylla, ungefär af en alns tjocklek; men utblandad med krita, at färgen af denna jorden war mäst lik tegel.

2) Krita, 2 famnar.

3) Et stratum af flinta, helt horizontelt, som hade det warit lagdt med flit efter waterpaß, af ½ à 1 quarters tjocklek.

4) Krita, 5 famnar ungefär.

5) Et stratum af flinta, lagdt på samma sätt, som N. 3. horizontelt och efter wattupaß af ½ à 1 quarters tjocklek.

6) Krita, netto 6 quarter.

7) Et hwarf flintsten, likadant med de föregående, ½ à 1 quarter.

8) Krita en famn, och tör hända mycket djupare; emellan den nedrasade mullen hindrade mig at se det mera.

Obs. 1. At deße strata af flinta bestodo endast af en enda flintstens högd, och ej af flere staplade på hwarandra; det såg så ut, som om någon hade et flackt, jämnt och slätt fält af bara krita, hwaraf breddes et stratum af enkel flintsten, så tätt, at den ena rörde wid den andra, och lade så krita därpå.

Obs. 2. Flintsten, som låg i deße hwarf, war somligstäds tjockare, inemot et quarters tjocklek: annorstäds tunnare, ända til en tunn ställa af en fjerndels tums tjocklek. Emellan deße strata af flinta, syntes uti sjelfwa kritan sällan någon flintsten; endast någon enda här och där. I kritan war, fast ganska sällan, någon liten ibland oval, ibland klotrund Pebblestone.

Uti förenämde stratis af flinta, omgifwes flintan med krita helt tätt, likasom kritan warit blöt, då flintan kommit dit, at hon sunkit ned i kritan, och at sedan en annan blöt krita kommit at ligga därpå.

Deße

Deße strata eller hwarf af flinta emellan kritan äro synnerlige. Flintsten ligger här så horizontelt och så tätt til hwarannan, som hade den med flit af människo-händer blifwit ditlagd. Huru har den wäl i en sådan ordning först kommit dit?

Hela backen wid Themse-strömmen W. om Gravesend, bestod af bara krita; men wid des basis jämt wid wattubrynet, då floden, (refluxus maris) är högst, war et sådant stratum af flintsten, som nyß omtaltes, hwilket låg på samma sätt helt horizontelt, som hade det warit lagdt efter wattupaß. Flintstyckena lågo här aldeles jämnt intil hwarandra. Detta flint-stratum kunde ses wid lågt watten, nästan en half Ängelsk mil längs efter Elf-stranden.

Färgen på deßa perpendiculaira wäggar i kritgroparna, är merendels snöhwit. Annorstäds hade den fått en gulaktig färg, nämligen där, hwarest ofwanföre war swartmylla och från, hwarifrån ibland någon wärska silade sig ned, och rann öfwer sidorna. På de ställen, där många kalk-ugnar finnas, äro de perpendiculaira wäggar af den myckna stenkåls röken mäst swarta.

På somliga ställen, där kritan nyligen fallit ned, war fullt med swarta prickar deruti, då den slogs sönder, af små knappnåls knappars storlek, just likasom en Lichen bör-

jat här wära. I et och annat stycke satt stora rastfläckar, hwilka somligstädes förtärt något.

I de perpendiculaire sidor eller wäggar af kritgroparna, äro gemenligen fullt med springor, hwilka gå dels perpendiculariter, dels horizontaliter, och skära af hwarandra ungefär ad angulos rectos. Bredden på en sådan springa är ej lika, ibland så liten, at man näppeligen kan sätta en knifsudd däruti, ibland åter äro de bredare, at en wäl kan få in et finger. Jag kan just ej säja af hwilkendera slaget, antingen perpend. eller horizont, det finnes mera, dock tyckes de horizontela göra största antalet. När jag kallar springorna perpendiculaira, är det ej så at förstå, at de woro så efter mathematiskt reglor, utan de stodo ibland just perpend. ibland nära därintil. Det samma är at märka wid ordet horizontel.

I de gamla kritgroparna hade de somligstäds gräfwit stora hål in som hwalf. De som bodde där när intil, sade, at de mente dem i forna dagar warit brukade til källare. Hwalfwen däruti hade icke tagit någon särdeles skada af tiden, ej eller wäggarna; dock syntes, at kritstycken då och då fallit ned från hwalfwet. Kritan i desse gamle källarwäggar, som woro perpendiculaire, wår full med springor, som gingo både perpendiculariter, horizontaliter, och äfwen oblique eller snedt före. I[illegible]

står

står med oblique eller snedt, det som är som et medium emellan perpend. och horizont. eller tämeligen nära därtil. Deße sneda springor woro allestäds rätt få, och på långt när ej så många, som de andre.

Widden emellan de horizontela springor war ingen ting mindre än likadan; ty då det ena stratum (om jag så må kalla det) war tjockt, war ofta det andra helt smalt. I de gamla källare war widden emellan hwarswen merendels et quarter, dock ibland mera, ofta en tum, ja ibland endast en half tum, eller en smal rimsa. Springorna woro gemenligen sådana, at man näppeligen kunnat få en knifsudd i dem; i andra kunde hela knifsbladet lätteligen stickas in. Ej eller war altid et och samma stratum af lika widd emellan springorna; ty oansedt det gemenligen wille hålla sig wid en och samma widd, skedde dock ibland, at när det en stund warit af en och samma widd, det då småningom blef smalare, och omsider ändades i en angulum acutissimum. Springorne förhölls sig ej eller lika; ty nu kunde en springa gå helt noga horizontelt, så långt som wäggen war i en kritgrop; nu rätt, som hon gått likt horizontelt, stannade hon twärt of, och en annan horizontel springa började där, 1, 2, 3 eller flera tum, antingen ofwanföre eller under, och så widare. När en tog löst et kritstycke, som satt emellan 2:ne horizontela springor, war

 både

både undra och öfra sidan däraf, et planum eller slätt, utan uphögning, samt gemenligen af litet mörkare färg, än kritan däruti, til et tecken, at luft och watten kommit däremellan. Stenkålsröken, hwilken kommer från kalkugnarna, som finnes måst i alla deße gropar, kan ock hafwa förorsakadt samma mörka färg. Understundom rätt som en linea lopp horizontaliter, wek hon af och lopp helt snedt.

Af de horizontela råmnor woro gemenligen några hufwudråmnor, som merendels följde hela wäggen utåt, och woro större, än de andre. Widden emellan hwardera af dem war åtskillig, 1, $1\frac{1}{2}$ à 2 alnar, sällan under 3 quarter; men rummen däremellan woro ofta sönderdelte med små horizontela råmnor.

De perpendiculaira springor äro ej eller af samma beskaffenhet; ty ibland gå de uti en rätt linea ända upp före hela wäggen. Ibland, då de gått et stycke, stana de twärt af, och då börjar en annan litet på endera sidan at gå upp i lin. recta; widden på en sådan springa förhåller sig på samma sätt, som är sagt om de horizontelt gående. Distancen emellan de perpendiculaire, har sig äfwen på samma sätt som i de horizontala, nämligen ej lika, utan ibland wid, ibland smal, ofta til endast en tums bredd, och wäl mindre; men ibland til 1, 2, 3, 4 och 5 quarters bredd.

Ser

Gemenligen höllo deße perpendiculaira råmnor wißa wäderstreck; ty merendels gingo de från O. til W. och från N. til S, eller om det skulle wara en liten afwikning, från W. til N. och O. til S. samt från S. til W, och från N. til O. Men detta war så litet, at det föga kunde märkas. Dock syntes stundom någon, som gick från denna regel, och lopp, til exempel, från SO. til NW. från NO. til SW. o. s. w. Likwäl skedde denna afwikelse nog sällan. Gemenl. lågo de, som först blef anmärkt, och det i kritgropar, som woro hela Angelska milen från hwarandra.

När kritstyckena togos utur bärget, så woro gemenl. deras sidor, som setat mot den perpendiculaira råmnan, hel plana, och så släta som de warit skurna jämna med en knif efter en lineal.

De kritwäggar, som warit längre i dagen, och på hwilka både Sol, luft och rägn längre fått werka, äro långt mera fulla både med perpendiculaira, horizontela och obliqua eller sneda springor, än den, som nyß upbrytes. Åtminstone kunna de förra mycket tydeligare märkas; ty en gammal krita, som länge warit i dagen, är måst hel sönderspruckеn, då uti en nyßbruten man swårligen, utom de stora horizontela och perpendiculaira springor, kan blifwa warse någon råmna.

Ibland ses i de större råmnor, at tunna och flata flintbitar, som tunna skifwerstycken,

ken, fullt up råinnan. Mon den generats dit, sedan kritan råmnat så sönder?

Såledeẞ ses, at kritbärgen hafwa sin art at råmna sönder, åfwen som gråbärgen hos oß.

När kritan legat sin tid i öpna luften under sol och rägn, blifwa ofta helt små hål på den sidan däraf, som wetter upåt, at den warder som pipog. Hålens djuplek är dock sällan öfwer 1 á 2 Geom. lin.

Flintan, som fans i kritbärgen, hade icke någon wiß skapnad, utan war måst alt i oformliga stycken, just som då en smälter metall eller någon malm, och låter den rinna på marken uti hwad form en behagar.

De största Flintstycken äro af en alns längd; fast man får sällan se något så stort. De flästa $1\frac{1}{2}$ quarter à $\frac{1}{2}$ aln.

Måst all flinta är här swart; dock finnes här och där något ljusaktigt stycke.

På stranden wid Elfwen Themse, ligger somligstädes fullt med flinta; men oansedt stranden i 6 timar står under watten, och i de andra 6 i öpna luften, har den dock ej tagit annan förändring däraf, än at en del är utanpå af en hwit färg, eller ock ibland stötande litet på blått, sådan, som flinta plär wara, då den ligger på backar i fria luften, och Solen får skina der på, och bleka den. Eljest woro måsta delen af flintstyckena här så rena och swarta, då de slogos sönder, som de, hwilka nyligen togos utur kritbärget.

Flin-

Flintan hade ibland utanpå sig likasom en rost åten eller ocherfärgad skårpa. Ofta fans ock uti sådana rostätna ställen. Figuren war, såsom förut nämndes, som malm, smält och runnen på jorden huru den sielf welat. Gemenligen woro styckena aflånga, samt fulla med knylor och ojämnheter utanpå. De liknade ock ofta finger, fötter, tappar, bållar, en del af en hand, gethorn, små kalfhorn, &c. Innuti war den gemenligen swart; men ock ofta full med ljusare fläckar, mer eller mindre.

De *Heterogenea* och främmande eller mindre allmänna ting, som funnos i deße kritgropar antingen i kritan eller flintan, äro i synnerhet deße:

1) Strålflinta, så får jag kalla en art af sten, hwilken sätter sig som en swamp ofwanpå flintan, är bred och flat, består af parallela trådar hårdt sammansatte, hwilke gå perpendiculairt, mot sin flata sida, liknar aldeles amiantlikt Strålgips uti Prof. Wallerii Mineralogie p. 55. endast, at detta är något tätare. Til färgen är det hwitt eller ljusgrått. Den är dock en art af flinta; emedan den mot eldstål tager eld. Den sätter sig ej allenast på flinta, utan ock ibland på krita.

2) Mußelskal finnes så wäl i kritan, som fastwuxna uti hälen på flintan.

3) *Crystaller.* Ofta när man bryter eller slår sönder et flintstycke, finnes däri små bärg-

cry-

crystaller helt tätt. Gemenligen är wid dem något tomt rum lämnadt.

4) Klotrunda flintbitar eller af Ängelsmännerna så kallade *Chalk-egg*. Deße finnas esomoftast fastgrodde wid flintan. Utanpå är et sådant krit- eller rättare flint-ägg öfwerdragit med en hwit kritskärpa af en half lin. tjocklek; men då den slås sönder, får en se, at den består merendels af bara flinta. De äro gemenligen klotrunda, stundom ock litet aflånga; ibland äro de helt solida och bara flinta; men ibland iholige midt uti, då in centro ligger något litet krita, antingen at den sitter fast wid flintan, eller ock är lös, så at, då hon skakas, höres huru kritan stöter emot sidorna däruti. Från en sådan iholighet, är icke något hål eller gång til yttra peripherien eller yttra kanten, utan flintan är solid rundt omkring hålet. Deße äro små som Swale-ägg eller Byß-kulor, och äfwen stora som Stycke-kulor.

Uti somlige Kritgropar suto Karlar och slogo i små bitar sönder de där samlade flintstycken, at sälja åt resande och andra, at slå eld med.

Wid Kritgroparna och ofta annorstädes woro murarna på husen och omkring gården bygde endast af flinta, i det de slagit i tu de stora flintstyckena, och så wändt den swarta flata sidan utåt; men den gamla rundaktiga ytan inåt.

Atskilliga Kyrkor finnas på denna orten, upmurade nästan endast af flinta och kalk, hwil-

hwilka bägge, så flintan, som kalken, äro tagne ur deßa kritgropar. Således hafwa desse kritgropar warit i stånd at framgifwa måst alt, hwad som behöfs til en hel Kyrkas upsättning.

En och annan Kritgrop, där de i forna tider tagit krita, är nu lämnad öde, och står fullwäxt med allehanda trän och örter. Bland träna äro i synnerhet Liguster, Viburnum, Törnbuskar, Cornus fæm. i ganska stor myckenhet.

Här och där är i kritgroparne qwarlemnad midt uti någon wägg eller sida, hwilken ser ut antingen som en hög gammal mur eller pelare.

När Solen skiner wid det en wistas uti en kritgrop, kostar det ganska mycket på ögonen, at se på den hwita kritan.

Caniner hade på åtskilliga ställen sina hål och bon i den lösa nedrasade mullen och kritan, där de om aftnorna syntes i stor myckenhet.

Tättingar hade deras nästen i de urgrafne hwalfwen.

Uti en af kritgroparna war anlagd en wacker Trägård, full med åtskilliga fruktträn samt hwarjehanda Köks- Kryddgårds-wäxter.

I Kritgrufworna wid Rochester, hwilka låge halfannan Swensk mil ungefär från de nu beskrifna wid Northfleet, hade Kritwäggarna aldeles samma beskaffenhet, som de förut omtalte, nämligen, at de gingo i lika horizon-

rizontela och perpendiculaira sprickor: ägde samma heterogenea: hade likaledes sådana strata af flinta, lagde tätt wid hwarannan, samt en, 2, 3 à flere sammar af krita emellan hwart sådant stratum. I kritan emellan deßa strata satt åfwen här och där något flintstycke.

Beskrifning huru de bränna Kalk, af krita wid *Northfleet*, och annorstädes i *Kent*. Jag har nämnt förut, at alt Landet omkring Northfleet består af bara krita, hwaruti de gräfwit djupa grufwor, och därutur tagit både krita och flinta, dels at säljas utomlands, dels at af kritan bränna kalk. Sättet huru kalkbränningen här förrättas, är följande, som jag wil berätta i den ordning, som det sker:

De bryta med en järnstör stora stycken lösa från sidorna på kritgroparna, och läta dem ramla ned til botten på grufwan. Begynnar denna brytning öfwerst mot dagen, sedan de förut bårttagit myllan och jorden, som ligger ofwanpå kritan, och fortfara så ned åt ända til botten; men ej mera på en gång, än det kan räcka til bränning uti en eller par weckor. Alla de andra wäggar på kritgrufworna, som de lämnat at bryta, äro måst perpendiculaira; men den wäggen, där de bryta, är nog sluttande, så at de kunna gå up och utför den samma merendels.

De stycken, som nedfallit, och ännu äro mycket stora, huggas sönder i smärre stycken med en järnhacka. Där-

Därefter hafwa de gjordt sig likasom en stubbe eller huggstock af krita, hwarpå lägges den i någorlunda smärre bitar på förenämde sätt slagne kritan, och med en hacka, som liknar en sådan, som wi pläge hacka qwarnstenar med, endast at ägget af hackan ej går parallelt med skaftet, utan ad angulum rectum, eller twärtföre mot skaftet, som på en skarf-yxa, hacka ännu kritan uti smärre bitar, så at de största kritbitarne sällan blifwa större, än en knytnäfwe. Denne hackan är uti ägget ungefär par tum bred.

De Flintstenar, som finnas bland kritan, samlas och lägges i en hög, at förwaras, och sedan säljas de bårt.

De hafwa sedan et Rißel af 5 quarters Diameter ungefär, hwars botten är gjordt af smala järntenar omhwefwade med ståltrå. Desse järntenar äro satta, som wanligt är i såll, at de göra fult med fyrkantiga hål eller quadrater. Hwardera latus af en sådan quadrat eller fyrkantigt hål är $1\frac{1}{2}$ à $1\frac{1}{4}$ à 2 tum. Detta Rißel hölts af en person, under det den andre med en skåfwel kastade den sönderhugna kritan däri, då altid de styckena, som woro mindre än hålen i botten på rißlet, gingo igenom och föllo ut, tillika med den krita, som wid hackningen smålats sönder til mjöl. De kritstycken, som blefwo qwar i Rißlet, kastades därutur i korgar, hwilka blefwo burne til kalkugnar, at brännas til kalk; men de smärre styckena, som föllo ut genom hålen af Rißlet, tilli-

tillika med det fina mjölet, lämnades at ligga qwar på backen, och fördes ej til kalkugnen. Orsaken, hwi de ej wille bruka det, sades, at det släcker ut elden i kalkugnen, emedan det är så fint.

Skåfweln, som de öste kritbitarne med, war litet uthålkad, aldeles lik sådana skåflar, som brukas i Spanmåls- eller Salt-bodar, endast at den war något bredare. Bredden eller lat. tranversl. af skåfwelbladet war 3 qv. 4 tum; latit. perpendicularis 1 quarter, 4 à 5 tum: nederst och rundt omkring war den skodd med järn.

Korgarna, som de små kritstyckena östes uti, och uti hwilka de buro kritan til kalkugnen, woro gjorde af Widesprätar eller telningar, til skapnad som en Pocal eller Bägare; högden af dem 2 qv. 1 tum; diametern wid Basis något mera än 1 qv. diametern ofwantil $2\frac{1}{2}$ qv. à 2 quarter, 4 tum.

Sedan de öst korgarne fulla, af hwilka här war en stor myckenhet, buros de af Qwinfolk til kalkugnen, hwarest en Karl war, som tog emot korgen, kastade eller stjälpte kritbitarne därutur öfwer eller på kalkugnen, dock på sådant sätt, at han slängde dem til wägs, så at de ej kommo at ligga på hwarandra, utan spriddes jämt omkring bredewid hwar andra.

Kalkugnen war bygd af Tegel. När han war torr, och en ofwanifrån såg nid i honom, war han til skapnad likasom en bå-

gare

gare eller Pocal, rund såsom han warit dragen med en Cirkel; men smal nederst, och widgade sig från alla sidor mer och mer ut, ju högre han blef. Diametern wid Basis eller botten af ugnen innantil war 11 quarter à 3 alnar; men ofwantil wid öfwersta superficies war diametern 6½ aln, samliga litet mera. Perpendiculaira högden innti från botten til öfwersta kanten 11 alnar 1 quarter. Nedantil wid botten war ugnen utanpå bygd perpendiculair til 3 à 3½ alns högd, hwarifrån han sedan som en parasoll widgade sig ut på alla sidor. De hade där lagt på den perpendiculairen öfwerst bjälkar horizontaliter, på hwilka de satt andra smalare bjälkar, hwilka alla lutade utåt, som en parasoll. Näst innan för samma bjälkar woro lagda stora Kritstycken, och strax innom dem, tegelmuren af kalkugnen, som stödde sig och upbars, wid det den mer och mer utwidgade sig, af deße tätt wid hwarandra upställta och en parasoll formerande bjälkar; ty om ej deße warit, hade öfra delen af ugnen ej kunnat stå. Med öfra ändan woro deße uprätte bjälkar fästade wid andra horizontelt lagda bjälkar, som woro inhugne i en enkom därtil gjord ställning, hwarpå war gjordt som en botten, därpå de kunde gå och spatsera omkring ugnen, samt bära krita, stenkål, och annat, som behöfdes, til den samma. Ned wid botnen hade kalkugnen 4 stycken öpningar eller ugns-munnar, därigenom den fullbrända kritan kunde uttagas, och hwar-

igenom wädret fick altid spela in, och elda up kålen i ugnen, at det war altid et starkt drag. Hwardera ugnsmun, som war fyrkantig, höll 5 quarter i bredd, och en aln i högden. Den perpendiculaira delen af ugnen, eller den nedra war utanpå en bröstgwärn eller fyrkant, på det sättet, at då en af latern stod perpendiculair, war ugnsmun i den nästa, då öfre delen af latus stod lika långt in, som den perpendiculaira, men gick sedan mer och mer inåt, ju längre ned det kom, då nederst war ugnsmunnen. De hade merendels bygt et plank omkring ugnen af brädet, med 2 ingångar på, en på hwar sida, at hindra wädrets alt för mykna blåsning. Detta brädplank war på yttra sidan af ugnen; ty på den andra sidan gjorde backen med dess perpendiculaira sidor, fått wid hwilken kalkugnen war bygd, samma tienst. Botten af backen, hwarest de nu togo kritan, war horizontel med öfra brynet eller bräddarna på ugnen.

När de bränna kritan til kalk i denna ugn, lägges nederst torrt ris eller qwistar, at tända up elden med: så stenkål et tunt stratum: så et stratum af de sönderslagna kritbitarna: åter et tunnt stratum af stenkål: och så alternativ S. S. S. ända til des den Pocal- eller Bägar-formiga ugnen är full. Elden tändes på nedantil, och breder sig så mer och mer upåt, alt efter som de nedanföre warande stenkålen blifwit upbrände: är ock kritan gemen-

menligen brånd til kalk, fast den ännu sitter tilhopa i samma bitar som förr war, då den lades in.

Alt som kritan blit fullbränd, tages styckerna ut nedanföre wid botten af ugnen, genom de ofwanbeskrefna ugns-munnar. Då den kritan, som är ofwanföre alt mer och mer sjunker ned i dess ställe. Och at ännu mera befrämja detta, hafwa de en lång antingen enkel, eller twekluswen eldgaffel, som de ränna här och där ned i ugnen ofwan ifrån, och röra omkring, då kritbitarna desto snarare falla ned. Kritbitarna utrakades ur ugnen med ofwanbeskrefna breda skofwel.

Det bränsle de härtil bruka är endast och allenast stenkål, undantagandes, at då de först tända på en ugn, hafwa de nederst Risknippor, at tända på med; emedan stenkålen ej annors så lätteligen wela fatta eld. Ute från ugnen ligga stora högar af stenkål; men innan de brukas, slås de med en järnhammare sönder i helt små bitar, föga större, än en lillfinger-ända. En stor del är så små som damm. Karlarne föregåfwo, at de således brännas bättre och jämnare, och så ej wara kwäfwade; emedan et tunnt hwarf af sådant, är nog tilräckeligt, at uphetta och bränna det stratum af kritbitar, som ligger ofwanpå, eller under det samma. Så snart Karlen slagit sönder i helt små bitar så mycket stenkål, som han tycker wara tilräckeligt til några korgar, tager han watten i et åmbar, och slår det

tunnt öfwer samma sönderkrossade stenkål, dels at dermed hindra, at de ej må af wädret blåsas bårt, sedan de nu til en del äro som mull, dels ock, emedan de skola hetta starkare, då de sålunda komma i ugnen. Kålen bäras, så tillagade, af qwinfolk i ofwanbeskrefna korgar och sättas rundt omkring ugns-kanten, hwaridan Karlen tager dem, och slår dem i ugnen, alt som han finner nödigt.

Ingen må tänka, at hwarfwen eller stratan af dessa stenkål i kalkugnen äro så tjocka, at då de lagt et sådant hwarf ofwanpå den hwita kritan, skal ej kritan mera synas, utan bara swarta stenkålen, ingalunda: desse stenkåls hwarf äro både tunna ock ganska glesa: 2 eller 3 à 4 sådane korgar, som förut wid kritan äro beskrefne, göra tilfyllest til et stratum up wid öfwersta kanten på ugnen, där den dock är widast.

På samma sätt förhåller det sig med stratan af kritan, at kritbitarne ej ligga så tätt, at en ju måst öfweralt kan se Stenkåls-bitarna emellan dem.

Någon torde tänka, at Kalken, som brännes af denna krita, måste förlora mycket af sin hwita färg, medelst det, at de swarta stenkålen blandas skiftewis om den samma: eller ock fråga, om stenkålen sedan skiljes från kritbitarna? Swar: stenkålen skiljas ej från kritbitarna sedan kritan är bränd, ej eller skulle det låta göra sig, emedan, som förr är sagt, stenkålsbitarna äro helt små, och en stor del

af

af dem som bara stoft; utan de blifwa gröf-
re, och blandas tilhopa med kritan; men det
bör märkas, at då stenkålen blifwit brände,
hafwa de förlorat all sin swarta färg, och fått
en ljus, så at kritan til sin hwithet tager gan-
ska ringa skada däraf. Desutom föregifwa
de, at en kalk bränd af krita, som är utblan-
dad med söndermalad stenkåls aska, skal wa-
ra långt mera bindande i watten, än all an-
nan kalk, hwilken [illegible] afstan.

Wid hwar ugn äro 6 personer, 3 män
och 3 qwinnor. [illegible] af Karlarna hafwa det
sysslan [illegible] lös, och hugga den sön-
der i små stycken, samt lyfta korgarna på qwin-
folkens axlar; men [illegible] ofta, at qwin-
folken äfwen få hjelpa til at hacka sönder kri-
tan i små stycken. Bägge Karlarne och alla
3 qwinfolken hjelpas åt, at fylla korgarna med
kritbitar, då gemenligen Karlarne äro kritbrä-
[illegible], och qwinfolken [illegible] dem i korgar-
na. Qwinfolken måste mäst allena bära kor-
garna på hufwud och axlar från fället, då
kritan tages til Kalkugnen. Likaledes måste de
bära stenkåls-korgarna ifrån stället, in til
Kalkugnen. Den 3:dje af Karlarna är be-
ständige wid Kalkugnen, hwarest han tager
Kritkorgarna af Qwinfolkens hufwud och ax-
lar, och slår Kritan i ugnen. Likaledes slår
han stenkålen i dess hwarf uti ugnen. Kort-
ligen han förrättar alla de sysslor, som for-
dras wid sjelfwa ugnen, desutom hjelper han

 til,

til, då han har tid, at slå sönder stenhålen i små bitar.

Hwart Qwinfolk bär altid 3 Korgar hwar gång, nämligen, hon har en brädbit af par twärfingers bredd, samt ungefär ½ alns längd, uti hwilket är et rep eller band, som med ena ändan är fästadt i en ända af brädbiten, och med den andra i den andra. Detta band lägges med luckan öfwer den öfra delen på hufwudet, så at brädbiten kommer at stå emot öfwerdelen; då en korg sättes at stödja sig på brädbiten, och de andra på bredd på hufwudet. Under det går Qwinnan [illegible] hufwudet ditåt wiß [illegible] hon bär. [illegible] Qwinfolk har [illegible] brädbiten och bandet [illegible] walmarsstycke [illegible] brädbiten och bandet [illegible] göra ondt på ryggen.

När desse Kalkugnar blifwit en gång upptände, sådes de brinna, hela året natt och dag; endast at de under Juli[illegible] wid [illegible] somliga [illegible] dagar [illegible] at släckna, men så snart de åter [illegible] upptändas i dem ugnar, och fortfares därmed natt och dag ända til nästa Jul.

Den [illegible], som lägges om morgonen i ugnen at brännas, blir [illegible] 5 dagar, innan den hinner igenom den samma och blifwer fullbränd. Merendels [illegible] de 2 dagar til dess bränning. Under det han således kommer at gå igenom ugnen, [illegible] dras hennes bränning, ej allenast af de stenbitar hwars, som ligga henne närmast, utan

åfwen. Därjämte af teglet i ugnen, som är mycket warmt af den långwariga bränningen. Hettan i ugnen är så stark, at flintbitar som kommit at följa med Kritstyckena i ugnen, förwandlas til et hwitt glas.

Så snart den i ugnen lagde Kritan är fullbränd, och har gått igenom hela ugnen, at den nu är mot botten, tages den ut ugnen med den ofwanföre beskrefna skofwelen. Botten utanföre rundt omkring ugnen wid ugnsmurarna är af breda fyrkantiga släta tegelstenar. De brända Kritbitar läggas i stora högar på sådana ställen, som äro i skjulet, hwilket går rundt omkring ugnen, och när de fått alla wrår så fulla, at ej mer kan där rymmas, föres den därifrån med stora kärror ned til stranden af Thames, som löper straxt där bredewid, hwarest den lägges osläckt i fartyg, och föres up til London at försäljas. Efter när de taga stycken af denne brända krita, och slå litet watten därpå, börja de småningom röka, och blifwa så heta, at en ej kan hålla handen därwid. Omsider falla de sönder til et fint mjöl, aldeles på samma sätt, som det sker med annan osläckt Kalk af Kalksten.

När Kritan är fullbränd, är hon ansenligen lättare, än hon war förut, samt full med små sprickor, likasom då en lagt spiklera i elden. Färgen utanpå är gråacktig, som twifwelsutan kommer af stenkålen och röken. Brytes et sådant stycke sönder; så är det ej

så hwitt inuti, som det war medan det ännu war obrändt.

Kritstycken af 5 tums längd och 1 tums diam. som kommit at kastas med Kritan i ugnen, äro genombrände, och snöhwita alt igenom, at de se ut som Holländska hwita Krus.

De brända Kritstyckena äro så sönderspruckne och fulle med springor, at de falla i små bitar, då en tager i dem. Den delen af deßa styckena, som warit mot sprickorna, är ock mörkare til färgen, än den, som warit midt emellan samma springor; emedan något stenkåls rök twifwels utan trängt sig in i sprickorna.

At ej denna släckta Kalken måtte spillas bårt, då den slogs i skeppet, hade de en ränna hopslagen af bräder, af 8 à 10 quarters bredd, samt ungefär 4 alnars längd, den de satte stupande wid sidan af Fartyget, hällde så ur Kärran Kritbitarna i denne rännan, då den rasade ned i Fartyget. En sådan ränna brukas ock altid wid skeppen, när obränd Krita föres uti dem.

Jag har nämnt förut, at omkring alla deßa ugnar nedantil är bygdt et skrank af bräder, dels at hindra, det ej wädret måtte ligga för starkt på ugnen, dels och förnämligast, at de därinnanföre måtte kunna hafwa de brända Kritbitar, som de taga ur ugnen, innan de köras ned til Fartyget eller Jackten, som förer dem til London. Detta skrank är wäl af bräder, men deß fot är somligstädes til 6 quarters högd, af bara tegel. Til tak öfwer

detta

detta skjul, är den altan, at jag så må kalla det, som går rundt omkring öfwersta bräddet af ugnen. Emellan ugnsmuren nedantil och detta skrank eller plank äro gemenligen 1 qv. à 3 alnar. Skranket har 2 öpningar, en på hwar sida af ugnen, där de lasta de brända Kritbitar på kärran.

Kalkugnen är altid bygd helt när intil det stället, där de bryta kritan, at de ej måtte hafwa för lång wäg, at bära Korgarna och Kritan; därföre ses ock här och där stå gamla obrukbara ugnar, som de lämnat, sedan de brutit bårt all Kritan när wid dem, och det börjat blifwa för långt at bära Kritkorgarna.

Qwinfolken få hwardera ungefär 8 pence om dagen, hwarföre de göra ganska wäl kärt; ty de arbeta merendels som slafwar. De sade sig blifwa lönte på det sätt, at en Qwinsperson får 1 pence, när hon burit 16 Korgar med Krita til Kritugnen, hwarföre de ock hafwe ganska brått om. Den som hade upsigt öfwer dem, stadfäste hwad Qwinfolken sagt, at de få 1 p. för 16 Korgar de burit, då de kunna förtjena 12, 15 à 18 p. om dagen, alt som de äro flitige. Karlarne få hwardera 9 à 10 Skillingar om weckan. Mat och alt måste de hålla sig sjelfwa.

Litet från Rochester mot Gravesends sidan waro åtskillige Kritgropar, dem de togo krita utur, hwilken stöttes lös med järnstörar: hackades än widare sönder med järnhackor: bultades sönder omsider til små klimpar och bi-

 tar

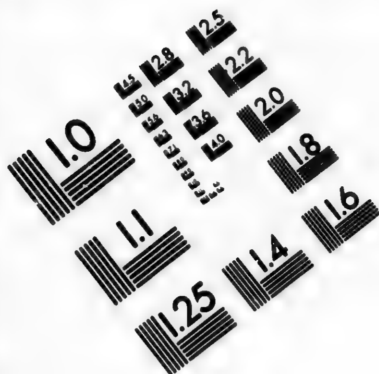
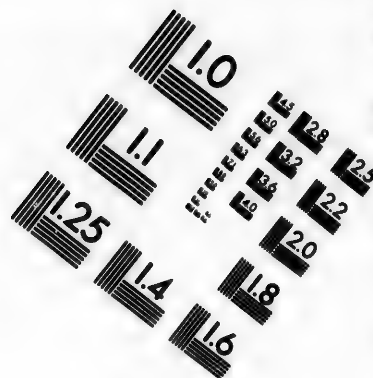
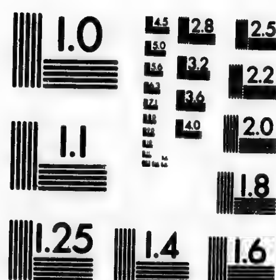

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

tar med järnknöstern, som sedan fördes til ugnen, där de brändes til Kalk. Sedan de hulstadt sönder en hop Kritstycken til mindre bitar, fördes ej alt det sönderhulstade til Kalkugnen, utan de lade det först i et grofft Rissel, och rissade bårt hwad som gått sönder til mull, hwilket de ej togo. De Flintstenar, som funnos i Kritan, skildes därifrån och kastades tilhopa i en hög, samt försåldes til dem, som behöfde dem. Kalkugnarne woro här bygda helt och hållen med i jorden, så at öwersta Kanten af Kalkugnen war horizontal med markens superficies. Ugnarne woro ock här i del mindre än de, som äro wid Northfleet, ja in mot dubbelt mindre, men eljest mäst af samma form, undantagandes, at nederst är endast et drag-hål, i stället at i dem wid Northfleet äro flera. De giorde ock här genom en gång ned til samma draghål, som på en tjäru-mila hos oss i Österbotten. Eljest äro wäggarne alt murade af tegel. Karlen sade, at den Kritan, som han den ena morgonen lägger in, kan wara färdig bränd, at uttagas den följande morgonen. Den Kalk de här bränna föres ej til London, utan upbrukas alt wid Rochester och där i nägden.

Kritan brändes i öfrigt här aldeles på samma sätt, som wid Northfleet, nämligen stiftenvis af sönderstötta stenkål och Kritbitar ...

Den

Den [illegible] Augusti.

St. Foin. St. Foin brukas mycket här i Kent. De [illegible] kalla den här [illegible], som de [illegible] [illegible] St. Foin. När den en gång blifwit sådd, kan den stå orörd i 2 år, utan at behöfwa sås igen, på hwilken tid de kunna slå det hwart år. Efter den tiden, sedan det börjar blifwa något [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] mödan at slå, plöja de åkergärden upp. Den grund det [illegible] på utan låta den stå [illegible] 3 el. 4 år, under hwilken tid [illegible] Creaturen, och i synnerhet Fåren, frihet at gå därpå i det [illegible] genom landet [illegible] blifwer gödd [illegible] [illegible] sålunda förfara härmed, emedan här i Kent är [illegible] liten Ängsmark och [illegible] [illegible]. När de nu då plöja upp [illegible] sådana land, besås det gemenligen först med [illegible] [illegible], dock stundom med annat, efter som det finnes nödigt [illegible] därtil. Foin är [illegible] födas både om sommar och winter [illegible] Det gifwes [illegible] [illegible] den blifwit [illegible] [illegible] de icke [illegible] [illegible] endast [illegible] blomknopparna, [illegible] den [illegible] skråda de [illegible] och [illegible] under fötterna. Det är försökt, at så det på [illegible] ställen i Essex utaf de frön, som de tagit härifrån Kent; men [illegible] på [illegible] sätt [illegible] [illegible] [illegible] utan stått [illegible] [illegible] ej lönt mödan, at [illegible] så det. Jordmån är där [illegible] och [illegible].

Clover. Här på orten sås och mycket Clover. Wåren är gemenligen den tid, då det sås; men de få ej slå det för än om nästa

sommar därefter. Det sås nästan aldrig mer, än 2 somrar å rad, och ganska ofta ej mer än en enda sommar, hwarefter de gemenligen lemna det om nästa somar, sedan det blifwit slagit, för fåren at beta på; emedan, som förut nämnt är sagt, man nödgas göra så, efter här är mycket trångt om bete, och de då tillika hafwa den förmån, at åkern göres wid det fåren gå och bete däruppå. Korna äta Clovern begärigt både de färsk och torr med skell och alt.

Vicia sat. Likaledes sår man mångenstädes här Tares eller Vicia sat. til foder för Kreaturen. Det förnämsta, hwartil den brukas, är at de slå up henne grön på denna wid om året, och ger henne åt hästar hemma, som äta henne ganska begärigt. Mera lämnes ej at få qwar på landet däraf, än som det pröfwas nödigt til dessa fröns sående för nästa år; ty denne är en planta annua, som måste sås hwart år, och det om wåren bitida, på det wid denna tiden kan tagas upp til foder åt Kreaturen. Det är wid samma tid, som de här hålla sina hästar hemma wid husen, af orsak, at de nu i inclosurerne blifwa så mycket oroade af flugor och andra insecter.

Rofwor. De bruka både här, och på andra ställen i England, at jämwäl så rofwor. Tiden, då de gemenligen så dem, är wid pass i dessa dagar. Jag war i dag på en stor inclosure efter middagen, som för middagen blifwit besådd med rof-frö. Hela inclosuren blef lagd til rofland. Landet ligger hela sommaren förut i träde. Wid början af Julii föras

de

de gödsla uti på detta Landet, se förut T. I. p. 489, hwilken gödsel är merendels hwitmylle, sådant som samlas uti [illegible], och där legat under hafwet, samt blifwit utblandade med deras dynga. Sedan detta blifwit utförde på åkern och där lagt, [illegible] det ut så snart som en hinner, samt plöjes under; hwarefter harfwas åkern, och jordmånen af den blifwer mer wäl fin. Förnämsta orsaken hwarföre de här få en sådan myckenhet af Rofwor, är at de med dem så och gödsla både för och efter om wintern.

Åkerbruket. De fälten, som lemnas i hwila, beså med hwete, som sådana som antingen [illegible] ligga i trädes, eller ock hwarpå bönor [illegible], hwilka de i höst plöja upp, och beså med hwete.

Den [illegible] Augusti.

Källor mycket rara här på orten. Jag har ofta förut gjort den anmärkning, at springkällor med springådror och flytande bäckar från dem, i sådan ymnoghet gifwes i Swerige, [illegible] på de orter jag förut warit i England. Det samma har jag ock märkt här i Kent, och äfwen i den delen af Essex, som ligger midt emot Gravesend; Landet består på båda sidor af höga backar och högder, med djupa dalar emellan, och somligstädes, synnerligen på ömse sidor om floden Thames, stora lågländta fält, så at mången af allt detta kunde sluta, at i dälderna emellan backarna, samt på de låga fälten nedanför högderna, skulle finnas en myc-

ken-

renhet med ſtrömmande bäckar, ſamt ſtolt förrätt och [illegible] här och där; men ingen ting har man [illegible] i [illegible] i Grä-wesändighet [illegible] ſom [illegible] på [illegible] gångar [illegible] til Essex och [illegible] hade [illegible] en Källa [illegible] wattenpost eller en annan [illegible] ſtrår. W. om Northfleet. Alt [illegible] jag här ſåg, i ſlodet Thames (ſlodet Medway) ſom passerar förbi Rochester, ſamt den [illegible] Mil om Northfleet. Frågas en Engelsman, om han ſinnet någon Källa, [illegible] ſtrax ja, och [illegible] i den [illegible]; men då han [illegible] är intet annat, än en djup brun ned i Kritbärget, den han ſäger hafwa en ſpringåder, emedan watnet däri ej kan tömmas, där han och ligger några famnar djupt [illegible]. Det [illegible] Landet är här ganska wackert, [illegible] genom häckarnas plantering omkring alla [illegible] öfweralt likna en Trägård [illegible], at den continuerliga omwäxlingen af höga kullar och djupa dälder [illegible] ſten än en Gåſe [illegible] kan förligen des behaglighet; [illegible] den [illegible] utſigt af Cristal klara rinnande bäckar och deras ſuſande i de [illegible]; et ſådant nöje wet ingen här af. Jag [illegible] här om de ſtällen jag warit på [illegible] åtſkilliga andra orter i England ſinnes en [illegible]

språngkällor. All watten som inwånarne behöfwa, så för sig sielfwa, som för sina Kreatur, skal samlas antingen uti djupa brunnar i Kritbärgen, eller i stora gropar och dammar i [illegible], hwarest rägnwatnet stannar och gömmes åt Kreaturen, som där beta, til drick; hwarföre ock sådane gropar altid äro wid sidorna helt lång sluttande, at boskapen må kunna gå dit ned och dricka. Men någon torde fråga om orsaken, hwarföre här finnas så ganska få, eller snart sagt inga källor och bäckar, där doch Landet består af backar och högder, samt djupa dalder, det och här rägnar ibland ansenligen? Så swarade jag, at jag ej kan just weta det, men följande observationer har jag gjort: 1) öfweralt hafwa de här djupa brunnar ned i Kritbärgen, så nämnare Thames, som längst därifrån, hwaruti är en ymnighet af watten, som aldrig tryter. 2) Öfwersta superficies af jorden består af en lös mylla, därpå en nästan aldrig ser stående något watten, ehuru det rägnar, utan det sjunker strax in, och öfra superficies åt [illegible], åtminstone ofwanpå. 3) Där de gräfwa groparna så djupa, at de äro något under Kritan, stannar watnet däri, och står i flera dagar, innan Solen hinner torka up det. 4) När en gräfwer aldrig så litet in i Kritan, där den sitter i backen, är den helt fuktig och dåfwig inuti, och ju djupare en gräfwer, ju fucktigare och wåtare är hon. 5) Uti [illegible] gräfwarne finnes Kritan ej ligga helt [illegible] [illegible]

fo-

solid, utan är full både med horizontala och perpendiculaira springor. 6) Går en bittida om morgonen i en Kritgrop, innan Solen hunnit torka up daggen, eller ock på et stället där Kritstycken ligga, skal en finna, at Kritan är slipprig, och nästan mera wåt, än annan jordart. Af alla dessa rön tyckes följa: at rägnet och snön, som faller, ej kan stanna i den öfwersta mullen; emedan hon är för lös, at den går ned til Kritan: at Kritan hafwer en egenskap, at draga fuktigheten til sig: at watnet silar sig djupare ned genom de många perpendiculaira och horizontela springorna i Kritan: at ej många bäckar därföre kunna finnas på Kritbärgen; emedan de likasom sucka alt watnet i sig, innan det hinner samlas til at göra en bäck: at säd och örter som wäxa på Kritbärgen därföre ej behöfwa mycket bäras, emedan Kritan, som ligger där under, drager för hända om natten daggen ned til sig, och om dagen dunstas upp af det watten som ligger ned i springorna. Af denna brist på källor och flytande watten sker, at boskapen [illegible] om sommaren, då det är lång och stark torka, komma at lida mycket. De måste då ofta drifwas några Engelska mil, innan de kunna watnas. Det berättades, at de på somliga ställen ej hade annat watten at betjena sig af til matlagning, än endast sådant, som samlas i Kritgroparna, hwilket är hwitt och tjockt, och ofta så fullt med små insecter, at de måste både sila och

koka

koka det förut, innan de dricka sig af henka det.

St. Foin. Jag har nämnt förut, at de mästa inclosurer, som här i Kent brukas til ängemark, woro besådde därmed. Jag såg i dag stället, där St. Foin i år blifwit slagen, bärgad och hemförd; men hade sedan, emedan inga Kreatur blifwit släpte därpå i det, så tiltagit i wäxt, sedan den tiden, at den nu war af 1½ quarters högd, med en ymnighet af lena och mjuka blad utstående från roten och stjelken, som stod dessutom mycket tät; så at jag tror, det de än en gång i denna sommar kunna slå den.

Den 3 Augusti.

Salicornia, dess nytta. Salicornia herbacea Linn. Flor. Suec. 1. Raj. syn. 136. wäxte på de lågländta stränder af Thamsen, som wid hwar flod (refluxus maris) öfwerswämmas af Thamsens salta watten; ty en bör weta, at watnet i hela den delen af Thamsen, som är wid och nedanför Gravesend, är mycket salt; emedan floden, som sker 2 gånger om dygnet, drifwer det salta watnet upp från hafwet. Denna örten läto Engelska Fruntimmer plåcka wid denna tiden, och insylta, som skedde på följande sätt: örten togs, där hon wäxer, hel och hållen, afskars wid roten. Således samlades däraf så mycket som behöfdes; hon twättades wäl i kall winättika, den ena stjelken och örten därefter den andra, at all damm och orenlighet, som fastnat wid henne måtte sköljas bårt. De få ej twätta henne i watten; eme-

emedan när hon skall läggas i winättickan, (som bör ske); så skämmer watnet, som sitter fast wid örten, wäl winättickan, at hon blir swagare, hwarigenom hon blir otjänlig och full med mögel, och sålunda blir alt sammans bortskämt. Sedan de sålledes twättat stjelkarna, lägga de dem i winättickan, och lagt dem på et bord, at winättickan får rinna af; taga de en stenburk af den storlek, som de hafwa Salicornia til, lägga örten däri til dess hon blir full, slå så god och helt ren winättika där- på, så mycket, at det står öfwer ör- ten i burken. Derpå taga de senap, mala den sönder helt torr; emedan den har ingen kraft, eller åtminstone ej är så stark, om den är oma- len och hel. Sedan taga de en ren linnelapp af den trind- het och widd, som burken är inuti, och så än en annan linnelapp af sama widd: sömma dem wid kan- terna til en rund påse: fyller den med den malna torra senapen, at den är af et knifsblads tjocklek al- lenast: sömmar ej allenast igen hålet, som senapen lades in igenom, utan gör ofwen en stickerin- ger twärsöfwer öfwer i påsen, just som då en stoppar et täcke eller lifstycke med ull eller bomull, at den må ligga jämn. Denna så sydda påsen lägges ofwanpå Salicornia, som ej allenast trycker den ned, at alt står under ättickan, och intet ofwanföre, utan ock gör, at det ej kan sätta sig något mögel där of- wanpå. Sedan hafwa de en stor blåse-lapp, som räcker wäl öfwer burken. Denne lägges öfwer burken, och bindes wäl til, at kraften af winättickan ej måtte förloras. De låta

det

der på på i 14 dagar, eller en månad, så at [illegible] Gurkorna ännu behålla sin gröna färg; hwilket om hon gör, så taga de någre [illegible], [illegible], [illegible] af [illegible] [illegible] (Jamaica Peppar), [illegible] [illegible] tilhopa, [illegible], [illegible] få lägga dem i bottnen på Gurkorna, [illegible] [illegible] på, [illegible], och [illegible] det så at stå til deß de behöfwa det; men om de skulle se, som gemenligen händer, at Gurkorna ej behållit sin gröna färg, utan förwandlat sig i en gul färg, taga de [illegible] samma [illegible] med winätticken, [illegible], [illegible] det med förenämde Specerier i en Malmgryta, [illegible] så länge [illegible] Gurkorna, som hade en gul färg, på den [illegible] en [illegible] grön färg, [illegible] til det [illegible] och [illegible] han det koka. Så mäst den på sätt sin förra gröna färg, som ser gemenligen ljungrön ut [illegible] tid, fast ibland [illegible] efter [illegible] [illegible] taga de den af elden, [illegible], lägga [illegible] på, binda samt [illegible] ofwer, och förwara det til deß det behöfwes. Ofta göra de ock så, at sedan de [illegible] dem i winättika, at de [illegible] äro [illegible], [illegible] de [illegible] winättika på dem, och med föresagde Specerier [illegible] föra dem, [illegible] [illegible], ty fast de äro gröna, då de läggas i [illegible], blifwa de doch helt gula, så snart de blifwa warma; men det måste fortfaras med kokningen, til deß de få igen sin förra

gröna färg, och därefter förfares med them som förut är sagdt. De fara alldrabäst om de förwaras i en burk, uti et någorlunda warmt rum. De brukas om hösten och wintertiden wid stek och annan mat, på samma sätt, som inlagde walnötter eller gurkor, [illegible] at någon [illegible] [illegible] till dem. [illegible] [illegible], som de [illegible] och [illegible] [illegible] sätt, sedan de blifwit rensade.

De torkade Champignioner. Fruentimret insyltade dem så: de plockade dem medan de ännu woro helt små, då de bäst sig hålla, läto [illegible] dem i mycket salt watten ungefär 10 minuter, taga dem ut, lägga dem i et Linnekläde at torka. Sedan taga de Windwickar, hel-Peppar, och muskotblomma, koka det alt sammans, och slå öfwen litet hwitt win därpå. När det kokat litet, taga de det af, låta det kallna, lägga Champignionerne sedan de blifwit wäl torra, uti en glasburk, slå windwickan och de andra speceriene därpå, at det täcker öfwer dem, hafwa så en skinklapp, som de binda öfwer glaset, at det är wäl täpt; bruka så däraf när det behöfwes. De store Champignioner insyltas ej, utan skinnet först. De små, som woro insyltade, woro af den storlek som fingerändar, och bestodo af hela pileus och pedunculus med lameller och alt, intet bårttagit: de twättas ej, innan de läggas i saltlakan at kokas.

Den

Den 4 Augusti.

Wid Middagstiden for Capitain Lawson från London ned til Gravesend, hwart skeppet redan gått förut den 31 Julii.

Gravesend är en liten stad, som ligger på et behageligt ställe i Kent, tätt wid floden Thames, ungefär 22 Engelska mil från London. Husen äro til en stor del af sten, fast somlige gamle och ej så präktigt bygde. Gatorne ojämna, irregulaire, och belagde med flinta. I Staden är en wacker Engelsk Kyrka, och et Presbyteriskt Bönehus. Utanpå Engelska Kyrkan läses desse ord: Hanc ædem incendio lugubri deletam Georgius II. Rex Munificentissimus, Senatus Consilio, instaurandam decrevit; hwilket [illegible] pekar på den brand, som denna lilla stad för några år tilbaka undergick, då en stor del däraf lades i aska. I och omkring staden äro åtskilliga Kryddgårdar, hwadan en ansenlig mängd Kryddgårds frukter nästan dageligen föras upp til London, utom hwad til sjöfarande förytteras; och är i synnerhet Gravesende Sparis berömd, hwilken räknas för den bästa i hela England. Inbyggarenas förnämsta näring består här i allehanda slags matwarors och liqueurers försäljande til sjöfolk och resande. Alla skepp, som komma utifrån til London, få här Tullbetjenter om bord. Här förse sig ock mäst alla skepp från London med färska matwaror, innan de begifwa sig ut i sjön. Skeppen gå gemenligen några dagar förut från London hit ned, dels

at förskaffa sig färskt, dels ock likasom undergå af Tullbetjenter en ny clarering, innan de gå ut i sjön. Då Capitainerne och Passagerarne gemenligen komma 4 à 5 dagar efter skeppet hit ned. Midt emot Graveſand på andra sidan om Elfwen Thames i Essex, ligger Fästningen Tilburgfort kallad, som commenderar inloppet til London. Emellan Gravesend och London gå dageligen åtskilliga små jagter eller båtar, de där föra Passagerare och andra resande fram och tilbaka.

Den 5 Augusti.

Resan. Efter middagen Kl. 6 stego wi om bord på skeppet Mary Gally, som fördes af Capitain Lawson, och ärnade sig til Philadelphia i Norra America. Wi seglade då i HERrans Namn från Gravesend, och fingo ett godt stycke ut för floden Thames, innan wi kastade ankar, hwarest wi lågo til följande morgon Kl. ungefär 3, då resan widare fortsattes.

Den 6 Augusti.

Wi fortsatte om morgonen wår resa ned efter Elfwen Thames, och så ut i Canalen, hwarest wi sedan gingo nedan för Kusterna af England. Wi kunde ständigt se stränderna af England, och woro stundom wid lovering helt när in til dem. De bestå alla af Kritbärg, som äro höga, stå branta och inemot perpendiculaire. Efter ögonmåtte tycktes högden af desse branta kritstränder, från watnet upp til gräswallen ofwanpå, 8 à 10 famnar, stundom

mer,

mer, annorstädes mindre. Wi kunde ögonskenligen se, at i desse ward ingen sådana förr omnämnde strata af bara flinta, hwarest et war just midt emellan watnbrynet och öfwersta skorpan, gick helt horizontelt, som hade det warit lagt efter watnpass, och syntes mäst hela stranden utåt. Längre ned, litet från watnbrynet, syntes et annat, men det war afbrutit och oredeligt. Ofwanpå desse Kritbackar lågo härliga åkrar, på hwilka säden, som mäst war bara hwete, börjat blekna och blifwa färdig til skörd. Wi kunde dock ej se några skylar eller skuren säd; men redan i början af förra weckan sågo wi Rågskylar från Gravesend i Essex.

Om aftonen Kl. 6. wid pass, ankommo wi til Deal, utan för hwilken wi kastade ankar.

Deal är en liten fläck eller stad, belägen på stranden uti ingången af en wik, som hafwet här gör. Husen äro mäst alla byggde af tegel, samt täckte dels med concavt, men mäst med slätt (plana) taktegel. En enda Kyrka är i staden, ej stor, mäst utan torn, endast en liten Kur i dess ställe. Kyrkogården tämmeligen stor, och har rundt omkring sig en allée planterad af Alm, i hwilken en kan gå och spatsera. Inwånarena må tämmeligen wäl, och nära sig förnämligast med handel; ty som mäst alla skepp, som komma från London, och ärna sig genom Canalen, eller ock twärtom, pläga ligga här en dag eller mera; så förse de sig gemenligen här med allehanda

slags friska matwaror, utom brännwin och annat) kan de ock få betala det rätt dyrt, emedan folket wet, at taga wäl betalt därföre. En stor del få ock sin föda genom roende, i det de föra de resande från skeppen til landet, samt därifrån tilbaka, för hwilket alt de låta dyrt betala sig. Med fiskande förtjena de ock wackert, sälja den färska fisken åt sjöfolket, som komma här at ligga. I sista Kriget idkade de flästa Kaperi, och därigenom lade tilhopa stora summor. Hamnen är ej särdeles god; ty den är öppen för S. och O. som hafwa frihet, at från hafwet storma härpå; men så wil det dock ej göra til saken; emedan det är merendels i brist af samma wäder, som skepp lägga sig hit på redden. Här lämna skeppen lotsen, som de haft från London eller Gravesend. När O. och S. storma starkt, känna de det i Deal, emedan det ligger öppet för dessa wäder. Här taga ock de skeppen lots, som ärna sig til London.

Den 7 Augusti.

Om morgonen for jag i land til Deal, där jag war til mot aftonen.

Lumbricus marinus. När hafswattnet wid ebb föll ut wid Deal, gingo fiskarena ned på de lägsta ställen, som hafwet nu lämnat, hwilka woro öfwertäckte med en fin sand, hwarest de grofwo up de hafsmaskar, som hafwa sit tilhåll under sanden wid hafsstranden, och äro beskrefne af Herr Archiatern och Riddaren Linnæus uti dess Wäst-götha resa pag. 189 samt

samt åfwen nämde i deß Fauna Suec. §. 1270. De grofwo up deßa kräk, som äro en art af metmaskar, på det sätt, at de hade en liten grep af järn med 3 grenar eller tinnar, med hwilken de grofwo upp den lösa sanden, där deße maskar hade sitt tilhåll, då de gemenligen under 3 quarters djup ned i sanden fingo dem igen. Det tecken, som de hade, at kunna weta, hwar deße maskar höllo til, är, at de wid högt watten krypa up ur sanden, och ligga ofwanpå honom, men så snart det blir ebb och watnet faller ut, krypa de ned under sanden; imedlertid så länge de warit ofwanpå sanden, lämna de sin spår efter sig, som är bara sin sand, och ser ut, som små maskar lågo i ring, eller ock kringel-lika former på den andra sanden. Deße uphögde sand-ringar gifwa fiskarena wid handen stället, där maskarna uppehålla sig, och dymedelst förråder dem. De maskar de få, samlas i Kärill, och brukas til agn på krokar efter hwitling och kolsjor (Cods). De kalla dem Logvorms.

Machine at winda up båtar. Wid Deal är ebb och flod, då watnet i 6 timar stiger högt up och i 6 timar faller ganska mycket ut; därföre, at få upp båtarna, at de må stå säkre, och ej slås sönder af wågen, då det börjar blifwa högt watten, hafwa de på stranden, ofwanföre där båtarne stå, perpendiculaire stående windstäckar, med hwilka de genom et rep, som de fästade ned i båten, winda up den samma, så högt de wela på stranden.

Den 8 Augusti.

Om morgonen Kl. 3 förr middagen seglade wi ifrån Deal, och följde strömmen därifrån ut efter Canalen, fast ej fortare än strömmen dref. Wi hade på högra handen litet ifrån oss Angelska wallen, som bestod af bara krita, war temmeligen hög, och stod merendels perpendiculair. Wid Kl. 10. förr middagen passerade wi *Dover*, som är en liten stad, med et Castell ofwanföre på en högd. Landet war här efter Kusten somligstäds helt brant, annorstäds långt sluttande, til en half Angelsk mil ungefär, då höga Kritbackar där ofwanföre togo emot, som ej woro perpendiculaira, utan mera sneda, samt ny öfwerwärts med gräs. När Landet gått så långsluttande et stycke, blef det åter brant och perpend. så bara hwita kritan syntes. Efter middagen blåste en liten kul, då wi loverade af och til emellan Angelska och Franska wallen. Wi woro ibland ej långt från den Franska, så at wi tydeligen, i synnerhet med Perspectiv, kunde se både hus, åkrar etc. Här påminner jag mig hwad jag läst i Cambdens Britannia, nämligen at han säger, det han snart war af den mening, at England i forna tider satt ihop med Frankrike eller Flandern, där nu Dovern och Calais ligga, genom något smal grund, och at hafwet sedan sköljt bort den samma, eller någon annan händelse, som nu ej bekant, kommit at rifwa bort samma arm eller näs. Jag för min del är ganska bende-

gen at tro det samma, när jag besinnar föl-
jande omständigheter; at England gör udde emot
Calais mellan Deal och Dover, en udde [illegible]
[illegible] at Frankrike wid Calais gör man udd ut
mot England: at bägge sidor bestå af samma
jordart, nämligen af höga perpendiculairt ståe-
ende Kritwallar; at landet på bägge sidor här
nämligen, så i England som Frankrike, har
samma facies och utseende; består af en sam-
ling af kullriga och långsluttande högder af
Krita; så at om en, som sedt Kusterna af
England, finge här se Kusterna af Frankrike,
och ej wiste, at det wore det samma, skul-
le säkert tro, at det wore Engelska wallen
och dess högder. På Engelska wallen sågo
wi här och där någon wacker Kyrka, lisen
[illegible] Altarne lågo på högder, men från wor
[illegible] här [illegible] och deras indelning i inclosures
genom häckar blefwo wi ej warse. En myc-
kenhet af Marswin eller Mor [illegible] tumlade om ef-
tonen utan för wåra skepp allestädes i hafwet.
Den [illegible] begrofs på wanligt sjösätt en
hustru af de för Religion flyktande från Pfalz
i Tyskland, som til 60 stycken af män, qwin-
nor och barn nu reste med oss öfwer til de
Engelska Colonier i America, at där sätta sig
ned. Begrafningen skedde på det sätt, at sedan
de bundit henne i segelduk, fästes en hop med
stenkål i en gammal påse wid fötterna, då
hon lades på et bräde och skjöts så från
brädet i sjön först fötter ned til botten. Må-
nga Psalmer sjungos förut.

Den

Den 9 Augusti.
Resan. I dagningen började strömmen at drifwa widare med strömmen, så länge den räkte, men förut, så länge strömmen war emot oß, hade wi kastat ankare. Wi gingo i dagningen förbi en af Ånglands uddar, som kallades Dungenäs. Kl. 9. blef strömmen mot oß, då wi kastade ankare, nästan midt mot Fair leight. På hafwet war nu så lungt, at watnet näppeligen rördes, utom det at strömmen dref det. Wi kunde helt tydeligen se härifrån Ångelska wallen, som somligstädes war hög, brant och stupande, nästan mäst perpendiculair, annorstädes långsluttande. De perpendiculaira jordwallar wid hafwet, bestodo här ej af Krita, utan af en ljus grå jord. Wi kunde ingenstädes se tecken til Krita i dem. Franska wallen låg så långt från oß, at wi näppeligen kunde se den. Kl. 12 före middagen begynte det något blåsa, då wi lyfte ankare, hißade segel, och med lavering drogo oß fram. Wi woro ibland aldeles under Ångelands wall wid Fair leight; hwilken wall här ej bestod af Krita, utan af en grå fin sand, så mycket wi med perspective och blotta ögonen kunde finna, utom det, at Capitain Lawson bekräftade det samma. Denne wallen war ock nog brant, at ingen kunde klifwa up på den, utan stega eller annat werktyg; men somligstädes war den långsluttig. Landet här ofwanföre war, som det öfriga Ångland wi sett, en samling af högder

bre-

fredewid heygrandne med dälder emellan; dock woro högderna här wäro längsluttige. På dem lågo åkrar, ängar och beteshagar, som alla woro omstängde med gröna häckar och städ-[illegible]. Här och där syntes någon Kyrka på högder-na, med des [illegible] stadigt och spitsigt, såsom tjock-len, hwilka blifwit så bygde at wädret, som där har större fält at samla sina krafter på, ej måtte blåsa dem omkull. Kyrkotornen eller [illegible] kunde wi dock ej blifwa warse. Mot aftonen kastade wi ankare en liten stund; men som det började blåsa sakta östanwäder wid Kl. 9, lyfte wi åter ankaret, och resan fortsattes hela föl-jande natten.

Hafsdjur. Efter sågo wi et slags hafs-djur flyta på wattnet, ungefär af [illegible] figur. Färgen war mäst violett, det war rundt, och öpnade sig up nästan som en pung, då man såg midt uti det, som 4 hwi-ta ringar. Det måste wara någon art af me-duser. Jag fundt ej så tilfälle at fånga nå-gon. Storleken war olika, somlige helt små, af en tums diameter, andre och de största mot et quarter midt öfwer.

Den 10 Augusti.

Resan fortsattes widare hela denna dagen med en önskelig och behagelig wind, som dref skeppet fort, utan at några wågor gingo på sjön. Om morgonen Kl. 7, fingo wi Ön Wight i ögnasigte, som ligger utanför Porth-

mouth

[illegible] och [illegible] til England. Då war hon [illegible] som [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] är [illegible] nog [illegible] med gröna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] längst [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] hwilka [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Jag [illegible] ej så [illegible] på någon [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] storlek. Jag såg dem ej sätta sig någorstädes på skeppet. Wi sågo dem äfwen i går. Alle undrade, huru desse kråkor [illegible] sig så [illegible] från stranden. Men de kommo ifrån [illegible] som wi, til förskräkning, förde med oss på skeppet, och under deras förwaring [illegible] [illegible] sig i [illegible] på [illegible].

Wid middagstiden gingo wi Ön Wight förbi, som war ej mycket högt land; men dock wid stränderna merendels långsluttande. Jordmon war där af Krita, men denna Krita syntes ej wara så god, som den wid Gravesend, utan mera hård. På andre sidan om Ön Wight syntes höga branta stränder af bara Krita. Landet nordwäst på [illegible] Ön syntes i synnerhet med [illegible]. [illegible] efter middagen började wi få Ön Portland [illegible] fram för oss på långt håll. Eljest sågo wi allestädes rätt för oss Engelska [illegible], som [illegible] långt ifrån. Den

war

war måst nog brant, och syntes helt hwit; men om det war af Krita, något hwit sten-art, eller annat, kunde jag för den långa distancen ej urskilja.

Den 14 Augusti.

Resan. Wi seglade fort hela föregående natten, och jämwäl denna dagen. Kl. 6. om morgonen sågo wi Bolthead, en udd på England, innan för hwilken Pleymouth ligger. Marswin tumlade då och då i watnet. Wid Middagstiden stillades wädret merendels af, så at skeppet ej kunde komma särdeles fort. Elljest war wårt skepp en ganska godt seglare, så at få skepp kunde sägla däremot. När wädret war någorlunda godt, och wi om aftonen i skymningen eller något förut wid pasan dag sågo endast öfwersta masten af något skepp före oss, hade wi följande dagen om morgonen kl. 7 à 8 gemenligen lämnat det samma efter oss. Skepp, som hißade segel ennka med oss, blefwo så efter, at om seglen hißades om morgonen, woro de om aftonen utur wårt ögnasigtet. Capitainerne, som woro om bord, tillstodo, at de näppeligen sett något skepp, som seglat så starkt. De uträknade det så, at då andra skepp uti en timma seglade 3 mil, seglade wårt på samma tid 5 mil. Wi lämnade wid Middagstid Ängelska wallen, och sågo den ej mera; emedan winden dref oss närmare intil Franska sidan, hwilket land wi dock icke sågo; emedan det war så ganska långt ifrån oss. Wi fingo efter middagen ej se någon sjöfogel.

Den

Den 12 Augusti.

Resen. Wi fortfölgde wår resa. Såsom wädret war nog ewigt, och men kl. 11. begynte det blifwa mäst lugnt, så at det gick nog sackta för oß. Wi sågo nu ej något land, utan watten och himmel. Utskilliga skepp blefwo wi dock warse runt omkring oß. Inga Sjö-foglar syntes i sjön, ej eller något sjö-gräs. Et slags fisk, som Engelsmännerne kallade *Bottle-nose*, och är en art af Delphinus; wiste sig ibland i wattubrynet. Kl. 3. efter middagen kommo stora swärmar af deßa Bottle-noses, som summo bredewid skeppet, och hoppade ibland högt upp i wädret ofwanom watnet. De följdes åt i stora hopar. Deße hafwa et hufwud nästan som en Bouteille, hwadan de ock fådt sitt namn på Engelska. Sjömän hugga dem ibland med harpon och äta dem. Capitain Lawson berättade, at här i begynnelsen eller ingången af Canalen är gemenligen antingen storm, eller mulit, rägnigt och tjöknigt wäder. Kl. 4. efter middagen sågo wi en Fiskmåse flyga öfwer hafwet där wi seglade. Sjöfolket sade, at wi nu i dag wid middagstid woro ungefär midt emot The Lands end, eller yttersta udden af England på denna Kanten.

Hafwets lysande. Om aftonen sent sågo wi, huru här och där flöt på hafwet som eldgnistror, i synnerhet där watnet kom at skakas: en ting, som är allmän på deßa orter,

och af oss förr upptecknad i Norrige, Tom. I. p. 102. Wi kunde ibland se en sådan gnista liksom flyta på watnet en hel minut innan den slocknade; men gemenligen räckte deras sken icke längre än en half minut. Sjöfolket berättade, at ingen ting är wanligare, än at se dessa gnistor, och de betyda ingen ting: at de i synnerhet wisa sig ganska mycket wid och straxt efter Nordan storm: at de ibland synas, som hela hafwet wore fullt med eld: at ock detta sken ibland sätter sig på master, segel etc.

Den 13 Augusti.

[illegible] Wädren war både första delen af natten, såsom och denna dagen twärt emot oss, så at wi endast med lowerande måste hjelpa oss fram. Kl. 6 om morgonen mötte wi et Franskt skepp, som först hissade sin flagg, då de på wårt skepp äfwen hissade deras flagg, hwarefter hwardera for sin wäg; men då wi lowerade, kommo wi at taga samma kosa som det, då wi efter ½ tima hunno upp det, och förnummo, at det kom från Havre de Grace och ämnade sig til St. Martinica. Wi seglade Kl. 7 bredewid hwarandra, och Kl. 12 för middagen hade wi lämnat det så långt efter oss, at wi näppeligen kunde se det, fast det brukade et segel mera än wi. Wid middagstid sågo wi en sjö-fogel af fiskmås-slägtet flyga förbi, den de kallade Shair-water. Wind den saktade sig mer och mer, samt war WSW. *Medusæ* sågos ibland på watnet, sådana, som förr äro omtalte.

Procellaria. Kl. 14 efter middagen flög nu den fogeln, som af Herr Archiat. Linnæus uti des Faun. Suec. 214. kallas Stock-lurn, och i Ängelska Mocker Petrell, flygde, som en Swala, et stycke bakom skeppet, och satte sig då och då på watnet; på hwilket han ibland stod eller gick et litet stycke, och åter flög upp. Sjöfolket sade, at han gemenligen synes emot elackt wäder; men påstodo likwäl, at de ibland se honom i wackert wäder, och man ej storm följt därpå. Han flög så långt bakefter skeppet, at en knappeligen warit i stånd, at kasta med en sten til honom. Capitain Geverson trodde, at han därföre synes mycket i elackt wäder; emedan han för wågorne och wågornas kastande ej kan sitta på watnet. Wi sågo den sedan flera gånger flyga öfwer watnet, och sätta sig ned ibland på det samma. Han håller mäst til på sådana ställen i hafwet, där wårt skepp nyss förut gått fram, så at watnet ännu war stilla och jämnt. Wi kunde ej annat se, än at han ibland for under watnet på ½ tima och mera, det och sjöfolket påstodo wara sant. Det syntes tydligt, som tog han någon mat i watnet.

Dufwors nytta. Så wäl alla 3 Capitainerne, som 2:ne Fruentimmer, hwilka waro på skeppet, berättade, at Dufwor brukas stundom i London, til at föra fram bref, hwilka bindas fast wid dem. Dufwan tages från den plats en wil skrifwa brefwet til, och

föres

[illegible] til London. Då [illegible] hwilket det [illegible] hushwarf, [illegible] skep-pet, [illegible] öfwerståfwande [illegible] til sit hemma [illegible] och när han kommer dit [illegible] [illegible] hwarest [illegible] af henne. [illegible] på många ställen [illegible] [illegible].

Kocken til [illegible]. [illegible] af Capitainerna [illegible] blåsådt [illegible] och [illegible] [illegible] och [illegible] från något [illegible] gemenligen at [illegible] [illegible] från det [illegible] som [illegible] det [illegible] komma från. [illegible] [illegible] i [illegible] wälsmakeligt watten [illegible] [illegible], som [illegible] til The, [illegible] dricka &c. war tagit i London i floden Thames, och förmenade [illegible] [illegible] [illegible] det [illegible]. När detta watnet tappas först, är det tiockt och grumligt, som alt watten i Thames; men då det får stå någon tid, sätter det tiocka sig ned på botten, så at det rena och klara watnet står ofwanpå. [illegible] at det står täpt och igenlyckt i tunnor, och luften ej får spela därpå, begynner det at lukta [illegible] illa, så at det ej wore behageligt at dricka det strax; men at förekomma detta, hafwa de gemenligen bak på skeppsdecket ståendes par ganska stora stenkrusar, hwardera snart af en Swensk tunnas innehåll. Watnet, som är i stenkrusen, tappas ur dem i äm-

 bare,

Dales och så slås det i deßa stora krukor, där det de bliswa satte, til de länge wäckt på botten na at stå ändteligen til en dels eller och hel och hållet öppit en god stund, at luften må hafwa fri tilgång til watnet, hwarigenom det mister all den elaka lukt det hade fådt, och blir helt rent och wälsmakeligt. När de tömt ur deßa krukor, tappa de utur tunnorna nytt watten, gjuta det i ställa, och låta det stå i par timar eller mera, til den elaka lukten gått bårt. Tages watten, som luktar illa, utur af, at det står i et täpt Kärill, och sättes at stå på et bord eller ute under öpen himmel i en skål, mister det på en liten stund sin wederwärdiga lukt. Thems watnet, som tages i Thames, kommer at stå länge täpt och igensprundadt i Tunnor, och en sedan wid öpningen sätter et ljus til watnet, skal det taga eld, som alla Capitainerne och Gentlemännen berättade, hwilka mente, at all watten, som länge stått täpt och igensprundadt skal hafwa samma egenskap.

Mot aftonen komma wi utur Canalen och i Bay of Biscay.

Den 14 Augusti.

Resan. Wi fortsatte wår resa, fast winden war nog emot oß, och deßutom merendels lungt. Orten där wi nu seglade, war The Bay of Biscay, som är en wik, hwilken hafwet gör emellan Frankrike och Spanien. Capitainerne sade, at det allmänt hålles före, at i den-

na

na wid, och strax där utanföre skola gå de längsta och bredaste wågor af alla, som ej äro så korta och afbrutna, som i Norr- och Öster-sjön, fast de wågor, som gå på stora hafwet emellan Europa och America näppeligen skola gifwa dessa Biscayska efter. Det skal ej här wara owanligt, at få se en wåg, som är en half Angelsk mil bred eller twärt öfwer, samt högden proportionerad därefter. Nu war det mäst lugnt, så at det blåste ingen ting; men swallwågorna gingo gruswligen långa, at skeppet wickade ganska mycket. Wi sågo hela denna dagen endast et skepp långt ifrån oß. Hela eftermiddagen lågo wi mäst stilla på et och samma ställe. Denna och några af de föregående dagar, blefwo wi inga Sjögräs på watnet warse.

Medusa. Wi sågo hela denna dagen en art af Medusæ flyta på watnet, hwars beskrifning skal gifwas i et annat werk. Wi sågo jämwäl på åtskilliga stycken, som flöto i hafwet, at en stor myckenhet af små fiskar af 3 à 4 tums längd hade skockat sig omkring dem, och plåckade altför et af dem. Desse, som så blefwo af sådana små fiskar sönderslitne, wora til färgen mycket röda, lika som de hade blödt däraf; men ingen blod kunde märkas i dem wi togo up. De hade ej den egenskap, som maneterna i Norrige, nämligen, at förorsaka stor sweda åt den, som twättar sig därmed, eller stryker något däraf på kroppen; ty

 wi

wi insöllade en lång betäng, som följde med öfwer alt den, som twättade sig derwid, såsom ofördelaktiga hwita händer; hwarest han ofwanomnämnde hela nagel bägge händerna hade utåt på och innanrill, til det han gnuggat desse naturligen alldeles sönder, lät det ock torka in af sig sjelf, utan at känna den ringaste smärta eller olägenhet däraf, twärt emot alles wår förmodan. Mannen war mycket enfaldig, så at han ej haft det förstånd, at hålla sig, om det börjat förorsaka någon smärta på hans händer. Ängelsmännen kallade dem Blobbers.

Färskt Kötts förwarande. När sjöfolket slagta något af de Kreatur, de hafwa med sig om bord til förfriskning, sänka de stycken af Köttet, som nyss blifwit slagtat, utom bord i salta hafswatnet en liten stund, då det sedan skal hålla sig bättre i några dagar, än om de lämnat det ligga färskt. Annat salt påskrödens de brukades icke.

Procellaria. Efter middagen sågo wi åtskilliga gånger Stormwäders fogeln flyga öfwer watnet, och följa tätt wid watubrynet. Skapnaden af den på långt håll, samt sättet at flyga, liknade så alldeles en Swala, at en, som ej kändt honom, hade swårligen kunnat tro det wara annat, än en swala. Han flög omkring på alla sidor om skeppet, både när och långt ifrån; men syntes aldrig sätta sig på watnet. Kl. 7. efter middagen sågo wi på en gång 3 stycken af dem flyga efter hwaran-

dra.

dren. Detta war nu ganska långt ut på haf-
wet, och wida från något land. Hwar må
de därföre taga sitt nattherbärge? hwar wär-
pa de ägg och frambringa ungar? men deras
mat äro de små fiskar, som näst ofwanföre
äro omtalte wid medusa? Utom dem sågo wi
inga andra lefwande djur, än en Sheerwater,
som kom och lade sig på watnet, warandes af
fiskmås-slägtet, samt wid middagstid en swärm
af Ifor, som passerade förbi oss. Desse gå
mäst alltid i hopar flere tillsammans. De hop-
pade ibland högt upp ur watnet.

Den 15 Augusti.

Resan. Hela natten förut war aldeles
lungt. Några låga swallwågor gingo wäl än-
nu, men watnet war ofwanpå aldeles slätt.
Wi sågo här och där på watnet flyta skum
och fradga, hwilket sjö-folket sade förorsakas
af sig sjelft i stilla wäder, och gemenligen be-
båda flera dagars lugn. Kl. 12. förr midda-
gen begynte det blåsa litet NO. då wi uti
HErrans Namn wågade fortsätta wår resa.

Hafswatten. När Linn-Kläderna för
Passagerarna eller andra, som woro om bord,
blefwo orene, brukade de, at twätta dem re-
na med det salta hafswatnet, som de togo ut-
om bord; men desse Kläder hade den olägenhet
med sig, at ehuru de torkades i Solen, och syn-
tes wara så torra, som någonsin kan ges,
började de dock at wätskas och blifwa wåta,

så snart som wäderleken och luften blef fuktig och rägnaktig. Capitainerne berättade, at de haft Kläder, som hafswatnet kommit at genomblöta, dem de sedan haft i Solen at torka til dess, de trodt dem ej kunna blifwa torrare, hwarpå de nedlagt dem i Kistor bland andra Kläder; men då de efter en Månad tagit upp samma Kläder ur kistan, hafwa de warit helt fucktige, samt möglige öfwer alt; emedan Kläder blötte i salt watten, hafwa den natur, at de draga fuktighet ur luften til sig.

Efter middagen började NO. winden blåsa något, så at wi med nöje fingo fortsätta resan. Wågorna gingo ännu så små, at man med en liten båt kunnat segla bredewid oss utan fara, och de 3 föregående dagar war hafwet så lungt och slätt öfwer alt, at en trygt med en julla kunnat ro därpå hwart en welat. Eljest gick hela denna dagen swallwågen från NW. til SO. och då efter middagen det började blåsa NO. war et nöje at se, huru på hafwet nu woro 2:ne slags wågor, nämligen swallwågor, de där gingo från NW. til SO, och de wågor, som nu upwäcktes af wädret kommo från NO. til SW. så at de gingo längs efter ryggen af de förra. Desse wäderwågor woro ännu helt små; emedan de ej hunnit at bryta och twinga de andra, at göra sig följe. Wi foro på et ställe öfwer en ström, eller så kallad Current, som kunde spörjas däraf, at watnet och wågorna där bullrade och slogo

mot

mot hwarandra men än på andra ställen; men Capitainerne kunde ej weta huru det gick. Kl. 2. efter middagen wandrade en swärm af Bottlenoses förbi skeppet, och gick emot wädret. Efter middagen dog åter en af det folket från Pfaltz, som ärnade sig öfwer til America, at bo där, och blef om aftonen på wanligt sätt kastad utom bord i hafwet.

Den 16 Augusti.

Resan. Wi fortsatte med en härlig wind wår resa. Wågorna gingo ännu helt låga, at en utan fara kunnat segla här på hafwet med en någorlunda stor båt. Skeppet strök nu tämmeligen fort, och befants med loggandet löpa $9\frac{1}{2}$ Engelsk mil i timan. Wi sågo då och då marswin tumla bredewid oß i hafwet. Et slags sjögräs sågo wi ofta i dag flyta i watnet, som såg ut som en Kylsa af rödlökar tilhopa bundne. Denna Kylsan war ungefär af en Knytnäfwas storlek: til färgen blek. Det war ogörligt så för skeppets fart, som för det, at skeppet sköt dem med watnet långt ifrån sig, at kunna få någon af dem. Luften war i dag mycket kulen, at wi wäl behöfde handskar på händerna. Utom kölden, war ock luften tämmeligen däfwig, så at då någon stått en stund ute på däcket, blef han nästan som wät om händerna. Stället där wi nu woro, fans wid middagstiden wara emellan 47. och 48. gr. latit. Mot aftonen kom en swärm med Marswin simmande wid skeppet. Det syntes, som

de hade et nöje däraf, at se på skeppet och dess seglande. Skeppet gick nu ganska fort; men desse woro ännu snällare; ty de summo förbi skeppet sin kos. Mot aftonen sågo wi på långt håll en Sjöfogel.

Ankor. Wi hade försedt oss med allehanda färska matwaror på sjön, som får, gäss, ankor, höns, swin, kål, gurkor, ärter, bönor etc. Ankorna föddes med korn och friskt watten. Det salta watnet war ej tjenligt för dem. När de fingo sönderskurna Kålblad, åto de dem ganska gerna. Jag försökte på samma sätt at skära sönder skalen af färska Bönor och gifwa dem; men de wille ej äta däraf, ehuru hungrige de eljest woro. På samma sätt ratades bön-skalen af får och gäss; men hönsen åto dem, sedan skalen blifwit sönderskurne i små bitar.

Den 17 Augusti.

Resan fortsattes med en önskelig wind. Kl. 7½ förr middagen kom en hel swärm af Purpoisce löpande rätt bredewid skeppet; men höll sig i synnerhet näst fram för stammen wäl i en god tima. Det syntes, som de hade sin ro däraf, at de sågo och hörde watnets brusande wid framstammen. Ibland då någon af dem kom at lämnas litet efter, hade han nog brått, at åter taga sig framför stammen igen. Desse fiskar gå altid i stora hopar. Kl. 10. förr middagen sågo wi en Landfogel, men af hwad slag, kunde wi ej weta. Wi gissade, at denna wilsat sig bort, då den flög

git

git från Irland. Kl. 11. blefwo wi warse 6 stycken sjöfoglar, som alldeles sågo ut som små fiskmåsar, då de flögo på watnet. Skeppet lopp ibland 7½, stundom 8 Engelska mil i timan. Wi woro wid 47 gr. latit.

Tecken til tilkommande wäderlek. Det hade nu på tredje dagen warit et och samma wäder, som någorlunda blåst, men wågorna gingo ändock stora, som sades wara mycket wanligt på detta haf. Capitainerne mente, at detta gemenligen plär wara et tecken, at samma wäder, som nu blåser, skal påstå länge; då emot då wågorna första dagen det blåser börja resa sig högt, är det merendels et tecken, at den wäderleken och kulen ej blir långwarig.

De förr omtalte i Kylsor simmande och rödblå-lika sjögelée, syntes äfwen i dag på watnet. Om aftonen fingo wi se en myckenhet gnistor i hafwet, och skimmer, som förorsakades af skeppets fart wid framstammen, samt ute på hafwet af wågornas brusande, wore alldeles lysande; dock ej med sådant sken, som de förnämde gnistror, utan sådant, som ruttit trä plägar wisa i mörkret.

Den 18 Augusti.

Resan fortsattes med en härlig wind. Kl. 9. före middagen kommo *Purpoises* til många hundrade; så at de wiste sig både framföre, bakefter och på sidorna om skeppet, liksom fullt däraf. De följde med skeppet en god timma, och syntes förundra sig däråt. Längden

af

af desse war från 2 til 4 alnar, under buken hwita, rostrum liksom på en gås eller gåse-näbb. Det war et nöje at se, huru de ibland kastade sig upp i wädret och gjorde lustsprång ofta til par alnars högd, samt 2, 3 à 4 alnars längd. Ibland sprungo 2:ne tillika upp, och wiste sig som 2:ne harar i bredd. Ibland då de hoppade upp, föllo de öfwer ända, så at baken wändes up, och ryggen ned. Efter middagen kom en liten fogel, lik en Tulgoxe, och satte sig framme på skeppet; men då folket wille taga honom fast, flög han bakom seglen, at de ej mer kunde få igen honom. Denne stackaren hade kommit wilse i sjön, och sökte nu här sin hwila. Mot aftonen sågo wi en sjöfogel, som sjöfolket kallade Shearwater. Han liknade nog en mörkgrå fiskmåse, samt flög ofwanpå watnet, likasom han sökt efter fisk. Sjögräs, likt måsetappar, flöt här och där i sjön.

Den 19 Augusti.

Resan fortsattes med en önskelig wind. Skeppet lopp 8 Ängelska mil i timan. Ingen fogel wiste sig: ej eller något Sjögräs. Kl. 4. efter middagen sågo wi några stora fiskar et stycke från skeppet hoppa högt upp i wädret. Somlige sade, at de woro Surpoises; andre kallade dem albicols, och sade, at de woro sköna til mat. Luften war eljest i dag nog swal, så at wi wäl behöfde handskar och goda kläder på kroppen. Om aftonen begynte åter

på

på wanligt sätt en af Palatinska Qwinfolken, som i dag hade dödt. Mot aftonen sågo wi en sjöfogel flyga öfwer watnet, som war nog lik en fiskmåse.

Stenkols rökens werkning. Capitainerne beskylte Stenkols röken i London för, wara ganska skadelig för deras takel och tyg, i det han gör dem skörare och likasom röter dem. Men andre nekade, at rök af Stenkol hade sådan makt.

Madera-win. Alla så Passagerarne, som Capitainerne berättade, at Madera-win blir långt utwaldare, än förr, om det kommer at föras på sjön någon tid. Det är ock därföre, som Köpmän och andre Gentlemen i London sätta samma win om bord på skepp, som gå öfwer til America, låta föra det fram och tilbaka, och betala frackt därföre, då det efter et sådant förande blir ganska utwalt. Det sades ock hafwa den sällsynta egenskap, at om det är surt, och det sättes så, at Solen får skina därpå, mister det all sin syrna, och blir skönt som det war förut.

Den 20 Augusti.

Resan fortsattes med god wind.

Purpoises. Kl. 4. efter middagen kom en stor myckenhet af Purpoises på alla sidor omkring skeppet; men de höllo sig måst fram för stammen, lekte och hoppade högt i wädret på sätt, som förr är omtalt. Ofta då de hoppade upp ur wattnet, pustade de til så hårdt med deras mun, likasom det kostat mycket på dem

at

at göra ofwanst. språng. De följde skeppet ungefär ½ timma, innan de kommo detta i med

Orten, där wi i dag seglade, beräknades wara wid 44. gr. 30. min. Lat. samt 27. Longit. W. om London. Stormwäders foglar flögo här och där öfwer watnet; men kommo ej när til skeppet. I dag blefwo wi ej warse någon sjögräs. Wi sågo här ej andra fiskar, än ofwannämnde Purposes, hwilka sjöfolket sökte at hugga med harponer, då de lupo fram för stammen; men det war ej görligt at taga dem, emedan de hinte ej mycket til, ehuru deße fiskar woro långa stycket där. Efter wårt sjöfolkets enhälliga berättelse, at de emellan Europa och de Azoriska Öarna, hwilka de kallade de Wästra Öarne, sällan eller aldrig få se någon annan fisk, än nyßnämnde Purposes, och fiska fördenskull aldrig efter någon fisk; men så snart de kommit förbi de Azoriska Öarna, få de på deras wästra sida en ymnoghet fisk, och det af mångahanda slag. Likaledes, skal det wara på Södra sidan om samma Öar; men ej så på den Norra.

Den 27 Augusti.

Resan. Wi fingo ännu njuta wår härliga wind. Capitainerne och sjöfolket sade, at de aldrig sedt hafwet på alla deßa orter der de farit fram så stilla som nu, och än mindre hade de haft en så långwarig Östanwind; ty emellan Europa och de Azoriska Öarna skal

wara

wara mycket rart, at se Ostanwäder öfwer par dagar, utan det mästa wädret stryker där gemenligen från Wäster; men så snart en kommer på Wästra sidan om Azoriska Öarna, har man, hälst wid denna årstiden, mer ombyte af wäder, så at det Wästra ej är där så långwarigt. Häraf sker, at ehuru någon i sjelfwa werket ej gjordt mer, än en tredje del af resan, då en från Europa kommer midt emot eller förbi samma Azoriska Öar, räkna dock Sjöfolket, at de hunnit halfwa wägen, då de kommit dem förbi; emedan de därefter ej behöfwa frukta så mycket för motwind. Eljest sker sällan, at en får se desse Öar på resan til och från America, så framt ej storm eller någon annan händelse förorsakar det; emedan många fördolda klippor ligga utanföre dem i sjön, som de sjöfarande gerna söka undwika. Wid Middags-tid togo Capitainerne Solens högd, samt uträknade däraf Latit. den de höllo wara 43 grad. 24 min.; Longit. så at wi nu skulle wara 30½ gr. Wäster om London. Ingen fogel, ingen fisk, intet Sjögräs wiste sig denna dagen för wåra ögon. Watnet i hafwet hade ej där något annan färg, än wi sedt hela resan. Sjöfolket, som många gångor seglat från England til Pensylvania, berättade, at watnets färg på hafwet är alleståds en och den samma, undantagandes, då en kommer närmare til America, där det blir grundt, och sandbankar äro under; hwarest färgen blir något ändrad. Skeppet lopp merendels 6 Ängelska mil i timan. Lyck-

Lyckterne, som de här betjente sig af, woro [illegible] ej gjorde af glas, emedan det snart kan stötas sönder; utan somlige af tunnt horn, som dock kunde taga skada, om elden kom för när til hornet; andre woro gjorde af Marienglas eller Vitrum Moscoviticum. Desse woro de bäste; ty dels woro de ganska klare, som det bästa glas, dels kunde de ej taga särdeles skada af eld, dels kunde de ej spricka så snart sönder.

Den 22 Augusti.

Resan fullföljdes med god wind.

Tecken til wäderleken. Capitainerne försäkrade oss Kl. 12. förr middagen, at innom 24 timar skulle wi hafwa SW. wind. Jag frågade orsaken därtil? de swarade: emedan molnen, som synas i SW. wända kanten eller hufwudet för sig mot NO. och tyckas börja stiga upp därifrån. Efter middagen sågo wi en Sjöfogel flyga långt ifrån, samt mot aftonen en annan Sjöfogel, hwilken liknade en Tärna, dock af mörkare färg. Han flög et stycke från skeppet; men ingen fisk, och intet Sjögräs blefwo wi warse. Det räknades nu, at wi woro halfwägs til Philadelphia.

Den 23 Augusti.

Resan fortsattes. När det war stjernklart, så woro nätterne ej så mörka, och i synnerhet gjorde Jupiter denna tiden mycken

tjenst, för en halfmåne med det starka sken som han gaf ifrån sig, at nätterna åfta woro så ljusa, som då månan är i fylle midt på himmelen. Kl. 7. förr m. wände wädret sig til S. och började blåsa något mera, då wi seglade något fortare, så at skeppet Kl. 11. förr middagen lopp 8. Ängelska mil om timan. Kl. 12. togs Solens högd, då wi befunnos wara uti 42 grad. 53 min. Latit. Om morgonen fick en och annan se någon flygande fisk, och Kl. 3½ efter middagen fick ock jag första gången se dem, då 4 à 5 på en gång flögo upp ur hafwet fram för stammen, och sedan öfwer watnet ej långt från wattubrynet, til dess de åter släpte sig ned i watnet. Längden, som de således flögo, war ungefär så stor som en kunnat kasta med en sten. Det gick ock nog fort för dem. Wi fingo då och då se någon Sjöfogel flyga långt bårt ifrån oss, men han war altid allena, så at wi ej blefwo warse flera foglar följas åt. De syntes wara en art af fiskmåsar med långa och smala wingar. Längre mot aftonen sågo wi 3 à 4 däraf flyga tilsammans.

Den 24 Augusti.

Resan. Med et tämmeligen starkt SSW. wäder fortsatte wi förleden natt wår resa; men sedan blef winden knapp och mäst emot oss, så at wi näppeligen kommo ur fläcken. Nu började wi denna förr middagen se en myckenhet af Sjögräs flyta klastals på watnet. Än-

gelsmännerne kallade det Golf-Weed, och sade at det kommer från Spanska wiken wid Florida. Af andra kallas det Sargazo. Wid Middagstiden befans af Sölens högd Latit. här wara 42 gr. 27 min. Longit. och hölts wara emellan 38. och 39. Wäster om London. Kl. 6. efter middagen sågo wi et skepp långt fram för oß, koma emot oß; men då det blef oß warse, tog det en hel annan kosa, twifwelsutan af skräckan, at wi wore kapare.

Tecken til wäderleken. Blåst spåddes oß däraf, at den öfra skyn stod i strimmor, likasom utkammad ull eller Linblår, samt war gles; hwilket sades aldrig slå felt at bebåda blåst. Deße strimmor gingo från NW. til SO. som wädret då blåste. Det hade blåst mäst hela dagen NW. men om aftonen stannade wädret twärt af och blef lungt, som sjöfolket sade wara et tecken, at winden följande dagen skulle blåsa från en annan kant; emedan lugn gerna gör ändring i winden.

Den 25 Augusti.

Resan. Föregående natt war det så lungt, at wi mäst lågo stilla. Kl. 4. förr middagen begynte det blåsa W. som tiltog mer och mer, så at wi nu nödgades taga en annan kosa, och låta skeppet gå til NW. Winden öktes ännu starkare. Wågorna gingo ansenligen stora. Åtskillige af de från Pfaltz med oß öfwergående qwinfolk och barn hade wid mid-

middagstiden lagt sig på däcket at sofwa, då en wåg kom och sköljde öfwer hela däcket, så at hon kom in på den ena sidan och gick ut på den andra, hwaraf det blef et ynkeligt buller af qwinfolk och barn, som alla woro blefne så wåta, som de warit dragne ur sjön.

Toback. Angelska Sjöfolket brukar på långt når ej så mycket Toback, som wåre Swenske. Få af dem röka. Månge hafwa nästan aldrig haft pipan i munnen. Åtskillige af Capitainerne, som hela sin tid wistats på sjön, brukade det aldrig. Om någon af sjöfolket brukade det, så skedde det mäst at de tuggade det samma.

Den 26 Augusti.

Resan. Winden war oß emot, så at wi endast med lowerande måste hjelpa oß fram. Om morgonen sågo wi en stor Taskkräfta, til färgen röd, flyta på watnet. Ingen fogel, ingen fisk, intet Sjögräs blefwo wi warse.

Skeppsdäckets watning. Både om mornarna bittida och aftnarna strax efter Solgången låt Capitainen bära upp flere ämbare med watten af det, som pumpades upp ur skeppet, med hwilket han lät wäl watna och skölja däcket. Orsaken, hwarföre detta skedde, war, dels at hålla däcket snyggt och rent, dels at hålla bräderna fuktiga, emedan Solens wärma om dagarna gjorde däcket helt torrt, hwaraf bräderna krympt tillhopa och åtskildt kommit, at

släckes sedan börjat läka, om wi ej så alt för et hållit bräderna fuktiga. Deßutom som bräderna af en långsam torrka dragit sig tilhopa, och gjordt stora springor; så hade det skedt, at antingen rägn trängt sig ned igenom springorna, och wätt det som warit därunder; eller ock åstadkommit röta i springorna medelst det watten och annat som fastnat qwar i dem; hwilket alt nu förekoms.

Bläcken på detta skepp woro gjorde af almo. Skifwan däri af Lignum vitæ, som sägs komma från Ostindien, och är et ganska hårdt trä, hwilket af rägn och wäta ej swäller, som är altför nödigt för skifwor; bläckaxeln, som går genom skifwan, war antingen af agrifolium, eller ock af Iron-Wood.

Den 27 Augusti.

Resan. Kl. 11. förr middagen fingo wi åter en härlig wind, så at resan nu begynte å nyo fortsättas med stor skyndsamhet. Om morgonen sågo wi en Sköldpadda, af en alns längd wid paß, den där simmade uppå wattnet et litet stycke från skeppet, utan at låta skeppet skrämma sig. Wi sågo då och då stycken af Sjögräs flyta på wattnet. Om morgonen gingo wågorna ganska små, så at en trygt med en julla kunnat ro på hafwet; men sedan SO. winden begynte blåsa, började de wäxa i storlek mer och mer, och om aftonen wid Solens nedgång blef en stark NO.

storm,

storm, som påstod ungefär til midnatten. Capitainerne berättade, at Wästanwinden här på Oceanus Occident. i synnerhet härskar måst; men af Östanwädret är ej en tredjedel så mycket, därföre går gemenligen resan från America til Europa långt fortare, än från Europa til America. Om wintern blåser den både starkare och längre, än om Sommaren; då ock wågorna gå mycket högre, än wid denna tiden. Om sommaren warar gemenligen et wäder här ej länge, man ömsar snart om. Stormen räcker ock om Sommaren ej länge, sällan öfwer ½ à 1 dag, och wågorna lägga sig snart därefter. Det sker ock merendels, at då om Sommaren är blåst och storm på et ställe, kan det wara måst lungt några mil därifrån: men om wintern sträcker stormen sig merendels öfwer hela Sjön.

Den 28 Augusti.

Resan. Med en tämmeligen god wind fortsatte wi wår resa. Wi sågo åtskilliga gånger flygande fiskar, som flögo upp utur wattnet strax frammanför stammen af skeppet, foro så et litet stycke ofwanför watnet, innan de kastade sig ned igen. Gemenligen flögo de emot wädret, då de kommo upp, samt merendels ej högre, än ungefär en aln ofwanför superficies af watnet. De förr omtalte Tärnor med långa smala wingar syntes då och då flyga ofwanpå watnet. Sjö-gräs (Golf-wood) flöt här och där i watnet. Orten,

där wi nu wistades, war wid 40 gr. 50 m. Latit. samt 44°. Longit. W. om London. Wågorna blefwo efter middagen ganska små, så at en wäl med en liten båt kunnat ro på hafwet.

Dolphin. Om aftonen sent fingo wi första gången se den fisken, som Ängelsmännerne kalla *Dolphin*, och af Herr Artedius uti deß Gen. pisc. p. 15. *Coryphaena cauda bifurca*; samt af de andra Hist. nat. *Hippurus*. Af deßa Dolphins woro åtskillige, som wiste sig så wäl bakefter som fram för skeppet. De sågo makalöst täcka ut, då de wältrade sig i wattubrynet, prålade med en hög blå färg, som mäst förswann, då de kommo upp ur watnet. Ibland hoppade de til en famns högd perpendiculariter upp i wädret från watnet. Sjöfolket kastade ut en krok, därpå de satte litet af Höns tarmar, då de woro så lyckelige, at de fingo en af deßa Dolphins, hwaraf halfparten blef wår aftonmåltid. Han hade uti sig små fiskar, men de woro så illa medfarne, at wi ej kunde utröna til hwad slägte de hörde; emedan de hade mist det mästa af sin skapnad. Han måste blifwit huggen någon tid tilförene wid något annat skepp; ty han hade i ryggen en ganska stor skråma, som dock nu war til hopa läkt.

Den 29 Augusti.

Resan. Wädret war nu mäst emot oß. Sjö-gräs syntes då och då. Den förr omtalte Tärnan wiste sig hela dagen och flög öf-

wer

wer watnet; men aldrig blefwo wi warse, at hon lade eller satt sig ned därpå. Wi sågo många af detta slags Sjöfoglar. Hela denna dagen sågo wi en stor myckenhet af flygande Fisk, som ständigt flögo upp utur watnet, höllo sig så et stycke i fria luften, innan de gofwo sig ned igen. Ofta flögo på en gång wäl hundrade stycken bredewid hwar andra upp ur wattnet, då de ibland följde alla åt en kosa: ibland, dock sällan togo de särskildt wäderstreck. Alle, dem jag härtils sett flyga upp, hade tagit sin kosa antingen rätt midt emot wädret, eller ock åtminstone snedt emot det samma. Jag har ingen blifwit warse, som flugit med wädret eller följt winden åt. De flyga längre eller kortare stycken i sänder. Det längsta jag sett dem på en gång flyga, kan wara et godt bysskott. De flyga ej högt, utan följa nog tätt superficies af watnet. Sällan öfwer en aln högre än wattubrynet. Häraf sker, at då de flyga, och möta någon wåg, stöta de ofta däremot, och måste så fara ned i watnet. Ibland då de flugit et stycke, och gifwit sig ned i watnet, komma de i ögnablicket upp igen och flyga åter et stycke. Sjö-folket sade alle, at Dolphinerne jaga efter dem, och drifwa dem upp utur watnet, samt at deße flygande fiskar äro deras förnämsta föda. Wi sågo ock ögonskenligen i dag, at Dolphinerne jagade efter dem, samt då deße fiskar flögo upp utur watnet, kastade Dolphin sig högt upp i wädret efter dem;

men hade ej den lyckan at kunna följa dem efter, utan måste falla strax ned igen. Deras flygt liknar ganska mycket gröningars. Wi sågo nog af Tärnor i dag; men kunde aldrig skönja, om de jagade efter dessa flygande foglar, ehuru wi noga sökte at gifwa akt därpå. Om aftonen syntes Stormwäders fogeln, flyga här och där på watnet, ofta flere tilhopa.

Den 30 Augusti.

Resan. Wädret war oss emot, så at wi endast med lofwerande måste hjelpa oss fram. En hel swärm med Stormwäders foglar följde, förr middagen, et stycke bak efter skeppet, ungefär et bysskott från det samma, där de mäst flögo öfwer watnet, dock satte de sig ibland därpå. De synas mäst utwaldt, at så följa skeppen; emedan watnet är mycket slätt, där skeppet gått fram; men på alla andra ställen är det mera ojämnt af wågens häfwande. Ibland flögo de näppeligen par famnar bak efter skeppet. Capitain Lawson sade, at de följa skeppet därföre, at de må plåcka upp och äta sådant som kastas utifrån skeppet. Wi häfde ut hö-smål, då de i myckenhet samlade sig, och satte sig där ofwanpå. De satte sig ibland på watnet; men höllo ändock altid ut wingarna. Denna Swärmen, som ofta bestod af 30 à 40 följde oss hela dagen, ända långt ut på natten. Om dagen hördes ej deras låt, men om natten skreko de ibland. De flögo mäst altid tätt wid wattubrynet, sällan

högt

högt upp. Wi sågo tydeligen at de pläckade upp sådant, som fallit från skeppet, i synnerhet af excrementis humanis; och när de fingo se något dylikt, samlade de sig där omkring i stor myckenhet. Wi märkto aldrig, at de lade sig ned på watnet at simma, utan stodo ibland därpå, men dock altid med utsträckta och fläckande wingar.

Tecken til wäderleken. I går om afton blixtade ibland ganska starkt i de tjocka molnen, som då gingo; dock hördes ej det ringaste tecken til dunder. Jag frågade Capitainerne, hwad det skulle betydu? de swarade, at det wid denna Årstiden betyder ingen ting, utan är endast et tecken, at luften är mycket warm; men om winteren, då Sjöfolket ser, at det blixtar, få de ganska brott, at taga ned sina toppsegel; emedan då de äro säkre, at inom få timar därefter hafwa en gruswelig häftig storm. Likaledes då de på deßa orter om wintertiden se en molnfläck komma upp från NW. hasta de sig så fort de kunna, at taga ned alla sina toppsegell; emedan de litet därefter säkert få storm.

Wid Middagstid sågo wi et stycke trä flyta på watnet, som war fullt med Lepas eller Bernicla på alla sidor. Wi foro ock då öfwer en Currant på et ställe, som wi kunde höra och se af den särdeles susning och sqwalpning wågen gjorde. Inga Sjögräs, inga fiskar, utan endast par Tärnor wiste sig i dag.

Den 31 Augusti.

Resan fortsattes, fastän måst med lovering. Stormwäders foglar kommo i myckenhet som mugg, och följde bakefter skeppet hela denna dagen på samma sätt, som de gjorde i går. Sjöfolket tyckte ej särdeles om deßa foglars sällskap, utan kallade dem Witches (Trollpackor).

Sjö-Tärnan, hwarom ofta förut är nämdt, syntes då och då. Inga fiskar blefwo wi warse, ej eller något Sjö-gräs. Det hölts före, at wi woro ungefär wid 41 gr. Latit. samt 47 gr. Longit. W. om London.

Swinets kringlöpande. I förrgår blef et af de Swin wi hade om bord yrt i hufwudet, jag wet ej af hwad orsak, så at det började alt för et löpa eller hwirfla sig omkring. När man böd til at hålla det stilla, arbetade det med all kraft emot, och wille wända sig omkring. Capitain lät skära af det et öra, samt swantsen, hwarefter det kom sig före och blef lika friskt, som förr.

Ost. I största delen af Ängelska ostar finnes et litet hål boratt, som dock är igenfyllt med ost. Deße hål böras upp med en särdeles nafware, at se efter om osten är god inuti, då någon wil köpa honom, hwarefter ostbiten, som boras ut, pluggas in i hålet igen. En Fru, som följde med oß på skeppet, berättade, at från Normandie i Frankrike föres öfwer til England en slags ost, som

då

då den nyß är gjord, lägges ned i håstdynga at ännu blifwa bättre, hwaraf han utanpå skal få en ganska wederwärdig lukt, men då han skåres upp, och yttersta skårpan skalas af, är det en den bästa delice, som kan ges. Franske, som flyktat öfwer til Ängland, hafwa af Ängelsk mjölk gjordt lika sköna Ostar, som de Franska.

Den 1 Septemb.

Resan. Winden war nu mäst emot oß. Stormwäders foglarne följde åfwen i dag efter skeppet i en stor myckenhet, flögo ock eljest allestäds omkring på sjön. Kl. 10. förr middagen sågo wi et stycke trä flyta på sjön, omkring hwilket sumo *Dolphins* hundrade tals i en hop. Sjöfolket sade, at Dolphins gemenligen samla sig hopetals omkring trästycken som flyta i sjön, och följa med dem, så at, då Sjöfolket få se något sådant trästycke, äro de gemenligen säkre, at få se en swärm Dolphins rundt omkring det samma. Sjö-gräs syntes då och då flyta på watnet, af det slaget, som Sjöfolket kallade Golf-weed, och berättades, at det kommer från hafswiken wid Florida. Strax efter middagen kommo några stycken Landfoglar, som liknade ganska mycket strandswalor, hwilka flögo omkring skeppet, och satte sig ibland på sidan antingen af skeps-suden eller seglen. Deras flygt war just som Swalors, storleken lika. Ofwanpå gråbruna; under hwita: stjärten litet grenig. Et häftigt rägnskur dref dem sedan bårt ifrån oß: så län-

ge de följde oß, flögo de merendels på den sidan om skeppet, som lugnet war.

Den 2. September.

Resan. Winden war nu, Gudi lof! något bättre för oß; ty den begynte wid midnattstiden blåsa från N. och är här märkeligt, at gemenligen hela långa tiden, då winden skulle ändras, skedde det näst wid midnattstid. Wågorna gingo nu ej särdeles stora. Om morgonen bittida sågo wi inga Stormwäders foglar bak efter skeppet; men Kl. 9. wid paß började redan några wisa sig. Jag har ock tilförene nämt, at wi om morgonen bittida ej sett til dem, fast de sedan längre in på dagen följdt skeppet hundrade tals. Det war i dag sällan mera, än par stycken af dem, som följde skeppet, och ofta sågo wi hela långa stunden ingen. En gåße kom at fälla sin hatt utom bord, och då den kom litet från skeppet, samlade deßa foglar sig i myckenhet, ransakande den noga, och ibland satte sig där på.

Sjö-Tärnarna, som wi nästan dageligen sett hela resan, syntes nu då och då; men Kl. 9. förr middagen kommo de flygande til många hundrade, och foro omkring allestäds på sjön. Wi sågo efter middagen äfwen nog af dem, fast ej i den myckenhet, som förr middagen. Sjö-gräset syntes nog i dag flyta i sjön. Wi bödo til at få något däraf; men

men förgåfwes; emedan det flöt så långt från skeppet. Efter middagen kom en Fiskmåse, helt särskild från Sjö-Tärnorna, och flög litet från skeppet. Han war litet större, än de. Sjöfolket slöto så af de foglar de sågo i går, som af denna, at wi måtte wara i nägden af Newfoundland. Wid middagstid togs af Solens högd Latitudo, som war 40. grad, 26. min. och Longit. hölts wara wid 49. grad. W. om London.

Kl. 3. efter middagen kommo några stycken *Delphins* och summo bak efter skeppet: gingo sedan frammanför det samma, då 2:ne stycken af dem blefwo af Sjöfolket huggne och fångade med harpon. Längden af hwardera af dem war 5 quarter. Latit. perpend. litet bak hufwudet, där den war bredast war nätto en quarter. Latit. transvers. ibid. ½ quarter: färgen ofwanpå ryggen wid hufwudet en hög, skön, grön med Silfwerbotten, men bak mot stjärten en högblå färg: under magen hwit: hade ej 7, utan bara 6 pinnas, nämligen duæ pectorales, 2 ventrales; una caudæ, som räckte från anum ända in mot stjärten, och 1 dorsi, som räckte efter hela ryggen ända til stjärten. När deßa simmade bak efter skeppet, skedde det mycket långsamt, så at det war ej swårt at hugga dem. Då de blefwo upskurne funnos i dem 5.handa slags djur, nämligen en ostracion, en liten fisk med blå ögon, som nyss blifwit tagen och ännu lefde, af par tums

längd;

längd; en annan liten fisk; samt et owanligt sjö-insekt: it. en flygande fisk. Jag lade strax alla desa i spiritu vini at förwaras; emedan ingendera af dem war ännu skadad. Denna smalnade af på alla sidor från hufwudet til stjärten, hwarest Latit. perpend. 1½ tum, och transv. ½ tum eller en liten tum. Bredden af stjärten bak til, från yttra sidan af ena grenen til den yttra af den andra ⅘ tum. Den flygande fisken hålls wara bästa agn åt honom, och dernäst bitar af des egit kött, eller inelswor af en annan fångad Dolphin, som en gammal Sjöman sade. Köttet bereddes som annan fisk, antingen kokadt med smör på, eller skurit i skifwor och stekt i en panna i smör: smakade nog skönt, fast litet torracktigt: war helt salt-löst, fast han lefde i det saltaste watten.

En Sköldpadda låg och sof på watnet efter middagen. Storleken af den ungefär en aln. Mot aftonen tog Capitain Lawson åt mig en stor knippa af Gulf-weed, eller det Sjö-gräs, som wi sett alla dagar flyta i Sjön. Så snart jag fick upp det, war mit första göromål, at se efter, om inga insecter skulle finnas däri: då jag war så lyckelig, och fann däri par rara insecter, som bägge woro af Cancer slägtet: det ena liknade Taskkräftor, den andra Råkor; men bägge ganska små; af Task-kräftslaget fick jag 3. stycken, och af Råkslägtet 8. stycken. Jag satt dem i början i et glas, då jag noga beskref dem. Uti glaset for den

lilla

lilla Taskkräftan upp och ned samt omkring på alla sidor, som en pil, alt som hon wille. Ibland for Hon mycket långsamt, ibland stod hon stilla wid någon sida i glaset, eller ock på botnen. När Hon fick fast någon af Räk-slägtet, grep hon med sina framklor om den, och dödade den utan barmhertighet, samt sög saften utur den. Det war ock därföre, som desse Räkor woro så rädde at komma när in til henne. Hela dess skapnad war aldeles som en Taskkräfta. När den samm, skedde det altid med ena sidan, eller ock med bakdelen förut. De simma nu med ena sidan förut, nu med den andra. Hon kunde stoppa sina främre klor ända in i munnen på sig. Antennæ woro i en continuerlig rörelse. Jag lämnade dessa, at stå öfwer natten uti et glas tillika med Räkorna, och då jag om morgonen åter tog glaset, hade Taskkräftan dödat alla Räkor, och ätit ut inälfworna af en stor hop. Taskkräftorna woro ännu helt qwicka. Då jag lade dem i spiritu vini, dödde de ej strax, utan summo par gångor omkring i flaskan, innan de satte lifwet til. Den lilla Räkan samm med en otrolig qwickhet och snälhet i watnet. Ibland då den stod ned i botnen i glaset, gjorde hon et hastigt språng, så at hon i ögnablicket war upp i watsubrynet, just som då en loppa hoppar, eller närmare, som en Podura. När hon simmar, så rör hon alla fötterna oförlikneligen tätt: ibland simmar hon ordinairt som andre, med fötterna ned: ibland lig-

ger

ger hon ock aldeles på ryggen. Så snart som hon stannar at ej mera röra fötterna, sjunker hon ned til botten. Beskrifning på dessa Taskkräftor och Räkor skal gifwas i et annat werk.

Gulf-weed. Detta hade wi nu sett flyta i sjön en lång tid, nu i mer, nu i mindre myckenhet. Det flyter i större eller mindre kylsor, hwar kylsa är merendels af en half alns längd och bredd, det är en art af Fucus, hwars caulis är, tenuissimus, rotundo-angulatus, til färgen ganska mörkgrön. Denne grenar sig ständigt och hwar gren skjuter ut en myckenhet af blan eller folia, linearia, 1 à 1½ linearum latitudine, ganska tunna, per marginem crebris denticulis notata, så at desse blan likna ganska mycket folia af muscus islandicus. Färgen är gröngul: Frukten liknar temmeligen små omogna Enbär, hele runda, gröngula, utan på mäst släta, endast litet knagliga, undantagandes där någon Eschara kommit at fastna på dem. Dessa små bär sitta ad alas foliorum på små korta pediculi af 2 à 3 liniers längd: ibland och merendels sitter endast et bär wid hwar ala, ibland flere, ända til 3 stycken; men flera kunde jag ej blifwa warse. Mästendels war bara et bär wid hwar ala; dock woro många alæ där inga bär funnos. Somlige af bären woro helt små, til et tecken, at de ej woro ännu fullwäxte. När et sådant bär skars sönder, fick man se, at det war inuti aldeles ihåligt och tomt, och bestod endast af et tunt skal.

eller skinn ytterst. Orsaken hwarföre detta war så ihåligt, måtte warit, at det skulle så mycket lättare kunna flyta uppå watnet. Caulis lycktade eller ändade sig altid uti ofwanbeskrefna blan, och woro bladen alt smalare mot ändan. På undra sidan af bladen wäxte ut här och där som små helt smala rötter af 2, 3 à 4 lin. långd; eljest är superficies af bladen helt slät, och på undra sidan synes nervus longitudinalis folii, som är convex eller uphögd. Utom ofwanbeskrifna insecter, som uppehålla sig i den samma, sitter ock fullt af Eschara, samt dentalium cornu formes. spirale. Detta är den årt, som wi tilförene altid i denna Resebeskrifning kallat Sjögräs, sedan wi lämnade Europa, och hafwe wi ej blifwit warse någon annan hafsört, än denna, på hela wår Resa. Styrmannen berättade, at de uti America taga detta Golf-Weed, torka och stöta det sönder til pulfwer: ge däraf in åt qwinnor, som äro i barnswända, och skal det då wara et det bästa hjelpe-medel. Han sade ock, at de betjena sig af detta i febrar; men för hwad orsak och på hwad sätt, kunde han ej säga. Deßutom skal, så efter Styrmannens, som Capitainernes berättelse, då en seglar til Westindien eller Södra America, hela Sjön eller hafwet på somliga ställen finnas öfwertäckt af denna wäxt til flera mils längd. Gemenligen tros, at deße Golf-Weeds komma från hafswiken wid Florida, och med Currants drifwas därifrån omkring i hela hafwet.

En Swala kom om aftonen sent flygande rundt omkring skeppet, satte sig upp i masten, syntes wara nog trött, flög ibland hel når intil Cajut-fönstret, liksom hon wille bege sig ditin.

Den 3 Septemb.

Resan. Wi nödgades nu hjelpa oß med loverande mot wädret. Om morgonen blefwo wi warse en så kallad Tropicbird flyga et stycke från skeppet. Wi sågo denna dagen nog Golf-weed flyta i Sjön, och wi togo up åtskilliga kylsor däraf, dem wi ransakade noga; men fingo inga andra rariteter däri, än dem wi beskrefwo i går, nämligen en myckenhet af de små Krabb-taskor, samt Räkor, som då funnos däri, hwilka wi i dag noga undersökte, och jämförde med de tilförene gifna beskrifningar. Wi sågo sedan sällan något af deße Golf-weeds, at ej någon liten eller större Krabb-taska låg däribland eller ofwanpå. Ibland fingo wi ock se någon Krabbtaska af en Knytnäfwas storlek simma upp i wattubrynet, som continuerligen rörde fötterna tätt; emedan hon strax sank ned så snart hon öfwergaf at sparka med fötterna. Inga foglar, blefwo wi i dag warse. Efter middagen sågo wi et slags Medusa, som Ängelsmännerne kalla *the Spanish man of war*, och andra the Portugis man of war, flyta på wattnet. Den liknar långt ifrån en stor blåsa af et quarters diameter, har en skön röd på violett stötande färg, och säges wara af alla medusis

dusis den måst brännande, då något däraf kommer på bara kroppen; men wi kommo ej så när, at wi kunde få dem upp i skeppet, at noga se dem. Mot aftonen sågo wi en och annan Stormwäders fogel flyga omkring oß öfwer watnet, sällan bak efter skeppet, utan måst på endera sidan, och långt därifrån. Hafs-Tärnan syntes då och då. Om aftonen i Solgången kom en Hai af ansenlig storlek simmande bak efter skeppet; men gick strax bårt igen. När sjöfolket få en sådan, äta de stjärten, som skal wara den bästa delen däraf; men det andra kasta de bårt eller gifwa det åt Swinen. De beskylte Fransaserna därföre, at de kola äta honom hel och hållen. Litet för Solgången sågo wi åtskilliga gångor i S. et godt stycke från oß watten sprutas upp i myckenhet högt i wädret, hwaraf Sjöfolket slöto, at där måtte warit någon Hwalfisk.

Den 4 Septemb.

Resan. Om morgonen Kl. 4. hugnade HErren oß med en härlig wind, fast den blåste något sakta, med hwilken wi började igen fortsätta wår resa. *Tropicbird* syntes äfwen denna morgon. Hafs-Tärnan syntes då och då. Måst hela denna dagen sågo wi som oftast hela Swärmar til hundrade tals af flygande fiskar komma upp utur watnet, och flyga långa stycket, innan de gofwo sig ned igen. Det längsta de flögo, innan de foro ned, war et godt musquett-skott, och längsta tiden

de woro up utur watnet war ¼ minut, eller tör hända in emot en half minut. Kosan, som de wid sitt flygande altid togo, war, som förr är anmärkt, mäst twärt emot wädret, eller ock ibland snedt mot det samma; men aldrig kunde jag få se, at de följde med winden och undan wädret. Tör hända, at de ej då kunde flyga så wäl, eller at wädret bref dem snarare at falla ned. *Golf-weed* syntes i dag flyta til större myckenhet i hafwet, än wi sett någon dag tilförene. Inga Stormwäders foglar kunde wi i dag blifwa warse. Orten, dår wi nu woro war wid 40. grad. 39. min. Latit. Bor. samt ungefär wid 49 gr. 30 min. W. om London.

Den 5 Septemb.

Resan. Med den härliga winden fortsattes wår resa, så at wi lupit sedan Kl. 12. i går middag til Kl. 12 i dag middagstid 182. Ängelska mil. Inga Stormwäders Foglar blefwo wi denna dagen warse: men tämmeligen mycket Hafs-Tärnor, som Angelsmännerne kallade Shearwater. Förr middagen sågo wi då och då hela swärmar af Flygande Fiskar komma up utur watnet, och flyga på sätt som tilförene är beskrifwit. *Golf-weed* flöt nog på watnet. Wid middagstid togs Solens högd och befants, at wi woro i 40 gr. 3 min. men efter andra uti 39 gr. 53 min. Latituden räknades nu emellan 53 och 54 gr. W. om London. När wågen gick hög, och brusade mycket, war deß

öfwer-

öfwerste kulle helt grön, som då en ser genom et grönt glas. Wi hade måst hela denna dagen, utom de ordinaira wågor, som följde med wädret, et slags andra falska och ganska stora wågor, som kommo från SW. hwaraf Capitainerne slöto, at på detta stället i hafwet warit par dagar förut en stark SW. storm. Deße falska wågor började wisa sig redan i går efter middagen.

Den 6 Septemb.

Resan. Med önskelig wind fortsattes resan. Skeppet lopp merendels 8 Ängelska mil i timen. Om morgonen sågo wi en *Tropic-bird*, som flög omkring skeppet. Den liknar nog en fiskmåse; men har 2. långa fjädrar i stjärten. Til färgen är han hwit. Wi sågo deßa foglar sedan flera gånger i dag. Af *Golf-weed* syntes i dag mera flyta i Sjön, än någonsin tilförene, så at det tycktes, som det swårligen kunde tros, at all den stora myckenheten däraf, som wi sett hela resan flyta på watnet, skulle endast komma från hafswiken wid Florida. Likaledes sågo wi i dag mera flygande Fiskar, än någonsin tilförene. Somlige af Sjöfolket säja, at då de komma upp ur watnet, följa de hwad kosa som hälst, så mot som med wädret; men jag fruktar, at de samme icke gifwit noga aktning på deras flykt. Alla dem jag til denna stund sett, hafwa aldrig flugit med och undan wädret, utan antingen twärt emot wädret, eller ock snedt för det samma; e. g. om wädret kommit från

SO. hafwa de wid upflygandet, antingen tagit sin kosa til SO. eller ock snedt mot det samma, eller ock til NO. eller SW. samt de puncter emellan SO. och de nämde wäderstrecken; merendels följde de tätt utmed watnet; men så såg jag likwäl någon gång, at de flögo til en famns högd från watnet; dock skedde sådant merendels, när de flögo upp från högsta toppen af en hög wåg, och wågen strax föll ned. Alla af Sjöfolket sade, at de ibland flyga så, at de komma på däcket af skeppet. Wi sågo hela stora Swärmar ibland flyga upp tillika. Ingen Stormwäders fogel wiste sig i dag; Hafs-Tärnor syntes då och då. *The Spanish man of war* seglade då och då förbi oß på watnet. Skeppet hade gått från i går middag til middagstiden i dag, 196 Ängelska mil.

Den 7 Septemb.

Resan fullföljdes med härlig wind. Sjö-Tärnor syntes nog: Flygande Fiskar likaledes. *Golf-Weed* mycket. Inga Stormwäders Foglar eller andra Foglar fingo wi denna dagen se. Wi woro wid middagstid uti 38 gr. 54 min. Latit. Bor. samt 62 grad W. om London. Från Kl. 12. i går til Kl. 12. i dag middagstid eller på 24 timar, hade skeppet lupit 186 Ängelska mil: *The Spanish man of war* syntes ofta i dag simma eller flota på watnet.

Wid Solens nedergång blefwo wi warse et skepp långt ifrån oß i S. som kom sedan närmare

mare

mare til oß. Detta satte oß i någon fruktan; emedan wi mente, at det wore en Spansk Kapare, eller annan Sjöröfware, som strax efter Krig plåga fara omkring och plundra skepp; men wår räddhoga förswann, när wi sågo, at det Kl. 10. efter middagen gick oß förbi litet framföre oß, och tog sin kosa mera til N. än wi.

Tecken til wäderleken. Wi märkte altid på denna resan, at då himmelen eller molnen woro röda om aftonen wid Solens nedergång, följde ofelbart andra dagen därefter starkare wäder och blåst, än wanligt war. Så war ock himmelen röd i går, samt et starkt wäder i dag.

Den 8 Septemb.

Resan. Nu fingo wi njuta wår härliga wind. Wid middagstid togs Solens högd, och befants, at wi woro wid 38 gr. 24 min. Latit. Bor. samt ungefär wid 65 gr. W. om London. Sedan middagsmålet i går hade skeppet lupit 184 Ängelska mil. *Gulf-weed* syntes då och då. Hafs-Tärnorna flögo uti Sjön på åtskilliga ställen. Om morgonen syntes *Tropic*-Fogeln par gånger. Han flyger långsamt, och högt upp i wädret, och tycktes, som han endast kom til skeppet, at se därpå, hwarefter han flög sin wäg.

Observ. **wid Hafs-watnet.** Winden som nu blåste från N. war tämmeligen kall,

och hade gjordt luften nog kulen. Wågorna gingo ganska stora; hwarwid wi märkte, at då en stod wid sidan af skeppet mot wädret, och någon wåg som fråsandes starkt, gaf hon då tillika från sig en warm ånga, hwilken kom på den, som stod därwid; til et tecken, at hafswatnet nu war warmare än luften.

Hwetemjölet, som wi hade om bord, hade nu af hetan tagit en syra til sig, så at hwad wi gjorde däraf, smakade surt. Capitainerne berättade, at de uti Wästindien bruka at torka mjölet förut wäl på en Badstugu-lafwa eller Kölna, innan det packas in; då det gerna håller sig wäl, och icke tager en sådan syra til sig.

Kl. 9. om aftonen kommo wi på et ställe i hafwet, där wågorna gingo grufweligen stora, och snart sagt de största wi sett hela denna resan, fast wädret war nog fogligt. Capitainerne dömde däraf et detta stället måste wara i skillnaden emellan yttra hafwet, och den inra delen af Americanska wiken; ty Kl. 12. därefter kommo wi til sådana ställen, där wågorna gingo helt små, fast wädret blåste lika starkt. Wi hade eljest under hela denna resan, ibland kommit på sådana ställen, där wågorna gått större, än på de andra, fast winden warit alt likadan, dem Sjöfolket tilskrifwit en starkare storm på samma ställen en dag förut.

Den 9 Septemb.

Resan fortsattes med god wind. Hafs-Tärnorna syntes hela dagen. Wi sågo ock et annat slags foglar, som liknade i flygt och skapnad Änder. *Golf-weed* flöt alleståds i hafwet. Strax efter middagen sågo wi en stor myckenhet af nyß omtalte foglar, som sades likna änder. Styrmannen, som war hemma i Philadelphia, kallade dem *Meervaters*. De måste wara en art af fiskmåsar, fast de flyga något fortare. Wi sågo ögonskenligen, at de togo upp fiskar utur hafwet och åto dem, desse woro ej hwita, utan bruna på ryggen, samt mäst af den storlek, som en fiskmåse. Kl. 4. efter middagen började wi få se fläckar i watnet af en annan färg. Hafswatnet hade gemenligen, hela sjön eller hafwet öfwer, en mörkblå färg; men i dag började samma färg blifwa något ljusare. Det besynnerligaste war, at wi ibland sågo helt långa, men nog smala fläckar, ungefär af 12 à 14 famnars bredd, hwarest watnet hade en ljusgrön färg, aldeles skild ifrån det andra watnet. En af Capitainerne sade, at det förorsakas af sina Sjögräs som flyta däri. Andre mente, at någon bank gick därunder. Wi seglade öfwer en, som lopp från NW. til SO. men wi ångrade mycket där, at wi glömde bärt taga up watten af den i et åmbare, och ransaka det, om däri skulle finnas någre heterogenea. Mot aftonen sågo wi en annan Sjö-Fogel som

flög litet från skeppet, den Ängelsmännerne kallade Sea-Hen. Stormwäders foglarne, dem wi på några dagar ej sett til, började åter wisa sig, och flögo dels omkring Sjön ut med watnet, dels följde de til ansenligt antal et stycke bak efter skeppet, där det gått förut.

Den 10 Septemb.

Resan. Än war winden tämmeligen god. I dagningen sågo båtsmännerne en stor fogel flyga omkring skeppet, och ibland sätta sig upp i masten, den de togo för en uggla. En liten Land-fogel kom förr middagen och satte sig på seglen; men wi sågo ej hwart den sedan tog wägen. Denne dag war rart nog at få se något *Golf-weed* flyta i hafwet, som Sjöfolket togo för et tecken, at wi ej måste wara långt från land; ty när en kommer så när landet, at det blir så grundt, at de börja loda, skal en ej mera se til något *Golf-weed*. Kl. 10. förr middagen kom en hel swärm *Porpoises*, (Delphinus antiquorum) dem wi ej sett på en långan tid, nu til några och 30 stycken, som summo til skeppet, och följde det samma en fjärndels tima, på sätt, som ofwan beskrifwit är, nämligen hoppandes ibland upp i högden. Wi sågo ock tämmeligen mycket i dag af den Medusa, som Ängelsmännerne kalla *The Spanish man of war*, flyta i hafwet. Hans färg och skapnad war måst som en lunga af et Kreatur, hopkramad på ömse sidor. Ibland när någon liten wåg kom, stjälpte hon omkull

dem,

dem, men de reste sig strax upp igen. De wände gemenligen den smala och waßa kanten upåt. Hafs-Tärnorna syntes då och då. *Shearwater* wiste sig ock någon gång, ryggen brun, måst med hwit ring om halsen. Han samm på watnet: hade en särdeles och nog långsam flygt. Efter middagen kom en hel swärm af *Purpoises* på wanligt sätt simmande til skeppet, och följde det en liten stund. De kommo både från NW. och NO. farande. Wi sågo eljest hela sjön rundt omkring full däraf. Hafswatnet blef nu ljusare och ljusare. Wi sågo ock långt ifrån på et eller annat ställe fläckar af den ljusgröna färgen. Somliga Ängelsmän kallade Purpoises *Sea-Hogs*. Stormwäders foglarne flögo omkring på sjön. Mot Solens nedergång kommo 2:ne Swalor, af samma slag, som tilförene, som flögo omkring skeppet, och sätte sig ibland på det samma, liksom de wille här taga nattherberge. Wi fingo ändteligen en af dem fast, den wi satte i en lyckta öfwer natten at hwila, och ärnade släppa henne nästa morgon.

Den 11 Septemb.

Resan. Winden blef nu tämmeligen mot oß. Af *Golf-weed* sågo wi knapt 2 à 3 klasor eller stycken hela denna dagen. Stormwäders fogeln, flög här och där öfwer watnet. Et slags fisk, som Ängelsmännerne kallade *Bonitos*, som om morgonen i myckenhet til skeppet, och följde oß sedan hela denna dagen, nu

nu på ena sidan om skeppet, nu på den andra. Wi sågo helt små fiskar simma i hafwet, efter hwilka deße Bonitos jagade, och gjorde då i watnet en sådan rörelse, som hade där warit en tämmeligen stark forß eller ström, hoppade ibland något up utur watnet. Då de åstadkommo denna rörelsen, woro de mäst alle i en hop, fickte om hwar andra; men kommo dock aldrig så när skeppet, at någon kunde huggas med harpon.

At förwara Smör om Sommaren.

Smöret, som wi hade om bord, smälte nu mäst upp af wärman, och blef äfwen litet härskt. Capitainerne, som ofta seglat til Westindien, berättade, at de på samma resor brukat taga en stor tunna, fylla den med hafswatten, sätta Smör-fjälingen däri, at hafswatnet står högre på sidorna af fjärdingen, än smöret är i den samma: ömsa så dagligen hafswatnet därpå, at altid friskt hafswatten sättes i stället; därigenom skal smöret i deße warma Länder på skeppen hålla sig längre än eljest.

En hop med *Purpoises* hoppade til myckenhet långt ifrån oß i watnet, och gingo från W. til O. men de kommo ej til skeppet. Då och då fingo wi se någon *Spanish man-of war*. Deßutom blefwo wi i dag äfwen nog ofta warse en art af meduser, som Ängelsmännerne kallada *Blabber*, flyta på watnet, gemenli-

gen

gen af en ordinair tentalriks storlek, brun midt uti, men bräddarna rundt omkring af en ljus färg, som städse woro i rörelse. Wid middagstid kommo 6. stycken *Dolphins*, som följde bak efter skeppet, af hwilka wi höggo med harpon en, den wi fingo. När han skars upp, fans i deß maga en myckenhet med små fisk, af fingers längd; men de woro redan så bärtsmälte, at ingen kunde taga redo på dem. Deß färg är förut beskrifwen; här wil jag lägga det til, at han under buken är wäl hwit, men stötande likwäl ganska mycket på gult, samt har här och där på sidorna om magen små trinda fläckar af en hög blå färg: pinna dorsalis är, då den nyß kommer utur watnet, likaledes af en skön blå färg. Stormwäders foglarne flögo om aftonen i ganska stor myckenhet allestädes omkring på sjön; men i synnerhet gruftweligen mycket på de ställen, där wårt skepp skridit fram. Wi sågo ögonskenligen, at de pläckade något upp utur sjön, men hwad det war, kunde wi ej weta. Tör hända de små fiskar, som wi sett simma upp i wattubrynet. I dag fingo wi ock se åtskilliga ej tilförene af oß sedda Sjö-gräs, flyta i hafwet, et, som kallades *Rock-weed*: et annat, som liknade et pärlband: et annat, som war hwitt $\frac{1}{2}$ alns långt, smalt, lika bredt öfwer alt, och hel rakt.

Den 12 September.

Hela natten förut, och denna morgon war det helt lungt, så at flaggan ej wändes af något

något wäder. Et skepp, som wi hela dagen i går såg långt framför oß, syntes i dagningen något bakefter wårt skepp, men tog likwäl samma kosa, som wi. Wi fruktade alle, at det war en Spansk Kapare eller Sjöröfware, och woro nu icke särdeles wäl til mods, men sedan wädret börjat blåsa litet, och wi hißat segel, lämnade wi det snart, då wår fruktan mer och mer förswann. Par dagar efter wår ankomst til Philadelphia, kom detta skepp efter, hwarpå war fullt med Tyskar, som foro öfwer til America, at där sätta sig ned. De hade warit rätt så rädde för oß, som wi för dem och trodt, at denna dagen skulle blifwa den sidsta.

Om morgonen kom en Hackspik, och satte sig på Taklen. Färgen på ryggen war grå spräcklig, den tycktes ganska trött, och lärer gömt sig på någon sida, emedan, då Matroserne höllo på at sätta ut flera segel, kom han åter fram, flög rundt omkring skeppet, och lät höra sit läte, hwarefter wi ej sågo, hwart han tog wägen, utan han lärer hafwa satt sig på yttra sidan om skeppet på något ställe. Åfwen sågo wi en annan Landfogel af Sparfslägtet komma flygande til oß; men wi wißte ej sedan, hwart han for. Kl. 11. förr middagen kom en hel swärm af Purpoises tumlande i watnet. Wi sågo dem på långt håll komma från NW. ända til skeppet, och då de hunno fram, hade de ej lust at töfwa

wa där, utan simmo strax förbi til SW. Skeppet gick nu ganska långsamt; hwaraf jag gissar orsaken, hwi de ej gåfwo sig tid at följa med skeppet, som de etjest plågade; ty de hade ej tålamod, at fara så långsamt. Kl. 1. efter middagen kom en stor swärm af det fiskslag, som kallas *Bottle-noses*, tumlade i watnet från SW. til NO. de woro faseligen stora, wäl af 6 alnars längd. Deras skapnad och gång är så lik Purpoises, at det är ingen twifwel, det de ju bägge böra komma under et Genus. Deras noss eller gap liknade någorlunda en Bouteille, hwaraf de fått sit namn. De foro tätt förbi skeppet, utan at uppehålla sig därwid. Några *Delphins* gingo wid middagstid bakefter skeppet; men lämnade det efter en liten stund. Stormwäders fogeln flög allestäds omkring på watnet, at söka sin föda. Wi sågo i dag inga Hafs-Tärnor. *The spanish man of war* seglade då och då förbi oss, prålade med sin höga violetta eller Purpurfärg.

Den 13 September.

Redan i går tyckte Capitain Lawson, som en stor del af resan för sjukdom måst merendels hålla sig wid sängen, at wi af alla tecken wore mycket nära til Americanska Landet; men som Styrman efter sin uträckning war af annan mening, och matroserne hwarken om aftonen från öfwersta masten sågo något land, eller wid lodandet på flere famnar funno botten,

ken, måste Capitain nästan taga sina ord tilbaka. Wi fullföljde då om natten sakteligen wår resa med en maklig wind. Kl. mot 3. om morgonen befalte Capitain Lawson, at de för större säkerhet skul likwäl wille kasta ut lodet. Det werkstältes, och wid första utkastningen ropade Matroson: 10. famnar watten, då blef et buller på skeppet. Understyrman sprang sjelf, at kasta ut lodet, och befann ibland 10. ibland 14. famnar; men huru noga han förrättade sin syssla, wet jag ej; ty en liten stund därefter ropade han 14. famnar, då skeppet gaf til en stöt mot sjöbotten, och så litet emellan, 4. andra hårda stötar. Det kan ej uttalas med hwad bestörtning och fruktan wi alle blefwo betagne, när wi sågo, at skeppet lupit på en sandrefwel. Detta skedde Kl. half 5. om morgonen, då det ännu war mörkt, fast månen sken något. Wi wißte ej hwar wi woro, och fruktade, at wi lågo på landet. Wi woro 80. personer om bord, och på skeppet war endast en enda båt. Näppeligen hade någon af oß, så länge han lefwat med en sådan hast och en dylik fruktan stigit upp af sin säng. En och hwar anförtrodde den gode Guden sin nöd. Hwad wi bönföllo om, wart hördt: skeppet kom strax löst från sandbanken. Wi togo kosan något tilbaka, och undsluppo så faran. När det dagades fingo wi se hela fasta landet af America, som mot hafssidan är lågt med hwita sandstränder, hwilka litet längre upp äro bewäxte mäst med Tallskog. Wi

fingo

fingo då se, at stället wi stodo på, låg utan för Maryland, wid 37 gr. 50 min. Lat. Bor. ungefär en liten Swensk mil ifrån fasta landet, och midt emot den ort, som kallas Arcadia. Sedan det blef ljust, tog jag Bibeln at trösta mig med, och wid det jag öpnade den samma, war Psalm. 107: 23 och föll. det aldraförsta, som ögonen föllo på. Ord, hwilka passade sig så på wårt då warande tilstånd, likasom de med flit blifwit upsökte.

Winden war hela desfa dagen, Gudi lof! mycket blid och härlig: wågorna gingo så små, at man med en liten båt kunnat utan fara ro hwart man welat på hafwet. Watnet wi sågo hela denna dagen, hade en naturell sjögrön färg. Inga foglar blefwo wi warse; men en hoop *Porpoises* sågo wi hoppa i watnet på långt håll. Et endå skepp wiste sig, som tycktes hafwa samma kosa, som wi. Wi följde nu Kusten af Maryland, och gingo ej längre därifrån, än at wi kunde hafwa land i ögnasigte. Någon *Spanish man of war* wiste sig [illegible]; men inga Sjö-*örter*, och ingen medusa blef jag warse. Emedan wi om aftonen ej hunno fram til Cape Henlopen, där wi skulle taga Lots; så gingo wi följande natten af och til, utan för wiken Dellaware.

Tecken til wäderleken. Om aftonen war nog mulit, så at det syntes liknelse til rägn den följande natten; men efter Solens nedgång började en stark dagg at falla, så at

Skepperen blifwit til bäfwiga utanpå, och af ebber, som sjö-folket kommit at lämna öpna liggande på Kajutan, blefwo de stadden, som förut öpna hela wara, nästan som om någon wist wattn på dem, fast de lågo ej stort öfwer en half timma efter Solens nedgång under öppen himmel. Engelsmännerne sade, at när i England faller stark dagg om aftonen, så spåddes om andra och nästföljande dagen en stark hetta. Capitainerna, som warit ofta i Westindien, sade, at samma åfwen händer där.

Flugor. Ordinaira flugor hade warit i Kajutan hela wägen, så at wi såleddes ej kunne wist sluta, om de samme äro indigenæ uti America, eller först förde dit från Europa.

Den 14 September.

Resan. Om morgonen började wi åter fortsätta wår resa med en härlig wind. Wi hade nu på wänstra handen, eller W. om oß, ständigt land, som låg lågt. Stränderna syntes snöhwita af den fina sanden de bestodo af, och strax ofwanför dem war marken öfwertäckt med tall-skog. Kl. half 8. förm middagen fingo wi Lotsen om bord, som sjelfmant kom ut til oß från Cape Henlopen, hwilket är en by på en udd, som stranden på W. sidan om oß sköt ut i sjön. Hela landet på denna sidan sades höra til Pensylvania; men på östra sidan om Dellavare Bay til New Jersey. Af Lotsen fingo wi förnimma, at Capitaine Mesnard,

med

[illegible] den tid förut i [illegible] gå öfwer til America, och som redan afseglat ifrån England att Maji, förut för 14 dagar sedan än kommit hit til America, haft en ganska lång passage, dels för regn och stilla wäder, dels för motwind skul. Från Cape Henlopen, där wi togo Lots til Philadelphia, räknas 150 Ängelska mil; men från elfwemynningen til Philadelphia ungefär 90 sådana mil. Wi fortsatte nu wår resa längs efter Dellavare Bay, och hade från 5 til 10. à 11. famnars djup där wi seglade, men ibland här och där sandrefwar, på hwilka wi dock ej stego wid sjön [illegible] olyckelige. Inga sjögräs, inga medusae eller andra sådane djur wiste sig nu mera för oss. Någon fisk syntes hoppa här och där utur watnet, och sades denna wiken waja mycket fisk. Som förut är anfördt, så syntes stränderna både af båda sidan, och berättades så af Lotsen, som är Sjöman, hwilken war född i Philadelphia, at landet utmed bägge dess stränder är öfwerwäxt med den ädlaste skog, tjenlig til skeppsbyggning. Den huggas där ned, och föres sedan härifrån i stora flottar til Philadelphia eller andra platser här wid sjön, där skeppswarf finnas. En stor del af de skepp Engelsmännerne, i synnerhet Köpmän, bruka, huggas och byggas i deras Colonier här i Norra America. Däraf ser, at Skepps-Capitainer hwar höst gemenligen resa hit öfwer från England, och inbringa wintern här med

Skepps-byggnad, så at de med större [illegible] äro färdige, at gå därifrån med [illegible]. Sedan de Engelske i detta Kriget mist många af skepp, som Franske och Spanske Caparer bårttagit, så komma nu i denna höst åtskillige Capitainer hit, at låta bygga nya i stället.

Längre in på dagen började wi se land på bägge sidor, alt af samma beskaffenhet på utseendet, och blef wiken nu smalare. Efter eftermiddagen kommo wi til början af Delaware River eller Flod, som sedan löper upp til Philadelphia, och längs förbi den samma. Den war här i mynningen mot ¾ Swensk mil bred, men blef sedan alt smalare och smalare, och är wid Philadelphia ej fullest en Engelsk mil bred. Landet på ömse sidor är lågländt, skogwäxt ända til stranden, med stor och tjock skog, af Ekar, Hickeries, samt andra träd. Wi sågo här och där wid des stränder [illegible] fält, wid hwilka i bunden stod någon gård. Boskapsdjuren gingo i det här och där på stränderna. Somligstädes stodo löfträden af en rödbrun färg, sådan, som Röunan hos oss sent om hösten. De som här bodde, berättade, at desse trän blifwit i Sommars skadde af åskan och ljungeld. Stora Störar wiste sig ibland i floden, och hoppade upp öfwanpå watnet. Fiskmåsar syntes ock då och då, som tycktes Swenska wara. Omkring gårdarna wid stranden sågo wi små åkrar och somligstädes täppor med ordinaira gärdesgårdar om-

[illegible]. Likaledes här och där hö-stackar. Från stranden kom med wädret blåsande en behagelig lukt ifrån de [illegible]-ängar, och wäxterna på marken.

Wi fullföljde sedan wår resa med [illegible] wind et godt stycke in på natten. Uti skymningen foro wi förbi New-Castle, en liten stad, belägen på wästra sidan om Floden. Det war redan så mörkt, at wi kunde säga se något af staden, annat, än [illegible] i fönstrena. Denna staden säges först blifwit anlagd af Holländare, och altså den äldsta stad i landet, äldre, än både Philadelphia, och andra städer här på orten; men uti handel är han dock ej at likna wid Philadelphia, fast han i åtskillige ting har större förmåner af naturen, än Philadelphia, som til exempel, at det är wäl än sällan, at floden om wintern blir där så tilfrusen, at ju skepp kunna gå ut och in, då däremot elfwen wid Philadelphia mäst hwar winter blir tilfrusen, at seglation för några weckor måste stanna af; men som lantdet omkring Philadelphia, och än längre upp, är starkt bebodt, som alla föra sina waror til Philadelphia, och den en gång fått företrädet, så måste den andra staden altid stå efter. Man sade, at Holländarne säges wara de första som anlagt denna stad.

Detta skedde den tiden, då landet hörde Swerige til; men Holländarne trängde sig åt här [illegible], och wille småningom och oförmärkt ut-

utstänga de Swenske, såsom skedt, hwilket har de giort inbrått i deras land. Detta förbjödo dem nu då de Swenske ej längre kunde tåla detta deras lands inkräcktande af främmande, bröt det ut i et uppenbart Krig, då de Holländske, som mägtigare, giorde sig mästare af landet; men deras glädje war tämmeligen [illegible] kort; ty så år därefter kommo de Engelske, och togo landet ifrån dem. De hafwa sedan til denna tid i fred besutit det samma. Längre in på [illegible] kastades wåra ankare, emedan Lotsen [illegible] at gå längre i mörkret, för sandbankar, hwilka ligga här och där i floden.

Den 15 September.

Resan. Til dagningen lyftes wåra ankare och resan fortsattes uppåt floden. Mäst allestädes på bägge sidor om den [illegible] landet bebodt, fast dock tämmeligen glest. Wid Kl. 8. före middagen seglade wi förbi Chester, en liten stad på wästra sidan om floden. Hela denna morgon wiste Styrmannen, hwilken war född i Philadelphia, mig de ställen hwar rest Swenskar ännu bodde. Wi kommo ändteligen, Gud ware lof lyckeligen fram til Philadelphia Kl. 10 före middagen, och hade wi ej warit mera på wägen ifrån Gravesend til denna stad, än [illegible] weckor, eller nogare, ej fullest 41 dag, då det äfwen [illegible] oss, som wi lågo wid Deal, at förse oss med [illegible] och annat nödigt af färsk mat &c. hwilket räknas [illegible] de bästa passager öfwer [illegible] wer-

westanter; då man däremot ofta om wintertiden måste anwända [illegible] och flere weckor ifrån Gravesend til Philadelphia. Näppeligen lärer någon hafwa en angenämare resa öfwer detta stora werldenes haf än wi denna gången, hwilket ock Capitaine Lawson flera resor bekände, sägandes at han aldrig sett slikt wäderlek och fri från storm på detta hafwet, under alla de resor han förr farit däröfwer. Mäst war winden ej hårdare, än at en kunnat med en lagom stor båt segla utan fara bredewid skeppet, utan at behöfwa frukta, det wågen skulle slå in. Ja, ofta hade man med en båtstock, eller julle kunnat utan rädsla segla jämte skeppet. På hela resan slog aldrig någon wåg öfwer Kajutan, ej eller slog någon wåg öfwer den öfra delen af skeppet mer än en enda gång, hwilket war bara en smallwåg, och det uti wackert wäder, då en stor hop med Tyskar låg och solade sig på däcket. Wåra Kajute fönster suto hela resan i sit ställe, utan några luckor eller annat därföre, hwaraf man ser, huru fageligt wädret war.

Det som ännu gjorde denna sjöresan nöjsammare, war Capit. Lawson, hwilken på hela wägen wiste mig den kärlek och ömhet, som hade jag warit en af hans närmaste anhöriga.

Så snart wi anländt til staden, och kastat ankare, kommo en myckenhet af Stadsens inbyggare om bord, at höra efter bref. De

några med sig bårt så många, som de kunde, åtminstone för sig eller sina wänner. De andra bref, som ej blefwo bårttagne, lät Capitaine föra til lands, och lämna in på et Coffe-hus, at hwar och en kunde där widare höra efter dem, på det han ej måtte blifwa besvärad därmed. Alla brefwen gåfwos bårt, utan at Capitaine tog det ringaste af någon därföre. Jag for sedan Kl. 12. middag med Capitaine til lands, som tillika gaf stränga befallning til Under-Styrman, at ej lämna någon af de Tyska frihet at gå til lands, innan de betalt deras frakt, eller at någon annan lagt det ut för dem, eller köpt dem.

Recommendations-bref äro både nyttige och nödige för den, som reser til någon främmande ort. Han blifwer därigenom snart både känd, älskad och trodd. Ho kan bygga något särdeles förtroende med den, som en förut hwarken sett eller hört af? Wid min afresa från London fick jag Recommendations-bref med mig från Herr Abr. Spalding, Mr. Peter Collinson, Dr. Mitchell och andra til deras bekanta här på orten. Jag hade därföre ej swårt at komma fort. Mr. Benj. Franklin, den Pensylvanien har at tacka för så mycket godt han bidragit til dess uphjelpande och wälgång, och den lärda werlden för de många nya decouverter wid Electriciteten, war den förste, som gjorde mig bekant: gaf mig all nödig underrättelse, och bewiste mig margfallig ynnest.

I följe med Swenska Kyrko-Herden Jacob Bengtson och Conterfejaren Herr Gust. Hesselius, Bror til Sal. Mag. Andreas och Samuel Hesselius, hwilka bägge warit Kyrkoherdar i Christina i Nya Swerige, och til framledne Provincial-Medicus uti Nerike och Wermland Doct. Joh. Hesselius, spatserade jag i dag omkring i Staden, at bese den samma, samt på fälten strax där utanföre. Herr Gust. Hesselius hade följt hit til landet med sin Broder Mag. Andreas, redan år 1711. och alt sedan den tiden beständigt wistats här. Jag fann, det jag nu war kommen i en annan werld; ty hwart jag på marken kastade ögonen, mötte mig mäst öfwerallt sådana wäxter, dem jag ej kände, och hwilka arter (species) jag aldrig sett förut. Blef jag warse något träd; så måste jag stanna, och fråga mina följeslagare, hwad det kallades. Den första ört, som liksom bad mig wara wälkommen, eller den ögonen först föllo på, war en Andropogon, eller af Gräs-slägtet, den delen nämligen af örte-kunskapen, som jag haft mit första nöje med. Jag grufwade mig, huru jag skulle gå i land med, at taga reda på så mycket nytt och obekant. Twenne de första dagar anwändes, at bara gå och gapa på wäxterna, utan at wåga mig ihop med dem til någon närmare bekantskap.

Om aftonen fick jag mit herbärge hos en liten handlande af Qwäkare, et mycket godt

och ärligt folk, som mästa delen af det slaget är, hos hwilken jag tillika med Jungström fick go Kammare, ljus, sängar och Sängkläder, uppaßning, samt 3 gångor spisa om dagen, där wi så behagade, för 20. Skillingar Pensylvanie-mynt (är emellan 4. och 5. Plåtar) om weckan; men wed, twätt, och win, i fall jag det äskade, borde särskilt betalas.

Den 16 September.

Innan jag går längre, wil jag lämna en liten beskrifning på Staden Philadelphia; emedan jag framdeles ofta i min Resa kommer at nämna honom. Jag wil här införa et och annat, som jag fatt mig til minnes om den saken, wid mit wistande på denna orten.

PHILADELPHIA, Hufwud-Staden uti Pensylvanien, (som är en del af det fordom så kallade Nya Swerige) är en af de förnämsta, och näst Boston den största af Städerna i Norra America, belägen ungefär i medel-puncten af de Engelska Colonier härstädes, wid 39 gr. och några och 50 min. Nort om Æquatorn, samt ibemdt 75 grader W. om Londons meridian.

År 1683. (eller som somliga wela år 1682) blef den först anlagd af den bekanta Qwäkaren William Penn, som fått hela detta landet til skänks af Konung CARL II. i England, sedan Swerige lämnat alt åtal därpå. Staden skulle efter Penns utstakning komma at ligga

på

på et stycke land eller en del af en udd, som göres af bägge Flodarne Dellaware och Skullkil, och således blifwa i fyrkant 2. Angelska mil långa, samt en bred, på den ena eller Östra ändan af Staden skulle ligga wid Floden Dellaware, och den andre eller Wästra wid Skullkil, wid hwilka bägge Floder ock hus då byggdes. Det utstakades ock då 8. långgator, hwardera 2. Angelska mil långa, samt 16 twärgator, hwardera af en sådan mils längd, alle dess ansenligen breda och i linea recta. Platsen war den tiden mäst en ödemark, öfwärt med stor skog, och hörde tre Bröder til af de Swenska, wid namn Swenssöner, hwilka ock bodde därpå. För ortens fördelaktiga läge skull wille de swårligen gå på, at skilja sig därifrån: dock förmådde Penn dem ändteligen, at lämna sig denna platsen, mot det han gaf dem några få Angelska mil därifrån dubbelt så mycket land igen. Dock har sedermera dels han sjelf, dels hans arfwingar genom flera mätningar nog stympat från dem samma land, under föregifwande, at de tilwält sig mera, än dem tilkommit.

Sedermera som i hast et så stort antal inbyggare icke kunde fås, som fordrades til hela denna stora platsen, har man, tils widare, lämnat floden Skullkil, och bygt Staden endast längs efter Dellaware, som nu stryker fält förbi den samma på Östra sidan och ej litet befrämjer dess handel, utom den wackra

ut-

utsigt staden därigenom äger. De hus, som i början upsattes wid Skullkil, blefwo, swen småningom flyttade därifrån hit.

Staden ligger al.så på et behageligt ställe, sträcker sig längs efter floden mäst från Norr til Söder; är något mer än en Angelsk mil lång, samt på somliga ställen en half mil bred, om ej mera. Grunden är jämn, utan några särdeles högder, består af sand utblandad med litet lera. Förfarenheten har äfwen wist, at denna orten är ganska hälsosam.

Gatorna äro regulaire, täcka och rymliga. De mästa äro 50. Ängelska fot breda, Archstreet 66. fot, och Marketstreet, eller den förnämsta, hwarpå marknader hålles, är ända til 100. Äng. fot bred. De gator, som löpa mäst från N. til S. eller efter Stadsens nu warande längd, äro 7. stycken, utom en liten ned wid Floden Söder om torget, som kallas Waterstreet. De nu warande twärgator, eller de, som äro ärnade at löpa från Dellevare til Skullkil, äro 8, och gå mäst från O. til W. Jag säger, at de gå mäst så; ty de afwika alla litet från deßa wäderstrek. Alle deße gator, utom de bägge, som äro närmast til elfwen, gå uti en rätt linea, och skära de förra af de senare winkelrätt eller ad angulos rectos. Somlige af dem äro stenlagde, andre ej; emedan det för den sandblandade jordmonen skull, som snart super i sig wätskan, synes wara mindre nödigt. Men den goda inrättningen är, efter Ängelska sättet,

tet, wid de mästa af dem, at på hwardera sidan närmast til husen är gatan til en famns bredd, och ibland mera, belagd med jämna, flata och släta stenar, samt stolpar af par alnars längd satte näst därutom til 3 à 4 famnar ifrån hwarandra. Nyttan och förmonen häraf är, at på de å ömse sidor om gatan närmast husen lagde flata stenar gå de, som wandra til fots; men de som rida, eller fara med wagnar, kärror eller andra åkdon, färdas endast midt på gatan. De ofwannämde stolpar hindra, at ingen med häst eller wagn kan skada dem, som gå wid sidorna inom samma stolpar, utan äro de där säkre både för wårdslösa Kuskar och åkare, samt för den orenlighet, som häster, wagnar och kärror kunna stänka från sig. Rännor under taken, som wäl afledas, göra ock wid rägnwäder eller snöens smältning dem som gå därunder fria för olägenhet upifrån.

Husen äro täcka och sköna, ofta flera wåningar höga: nästan alla bygde antingen af tegel eller gråsten. De flästa äro af tegel, som slås och brännes förträffeligt strax utanför Staden. Af gråsten äro ock åtskilliga upmurade. Denna gråsten består af en blandning af swart eller grå i wågor gående skimmer, utblandad här och där, samt mer eller mindre emellan flagorna med en grå lös ganska fingrynig Kalkstens art, samt då och då något ljust sandkorn; dock at skimmern är mäst

rå-

rådande. Stundom war ock blåsningen af nordwäst, som fingte fram under den 11. Oct. wäl omrördas. Den brytes i myckenhet här i landet, låter lätt hugga sig, och har den förmån, at han icke fuktar sig wid wåt wäderlek. Almänt kalk til murning brännes ock här öfweralt. Husen äro täckte med spån af den, som de Swenske kalla Hwita Enen, och de Engelske, Hwita Cedern (Cupressus thyoides *Linn. spec.* 1003. 3) hwilken wäxer här i myckenhet i kärr och moraß, fast han är nu redan tämmeligen uthuggen, och ännu är ej minsta anstalt gjord til deß frewande. Detta är et träslag, som är otroligt lätt; men tillika et af dem, som af dem här wäxa aldralängst står emot röta; är därföre förträffelig til tak, emedan de ej tynga på wäggarna, och kunna wara hela mans åldrar. Dock hafwa åtskillige redan märkt, at deße tak af Hwita Enen eller Hwita Cedern torde [illegible] framdeles blifwa en skada för denna stad; ty i anledning däraf, at sådane tak äro ganska lätta, hafwa de näst wid alla stenhus byggnader, et sannerligen dem af tegel, gjordt här mycket tunna murar; men som detta träslag är nu snart utödt, och de framdeles i brist däraf måste bruka tyngre tak, antingen af taktegel eller annat, så lära de få blifwa omtänkte, när deße af Hwit Ceder blifwa förskämde, och til förekommande, at ej murarna må twingas ut, at antingen sätta stolpar under taket, eller rifwa ned murarna och göra nya, eller på annat sätt

göra

göra dem fasta och stadiga. Nu deße sista åren har en och annan börjat nyttja taktegel.

Ibland de Publique hus märkes först Kyrkor, hwilka äro åtskillige; emedan GUD dyrkas här på mångfalt sätt.

1. Ängelska Kyrkan, ligger i Norra delen af Staden litet från torget: är af alla den wackraste: försedd med et lågt, litet och ofynligt torn, däri en liten Klocka hänger, hwarmed ringes til Gudstjenst och för Lik. Afwen är här et urwerk, eller timklocka, som slår. Denna Kyrkan kallas Christi-Kyrka, och har ursprung anlagd wid sista slutet af näst föregående hundradetal; men förbättrad och mera prydd för några få år sedan. Här äro Twne Präster, som hafwa sin mästa lön från England. Wid början af detta Seculo förestod Swenska Kyrkoherden Mag. Rudman, snart 2. år, den här warande Ängelska Församlingen, under deras egen Prästs frånwaro

2. Den Swenska, som eljest kallas Wicaco Kyrka, ligger wid Södra ändan af staden, och nästan utan för den samma, wid floden på det behagligaste stället af alla Kyrkor härstädes. Om denna får jag framdeles mera orda, när jag kommer at handla i synnerhet om de Swenska här på orten.

3. Den Tyska Lutherska; ligger på NW. sidan af staden: hade wid min ankomst til America et litet torn; men som en oförståndig Byggmästare satt det dit, innan murarne blefwo wäl torre, twingade deß tyngd mu-

murarna ut, at de omsider om hösten 1743, då de fingo hit et wackert orgwerk ifrån Tyskland, nödgades taga det ned. Här är [illegible] en Präst, hwilken tillika betjenar de Tyska Lutherska i Germantown, predikar nu den ena Söndagen här, den andra där. Den första Lutherska Präst wid denna Församling, war Mr. Mühlenberg, hwilken år 1743. lade Grundwalen til denna Kyrka: och sedan han kom at flytta til en annan Församling, har han haft til efterträdare Mr. Brunholtz, en Dansk från Schleswig, hwilken ännu är qwar. Bägge hafwa blifwit hitsände från *Halle*, och skaffat här, med sina synnerliga uppbyggeliga gåfwor margfalt nytta. Näst förr än denna Kyrkan upbygdes, hade de Tyske härstädes ingen Präst, utan betjente sig då af den så allmänt älskade Swenska Kyrkoherden i Wicaco Herr Dylander, hwilken predikade i Swenska Kyrkan hwar Söndag först om morgonen bittida Tyska, sedan i ordinaire Högmässan Swenska, och efter middagen Engelska, och däremellan reste [illegible] uti weckan omkring på landet, och predikade för de omkringströdde Tyskar, så at han ofta innom en wecka höll 16. predikningar. Det war ock först efter hans död, hwilken timade i Nov. år 1741., som de Tyske, hwilka här wistas, begärte Präster från Tyskland. Denna Tyska Lutherska Församlingen är nu mycket talrik, så at i Kyrkan är nog trångt om Söndagarna. Uti Kyrkan äro läktare, men ingen

Saker-

Sakerstin. De måßa ej, utan idsa alt upp för Altaret; men predikan sker från Predikstolen.

4. Den gamla Presbyterska, ligger litet från torget på S. sidan om Market street, är medelmåttig stor, upbygd år 1704, som årtalet på norra gafwelen utwisar. Yttra taket formerar måst en half cirkel, eller något när en half hexagon. Den wänder sig i N. och S. och märkes, at Presbyterianerne äro ej så laggranne, at wid sina kyrkor i akt taga ständigt et wißt wäderstreck, som det sker i andra länder.

5. Den nya Presbyterska blef upbygd år 1750. uti NW. delen af staden, af de så kallade *Nevlights*, med hwilket namn förstås de, som affallit från en eller annan Religion til den bekanta Whitefield, som år 1739 och 1740, samt 1744. och 1745. wandrade måst genom alla Ängelska Colonier i Norra America och predikade. Hans wältalighet, behageliga uttal, synnerliga ifwer och stora gåfwor at predika, gjorde, at han ofta, i synnerhet de 2 första åren, i sina predikningar på fälten hade från 8, 10, 15, til 20, 000. åhörare. Hans affigt med denna sin prediknning war, at samla penningar til et barnhus, som war upråttadt i Georgien. Han fick här ibland uti en enda predikan til 70 Pund Sterling: ja, uti 2ne predikningar, som han hölt år 1740. på en och samma Söndag i Philadelphia, samlade han 150 pund Sterling, eller ungefär

300. Ducater. Ofwannämde Newligths äro denna tiden bara Schismatici från den Presbyterska kyrkan, och kalla sig sjelfwa Presbyterianer; ty oansedt Whitefield war i början en Präst af Ängelska kyrkan; så föll han dock småningom derifrån, och då han kom 1744. til Boston i Nya Ängland, Discurerade Presbyterianerne så länge der med honom, at han måst i alt antog deras satser; ty Whitefield war ingen stark Disputator, och kunde således af detta sluga folket snart ledas hwart de wille. Detta gjorde ock, at han wid sit senare wistande i Norra America ej hade aldeles det tillop af åhörare, som förra gången. Deße Newlights upbygde först åt sig år 1741. et stort hus i W. delen af denna staden til at förrätta sin Gudstjenst uti; men som de efter Whitefields bårtgång kommo at dela sig, såldes, utom andra orsaker, samma hus sedan ungefär wid början af år 1750. til Staden, at förwandlas til en Academie. Hwarefter de så kallade Newlights låto upsätta den här nämde kyrckan. På östra gafwelen står med förgyldta bokstäfwer deßa ord:

Templum
Presbyterianum
Annuente Numine
Erectum Anno Dom.
MDCCL.

6. Den gamla Tyska Calvinska, är belägen i WNW. ändan af Staden, liknar til

skap-

skapnad någorlunda Ladugårdslands kyrkan i Stockholm, är dock ej ännu aldeles färdig, fast de i flera år predikat deruti. Så länge den förr omtalte Swenska Kyrkoherden Dylander lefde, hade deße Tyskar ingen Präst, utan bewistade altid den af Dylander förrättade Tyska Gudstjensten i Wikako kyrka; men när de Tyske Lutherske efter hans död begärte Präster från Halle, förskaffade deße sig åfwen Präst från Dodrecht i Holland. Den första Präst som då sändes hit, war Mr. Slaughter, hwilken ännu wid min ankomst til America war der qwar; men hade år 1750. den förtreten, at en annan Calvinisk Präst nyligen dit öfwer kommen från Holland, genom list och baktal så stälte sig in hos en del af hans åhörare, at mer än halfparten af dem föllo ifrån honom. Hwarpå, sedan bägge deße Präster stridt i kyrkan med hwarandra om predikstolen flere Söndagar å rad, så at ock den nyßkomne Prästen för samma orsak sades hafwa gått Lögerdags afton förut upp i Predikstolen och settat der hela natten, at uteslänga den andra, och bägge parternas åhörare haft der sammastädes, til allas åtlöje och tal, med hwarandra både slagsmål och hwarjehanda förargelser; så blef kyrkan efter ransakning af Magistraten tildömd Mr. Slaughter, såsom oskyldig.

7. Den nya Tyska Calvinska. Den nyß omtalte tilkomne Prästs anhang lät upbygga den samma litet från den förra, sedan de tap-

 pat

pat saken. Dock som wid slutet af år 1750. denna Pråst så konstigt dref sit spel, at han omsider låckade måst alla den andras åhörare på sin sida; så lårer förmodeligen denna nya bygda kyrkan blifwit mindre nödig.

8 och 9. Twenne Quakarenas kyrkor eller så kallade Meetings, den ena wid torget, och den andra i Norra delen af staden. Uti deßa finnes, efter detta folkets sått, hwarcken Altare, Predikstol, Måßhake, eller annan Kyrkoprydnad, utan bånkar och några ljusarmar. Hår komma de tilhopa 3 gångor hwar Söndag, och desutom wißa gånger i weckan eller månaden, hwarom mera långre fram.

10. Den Anabaptistiska, i Norra delen af Staden.

11. Den Påfwiska i SW. delen af staden; år et någorlunda stort hus, wackert siradt inuti, och åfwen med orgor försedt.

12. Den Mohraviska eller Zinzendorffiska, år et stort hus, som Herrenhuterne hyrt sig i Norra delen af Staden. De höllo hår sin Gudstjenst både på Tyska och Ångelska, icke allenast 2 à 3 gångor hwar Söndag, utan ock hwar Söknedag, om aftonen, sedan det blifwit mörckt; dock nödgades de om wintern 1750. uphöra med deßa natt-sammankomster, sedan en och annan kitslig ungdom åstadkommit der åtskillig förargelse medelst en så kallad guckuh, eller liten pust giord för barnlek, (hwilken wid hopklämmandet låter guckuh) med denna instäm-

stämde de uti någon mörk wrå under sången, ej allenast wid slutet af hwar vers, utan ock måst wid slutet af hwart rim i versen.

De af Ängelska Kyrkan, Newlights, Quakare och Tyska Calvinska, hafwa nu deras begrafnings platser på någon sida utom Staden, och ej wid deras kyrkor, (undantagande de Ängelske i Oland). De andre begrafwo sina döda på kyrkogården. Mohraverne hwar de kunna så; Negrerne begrafwas på et wißt ställe utan för Staden.

Nu wil jag nämna litet om de andra publique byggnader.

Stats-huset eller Assembly-huset ligger i W. ändan af Staden, är et stort wackert hus, hwilket gör måsta prydnaden i Staden, med torn midt på, och kläcka deruti. Här kommer Provinciens Deputerade tilhopa gemenligen hwart år uti October månad, eller ock oftare, der omständigheterne så fordra, at rådslå om landets båsta, samt hålla deras små Parlament eller Riksdagar. Här öfwerses de gamla Lagar, och upsättas nya.

Uti en ända af detta hus är Bibliotheque, som blifwit uprrättadt år 1742. då genom den wittre Mr. Benj. Franklins bedrifwande några af de förmögnasta Ståndspersoner och andre sammansatt sig, at til en början sammanskjuta hwardera 40 skillingar, och sedan gifwa hwar för sig årligen 10 skillingar, alt i Pensylvaniæ-mynt, til hwarjehanda nyt-

tiga böckers upköpande. Deße, som så sammanskutit, få fritt låna de härigenom samlade böcker. Androm lämnas ock frihet, at mot pant låna böcker härifrån til en wiß tid; men en sådan bör för hwar wecka betala något wißt, nämligen 8. pence för en bok i Folio, 6. p. för en i Quarto, och 4 pence för de andra mindre. När tiden är ute, til hwilken en fått låna någon bok, bör hon återställas, annars får han böta. Alla deßa penningar anwändas sedan dels til Bibliothecariens lön, dels til flera böckers uphandling. Här war redan en wacker samling af utwalda och sköna böcker, mäst i Ängelska språket: en hop äfwen på Latin och Fransöska; men ganska få på något annat språk. Directeurerne af detta Bibliotheque wiste mig den ynnest, at de gofwo Bibliothecarien befallning til at lämna mig til låns under hela den tiden jag wistades här, hwad bok jag begärte, utan at jag skulle betala det ringaste för lånet. Bibliothequet öpnades hwar Lögerdag efter middagen från kl. 4. til 8. Utom böcker woro här äfwen åtskilliga Mathematiska och Physiska Instrumenter, jämte stora samlingar af Naturalier. Et eller annat litet Bibliotheque, hopsamladt och inrättadt mäst på samma sätt som detta, finnes på andra ställen här i Staden.

Rådhuset (the Court-house) står midt på Marketstreet, straxt W. om torget, är et wackert hus med et litet torn på och kläcka deruti.

Un-

Under och rundt omkring detta hus hålles enkannerligen wecko-marcknaderna.

Academien ligger i W. åndan af Staden: war förut, som förr är omtalt, en kyrka för Whitefields efterföljare; men köptes 1750. til Academie, eller råttare, Schola och Gymnasii hus, hwarefter det på åtskilligt sått blef åndradt. Ungdomen underwises hår uti sådana styckn, som hos oß plågar låras wid Trivial-Scholor och Gymnasier. Framdeles tånka de låta inråtta låsningarna hår på samma sått, som wid ordinaira Academier.

Wid slutet af sista kriget, som Ångland hade, blef hår wid Södra sidan af Staden, tått wid floden, en Skants anlagd, at hindra Franska och Spanska kapares upkomst til Staden. Innan detta werkståltes, war hår en ganska stark twist; emedan Quakerne förkastade alt förswarswerk, såsom stridande emot deras Religions puncter, hwilka ej tillåta en Christen at föra hwarken offensiva eller defensiva krig, utan tro wår HErre om godt. Flera skrifter wäxlades hår den tiden både pro och contra. Dock sedan några fiendteliga kapare tagit bårt i ålfwen somliga af Stadsens fartyg, funno ganska många, om ej alla af Quakarena, åfwen för sin del rådligt, at åtminstone med penningars förstråckande underhjelpa Förswars-werkets hastiga i ståndsåttande.

Bland de naturliga förmoner denna Stad äger, råknas med fog följande:

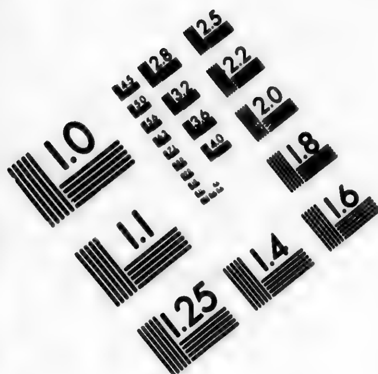
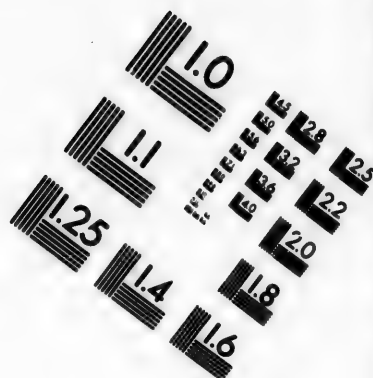
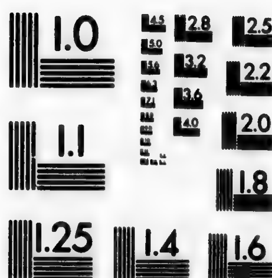
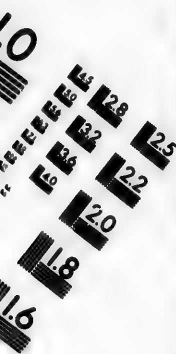

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

2.8
2.5
3.2
2.2
2.0
1.8
1.6

1.1
1.0

Deß belägenhet uti et behagligt Climat, der wintrarne ej äro för stränga, utan nog kårta, och somrarne ej för brännande: der landet rundt omkring gifwer i största ymnoghet de frukter, med hwilkas skötsel Landtmannen syßelsatt sina händer. Deras September och October likna början af wår nu warande Augustus; och ofta är begynnelsen af Februarius hos dem så behagelig, som slutet af wår April, eller början af wår Maij. Sjelfwa deras kallaste winterdagar synas somliga år icke wara annat, än som en tämmelig långt framskriden Wår i den medlersta delen af Swerige, och Södra af Finland.

En ymnoghet af godt och skönt watten; ty ehuru här i staden icke gifwes källor med flytande watten, så finnas dock watturika brunnar måst wid hwar gård, som ock flerestäds ute på gatorna, hwilka gifwa et utwaldt watten både til matlagning, dricka, och at göra linkläder ganska hwita, samt til andra behof. Gemenligen måste en grafwa 30 à 40. fot, innan watten möter. Det watten, som finnes i floden Dellaware är ock ej at förkasta. Et fel som begås i architecturen, och gör, at deßa brunnars sköna watten på somliga ställen i staden blifwer nog skämdt, får jag framdeles nämna.

Floden Dellaware tjenar förträffeligen til handelens befrämjande. Den är en af de största floder. Ned wid des mynning är han öf-

öfwer en half Swensk mil bred, midt emot Staden Willmington 2 Ångelska, och här wid Philadelphia ¼ Ång. mil twärt öfwer. Philadelphia ligger wäl wid paß 90 à 100 Ångelska mil upp i landet från hafwet, eller der Dellaware faller ut i hafswiken; dock är älfwen hela denna wägen, der skeppen gå, näppeligen någorstäds under 5 à 6. famnar djup, så at de största skepp kunna komma upp til Staden, och der lägga sig tätt wid bryggan, hwarest är 5 famnars djup, och god ankar-grund; Watnet är här wid Staden saltlöst, som gör, at skadeliga maskar, hwilka i hafwet satt sig wid skeppen, och bårat sig in i dem, dö bårt eller falla af, så snart fartyget legat liten tid här i floden.

En olägenhet har dock denna Staden til sin handel derutinnan, at älfwen måst hwar winter til 1, 2, 3, och ibland, hela fulla 4. månader blifwer belagd eller upfyld med is, då under den tiden all seglation hit och härifrån måste afstanna, hwilken swårighet Boston, Newyorck och andre närmare hafwet belägne Städer äro befriade före.

Wid Staden är Ebb och Flod, ja den går til 30 ång. mil ännu längre upp, nämligen til Trenton. Skilnaden wid Philadelphia emellan det högsta och minsta watten wid ordinair Ebboch Flod, är 8 ång. fot.

Forßarne och fallen uti Dellaware wid Trenton, och uti Skullkil litet från Philadelphia,

phia, hindra, at de långre upp i landet icke kunna nyttja deßa floder til sina warors upp och nedbringande, utan nödgas föra dem på kårror och wagnar til och från Philadelphia. Man har dock omtalt, at framdeles göra deßa floder navigable för stora båtar och mindre fartyg.

Åtskillige skepp byggas här hwart år på de flera här uti och wid Staden warande skepshwarf; dock äro deße, bygde af Americansk ek, på långt når ej i waraktighet och godhet at jämnlikna med wåra af Europæisk Ek.

Denna Staden drifwer en stark handel så wäl med inbyggarena i landet, som til andra orter; i synnerhet til Westindien, (hwarmed i Norra America förstås Americanska öarna Jamaica, Barbados &c.) Ängland, Irland, Portugal, samt til åtskilliga af Ängelska Colonierne på fasta landet i Norra America. Inge andre, än Ängelska Cronan tilhörige skepp, få komma hit at drifwa handel. Den handel, som för denna Staden mäst råntar, är den Westindiske; ty dit försändes mäst dageligen en myckenhet af mjöl, smör, kött och andra matwaror, timbar, bräder och annat träwerke; hwaremot föres tilbaka derifrån antingen Säcker, Sirap, Ram, Indigo, Mohogony-trä &c. eller ock redbara penningar. Det rätta Mohogony-trä, som kommer från Jamaica, är nu snart aldeles utödt. Til Ängland förskeppas dels sådant, som kommit från Westindien; dels af landets egna Producter, som

trä-

tråwerke, swart Walnöttrå, Ekplankor til skepp, skepp här bygda, järn, skinwaror, tjära (denna kiöpes från Nya Jersey, och äro tallskogarne derigenom snart utödde,) eller sändes ock til Ängland redbara penningar. Tilbaka derifrån tages allahanda i Ängland Fabricerade waror, som finare och gröfre kläden, lärfter, allehanda järn- och metall-arbeten hwarjehanda Waror från Ostindien &c. ty det är at märka, at mäst alt kläde och Manufactur-Waror, som förslites och brukas här i landet, kommer hwar bit från Ängland. Til Irland försändes en myckenhet Linfrö årligen, samt upbygde skepp: til Portugall en myckenhet Hwete och Spanmål, mjöl, omald Mays: til Spanien ibland Spanmål. Alla de penningar, som således i Irland, Portugal, Spanien, och annorstädes kunna hopskrapas, gå straxt til Ängland, at betala de waror med, som tagas derifrån, och wil det ändock ej räcka til, at fylla de hål, som skulden förorsakat.

At så mycket klarare må skönjas, hwad denna Stad och Province i flera år genom sin handel tagit från Ängland, wil jag här lämna et utdrag utur Ängelska Tullböckerna, som ger uplysning i den saken, hwilket jag fått af Ingenieuren Mr. Levis Evans i Philadelphia. Han anmodade en sin wän i London, at lämna honom et utdrag på huru mycket gods blifwit sändt från Ängland til Pensylvanien i flera års tid, hwilket han ock erhölt. Sjelfwa godset sättes här ej upp, utan ungefär

deß

deß wärde i penningar. Man har utdragit sådana Listor ur Tullböckerna, för alla Provincier i Norra America, til at därmed wisa Parlamentet i Ängland, at deße Länder tagit mera af Änglands Waror, sedan de upråttat deras egna Pappers Penningar. Jag wil gifwa samma utdrag wid slutet af denna Tom, som jag tagit det utur sjelfwa Original-manuscriptet.

Derwid märkes allenast, at berörde upsats börjas med Juletiden 1722. och slutes med samma tid 1747. J första columnen är upfördt wärdet af främmande waror, som förut blifwit tullade i Ängland. J andra columnen, Änglands egna Fabricerade Waror, som til Pensylvanien blifwit utskeppade. J sista columnen står summan tilhopaslagen af bägge föregående. Ned under är tilhopa adderat hwar column för sig. Än märkes, at i denna Tabellen är ej innebegripit det lärft, och åtskilligt annat, som årligen från Skotland och Irland går i myckenhet til Pensylvanien.

Än ytterligare kan en finna hurudan handelen är härstädes af antalet på de större och mindre Fartyg, som årligen pläga gå til och från denna stad. Jag wil endast anföra några få år af det jag utdragit utur Pensylvaniens Gazetter. Tiden är här från den 25 Martii ena året, til samma dag det nästföljande.

År

År 1735.	Inkomne	199.	Utgångne	212.
1740.	———	307.	———	208.
1741.	———	292.	———	309.
1744.	———	229.	———	271.
1745.	———	280.	———	301.
1746.	———	273.	———	293.

Men det är stor anledning at tro, at Philadelphia och de öfriga deßa Coloniers handel på andra orter skal i framtiden mera af, än tiltaga, derest ej andra författningar göras, hwilket framdeles skal bewisas.

Ifrån denna staden tager icke allenast största delen af inbyggarena i Pensylvanien de köpmans- och Manufactur-waror, de behöfwa, utan en ganska stor del af dem, som bo uti Nya Jersey drifwer jämwäl här dageligen en stark handel.

Almänna stora marknader hållas här 2 gånger om året, nämligen d. 16. Maij och d. 16 Nov. st. vet. men deßutom är här marknad 2 gångor hwar wecka, nämligen hwarje Ons- och Lördag, då Landsfolket både från Pensylvanien och Nya Jersey föra in en myckenhet af allehanda slags matwaror och landets Producter, så at Staden härigenom har en ganska stor förmon, och wore til önskandes det samma fördelaktiga sed wore äfwen brukelig i wåra Swenska Städer. En är här säker at om marknads-dagarna få hwad som af Landtmanna-waror behöfwes; men det sökes ock förgäfwes deremellan. Altså behöfwer en

ej

ej i owißhet löpa til torget eller paßa upp wid tullarna, efter det som är af nöden. De kunna sålunda här altid hafwa färsk mat. Måsta delen af folket här i staden hade derföre merendels ej mera mat uti sit hus, än som det kunde räcka til nästa marknads dag, då de fingo åter alt nytt, friskt och färskt. Om sommaren hålles här måst hwar dag en sådan marknad; emedan matwarorne för den starka hettan icke kunna hålla sig länge. Deßa wecko-marknader hållas här på 2 ställen i Staden; dock är den wid Rådhuset den förnämste: den börjas kl. 4 eller 5 om morgonen, och slutes kl. 9. för middagen.

Omkring Staden är intet staquet: ej heller är här annan tull än stora sjötullen.

Gouverneuren öfwer denna Province har sit säte här i staden. Han utnämnes wäl af Penns arfwingar; men får ej tilträda sysslan, innan han af Konungen i Ängland är confirmerad.

Quakarene från måst alla kanter i Norra America, hålla här en gång om året deras stora allmänna möte.

En Wetenskaps Societet blef här år 1743. inrättad. Den skulle hafwa at göra med allehanda märkwärdigheter i de 3 Natursens riken, samt i Mathematique, Mechanique, Physique, Chemie, Oeconomie, Manufacturer &c. men det påkomne kriget gjorde alt til intet: sedan har den härtils ej å nyo blifwit uprättad.

Ma-

Magnetens variation befans år 1750. d. 30. Octob. st. vet. wara hår 5 grad. 45. min. W. hwilken variation togs efter den nya middags linien, som då om hösten drogs i Philadelphia, och war något öfwer en Ångelsk mil lång. Af gjorda observationer har det funnits, at variation aftager hår ungefår en grad på 18 à 20. år.

Skilnaden emellan Barometerns högsta och lågsta har blifwit funnen efter flera års observationer, gjorda af Mr. James Logan, wara 28, 59 och 30, 78 tum.

Trenne Boktryckare åro hår; och komma en gång hwar wecka hår ut 2ne Ångelska avisor, och en Tysk.

År 1732. d. 5. Sept. st. vet. kåndes en liten jordbåfning wid middagstiden hår i Staden, och på sammma tid i Boston i Nya Angland och Montreal i Canada: orter öfwer 60. och flera Swenska mil ifrån hwar andra belågne.

1737. uti Novemb. kom den bekante så kallade Printsen af Libanon, Schich Sidi hit, hwilken det året reste igenom en stor del af Angelska Colonierna i America.

Samma år d. 7. Decemb. st. vet. om aftonen kl. 11. kåndes en tåmmelig jordbåfning hår i Staden, hwilken dock icke warade öfwer en half minut. Han mårktes på samma tid och stund i New Castle, New Gork, New London, Boston och på andra ståuen i Nya Ang-

Ängland, som Gazetterne intygade. Orter så wida skilde från hwarandra.

1741. in Decemb. kom Gref Zinzendorff hit och wistades här på orten tils mot nästföljande Wår. För sit owanliga upförande härstädes woro många Ängelsmän, äfwen af de förnämare, af den tanka, at han ej warit så aldeles riktig i hufwudet.

Hwad antalet på Stadsens inbyggare widgår, så har jag ej kunnat få det wißt. Redan 1746. räknades de wara öfwer 10,000. och sedan den tiden har staden otroligt tiltagit. Af dödslistorna kan ock ej något så kert slutas; emedan de wid alla kyrkor icke hålla så riktig räkning dermed. Af de antingen uti Gazetterne eller särskildt försig utkomna dödslistor, wil jag endast anföra några.

År 1730.	blifwit döde	227. Personer.
1738.	———	550.
1739.	———	350.
1740.	———	290.
1741.	———	745.
1742.	———	409.
1743.	———	425.
1744.	———	410.
1745.	———	420.
1748.	———	672.
1749.	———	758.
1750.	———	716.

Af dödslistorna finnes, at de sjukdomar, hwaraf de mäst dö, äro Lungsot, febrar, Convulsioner, Pleuresie, blodstörtning, wattusot.

På

På de årligen födda här jag ej kunnat få någon wißhet; emedan wid somliga Kyrckor hålles så godt som ingen ordning härmed. At förtiga, det Quakarene, som göra här nästan det mästa antalet, låta aldrig Christna eller döpa sina barn, ehuru de likwäl pläga tämmeligen uptekna de födda.

At döma om årliga antalet af de döda til myckenheten af inwånarena i denna Stad, tager här ej lag; emedan orten får hwart år så starck tilökning, från andra länder. Således ankommo år 1749 om sommaren hit från Europa mot 12000 af Tyska nationen, hwaraf en ganska stor del blefwo qwar här i Staden. Samma år om wåren räknades gårdarna i Philadelphia, som befunnos wara 2076.

Staden swärmar altså redan med inbyggare af mångahanda slags nationer, Gudsdyrckan sysslor, slögder och ämbeten. Här finnas utwalda mästare mäst i alla handtwerck, och göres mycket nu så godt här, som i sielfwa England; dock äro här ej ännu några särdeles finare ylle-fabriquer; tör hända derföre, at de bekomma kläde så lätt från England, och de hitförda Får tyckas småningom aftaga i godhet.

På matwaror är här en Herrans wälsignelse, och kunna de fås til nog billigt pris. Landet wet näppeligen, at gifwa exempel på särdeles dyr tid.

En och hwar, som endast erkänner en Gud för all tings Skapare, Uppehållare och Rege-

rare, samt icke lärer eller företager något mot Regeringen och den allmänna ron, har frihet at här bygga, bo och idka sit lofliga handtwerck, han må i öfrigt hafwa så tokot Religion han någonsin will. Ingen blir för sin willfarande lära i andeliga saker oroad, när han ej stöter emot hwad nyß nämndt är. En och hwar är af Lagarna så beskyddad til sig sjelf och sin egendom, samt njuter här en sådan frihet, at det i wißt afseende kan sägas, at en inbyggare här är som en Konung i sit hus; och at det wore swårt at finna om någon til sin frihet hwarcken kan önska eller ernå större förmoner.

När det noga öfwerwäges, hwad nu kårteligen sagt är; så lärer det lätteligen kunna begripas huru det warit möjeligt för denna Stad, at på så kårt tid upwäxa från et intet til sådan storlek och wälmåga, utan at någon mägtig Potentat här antingen med straffs påläggande för den treska, eller med stora penninge-summors tilskjutande hulpit det ringaste til at sätta honom i det stånd, han nu är, då den likwäl redan i prydnad, goda ordningar, behageligt läge, naturliga förmoner, handel, rikedom och förmögenhet gifwer så, åfwen af de uråldriga städer i Europa efter. Det har ej warit nödigt at med twång driswa folk at sätta sig här ned; utan twärt om hafwa folk af mångahanda tungomål lämnat fädernesland, hus och hem, anhöriga och annat, wågat sig på et stor-

stormande haf och widlöftig förresa, och likasom trängt sig hit. Andra länge bebodda länder stå toma och sucka efter folk, då deremot Pensylvanien, som wid år 1681 ej war annat än en ödemark, och swårligen hade 1500 själar, nu i folkrikhet täflar med många Konungariken i Europa. Det har fått de folkskarar, som andre til sin obotteliga skada antingen försmått eller förskutit.

Som et wedermäle af denna platsens forna usla utseende och föraktteliga tilstånd, står ännu litet norr om Wicaco Kyrka på elfsbacken qwar en gammal eländig träkoja, som hört til en af de Suensönor, af hwilka grunden til Philadelphia köptes. Ehuru det war det ynkeligaste hus i hela Staden; så kunde det dock berömma sig deraf, at när det stod i sin bästa wälmagt, lågo alla de andra husen i Staden antingen ned i jordenes gömor, eller wäxte ännu deras ämne i skogen. Det rökte ur dess korsten, när Hjortar, Minckar, Espanar och Båfrar om ljusa dagen hade deras hwiloställen på Philadelphia torg, gator, Kyrkogårdar och tomter, jag menar, på de ställen, der innom kårt tid prägtiga byggningar skulle upstiga. Här hördes i denna koja slammer af spånräckar, när ännu inga konstiga Fabriquer här woro uprättade, och innan werlden ännu wiste hwad et Philadelphia i America war. Men med alla desse förträffligheter är dock detta huset nu på yttersta uphällningen, och låter det efter några få

är blifwa så omöjeligt at finna det här, som det wid des början war swårt at tro, at det skulle hafwa til efterträdare en den förnämsta Stad i America; men nu til annat.

Plägsed. Den plägsed war här i Philadelphia, at då någon mötte qwinfolk på gatan, lämnades dem gårna den sidan, som är näst wäggen på husen. Skedde det ej, så hölts han för obelefwad och plump. Jag har nämt förut, at gatorne här äro af den beskaffenhet, som i London, näml. at midt efter gatan köres med kärror; men på ömse sidor wid husen äro stenlagde ställen af en famns bredd ungefär, der de gå til fots. Där utanföre stå trä-stolpar, at hindra det kuskar och åkare ej måga köra på folket. På samma sätt, om någon spatserar på gatan med et Fruntimmer, borde han altid lämna henne, at gå på den sidan, som är närmast wid husen. De taga detta noga i akt, ej allenast med Fruntimmer, utan ock ofta med manfolk, så at, om den jag gick med war förnämare än jag, lät jag honom altid gå på den sidan, som war närmast wid husen; så at den sidan wid gåendet på gatan, swarade emot högra sidan hos oss. Jag har sett de manfolk, som warit så fåfänga däruti, at om de welat bewisa den andra heder, hafwa de nu gått på högra sidan om den andra, nu åter lupit på den wänstra, snart återigen til den högra, alt som de kommit at gå från den ena sidan på gatan til den andra. Denna sed lärer kommit

deraf, at den, som går närmast ut åt gatan, der de köra med hästar, kan ofta blifwa öfwerstänkt med orenlighet, och derföre hafwa de ansett den sidan, som af mindre heder.

Den 17 September.

Foglars förkjusning af ormar. Handelsman Peter Kock berättade, at han med egna ögon förleden wecka sett, huru en fogel, som de här kalla Katt-fogel, emedan han låter som en katta, flugit af och til på qwistarna i et trä, och låtit mycket illa på sit wanliga sätt. Nedan för trädet, dock ej wid roten, utan en god famn derfrån, har legat en af de stora swarta ormarna, som hållit hufwudet up i wädret, och beständigt haft ögonen på fogeln, som flög i trädet. Fogeln har först flugit på de öfwersta qwistarna, sedan begynte komma allt längre och längre ned, til des han ändtel. kommit ned på marken, då han hoppadt til det stället hwar ormen låg, som då gapade up, tog honom i munnen, och började swälja ned honom; hwarpå Handelsman Kock slog ormen ihjäl, då han nyss hunnit swälja ned fogeln. Jag hörde sedan åtskilliga påstå detsamma om denna orm. Om Skaller-ormen är det bekant. I dag spatserade jag utom Staden på fältet, at se hwilka örter der wäxte. Jag fann här en hop af Europæiska, och sådana, som äfwen wäxa i Swerige, men så fann jag dock tillika et långt större antal af sådana, som endast äro Americanska.

Platanus. Wid stränderna af Dellaware-Elf wärte ymnoga *Platanus foliis lobatis. Linn. H. Cl.* 447 *Gron. Flor. Virg.* 119. eller Platanus occidentalis. *Catesby Hist. Carol. Vol.* 1. p. 56 t. 56. Af de härwarande Engelska kallades den dels *Button-wood*, dels ock mäst *Water-Beech*, och af de Swenska Wattenbok eller ock Wasbok. Den wärte ock eljest naturaliter på långländta ställen; men så tycktes dock sidor, bräddar och stränder af Elfwar, åar och bäckar wara des egenteliga ställe och hemwist, eller solum natale & locus naturalis. Den war ock ganska grå och lätt at plantera på torrare ställen, der jorden fants någorlunda god. Som den har mycket stora löf, och dem i myckenhet, så brukades den nog här at planteras wid gårdar och hus, at med sina stora löf om sommaren gifwa en härlig skugga mot den starka solhettan, om sommaren, på bänkar mångenstäds woro gjorde under den, på hwilka de kunde sitta i skuggan. En och annan af de Swenska hade större och smärre askar, skeppor och annat, som Willarne gjordt af detta trädets bark. De brukade fordom, då de bodde här, göra skeppor häraf at plocka blåbär uti. Barken war in emot af en lin. Geom. tjocklek. Locus naturalis af detta trä war äfwen uti kärr, och egenteligen i sänka ängar, där Ask och rödblommiga Lönnen wärte. Det wärte ofta til et ganska högt och tjockt träd, at näppeligen en Furu hos oß kan blifwa tjockare. Frukten eller des frö sitter qwar på trädet ända til wå-

ren,

ren, då den förſt midt i April månad börjar öpnas, och frön falla bårt. Mon fröna förr ej äro mogna, och duga ej förr at ſås? Det räknas för et trä, ſom wäxer fortaſt af alla trän. På de låglåndta ängar emellan Philadelphia och Gloucesters fårga hafwa deßa inwuxit ſig på ömſe ſidor om wägen på ſomliga ſtällen längs efter gärdesgårdarna, at man om ſommartiden näſtan reſer här ſom genom en Allée. I den delen af Philadelphia, ſom ligger wid den Swenſka Kyrkan, ſtå längs wid elfsſtranden eller backen helt ſtora trän häraf. Jag ſåg at knopparna på dem ſuto qwar i ymnighet d. 4 Martii ſt. vet. 1750. Den började blomma här år 1749 d. 27 April ſt. vet. Wid Chelſea uti London i Ängland finnas åtſkilliga af deßa trän planterade, ſom redan i högd täfla med de ſtörſta Ekar.

Mot Rödſot berömdes följande ſom oförlikneligt: Canel kokas i watten: litet af ſamma watten ſlås ſedan i bränwin uti en ſkål: deröfwer läggas par pipſkaft tätt bredewid hwarandra, och en bit ſåcker derpå: tändes eld på bränwinet, ſom lämnas at brinna en ſtund, til deß Säckret blifwit något brändt. Af detta Säcker tager Patienten in, dricker ock något af bränwinet och Canel-wattnet. Det ſades, at mången, ſom endaſt tagit in detta en gång, har ſtraxt blifwit botad. Följande utgafs ock för mycket godt: näml. ſtek et ſtycke af den röda Ängelſka oſten, och ät det på en ſmörgås. Den

Den 18 September.

Om morgonen gick jag med Swenska Målaren Herr Gust. Hesselius, utom staden til Mr. Bartrams gård, som ligger 4 Ångelska mil från Philadelphia åt Söder och litet från den wägen, som går til Maryland, Virginien och Carolina. Jag började nu få tilfälle at se, huru landet här såg ut, som war slätt och jämt, öfwerwäxt med allehanda slags löfträn. Jordmon war sand, utblandad med lera, dock syntes sanden hafwa öfwerhanden. Här och der syntes de ställen, der skogen war bårthuggen, och landtmän bodde, som hade sina åkrar och plantationer rundt omkring sig. Wid hwar bondgård war en myckenhet af allehanda sköna fruktträn. Mulbärsträn, Walnötträn af flera slag, Castanieträn, Saßafras och andra wäxte fullt i skogarna. Willa Winrankor af flera arter klängde sig ofta ända up til toppen på de högsta trän, och annorstädes öfwerklädde de gärdesgårdarna, hwilka likasom dignade under deras tyngd. *Persimon* (Diospyros virginiana *Linn. sp.* 1057) wäxte här på de wåta ängar och omkring wattengölar. Des små äplen eller frukt, som är nog skön, när den blifwit frostbiten, men duger ej förut at ätas, såg ewedan nog behagelig ut. Hesselius samlade några häraf, och bad min dräng smaka på landsens frukter. Han hant näppeligen bita 2 eller 3 gånger deri, innan han fick förfara, hwad egenskap den hade, då den ej hunnit blifwa mogen och af frosten tilredd. Munnen drogs så ihop

ihop på honom, at han ſwårligen kunde tala, och en mycket wederwärdig ſmak upfylte den ſamma. Han fick häraf en ſådan wämjelſe til denna frukt, at ehuru angenäm den är wid ſednaſte höſten eller början af wintern; kunde han ſedermera under hela wårt wiſtande i America näppeligen förmås at ſmaka den ſamma wid den tid på året, då den likwiſt war behagligaſt. Han tyckte, at om han ſmakade honom antingen bittida på året eller ſent, ſå hade han måſt ſamma obehagliga ſmak, ſom han förnam wid ſit förſta rön.

Trän hwaraf ſkogarna omkring *Philadelphia* nu beſtå. Til nöje för dem, ſom hafwa luſt at weta, hwad ſlags ſkogar på denna orten äro, och om de hafwa ſamma ſlags trän, ſom wåra, eller äro mycket ſkilda, wil jag här införa en liten Förtekning på de Trä-ſlag, ſom wäxa willa uti ſkogarna i negden omkring Philadelphia. Jag uteſluter här ſådana arter, ſom endaſt wäxa til hel ſmå buſkar, och aldrig ſtörre. Den ordning jag här wil följa, ſkal blifwa efter myckenheten af hwart ſlag, ſå at det trä, ſom finnes här i ſtörſta myckenhet, ſkal få främſta rummet, och ſå följakteligen; och det, ſom är här mycket ſällſynt, och hwaraf jag på negden wid denna Staden endaſt funnit et eller annat ſtånd, ſkal blifwa det ſiſta, eller ibland dem.

Hwita Eken (Quercus alba *Linn. Sp.* 996: 10.) i god jord.

Swart Ek. (Quercus rubra. *Sp.* 996: 9.

Spanst Ek. (variot. prioris).

Hickery, en art Walnöt. (Juglans alba. *Sp.* 997: 2.) Af denna finnes här 3 à 4 särskildta varieterer.

Rubus occidentalis. Linn. sp. 493 eller *Amer.* Björnbärsbuskar.

Lönn med röda blommor. (Acer rubrum. *Linn. Sp* 1055) uti kärren.

Sumach (Rhus glabra. *Sp.* 265) i skogar och på högländta skogs-ängar, samt gamla åkrar.

Winrankor af åtskilliga slag, som vitis *Linn. Spec.* 203: 3, 4, samt flera.

*American*sk Fläder. (Sambucus Canadensis. *Linn. Spec.* 269). Wid gärdesgårdar och på skogsängar.

Kärr-Ek (Quercus Phellos *Sp.* 994) uti kärren.

Maji-Blomsterbuskar (Azalea lutea *Sp.* 150) i skogarna på torra ställen.

Tupp-spår-Hagtorn (Crategus crus galli, *Sp.* 476) i skogarna.

Lands-Blåbärsbuskar, en art Vaccinium.

Castanie-Ek (Quercus prinus *Sp.* 995) i god jordmon.

Hundträ (Cornus florida. *Sp.* 117) mäst i all slags jordmon.

Tulipan-trä (Liriodendron *Sp.* 535) i hwarjehanda jordmon.

Wilska Kersbär (Prunus Virginiana *Sp.* 473).

Kärr-Blåbärsbuskar, en art Vaccinium, i god jordmon.

Pri-

Prinos verticillatus. *Sp.* 330. uti kärr.

Wattu-Bök. (Platanus occidentalis, *Spec.* 999).

Fiskaretrå (Nyssa *Spec.* 1058) på fält, backar.

Gyllenträ (Liquidambar styraciflua *Spec.* 999) wid wattugölar.

Ahl, en variation af wår Swenska, war bara en buske.

Castanie-trå (Fagus Castanea *Spec.* 997) på åkrar, fält, skogsbackar.

Swart Walnöteträ (Juglans nigra *Sp.* 997) på samma ställen, som nästföregående.

Rhus radicans *Spec.* 266, klef up för trän.

Lönn med Asklöf (Acer negundo, *Spec.* 1056) i kärr och på wåta ställen.

Willa Plommonträn. (Prunus domestica. *Linn: Spec.* 475).

Hwit Alm. (Ulmus Americana *Spec.* 226.

Törnbuskar, på lågländta ställen.

Sassafras. (Laurus, Sassafras. *Spec.* 371) i lös god sandblandad jordmon.

Currants, en art af Mespilus, på lågländta ställen, i kärr.

Ask. (Fraxinus excelsior. *Spec.* 1057) på låglåndta ställen.

Smilax laurifolia. *Spec.* 1030. uti skogar, wid gärdesgårdar.

Skedträ (Kalmia latifolia. *Linn. Spec.* 391) wid norra sidan af backar.

Mulbärsträ (Morus rubra. *Spec.* 986) på fält, backar, wid gårdar.

Det förgiftiga trå. (Rhus Vernix *Spec.* 265) på wåta ställen.

Röd Ek, en synnerlig variation af Quercus rubra *Linn. Spec.* 996.

Troll Hassel. (Hamamelis *Spec.* 124).

Persimon. (Diospyros Virginiana. *Spec.* 1057.

Krabbträ (Pyrus coronaria *Spec.* 480).

Röd En, (Juniperus Virginiana. *Spec.* 1039) på magra torra ställen.

Spicewood. (Laurus æstivalis. *Spec.* 370) på wåta ställen.

Jernträ (Carpinus, Ostrya. *Spec.* 998) i god jordmon.

Afwenbok (Carpinus betulus *Spec.* 998) med nästföregående.

Bök (Fagus sylvatica. *Spec.* 998) i god jordmon.

Butter-nutts trä, en art Wallnötträ; på elfsbackar.

*Pensylvani*ska Gran, på norra sidan af backar och ned i dälder.

Hummel-kopp-Björken (Betula lenta *Spec.* 983) wid sidor af floder.

Cephalantus occidentalis. *Spec.* 95, på wåta ställen.

Jersey-Tall. Pinus Tæda. *Sp.* 1000) på torra sandhedar.

Sallad-trä. Cersis Canadensis. *Spec.* 374. i god jord.

Locust-trä. (Robinia, Pseudo-Acacia. *Spec.* 722) wid åkrar.

Båfwerträd. (Magnolia *Linn. Spec.* 535 &c.) uti kärr.

Lind.

Lind. (Tilia Americana. *Spec.* 514) i god jord.

Henry-Locust-trå. (Gleditsia *Spec.* 1056) i god jord.

Nößle-trå. (Celtis occidentalis. *Spec.* 1044) på fält.

Papaw-trå. (Annona muricata. *Spec.* 536) i god jord.

Wi besökte i dag åtskilliga af de Swenska, som här satt sig ned, hwilka mådde mycket wål. En af dem wid namn Anders Rambo, hade et wackert Stenhus 2 wåningar högt, samt en stor trägård der bredewid. Wi blefwo alleståds mycket wål fägnade, och wistades öfwer följande natten hos nyßnämde Rambo. Wi kunde ännu ej märka det ringaste tecken til höst, mer än det, at åtskilliga frukter woro mogne: ty i öfrigt stodo alla trän så gröna, och marken war så full med allehanda blomster, som här i Swerige wid Midsommars tiden. I kärr och bäckar skälde grodorne hela natten igenom tusendtals, och i gräset höllo Syrßor och Gräshoppor sådant ljud, at den ena swårligen kunde höra hwad den andra talte. Träna woro ock fulla med fogel-swärmar, de der prålade med margfalliga sköna färgor, och deras lekande tunga samt gälla ljud upwäckte lusten från alla sidor at härma deras låte. Trägårdarna, der wi i dag wandrat fram, hade ingen annan stängsel, än låga gärdesgårdar. De woro dock upfyllte med allehanda slags sköna frukter. Wi blefwo i hör-

början halshäpte, när wår wägwisare steg öfwer hägnaden in i en af deßa trägårdar, och samlade åt oß åtskilliga behageliga frukter. Ännu mera ökte(s) wår förundran, när wi blefwo warse, at ägarne ej en gång brydde sig om, at wända ögonen på oß. Wår följeslagare lämnade oß til swar, at de här ej äro så nogräknade om något litet frukt, som på många andra orter i werlden; emedan de hafwa en så stor ymnoghet deraf. Wi märkte sedan mer än ofta, at de i Swerige och Finland äro mycket mera nogräknade om et par rofwor uti rof-landet, än de här om de wälsmakeligaste frukter.

Den 19 September.

Dagg. Om natten förut hade det fallit ganska mycket dagg, som jag märkte om morgonen, när jag gick ut i gräset, hwilket war så wått, som hade det rägnat om natten. Bladen på örter och trä woro nu så wåta, at dropparna ej mera kunde sitta på dem, utan måste för deras myckenhet rinna af. Besynnerligt härwid war, at daggen ej allenast satt på öfra sidan om bladen, utan ock i ymnighet på den undra. Jag ransakade med flit ganska många blad, så af trä som örter, så dem som woro högre från jorden som dem som woro närmare, och befann det alt lika, så at undra sidan hade ej stort mindre dagg på sig än den öfra. Bladen af verbascum mas latif. lut. C.B. tager jag undan; ty daggen war tämmeligen på öfra sidan af dem, men föga på den undra.

Persiker, Äpplen &c. Hwar Landtman eller den som bödde på landet, ware sig bonde eller hwad, hade gemenligen wid sit hus en större eller mindre trägård, deri gemenligen woro planterade en myckenhet af åtskilliga slags frukt-trån, som Persike-trån, Äpple-Kersbärs- och Päron- samt andra trån, och det af flera sorter. Wid denna tiden woro Persikerne måst mogna. Uti Europa och i synnerhet i Swerige, är detta en mycket rar frukt, som hålles i stort wärde, och ätes sällan af andra, än de Stora och förnäma; men här sågo wi hos hwar bonde hela trägårdar upfyllta med Persike-trån, hwilka nu woro så fulla med Persiker, at marken ned under dem ofta låg så öfwertäckt deraf, at wi näppeligen funno et ledigt ställe, der wi kunde sätta foten. En stor del blefwo ock der qwar liggande; ty de orkade ej at förtära en sådan myckenhet. En del fördes til Staden och såldes: en del åts färsk, så af gårdsfolket, som af främmande. En och hwar som kom, hade frihet at gå in i trägården, och äta så mycket han wille. En myckenhet af deßa Persiker samlades och gåfwes åt swinen til deras föda. Eljest brukade de ock at förwara dem til wintren, som skedde på det sätt: de klöfwo en Persika i 4 delar, kastade bårt stenen, som war uti dem: trädde hwardera delen på en wäd: hängde dem ut på gården at torkas i öpna luften och solskenet, til des de woro fulltorra, då de togos in, och förwarades sedan i käril til wintern. Men som detta sätt at torka dem ej war så särdeles godt,

i an-

i anseende dertil, at rägn ibland wid denna tiden inföll, som skämde och rötte dem, då de hängde i fria luften; så brukade andra följande sätt at torka dem, som war långt bättre. De skuro på ofwannämde sätt sönder dem i 4 delar, trädde dem antingen på trå, eller lade dem ock på et bräde, som sattes ut i öpna luften då det war solsken. När de sålunda blifwit någorlunda torra, eller så, at en del af fuktigheten gått ifrån dem, sattes de uti en bakugn, sedan brödet blifwit nyß tagit derutur, der de stodo litet: togos så ut och sattes en stund ut i luften: åter sattes de in, och ömsades så några gånger, til des de blefwo så torra, som det behöfdes; ty at torka dem i ugnen alt på en gång, skulle göra dem för torra, och taga bårt en del af deras behaglighet. De lägga dem sedan i käril, at förwaras til wintern. De brukas i tortor eller Pastey, eller ock kokas och lagas de til, som wi i Swerige tilreda torkade äplen och päron til mat. En del här, torka och förwara äplen på samma sätt. *Persike*-träden sades alla blifwit i början planterade hit af Europæer; men trifwas nu så wäl, och behöfwa ej mera ans, än Äppel- och Päron-trän hos oß i Swerige, och näppeligen det. I trägårdar woro sällan planterade andra trän, än Äppel- och Persike-trän. Här i landet woro få Päron-trän, och då någon hade dem, woro de äfwen planterade i trägården. Körsbärs-träden woro ibland planterade i trägårdar, men gemenligen på ömse sidor om wägen til gårdar, el-

eller långs wid gårdesgårdar. Mulbärsträn stodo på backar wid gårdarna, och ibland in på gården. Swarta Walnötträn wäxte antingen på backar och fält närmast ut wid gården, eller långs efter gårdesgårdarna, eller ock måst i skogen. De hade ock här ej andra trän af detta slaget, som de gjorde nytta af, än swarta Wallnötträn, Juglans nigra, Lin. spec. 997. *Castanie*träden, woro lämnade ute på åkrarna, något hwar stående här och där, på torra betesmarker, eller i skogen och skogsbackar.

Okra war en wäxt, som wäxer wildt uti Westindien, (det är, på Americanska öarna), men planterades nu här i Kryddgårdar. Hos Miller uti des Gard. Diction, heter den: Ketmia indica, folio ficus, fructu pentagono recurvo esculento, graciliori & longiori. ibid. sp. 18. Fröhuset, hwilket är en lång skida, skäres sönder medan det ännu är grönt, och kokas i soppor, då den gör soppan tjock som en tjock wälling, hwilka slags soppor af somliga hålles för en delice. Negrerne älska henna ganska högt.

Capsicum annuum. Linn. hort. Cliff. 59. Kallades här Peppar. Den fortplantades likaledes i Kryddgårdar. Då frukten är mogen, är hon helt röd utanpå, och brukas til stek, eller kokadt Kött, i det de då strö deraf på Köttet, eller lägga litet i saucen, då det gör en ganska behagelig smak. Likaledes då gurkor insyltas blandas de deribland. När de äro små, stötas eller skäras de helt smått sönder,

blandas med salt, förwaras i en flaska; och då en har stekt eller kokadt Kött, eller stekt fisk, strös deraf något derpå, då det åstadkommer en hårlig smak. Eljest smakar hon ampert, som peppar.

Rhus. Af den art af Trå, som Herr Archiater och Riddaren Linnæus kallar Rhus, funnos hår i landet flere slag. Det hår måst gångse, och som hår måst öfwer alt fans, war Rhus foliis pinnatis serratis lanceolatis utrinque nudis. *Linn. Spec.* T. *I.* p. 265. eller Rhus foliis pinnatis serratis. *Gron. Flor. Virg.* 148. De Ångelske kallade det *Sumach.* De Swenske hade intet särskilt namn derpå, utan kallade det som de Ångelske. Deß bår eller frukt år röd, och sades brukas at fårga med, då det skal gifwa samma fårg som båren. Detta trå får hår råknas som et ogrås; ty då någon åker lemnas at ligga i linda för få år til at hwila sig; så wåxer denne deruti ganska mycket; emedan foglarne föra båren omkring. Då samma jord sedan skal plöjas up igen, åro deß rötter et stort hinder för plogen. Des frukt sitter qwar hela wintern; men hon fåller nog tidigt sina löf om hösten; dock ronna de förut på samma sått som Rönnlöf hos oß i Swerige. Då topparna eller klasorna med båren kokas, skal deraf kunna göras et swart bleck. Båren åtas af gåßar, utan at det bekommer dem illa. De smaka mycket sura. Når en skår af stammen, så finnes, at den år ej stort annat, ån bara kårna. Af åtskilliga jag skurit, har jag funnit, at de med de-

ras

ras ålder wißt gå til 10 år, och måsta delen öfwer et år. Wid deras affkärning utkommer en gul saft emellan barken och trädet. De blifwa sällan högre än 3 ½ aln. En eller 2 af de yttersta safringar äro hwita, alla de andra innanföre af en gulgrön färg. Det är ej swårt at skilja safringarna från hwarandra. Kärnan är mycket stor, ofta til ½ dig. Geom. diamet. och wäl mera, brun, samt så lös, at den med en sticka kan påtas hårt, just som Fläder, Hallon och Björnbär i Swerige. Den wäxer fullt wid gårdesgårdar, omkring åkrar och på gamla i linda lagde åkrar. Syntes brinna bra, då det lades i elden, sprakade ock ej stort.

Den 20 September.

Om morgonen spatserade wi ut i fälten och skogarna utan för Staden, dels at samla frön, dels at inlägga örter. Wi woro egenteligen wid denna tiden sysselsatte med hwarjehanda nyttiga och rara fröns samling, torkning och inläggning, dem wi sedan ännu denna höst sände med fartygen genom Ängland hem til Swerige.

Poyson-tree, d. ä. det förgifftiga trä, kallades af Ängelsmän och Swänskar en art af Rhus, som wäxte uti kärr och moraß nog allmänt här på orten. Somlige af de Ängelska kallade den *Schwamp-Sumach*. De Swenske brukade Ängelska namn; fast den ock fick heta af några Kärr-Saltenbraß. Af Örte-Scribenterne kallas den på Latin: Rhus foliis pin-

natis integerrimis, petiolo integro. *Linn. spec.* 265. eller kårtare: Rhus, Vernix. När det skäres af, kommer en hwitgul saft ut emellan barken och trädet: sättes färska trädet, eller denna saften til näsan, luktar det mycket wederwärdigt. Detta trä är just icke bekant för så särdeles många dygder; men wäl för andra egenskaper som föga lända til des beröm; som til äfwentyrs, at det på wißt sätt är skadeligt för wißa människor, då andre deremot icke hafwa den minsta olägenhet deraf. Sålunda kan den ena människan handtera det på alt sätt, skära af det, flå af barken, wrida det emellan händerna, lukta derpå, stryka saften på sig, m. m. och det utan all skada. Deremot, om åter en annan, antingen skär det af, eller gnuggar det, eller tager det bart i handen, eller luktar derpå, eller handterar det på något sätt, medan det är färskt, eller luktar på en annars hand, som handterat det, eller går i röken der detta brännes, så den strax en tilräckelig minnesbeta; ty ansigtet, händer, och ofta hela Kroppen swäller faseligen up med en olidelig wärk och pina. Stundom slår det fullt med blåsor up i ansiktet, på händer eller ock andra delar af Kroppen, at en ser ut, som wore en full med skabb eller Spetelska. På somliga plågar efter några dagar den yttersta tunna huden låßna af, som då en brände sig. Wißa personer tola så litet detta trä, at om de endast komma när intil der det wäxer, och ångan deraf drifwes med wädret på dem; swälla de så upp, som nyß omtalt

talt år. På några swullna ögonen så igen, at de icke kunna se på en eller par dagar, ja ibland mera. Jag känner flera familier, der den ena Brodern eller Systern kan skadelöst handtera detta trä huru den wil; men en annan af Syskonen får ej komma dit i negden, om han wil undfly at blifwa bränd. Ofta wet en icke, at han handterat detta, eller warit det för när, innan ansigtet eller händerna börja med deras sweda och upswällande gifwa det tilkänna. Jag har sett gamla gubbar, som warit räddare för detta trä, än för en huggorm. Ja, jag wet den, som endast genom deß skadeliga ångor swullit til hela sin Kropp up, som en stock, at man måst med lakan wända honom. När jag om wintern 1750. berättade för Jungström, som följde med mig hela resan; hwad särdeles egenskaper detta trädet hade, log han deråt, och hölt alt sådant för en ogrundad dikt; hwartil han styrktes deraf, at han om hösten förut så många gångor handterat och afbrutit det samma, samt burit det i händerna, wid det han samlat frön deraf, ja, lagt många stånd deraf in i örte-böcker, utan at hafwa märkt den minsta olägenhet derefter. Han wille, som en Philosoph på sit sätt icke antaga något för giltigt, hwartil han ej såg tilräckeliga skäl: han styrktes än mera deri, när han fann, at han hela förra sommaren 1749. mer än ofta skadelöst handterade detta trä. Men om sommaren år 1750. började hans philosophie at wackla; ty han fick upswullna händer och

en stark swida och kliande i ögonen, så ofta han det minsta rörde derwid. Ja, han hade ej allenast samma olägenhet af denna Rhus, utan ock af et annat species, som kallas Rhus radicans, se *Linn. spec.* 266. hwilken på långt når ej är så förgiftig som denna. Han blef så öfwertygad om deß skadeliga werkan, at jag på slutet hade swårt före, at förmå honom, at samla frön deraf åt mig. Hon skadade honom ej allenast om sommaren, och då han war swettig, utan äfwen om wintern, när både han och trädet woro kalla. Häraf låre wi, at en, som i långan tid warit lik som skattfri för des förgift, kan med tiden finna sig likasom naken och blått för det samma, och förfara deraf samma olägenhet, som den swagaste. Hwad mig angår, så har jag gjort på mig allehanda försök dermed. Jag har handterat den på alt sätt, strukit på mig des saft, tälgt och brutit af den, skafwit barken bårt, och gnidit den emellan händerna, luktat derpå, burit den länge i bara handen, och det alt mer än många gångor, utan någon den minsta skada. Men så fick jag likwäl en gång förfara, at den just icke war aldeles kraftlös på mig. Jag skar den af, midt om en het sommardag, då jag war något swettig, och bar den mot en half tima i handen, luktade då och då derpå. Samma dag märkte jag wäl intet något särdeles derefter, endast litet om aftonen; men nästa morgon waknade jag af et starkt kliande på ögnelåcken och rundt omkring ögonen,

som

som war så starkt, at jag swårligen kunde hålla händerna derifrån. Jag slapp det, när jag en god stund badat ögonen i Js-kallt watten; men hela dagen woro ögonläcken mycket stywa. Mot aftonen kändes åter kliandet litet, men följande morgonen fick jag wid upwaknandet min förra ögonklåda starkt igen, och blef den med samma bot som förr stillad. Detta warade hwar morgon mot en weckas tid, under det at ögonen woro mycket röda, och ögneläcken stela, sedan förswann det. Samma gång strök jag en myckenhet af den saft, som flöt af trädet, på min hand, at det satt hel tjockt derpå. Efter 3. dagar upkommo der fullt med små blådror eller blåsor; men gingo snart bårt, utan särdeles skada. Mera har jag ej af denna örtens werken förfarit, ej eller längtat derefter. Jag fann, at det kunde endast utöfwa sit wåld på mig, när jag war swettig. Jag har ej ännu hört exempel derpå, at någon dödt genom des werkan, utan swedan går gemenligen efter några dagar öfwer. Willarne hafwa fordom brukat, at göra sina rör eller pipor, hwarigenom de blåste, af detta trä; en medan det har stor kärna. Somlige berättade, at om någon får utslag af des förgiftiga ångor, och då tager trädet deraf, bränner det til Kål, blandar Kålen med ister, och stryker det på de upswullna ställen, skal det strax blifwa bättre. En och annan sade sig sjelfwe hafwa försökt detta. På somliga ställen utöda de det samma med flit, at det med sit förgift ej må skada arbets-folket. Bärg-

Bärg-arter. Jag fick i dag til skänks åtskilliga Bärg-arter, samlade här i landet, bland hwilka i synnerhet märkas följande. Bärg-*Crystall*, hwit och ganska genomskinlig: är den, som Herr Prof. D. Wallerius uti des *Miner. p.* 108. kallar Crystallus hexagona (pellucida) non colorata; denne fins mycket här i Pennsylvanien uti åtskilliga stenarter, enkannerligen i en ljusgrå Kalksten. De äro merendels långa och tjocka som et lillfinger, och ibland så genomskinliga, at högre ej kan gifwas. Jag har fått dem här, som warit mot par qwarter långa, samt så tjocka, som en medelmåttig Karls ben; men deße hafwa icke alldeles warit så genomskinliga, som de smärre. *Pyrites Cubicus* D. D. Browallii, eller Marchasita hexaëdrica tessulares. *Wall. Min. pag.* 211. deße äro accurat af en cubisk figur, men af olika storlek: somliga ej större, än at hwar sida är endast af ½ tums bredd: andre och de största til 2. tums bredd på hwar sida. Somlige woro helt och hållit gläntsande på alla sidor, at man allestäds kunde se, det de bestodo af Swafwelkes. På andra war endast en eller par sidor af en gläntsande Swafwelkesfärg; men de andre åter mörkbruna. Största delen war på alla sidor så mörkbrunfärgade; men då de slogos sönder, syntes rena Swafwelkesen i dem. De finnas wid Staden Lancaster här i Provincen, der de ibland ligga ofwanpå jorden; men merendels fås de ned i jorden wid brunnars och andra gropars gräfning, ofta til 8. och flera fots djup under

der jorden. Herr Gust. Hesselius hade åtskilliga af denna stenarten, dem han sade at han först bränner, sedan stöter eller mal sönder til pulswer, och riswer dem så på wanligt sätt, som andra färgor, då han deraf får en skön rödbrun färg, hwilken han brukade til målning. Swarta Brynstenar finnas här i landet; men äro mycket rara. *Marmor*-arter af åtskilliga slag gräswas up i denna Provincen. Enkannerligen är et slag af hwit färg med ljusgrå på blått stötande fläckar, som tages några få Ängelska mil från staden: låter wäl arbeta sig, fast den just ej är bland de finaste Marmor-arter. Häraf göres en myckenhet grafstenar, Spishällar, Kransar och Ramar omkring spisar och dörar, gålf näst fram för spisar, med åtskilligt annat; en stor hop graf-stenar och annat af denna sten uthuggit och arbetadt föres härifrån til åtskilliga orter i America. *Marienglas* fås här på många ställen, och somliga stycken tämmeligen stora, samt så sköna, som någonsin det Ryska. Jag har sett stycken af en half alns långd, och mera, och har jag i min samling af de Pensylvanska dem, som äro 1½ quarter långa, och mäst så breda. De Swenska hafwa wid sin första hitkomst fordom brukat göra sig Fönster häraf. En ljusgrå fin och tät Kalksten finnes här på mer än många ställen i landet, hwaraf en skön Kalk brännes. Somliga af deßa äro så fulla med fina genomskinliga Bärg-Crystaller, at nästan halfwa sten består deraf. Men deßutom brännes somligstäds ned emot

Hafssidan mycket **Kalk** af Ostronskal, hwilka de om wintern föra up från Hafwet i myckenhet. Denna af Ostronskal brända kalken sades ej wara så god til murning, som den af sten; men bättre än den til hwitlimning. Stenkål hafwa de icke ännu funnit i Pennsylvanien; men längre up i landet, der Willarne bo har man sett dem. Äfwen finnas de i myckenhet längre emot Norr wid Cap Breton, som alla enhälligt berättade.

Win af landets frukter. Åtskillige Fruentimmer härstädes tillagade win af några sådana frukter, som finnas här i landet. De, som i synnerhet brukades härtil, woro följande: **Röda och hwita Winbär**, hwilka här planterades i trägårdar, och trefs mycket wäl: en gammal Sjöman, som ofta warit i Newfoundland, berättade för mig, at Röda Winbär skola der wäxa wildt i största myckenhet. Än göres här win af **Smultron**, hwaraf finnes nog i skogarna; dock äro de ej så behagelige, som wåra Swenska, utan mera syrlige. Likaledes tilredes här ock win af de *Americanska* **Biörnbär** (Rubus Occidentalis *Linn.*) hwilka wäxa här öfweralt på åkrar, wärre och argare nästan, än Törne och Tistel hos oß. Frukten är dock mycket skön. Uti Maryland pråßas äfwen win af de **willa windrufwor**, som wäxa der i skogarna. Af **Hallon** och **Kersbär**, som bägge här med flit planteras, tilredes ock af många skönt win. Sättet huru de här göra win af röda Winbär, be-

höfwer jag ej beskrifwa; emedan wi här i Swerige kunna den saken långt bättre, än de i Norra America.

Den 21 September.

Ligustrum. Här och der i buskar och skogsbackar wäxte den wanliga Ligustrum *Linn. Flor. Suec.* 4. men om den hörer til de wäxter, som från urminnes tider wuxit i detta Land, eller om den först blifwit hitförd från Ängeland, och sedan bären deraf af foglar kringförde, kan jag ej säga. Här brukas måst öfweralt hägnader och stängsel omkring åker och äng af trän, eller sönderklufna trädor; men så har dock en eller annan mera eftertänksam, som welat spara skogen för framtiden, redan börjat på somliga ställen anlägga häckar omkring sina ägor. Deße häckar äro gemenligen af förenämde Ligustrum, hwilken är planterad på en liten bank, som blifwit upkastat. Jordmon allestädes här omkring är en lera utblandad med sand, som gör, at den är nog lös. Häckarne af detta trä äro goda ,der inga bångstyriga Kreatur finnas; ty Swinen hafwa här allestäds deras trä-ok, som likna Trianglar, på halsen, och den andra boskapen war ej eller så oregerlig; men der Boskapen är wan at bryta sig in i hägnader, kunna deße häckar swårligen hålla honom ute. Närmast til Philadelphia få inga Swin gå lösa, utan måste ständigt hållas inne.

Landets beskaffenhet. Efter middagen följde jag ut med Handelsmannen Petter Kock,

(född

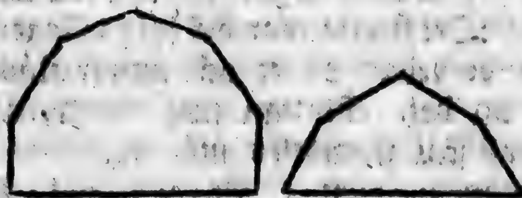
(född i Carlscrona i Swerige) til hans gård på landet, som låg ungefär 9 Ängelska mil från Staden åt NW kanten. Landet på ömse sidor om wägen war på de flästa ställen öfwerwäxt med hög skog, alt af bara löfträn. Jag kunde ej der se et enda barrträ. De flästa af löfträden woro Ekar af åtskilliga slag, dock syntes ock deribland Castanie-trän, Wal-nöt-trän, Locust-tree, Äppleträn, Hickory, Björnbärsbuskar med flera. Landet war nu här mera ej jämnt, utan började likna någorlunda med England, så at det gick i bucktor upp och ned. Nu foro wi upföre en långsluttig backa: nu åter ned i en däld, och så ömsewis. Inga bärg eller stora stenar, utan skogen war nedantil gles och marken jämn, så at wi kunde se, på långt håll, emellan träden, och utan möda både spatsera och rida derunder; emedan inga buskar woro, som hindrade. Där de gräfwit up jorden, samt här och der på marken lågo små stenar af det skimmeraktiga stenslaget, som de bygga sina hus af, och skal framdeles nogare beskrifwas. När wi rest et litet stycke, fingo wi gemenligen se et litet öppet fält, der de bärthuggit skogen, och anlagt antingen en gård, betesmark eller något annat. Åtskillige af Gentlemen hade här och der sina gårdar, som woro mycket wackre, ofta med alléer af planterade trän från landswägen til gården. Husen woro här alla af sten, antingen af tegel, eller den skimmeraktiga stenen, som här öfweralt i landet finnes. Härliga

liga trägårdar af åtskilliga slags fruktträn, som Äplen, Persiker, Castanie-trän, Walnöttrån, Kersbärsträn, Quitten-trän, Winrankor, med flera hade en och hwar, åfwen Handtwerkare, Bönder, och Torpare, anlagt omkring eller wid de stället och gårdar der de bodde. Uti dälderna framtilrade somligstäds någon liten bäck med et klart Cristall watten. Åkrarna på ömse sidor om wägen woro nu mäst bärgade. De sädesslag, som ännu stodo qwar, woro antingen Mays eller Bohwete. Det förra war planterat mäst wid hwar gård, til större eller mindre myckenhet, wäxte mycket frodigt och långt, til 3, 4 à 5 alnars högd, stjelken full med gröna blan. Det senare war ock sått mångenstäds, och hade de redan på et och annat ställe börjat taga up det. Nyttan med mera, af deßa sädesarter, skal framdeles utföras.

Sedan wi ridit 6 Ängelska mil, kommo wi til GERMANTOWN, en Stad eller By, som har endast en gata; men är mot par Ängelska mil lång. Denna Stad bebos til största delen af bara Tyskar, som tid efter annan, kommit hit öfwer från Tyskland, och satt sig här ned, efter de här njuta den frihet, som de näppeligen på någon annan ort i werlden kunde få fägna sig af. De äro snart sagt allesamman handtwerkare, den ena i det, den andra i et annat, som ock nu förfärdiga här allehanda slag i den ymnighet och fullkomlighet, at denna Provincen innan kårt lärer behöfwa ganska litet från des moder gamla Ängland.

Husen

Husen i denna Staden woro måst alla upmurade af den skimmeraktiga stenen, som öfweralt finnes här i landet åt Philadelphia sidan; ty annorstädes är han rarare. Somlige woro dock af tegel: måst alla par wåningar höga, somlige ock mera. Taken woro täckte med takspån af det träslag, som här i landet kallas white Ceder. Skapnaden på hus-taken war antingen som bondstugor i Swerige, at de gjorde en acut-rect-eller obtus angel, alt efter deras högd eller längd, eller endera af hosstående figurer, hwarest det ena har 4 sidor, det

andra 6, så at latera af angeln kommo at brytas mer eller mindre. Många tak woro så gjorde, at de kunde spatsera derpå, warandes gallerwerk rundt omkring. Mångenstäds woro altaner utanför öfra wåningen mot gatsidan, at stå på och se ut åt gatan. Utanför fönsterna, åfwen af öfra wåningen, fast den ock wat 3 wåningar hög, woro gemenligen luckor, at låta igen. En och hwar som här bodde hade sin wackra trägård wid sit hus. 2 à 3 wackra Kyrkor syntes här, den ena Luthersk, den andra Calvinisk, den tredje hörer til Quåkare.

kare. Folket war så mycket, at det strömmade på gatan. Mennonnisterne hafwa ock här en Meeting eller Kyrka.

Den 22 September.

Sedan jag warit uti Kyrkan, anwände jag den öfriga delen af dagen, at tala med åtskilliga Gentlemen, som länge bodt här på orten, at göra mig kunnig om et och annat, som angick landets märkwärdigheter.

At hålla mjölk swal om Sommaren. Hr. Petter Kock hade strax wid sin gård en skön källa, som sprang up utur en sandbacka, och gaf den ymnighet af watten, at en liten bäck deraf flöt beständigt från källan. Öfwer källan hade han bygt af skimmersten et hus, som brukades til wisthus, och uti bäcken, som wid en sida af huset rann från källan, hade han satt fullt med krukor och stenfat fulla med mjölk, som uti detta kalla watnet hölt sig mycket wål om sommaren, hwilken gemenligen i denna delen af werlden är ganska warm. Sådana hus bygde öfwer källor och brukade til detta ändamål, fant jag sedan mångenstäds här i landet.

Gärdesgårdar. Til hägnad omkring åker, äng &c. brukades öfweralt här på orten gärdesgårdar af trä. På något enda ställe fick jag se, at de börjat anlägga häckar, hwilka woro måst af Ligustrum. Gärdesgårdarne woro ej här af den skapnad och structur, som

hos

hos oß, utan de hade tagit stolpar af 2 à 3 alnars högd, och i dem bårat 4 à 5 hål, wid paß en half aln emellan hwart hål, eller ock mera; en af deßa stolpar gjorde här samma gagn, som et par, eller ock tu par störar hos oß i Swerige. Deße stolpar sattes alla i rad, der de wille hafwa gårdesgården, ungefär 2 à 3 famnar emellan hwar stolpe. De hade sedan stuckit breda trodor af 1½ à 2 qwarters bredd i hålen på stolparna, så at en sådan gårdesgård på långt håll såg ut som Fällkedjor eller få-fällor hos oß i Swerige. De woro ej eller tätare, än desamme; ty de woro endast gjorde, at utehålla den stora boskapen, som kor, hästar och får. Swin hållas här näst utanför Philadelphia mäst hemma wid gården, så at de aldrig fingo tilfälle, at gå in genom denna glesa stängselen. Det trän, som Castanie-trä, brukades hälst til stängsel; emedan det står längst emot röta, och en sådan gårdesgård kan wäl stå wid lag öfwer 30 år; men der de ej hade tilgång dertil, betjente de sig af den hwita, eller ock af den swarta Eken. Röd Ceder är bäst af all slags trä, at stå emot röta; men den måste alt köpas här, och wäxer ej i negden af Philadelphia til den myckenhet, at den kan räcka til gårdesgårdar; dock äro ganska många af gårdesgårdarna omkring Philadelphia deraf.

Wed. Den bästa wed, som finnes här på orten, sades enhälligt wara den, som hugges af Hickery, hwilken gifwer en stark hetta, men

men duger ej til gårdesgårdar, emedan han rutar snart under öppen himmel. Dernäst är hwit Ek, ockstå black oak, eller den swarta Eken, tjenlig til wed. Mången skulle tycka, at emedan Staden Philadelphia är omgifwen med skog på alla sidor, weden ej skulle wara dyr; men sådant slår dock felt, hwilket härrörer deraf, at den stora och höga skogen, som står närmast in wid Staden, hörer wissa Gentlemen til, som äro rike och ej fråga efter penningar. Desse nännas ej en gång hugga af deras widlöftiga skog så mycket de sjelfwe tarfwa til egit behof, mindre at sälja något deraf åt andra, utan låta den stå och wäxa til framtiden, då han kan bli mera dyr. Det enda de nu låta hugga deraf, är åt Snickare, Wagnmakare &c. som kunna betala dem wäl derföre. Det betaltes nu, denna tiden, för en uptrasning af Hickery-wed af 8 fots längd, 4 fots högd, och längden af weden deri 4 fot, 18 schillings i Pensylvaniæ-mynt; men om samma uptrasning war af Ek, kostade den 12 sådana schillingar. De som förde wed til Staden, woro bönder, som bodde långt derifrån. Det war nu här en allmän klagan, at wed wid denna tiden war mångfalt dyrare, än den warit i fordom dag; orsaken sades, dels at Staden på kårt tid så ansenligen tagit til, at den nu är 4 à 6 gånger större och folkrikare, än den warit i gamla folkets barndom: dels de många Tegelbruk, som här äro anlagde, och öda skogen: dels at landet är mera up-

upbrukadt och bebygt, mera skog för landets upodling bårthuggen, och mera gårdar på landet, som brånna skog: dels åtskilliga järnbruk, som nu åro uptagne och i gång. De spådde ock, at i framtiden torde denna staden blifwa en dyr ort på wed.

Björnbärs-Win, som är ganska skönt, gjordes här sålunda: bären tagas, saften pråssas ut, och samlas i et Kåril. Til en half gallon sådan saft tages en half gallon watten, som blandas tilhopa, dertil lägges 3 ℔. brunt Säcker; hwarefter det bör stå en tid, innan det brukas. Kersbärs-win gjordes på samma sätt, endast at de wid pråßningen sågo til, at stenarna eller kärnarna af Kersbåren icke kommo at kramas sönder; ty då får winet en osmak deraf.

Persiker. Af Persiker brännes brånwin sålunda: Persikerna skåras sönder i stycken: stenarna kastas bårt: de blöta stycken läggas tilhopa i et Kåril, deri de stå ungefår 3 weckor, eller en månad, at de wål tagit sin röta, läggas så i en brånwins panna och brännas til brånwin, som sedan distilleras ånnu en gång. Detta brånwin är wål ej så godt, at det kan brukas, som något utwaldt af de förnåma; men så är det godt nog, at gifwa åt arbets-folk.

Äplen. På samma sätt, som om Persiker nämnt är, distilleras äfwen brånwin af äplen; men håril tages i synnerhet de äplen,

len, som fallit af tråden, innan de hunnit blifwa mogne.

Phytolacca foliis integerrimis. Linn. H. Cliff. 177. Gron. Flor. Virg. 161. wäxte i ganska stor myckenhet wid gårdar, wägar, i häckar, buskar, samt här och der på fälten. Nesa hwart en wille här i landet, så wiste sig på ofwannämde ställen en stor myckenhet häraf. Måstadelen hade redan mogna bär, som sutto klastals, och sågo ganska behageliga ut, fast de ej dugde at äta: en och annan blomstrade dock ännu. På somliga ställen, såsom i häckar och wid hus, wäxte den ofta til par famnars högd; men ut på fälten war hon altid kårt; dock kunde ingenstädes synas, at boskapen ätit den. En Tysk, som bodde här i landet, wid namn Sleidorn, en Säckerbagare, berättade, at Färgarena samla des rötter, och bereda deraf en gul färg.

Ickornar. Af Ickornar finnas här flere slag; de små *ground squirrels* brukas mycket at hållas i bur; emedan de äro små, och förnämligast, emedan de se wackra ut, fast de ej gerna blifwa så aldeles tama. De större slagen göra ofta stor skada åt plantagierne, i synnerhet på Mays, i det de klifwa up på Maysen, och skala sönder Kornen, äta up bara hiärtat eller den lösa och söta kärnan midt i Kornet. Ofta komma de til många hundrade på en gång til Mays-landen, och kunna ibland på en natt nästan aldeles ödelägga en bondes he-

la årswärt; derföre är i Maryland en och hwar landtman förbunden, at årligen upwisa 4. Ickornar, som han dödat, hwilkas hufwuden gifwas åt Öfwerupsyningsmannen, at intet underslef må ske derwid; och på andra ställen får den, som skjuter en Ickorn, 2. pence af den allmänna Cassan för hwart hufwud han upwisar. Köttet af dem åtes, och hålles för en delicatesse, skinnet säljes; dock wärderas det ej mycket. Ickornar äro här skaller-ormars och andra ormars förnämsta föda. Det är ock här allas enhälliga tro och berättelse, at då skaller-ormen, som ligger ned på marken, fäster ögonen på en Ickorn, fast den ock sitter högst up i et trä, kan den så förtjusa honom, at han kommer dansande ned efter trädet, och kan ej stanna förr, innan den rändt eller sprungit midt i gapet på ormen, som då först flera gångar slickar öfwer honom, och gör honom wåt med sin spott, at den må blifwa hal, hwarefter han swäljer honom ned i sig så hel och hållen som han är. När Skaller-ormen på detta sätt gjordt et godt mål, lägger han sig at hwila, utan at bry sig om någon ting.

Raccoon. Raccoon kallas här det fyrfotade djur, som är beskrifwit af Herr Archiater och Ridd. Linnæus uti Kongl. Swenska Wet. Acad. Handlingar för År 1747. p. 277. under namn af ursus cauda elongata. Denna finnes här på orten i stor myckenhet, och är en arg hönstjuf. Han efterjagas med hundar,

och

och då han klifwer up i trä, skakas han ned af någon, som klifwer dit up efter honom, då hundarna sedan bita honom ihjäl. Köttet ätes som en skön mat. Os penis brukas, at påta och rånsa tobakspipor med. Skinnet säljes gemenligen til Hattmakare, som af hären förfärdiga Hattar, hwilka i godhet komma närmast til båfwerhattar: swantsen säljes, at bära omkring halsen. Ormar äta honom ofta.

Ostronskal. Åtskilliga af Ängelsmännerna berättade, at Ostronskal blifwit fundne i stor myckenhet wid Potomack-floden uti Virginien. De sade sig sett hela backar deraf. Stället skal ligga par Ängelska mil från hafwet. Ägaren til landet brukar at bränna kalk af dem De finnas der til par famnars djup, och mera. Man har ock funnit dem på andra ställen, i synnerhet i New Yorck, wid gräfning, såsom ock en stor myckenhet af Ostron och andre skal, flera Ängelska mil från hafwet. Somlige mena, at Indianerne fordom bodt på sådana ställen, och då de ätit Ostrorna, lämnat skalen der efter sig i en hög. Andre kunna ej begripa, huru de just kunnat komma at kastas på et ställe i en sådan myckenhet.

Indianerne här i landet. Det berättades af alla om Indianerna, som bo här i landet, at de äro ganska godt folk, då en lefwer i frid med dem. Ingen kan hålla tro och löfwen högre, än de. När främmande af deras allie-

rade komma til dem, bewisa de dem mera godt och huldhet, än han af egna kunnat wänta. Herr Petter Kock lemnade mig följande Historia om deras upriktighet: det är näppeligen mer än 2. År, sedan en af Ängelsmännernas Köpmän, som reste omkring bland de Willa, at sälja och upköpa hwarjehanda, blef der hemligen ihjälslagen; utan at någon wißte af hwem. Mot et år derefter fingo de Willa eller Indianerne spaning om, hwilken af deras egna gjordt denna slemma gerning. De bakbundo då strax den samma, sände honom ned hit til Philadelphia under wakt, lefwererade honom til Gouverneuren, och sade, at emedan han begått en sådan grufwelig ting på de Ängelska, hörde han mera ej til Indianerna, som ock ej wille mera hafwa at beställa med honom, utan de öfwerlemnade honom til Gouverneuren, at döma och handla med honom efter Ängelska Lagen, som hans brott förtjent. Mißgerningsmannen blef därpå hängd härstädes. På deras skarpsinnighet har man (som mer än hundrade mig berättat) flere gånger haft det prof, at då de stundom komma ned til Europæiska Colonierne, at handla med Gouverneurerne därstädes om något angelägit, sätta de sig ned på gålfwet, så snart de komma in til Gouverneuren, och då han föreställer dem Propositioner, som ibland äro många til antalet, hwarpå han åskar deras swar, hafwa de en sticka i handen, hwarpå de med en knif göra sina tecken, utan wi-

dare

dare skrifning. Andra dagen derefter komma de up til Gouverneuren, och gifwa honom swar på hela Hans proposition, lemna honom swar just i den ordning, som han förestält dem Propositionerne, utan at hoppa öfwer någon Proposition, eller rubba ordningen af de samma, och det alt så accurat och punctuelt, som hade propositionerne blifwit skrifteligen til dem lemnade. En Historia roade mig mycket; Sleidorn berättade, at då han en gång warit uti New York, har uti hans logement bland andra Indianer warit en gammal gubbe. Denne, sedan han fått något i hufwudet, har han börjat tala med Sleidorn, sagt sig kunna läsa och skrifwa Ängelska. Sleidorn har då begärt, at han måtte få förestålla honom frågor, hwartil Indian samtyckte: han frågade då, om Indian wiste hwem som först låt omskära sig? Indian swarade: Fader Abraham. Derpå begärte Indian lof, at åfwen få framställa en fråga, hwilket då det blef honom efterlåtit, frågade han: hwilken war den första Qwäkare? Sleidorn swarade, at den och den hålles derföre; nej, sade Indian, Mardochai war den första Qwäkare, ty han wille ej taga hatten af sig för Haman. Alla intygade, at ganska många af deße willa hedningar hafwa en mörk kunskap om syndafloden, dock ej alla, som jag sjelf af dem förstått.

Jättar. Man wille aldeles försäkra, at Jättar bodt här i fordna tider. Det gafs en dubbel anledning at tro sådant: 1. emedan

några, som för några år tilbaka kommit at gräfwa på et ställe i jorden, råkat på en graf, deri de funnit människo-ben af en faselig långd; benpipan sades warit mot 14 fot lång: lårpipan af lika långd, och tänderna proportionerade derefter. Flera ben funnos icke der. De som förstått sig på anatomien och sedt dem, hafwa aldeles intygat, at de warit människo-ben. En tand deraf blef öfwersänd til en curieux Man i Hamburg. 2. Den Historia, som Indianerne, hwilka bo i nägden, der deße ben blefwo upgrafne, hafwa, den de fått man efter man, eller at deras förfäder berättat för dem, hwad de hört af sina förfäder, näml. at der wid en flod, bodt en ganska stor och lång man i forna tider, som brukat at bära Indianerna, som wille der fram, på sin rygg öfwer floden, och således wadat igenom watnet, som likwäl warit mycket djupt: en och hwar, som for eller kom på detta sätt deröfwer, betalte til honom något litet, til exempel, något af Indian-Korn eller Mays, några skinwaror, kärteligen han hade sin föda endast derigenom, at han war som en Färjekarl för Indianerne, som wille öfwer floden.

Åkrar. Jordmon härpå orten består til det mästa af sand, som dock är utblandad mer eller mindre med lera. Bägge äro gemenligen af en blek tegelfärg. Landet har det utseende, at det icke skal wara altför fett. Det samma bekräftades af dem, som bodde här. När en åker blifwit sådd i 3 år å rad med några sä-

deß-

desslag, wil han icke båra något af wårde mera, om han ej warder wål gödd, eller ock lämnad, at för några år ligga i linda. De hafwa hår ej särdeles förråd på gödsel, derföre betjena de sig merendels af det senare, nämligen, at lemna åkern för några år obrukad, då den öfwerwäxes med allehanda slags örter och trån. Imedlertid tager Landtman up åker åt sig på et annat ställe af obrukad jord, som i början ger ymnig frukt. De kunna ännu hår lätt bruka denna Methoden; ty jordmon är lös, at den lätt kan tagas up, och hwar jord-brukare har gemenligen et widt utsträckt land, som hörer honom til. Landets sed at ej hålla boskapen inne om wintertiden, eller at icke hålla dem på åkern, hindrar dem, at få gödsel.

Boskap. All den boskap de hår äga, är i början förd från Europa. Indianerne hafwa förr Europeernas hitkomst, ej haft några kreatur, äfwen som de flåste af dem ännu ej bry sig dermed. När kreaturen, ware sig kor, oxar, håstar, får eller swin, först komma hit öfwer från Ängland, äro de så store som der; men deras affödda blir något mindre, så at de uti tredje à fjerde generation äro af den storlek, som de hår måst wanliga kreatur äro. Climatet, jordmon och födan lära bidraga härtil.

Folket i landet. Märkwärdigt war äfwen det, som enhälligt berättades om folket i landet, näml. at de gemenligen komma hår förr til mogna år, och få hår tidigare förstånd,

 än

ån i Europa; men de blifwa ock förr här gamle. Här är ej rart, at se små barn wara så qwicka och färdiga at gifwa swar på frågor, at en kan högeligen undra derpå, likasom det woro gammalt folk; men så räcka de här ej gerna til den ålder, som i gamla werlden; at se en som är född här i landet, hinna til 80. a 90. år, är ganska sällsamt. Jag talar om dem, som i början kommit från Europa; ty Indianerne, eller de gamla inwånare hinna ofta til en hög ålder; dock blifwa ej eller de så gamle nu, som i forna tider: orsaken är förnämligast deras myckna brånwins supning, som de fått och lärt af Europeerne. De som äro födde i Europa, och komma hit at bo, blifwa gemenl. här mycket äldre, än de, som af Europæiska Föräldrar äro födde här i landet. Uti det sista Kriget har man fått erfara det, at de af Europeer i America födde, på långt når ej härda så ut i Krigs-expeditioner, belägringar och långa sjöresor, som de i Europa framalstrade, utan deße Americanske dö bårt nästan som flugor: de hafwa otroligt swårt, at wänja sig wid främmande Climat. Qwinfolken sades ock förr här återwända at få Barn, än i Europa; efter 40. a 45. år är det rart, at se en hustru eller qwinna föda; ja, somlige stanna på 30:de talet. Jag frågade om orsaken til alt detta; men de kunde ej gifwa mig något skäl dertil. Somlige skylte på öfwerflödet, andre på den ostadiga och ganska föränderliga wäderleken; ty de trodde,

de, at nåppeligen någon ort kan finnas i werlden, der wåderleken år så obeståndig och så många åndringar på en dag underkastad, som hår; så at, rått som det år den starkaste wårman, kan det innom få timar wara en stark köld, och så i annat, så at ibland på en dag kan wara 4, 5 a 6. särskildta förändringar i wåderleken.

Tråden i landet sades hafwa samma beskaffenhet, som Folket. Skepp, som byggas af de hår i landet wåxta trån, åro i waraktighet icke at likna med dem, som byggas af de Europæiske tråslagen, hwilket alla enhålligt intygade. När et sådant hår bygt skepp warat 6, 8 a 12 år, duger det föga mer. Hinner det öfwer 12 år; så får det råknas för et under. Orsaken til alt detta år ej så lått at finna igen. Somlige gofwo skulden på trådet, andre på sättet at bygga skepp, som hår måst sker af rådt timmer, då det ej får tid, at tilbörligen torkas förut. Jag tror, at bågge orsaker lårer sammanstöta. Jag såg hår Ekstubbar, der trådet för 8. a högst 12. år tilbaka warit afhuggit, at de hade öfwerst en hård skårpa; men bröts den sönder, fant jag trådet i stubben måst hårtrutnadt och nåstan lika som et mjöl, at jag kunde rifwa honom sönder med hånderna; der dock wåra Ekstubbar i Europa kunna stå i långan tid, innan de taga en sådan förmultenhet.

Om aftonen reste wi tilbaka til Philadelphia.

Den

Den 23 September.

Hare. Inga ordinaira Harar finnas här, utan endast en art, som är midt emellan Hare och Canin. Deße göra stor skada, då de komma in på Kål- och Rof-land.

Hwarföre en del af Norra Americas örter blomstra så sent, och sällan båra mogen frukt i Europa. Månge hafwa undrat, huru det kommer til, at når Norra Americas wäxter, blifwa öfwerförde och planterade i Europa, så blomstras största delen ganska sent, och deras frukt hinner sällan bli mogen, innan wintern kommer på; der det dock af Rese-beskrifningar är bekant, at kölden i Pensylvanien, och ännu mera i Nya York, Nya Ängland och Canada, är om wintrarna rätt så sträng, som i Swerige, och at wintrarne i Angland uti Europa äro mycket mildare, än i Norra America. Wid min afresa til denna werldenes del, blef jag af åtskilliga wittra män anmodad, at söka få reda på denna saken. Jag wil derföre i stället för swar lemna här några anmärkningar jag gjordt om Norra Americas Climat och örter, och lemna den benägna Läsaren sielf frihet, at göra slutsatser. 1) Det är sant, at wintrarna i Pensylvanien, och än mera i Nya York, Canada &c.; äro ofta så stränga som i Swerige, och altså mycket kallare, än i Ängland, och de Södre länder i Europa; således fant jag, at uti Philadelphia, som dock är öfwer 20. grader

Sö-

Söder om somliga delar af Swerige, föll Celsii Thermometer om wintern til 24. grader under o. eller frysnings puncten, och mig försäkrades dock, at de wintrar jag wistades der, woro ej ibland de strängare, utan af de wanliga, hwilket jag ock kan sluta deraf, at floden Dellaware ingendera af de wintrar jag war här, blef belagd med så stark is, at de wid Philadelphia kunde föra deröfwer, hwilket dock ofta plägar ske. När en nu besinnar denna elfwens bredd, hwarom förut wid beskrifningen om Philadelphia är talt, samt at ordinaira skilnaden emellan Ebb och Flod äro här 8. Ängelska Fot; så lärer det utan swårighet finnas, at det skal wara en tämmelig Köld, som kan lägga en så tjock bro eller is öfwer denna elf. 2) Men så är tillika sant, at om wintrarne ibland äro här härda; så äro de derhos gemenligen ganska korta. Det kan med fog sägas, at wintrarne uti Pensylvanien merendels icke äro öfwer 2. månader länga, och ibland icke det. Imedlertid anses det som en owanlig ting, när wintern warar här i 3. månader, eller litet deröfwer. En händelse, som sedan får rum uti Almanachor och tideböcker, såsom mycket synnerlig. Bättre til Norr äro dock wintrarne något längre, och i Norra delen af Canada lära de täfla med wåra Swenska. De af mig dageligen under mit wistande i America gjorde Meteorologiska Observationer, som för hwar månad skola wid slutet af hwarje Tom införas, lära

kunna

kunna gifwa ljus i denna saken. 3) Är hettan här om sommaren ganska stark, och warar mycket länge. Jag tilstår, at jag sett Thermometern i Åbo i Finland stiga om sommaren tämmeligen när til den högd, som i Pensylvanien; men så är derwid den skilnad, at då Celsii Thermometer i Åbo kan hinna en enda gång på 2. eller 3. somrar til 30. gr. öfwer frysnings puncten, går han ej allenast i Pensylvanien, utan ock i Nya York, Albany och en stor del af Canada mäst hwar dag i 3. månaders tid til samma 30. grad, ja ibland och ofta än högre. Uti Philadelphia har han 2. eller 3. gångor om de somrar jag warit i America, stigit ända til 36. grader öfwer frysnings puncten. Man kan tämmeligen tryggt säja, at uti Pensylvanien är största delen af April, hela Maji, Junii, Julii, Augusti, September, och en god del af October, som wår Swenska Junius och Julius, alt gamla stylen ment. Man kan då se, hwad en så stark och långwarig wärma kan uträtta. Här beropar jag mig åter på mina Meteorologiska observationer. Af denna starka och långwariga hettan härrörer, at Meloner, Watten-meloner eller Arbuser, samt Pumpor af flera slag, sås här på öpna sängar och fält, utan några glas eller andra täckelser öfwer dem, och de hinna dock blifwa mogne uti Julii månad: at Kersbär börja blifwa mogna i Philadelphia wid d. 12. Maji st. vet. och de börja ofta skära hwetet uti Penfylvanien i

bör-

början af Junii Månad st. vet. &c. 4) Räknas i Pensylvanien hela September, samt halfwa October, och ibland mera, nästan för den behageligaste tiden i hela året; ty de förra sommarmånader hafwa warit för heta. Förenämde tid kan uti wärma swara ungefär emot slutet af Julii månad med början af Augusti, efter gamla stylen. Uti September Månad stå altså nästan största delen af örterna här som bäst i blomma: ja, en stor del af wäxterna börja först långt in i September Månad slå ut sina blommor. Denna härliga och wakra årstiden, med klar himmel och warma solskens dagar bidrager twifwelsutan ej litet härtil. Ehuru således deße blomstor mycket sent spricka ut, hinna de dock blifwa mogne innan medlersta delen af October. Men hwarföre deße icke förr komma fram, utan så sent på hösten, kan jag icke gifwa något swar på, utan jag frågar tilbaka: hwarföre här i Swerige Centaurea *Linn. flor. Suec.* 709. Jacea nigra prat. latif. C. B. och Gentiana *Linn. flor. Suec.* 203. Gentiana autumnalis ramosa C. B. och Solidago *flor. Suec.* 695. Virga aurea vulg. latif. C. B. komma fram först wid slutet af sommaren? och deremot hwi Hepatica *Linn. flor. Suec.* 445. och Viola *flor. Suec.* 716. Viola mart. inod. sylv. C. B. och Daphne *flor. Suec.* 311. med flere, blomstra så bittida om wåren? det har så behagat alla tings Skapare förordna. Men hurudan wäderleken är i Pensylvanien deße höstmånader, kunna mina här gjorde Meteorologiske

logiske observationer utwisa. Jag wil här endast påminna, at jag wid deßa Meteorologiska observationers anställande, altid, så mycket görligt warit, sökt hafwa Thermometern på sådana ställen, dit Solen ej kommit och der hon icke, genom det hon legat på wäggen, näst förut, fått göra observation och Thermometerns wisande falskt. Hurudan wäderleken är hos oß i September och October, weta wi alle. 5) Är märkwärdigt, at af de örter, som wäxa willa i Pensylvanien, äro några, som äfwen der ej hinna alla år få mogna frön, innan kölden kommer. Sådana äro wißa arter Gentianæ, asteres, och andre; men så har Skaparens allwishet rättat här det ena efter det andra; ty nästan alla deße örter, som hafwa denna egenskapen, at så sent komma fram med sina blomster, äro herbæ perennes, eller som kunna, i brist af frö, fortplanta sig genom nya telningars eller skotts framskjutande nästa år från samma, eller från en ny rot. 6) Förr än Europeerne kommo hit, bebboddes America af Indianer eller willa Americaner. Deße lefde så godt som af intet åkerbruk, eller ganska litet, utan födde sig förnämligast wid jaga och fiska. Skogarna fingo således stå för dem i frid, om ej ibland någon skogseld kunde ödelägga några stycken deraf. Historien intygar ock, at landet war wid Europeernas ankomst fullt med höga tjocka skogar. Således följer, at då de större träin, samt watten och strand-orter undantagas

gas, hafwa mästa delen af de andra Norra Americas wäxter, tör hända i några tusende år, fått lof at wäxa i skuggan under och emellan trän, och kunna för den orsaken skull naturaliter anses som plantæ sylvestres & in umbrosis nascentes; nu fälla träna om hösten här sina löf til sådan myckenhet, at de öfwertäcka marken under träna til en twärhands tjocklek, och mera. Deße löf ligga qwar långt in på följande sommaren, innan de ruttna, och hindra således ganska mycket de örter som under dem wäxa, at komma fram, utom det at de tillika med träna beröfwa örterna Solens strålar. Genom bägge föregående, nämligen tränas skugga, och löfwens påliggande, twingas ju de på deßa stållen upkomne wäxter, at mycket senare hinna til blomma, än eljest. Må en då derföre skulle kunna säja, at deße örter härigenom på så många hundrade års förlopp wänt sig, at komma mycket sent i blomma, och at det nu fordrar en lång tid, innan de kunna afkläda sig sin förra wana, och deremot wänja sig, at hasta något fortare?

Den 24 September.

Wi anwände denna dagen, til största delen, at samla frön af allehanda slags örter, samt at inlägga de rarare.

Den 25 September.

Petrificerade trä. Af Herr Hesselius fick jag til skänks et litet stycke petrificeradt trä, som blifwit funnit i jorden här i nya Swerige.

ge. Det war 4 tum långt, 1. tum bredt, ½ tum tjockt, fårgen war hwit, och kunde man helt tydeligen se, at det warit trå; ty der det war gjordt slått, syntes alla rånder af fibræ longitudinales, och war swårt at skilja detta från et stycke af, som warit tålgd slått. Det war skurit af et större stycke löst. Man hölt det hår för petrificeradt Hickery. Jag fick sedan af andra til skånks flera styck n håraf. Hr. Lewis Evans berättade för mig, at de funnit mot Virginiæ sidan uti jorden en hel petrifi..rad klabb af Hickery, hwarpå åfwen barken sutit qwar, dock petrificerad.

Hr. Joh. Bartram war en Ångelsk Landtman, och bodde ungefår 4. Ångelska mil frånPhiladelphia, hwilken förwårfwat sig en ansenlig insigt i Natur-kunnogheten och Natural-Historien, hwartil han tycktes warit som född. Uti sin ungdom hade han ej haft tilfålle at gå i Schola, och låra något; men genom egen flit och trågit arbete, utan andras underwisning, hade han gjordt sig så hemma i Latin, at han kunde låsa och förstå på det språket, hwad bok han wille, åfwen dem, som woro fulla med Botaniska termer. Han har gjordt flera år i råd många resor til åtskilliga aflågsna stållen i Norra America, endast at upsöka och samla hwarjehanda slags mindre bekanta wåxter, af hwilka han sedan dels planterat en del uti sin lilla Botaniska örtegård, dels såndt antingen frön eller lefwande rötter öfwer til Ångland,

Man

Man har at tacka honom för ganska många de rareste wäxter, dem han först upfunnit, och hwilka tilförene aldrig warit bekanta. Han äger et skarpt förstånd, och har warit en ganska flitig Observator, som låtit ingen ting undfly sin upmärksamhet; men kan derhos icke undgå, at bära namn af en trög och senfärdig skrifware, som ej wårdat sig, at til pappers iföra sina många wackra observationer. Hans wänner i London nödgade honom, at lämna dem et utdrag af en sin resa, hwilken de sedan i god afsigt, men mindre försigtigt hastade sig at låta trycka; men de skadde honom mera derigenom; ty i anseende dertil, at Bartram icke war fallen, at upskrifwa hwad han wiste, blef denna lilla piecen nog mager på nya rön. Den som af den wil dömma om mannens skicklighet, bedrager sig gräseligen. Han har i den ej röjt en tusende del af den margfalliga kunskap han sig förwärfwat i alla 3. Naturens riken, och uti Naturkunnogheten, enkannerligen hwad Norra America angår. Jag har ofta undrat huru han kunnat komma på alt det han har sig bekant, och har jag at tacka honom för ganska mycket; ty han hade den berömwärda egenskap, at aldrig dölja eller hålla hemligt och för sig allena det han wiste, utan meddelte det gerna. Jag kommer framdeles här och der, at nämna denna mannen; ty jag skulle räkna mig til största nesa, om jag skulle förtiga en annars namn, och tilägna mig, hwad jag endast inhämtat af honom.

Westindien kallades hår på orten hela Sõdra America, och de orter deraf, som ligga i Zona torrida, som i synnerhet Americanska Öjarna derstådes; således, at segla til Westindien war hår det samma, som segla til Jamaica, Barbadas, Bermudas, Cuba, Hispaniola, eller dylika stållen. På samma sått förstodo de ock i London ordet Westindien, nämligen om de Södra delar af America; men at segla från London til Pensylvanien, Virginien, Maryland, Carolina, New-Yorck, New-Angland &c. war ej at segla til Westindien, utan bara til Pensylvanien &c. eller ock til Norra America.

Musslor. Uti de lergropar, som de gråfwit NW. om staden, då de slagit tegel, och hwilka nu woro fulla med watten, som kunde komma dit af en liten rånnel, hwilken flöt der bredewid, fans en myckenhet af Concha testa oblonga ovata longitudinaliter subrugosa, postice compresso-prominula. *Linn. Faun. Suec.* 1332. De låra först kommit hit från floden, då det warit högt watten i båcken; emedan deße lergropar ej åro gamle, utan i senare tider gråfde. Stadsgåßarna skola ibland wada ut i watnet, och samla en myckenhet af deßa musslor, dem stadsfolket sedan köpa af gåßarna, koka och åta som en delice.

Crataegus fol. lanceolato-ovatis serr. glabr. ramis spinosis Linn. Spec. 476. år et slags hag-

hagtorn, hwilket de planterat här på somliga ställen til häckar, i brist af wår Europæiska hagtorn. Båren woro röda, af samma storlek, skapnad och smak, som den ordinaira Europæiska hagtorn. Den tyckes dock ej wara bland de båsta til häckar; ty löfwen woro redan måst affalna, der de dock på alla andra trån ännu suto qwar. I öfrigt hade det grufweligen långa och hwaßa taggar, at förswara sig med. Deße taggar woro af 2 à 3 tums långd, sades brukas, eller kunna brukas i brist af annat af bönder och andra 1) i stället för Knappnålar, at sätta i skjortor, tröjor ꝛc. 2) Til Korsstickor. 3) Til Tobaksstickor, at sätta i Tobaksrullar. 4) At påta och rånsa Tobaks-pipor med. Uti båren woro 2. stenar.

Ek. Herr Bartram bekräftade åfwen, at den Ek, som wäxer här i America, ej hade på långt når den egenskap, at kunna så långe stå emot röta, som den Europæiska. Wid en af Floderna här i landet, Hudsons river kallad, der de föra ned allehanda slags waror up från landet, åro deras lastbåtar bygde af 2:ne slags trån, nämligen den delen, som beständigt står ned i watnet är bygd af den swarta Eken; men den öfre delen af lastbåts sidorna, som ibland åro under watnet, och ibland ofwanföre, och följakteligen mera benägne til röta, åro bygde af den så kallade röda Cedern (Juniperus virginiana Linn. spec. 1039.) här i

landet, hwilken af trä är den, som här snart sagt långst står emot röta. Af den swarta Eken göra de derföre botten; efter som floden är mycket stenig, och båtarna ofta komma at stöta på; så, gör denna Eken, som är mjuk, det, at hon deraf ej spricker och klyfwer sig, utan deß mjukhet wid stötningen mot stenen hindrar det samma; men förenämde Ceder skulle ej duga dertil, efter den är hård och skulle snart spricka eller spjelka i stycken. När Eken ock beständigt är under watten tager hon ej så snart röta.

Päron-trä. Man fick köpa här om hösten goda Päron; men så sades här dock allmänt, at deße trän ej wela särdeles fort här i landet.

Skaller-orm. Hwad jag under mit wistande i America anmärkt om Skaller-ormen, deß art och egenskaper, m. m. finnes infört uti Kongl. Swenska Wetenskaps Acad. Handl. för år 1752. p. 308 seqq. 1753. p. 52. seqq. hwarthän jag wisar Läsaren.

Björnar finnas här upp i landet til en tämmelig stor myckenhet, och göra ofta skada. Hr. Bartram sade, at när han griper någon af boskapen an, dödar han på det sättet, at han biter et hål på skinnet af Kreaturet, blåser så uti det med hela sin kraft, hwarmed han fortfar til deß Kreaturet swäller grufweligen up, och dör; emedan wädret löper emellan köttet och yttra hinnorna. En gammal Swensk

Nils

Nils Gustafson, en man af 91 år, sade, at i hans barndom war här fullt af Björnar; dock gjorde de sällan skada på Kreaturen. När någon blef thjälskuten, tillagades Köttet som Swin-Kött, och war det rätt godt. Än i dag wid Maurices River, når de få någon björn, tilreda de Köttet som andra skinkor. Nu finnes här på orten omkring Philadelphia och Nya Swerige ganska få, så at sällan synes någon; emedan de äro utödde. Uti Virginien dödas deße Björnar på åtskilligt sätt, och Köttet ätes der öfwer alt, så af de förnämare och rikare, som af de fattiga, hwilka hålla detta Björn-kött för rätt så godt, som fläsk. På många ställen dersammastädes, der de för myckenheten af Björnar icke kunna hålla Swin, winlägga de sig, at fånga eller döda deßa skadedjur, och bruka deras Kött i stället för Swinens. De Americanska Björnar sades dock ej wara så grymme och farlige, som de Europæiske.

Den 26 September.

Grodblad. [Plantago (Fl. Svec. 122.) latif. glabra. C. B.] wäxte wid wägar, på utmarker, i trägårdar, ängar &c. til stor myckenhet. Hr. Bartram sade, at han funnit denna ört mångenstäds på sina resor; men wißte ändock icke, om hon war naturell från America, eller först kommen från Europa. Hwad som gaf honom anledning til denna tanka, war, at de Indianer, som här bodde och hade ifrån urminnes tider haft stor kunskap om

allehanda slags örter, berättat, at denna ört ej wäxt här i landet för än Europæerne kommit hit. Det namn, som Indianerne gifwa på Groblad, är, at de kalla den Ängländdars fot, och säga, at hwar en Europæer går fram, wäxer denna efter i hans fotspår.

Swinmålla, (Chenopodium fol. sinuato-cand. F.) wäxte tämmeligen i trägårdar; men war deremot nog sällsynt wid hus, gator, dyngstackar, åkrar. Detta tyckes intyga, at den ej eller i början warit här i America, utan lärer blifwit förd bland andra frön från Europa. Således sades äfwen, at Renfana, som fants wäxa här och där wid häckar och wägar, samt hus på samma sätt blifwit omkring spridd af Europæiska frön.

Verbena communis, flore cæruleo. C. B. wistes mig af Hr. Bartram wäxa litet från deß hus på en liten slått wid Philadelphia. Detta war det enda ställe, som han sade sig funnit den, i hela America, och derföre lärer hon äfwen kommit at spridas hit af frön, från Europa.

Strata terræ. Wid det Hr. Bartram nu höll på at bygga sig et hus här i staden, hade han låtit gräfwa djupt ned i jorden för en Källare, och kastadt up mullen, då här syntes följande strata:

1) Öfwerst war en tunn swartmylla, som bestod af mörk tegelfärg til et qwarters tjocklek.

2) En

2) En tegelfärgad lera utblandad med mycket sand, af lika färg, så at sanden snart sagt war mera än leran, til 4. alnars tjocklek.

3) Små Klappurstenar; af storlek som fingeråndar, med grus deribland. Deße små Klappurstenar bestodo af en ljusare eller mörkare qwarts, hel släta utanpå och rundaktiga, til ½ alns tjocklek.

4) Den N. 2. med sand utblandade tegelfärgade leran tog sedan mot, och m[illegible]ißt, huru djupt den gick. Mon floden [illegible] fordna tider stått här, och gjordt deße strata?

Ostronskal rc. **på höga orter.** Hr. Bartram berättade, at han funnit ej allenast Ostronskal, utan ock skal åtskilliga sådana snäckor och mußlor, som hafwa sit tilhåld i Hafwet, öfwer hundrade Ängelska mil från Hafwet, och öfwen på de höga bärgen, som skilja Ängelska Colonierna från Indianerna. Deße bärg, som kallas The blew mountains, äro ansenligen höga, och gå uti en Continuerlig sträckning från N. til S. eller från Canada ända til Carolina, endast at der är på et eller annat ställe en öpning, likasom det med flit wore gräfwit, hwarigenom de stora floder, som flyta hit ned, rinna från öfra delen af landet ofwanför bärgen. Hr. Bertram försäkrade, at luften på deße bärg är gemenligen kollare altid, än uti dälderna och landet der nedanföre.

Cassia Chamæcrista Linn. spec. 379 wäxte på skogsängar och äfwen här och där på utmarkarna, hälst om de woro buskige. Deß blad likna ganska mycket mimosa, och hafwa äfwen den egenskap, at då en slår til dem, draga de sig tilhopa, lika som en planta sensitiva.

Kråka. Här finnes äfwen kråkor, som äro mycket litet skilda från wåra ordinaira i Swerige. De äro af samma storlek, som wåra; men mäst kål-swarta. Deras låte eller ljud är dock ej så grofst, utan mera gnällande, och som et medium emellan Kråkor och Råkor. Jag såg dem i dag i tämmeliga stora hopar.

Jätt-grytor. Hr. Bartram berättade, at han på sina resor åt de Norra orterna af de Ängelska Colonier sett wid Floderna i bärgen hål, hwilka efter hans beskrifning woro aldeles sådana Jätt-grytor, som hos oß finnas i Swerige, och af mig äro beskrefne uti Kongl. Wetenskaps Academiens Handlingar. Han sade sig haft Bref-wäxling med Kongliga Wetenskaps Societeten i London derom; ty andre hafwa gifwit dem den raison til deßa gropars första ursprung, at Indianerne utgräfwit dem, at i Krigstider gömma och förwara sin spanmål och andra sina angelägna ting deruti; men han nekade dertil, och föregaf, at då isen lägger sig om winteren, fastnar en hop Klappursten wid den samma. När nu snön om Wåren smälter, blir mycket watten i floden, så at det går öfwer sådana ställen, der deße Jätt-grytor eller bärgs-kållor

äro.

åro. Isen kommer sålunda at flyta deröfwer, då ofta sker, at en eller flere af de Klappurstenar, som frusit fast wid isen, då den lagt sig om hösten wid sidor och botten på floder, falla ifrån isen ofwanpå bärget, och föres så af watnet til deß de fastna i någon ihålighet eller ojämnt ställe i bärget, der de börja wridas omkring då watnet strömmar och stöter på dem, och nöta således ut hål i bärget: utom det, at watnet med sit omhwirflande och löpande omkring stenen, äfwen hjelper til, at bärtnöta och slåta stenen eller bärget. Det är wißt, at denna stenen, som råkat i sådana hål, omsider blir utnött, men så ersätter floden om wåren gerna det samma, derigenom, at nya stenar ofta komma at falla deri. Det som sålunda nötes af bärget och af stenarna, blir som til en sand eller grus; men då watnet om Wåren, och eljest, då det är högt, kommer at rusa och hwirfla omkring uti deßa hål, sköljer det bårt all denna lösa sanden. Sådan war hans mening om Jätte-gryters ursprung, hwilken han sade, at Kongl. Wetenskaps Societeten i Ängland tyckt mycket om och gillat. Mina observationer om Sommaren 1743. under mit wistande på Landsort, kunna utwisa, at detta har rum ibland, och at jag äfwen då redan utfann just det samma; hwilket uti et Memorial til Kongl. Wetenskaps Acad. som förwaras bland deß otryckta handlingar, är än widare utfördt. Men at alla Bärggrytor så först blifwit til, har man stor orsak at twifla.

Mul-

Mulbärsträ &c. Af detta trå finnes här flera arter, som wäxa wildt öfweralt, så i Södra som Norra America i skogarna. Den, som här mäst wäxer, är morus rubra. Men så bekräftade Hr. Bartram, at han äfwen funnit det hwita mulbärsträdet här wildt, fast det är nog rart. Jag frågade honom och andra, hwi de ej anlägga Silkes-manufacturier här; emedan de hafwa sådan ymnighet af mulbärstrån, hälst, som samma trån wela här så otroligt fort, (ty det är märkt, at om bären falla ned på jorden, der jorden är lös, sticker sig strax up en myckenhet af unga telningar)? mig swarades, at det ej lönar mödan här, at anlägga Silkes-manufacturer; emedan arbetsfolket är så dyrlegt; ty man måste gifwa en Karl i dagspenning 2½ a 3. och äfwen flera Ängelska Skillingar, och en qwinsperson proportionaliter derefter; utan de höllo före, at sädesarternas såning, jämte hampas, lins m. m. lönte här bättre omaket, och fordra ej så mycket kink, som Silkesmaskarnas ans. Enkannerligen hade säden i Ängelska Colonierne i Södra America den bästa afgång. Men at Silkesmaskar wäl kunna trifwas här, och må wäl af desza mulbärstrån, bewistes af en Gouverneur uti Connecticut i New-England, som haft sin gård ännu längt Norr om New-Yorck, hwilken haft Silkesmaskar på samma sin gård, som trifwits mycket wäl, och spunnit åt honom så mycket Silke, som han behöft at kläda sig och hela sin familia med.

Win-

Winrankor wäxa här i landet af åtskilliga slag willdt. När en reser hit eller dit, får en på oändeligen många ställen se, huru Winrankorna wäxa antingen wid trä- eller gärdes-gärdar. De klänga sig up på trän och gärdesgärdar, samt öfwertäcka dem ofta helt och hållit, hänga dessutom på sidorna ned. Det ser ut på långt håll likasom der humla kommit at klifwa på något och öfwertäckt det. Jag frågade Hr. Bartram och andra, hwi de ej plantera wingårdar här, och pråssa win af dessa willa Winrankors druswor eller frukt? mig swarades, at det har härmed samma beskaffenhet, som med Silkes-fabriquerne, nämligen, folket är dyrlegt, och det lönar sig ej så wäl som åkerbruket; men förnämsta orsaken är twifwelsutan den, at win pråssadt af de flästa slag, som finnas i Norra America, är surt och slätt, och smakar ej på långt när så wäl, som det af Europæiska druswor.

Arum acaule, foliis hastato-cordatis acutis, angulis obtusis. *Linn. spec.* 996. wäxte på wåta ställen. Mr. Bartram berättade, at Indianerne koka blomstjelken (spadicem) med frön af den samma, och äta den som en delice; medan fröna än äro rå, kännas de helt ampra och bitande på tungan; men så snart de blifwa kokta, mista de största delen af denna ampra egenskapen.

Sarothra Linn. Spec. T. I. p. 272. wäxte på fälten och under buskar i torr sandmylla-

jord

ymnigt utan för Philadelphia. Den liknade mycket blåbärsris hos oß i Swerige, när det börjar spricka ut, och bladtopparna ännu äro rödaktige. Hr. Bartram sade, at han sände den til Dr. Dillenius, som ej wetat, hwad han skulle göra dermed, eller til hwad Class och Genus den skulle föras. Eljest skal den wara en skön sår-ört. Hr. Bartram sade sig en gång hafwa fallit af en yr häst, som åfwen då tillika slagit honom, så at bägge hans lår blefwo illa sårade. Han hade tagit denna, kokat och bundit den öfwer såren, då swedan, som förut war ganska häftig, i hast förswunnit, och han på kårt tid kommit til sin förra hälsa.

Larix. Som jag läst uti Hr. Millers Dictionaire, at Hr. Peter Collinson haft uti sin trägård en sort utaf larix, den han fått från America; så frågade jag Hr. Bartram, om han wißte något deraf? han swarade, at han sändt den samma til Hr. Collinson, och at den wäxer wildt uti Östra Jersay; men på intet annat ställe hade han funnit den här i America. Den skiljes från de andra sorter af Larix derigenom, at den har mycket smärre Conos, än de andre. Denna Larix fannt jag sedan wäxa i största ymnoghet i Canada.

Äppelträ trodde Hr. Bartram blifwit hitförde af Europæerna, och ej warit här förr; men *Persiko*-trä sade han warit här tilförene, och blifwit fundne öfwer största delen af America-

meri-

merica wäxa wildt. Andre, som jag här talade med, woro af den tankan, at Persike-trädet blifwit införda och planteradt först af Europeerna och aldrig warit här förut; men Fransoserne uti Canada berättade sedan enhälligt för mig, at wid Micisippi, och åt den trakten finnas Persike-trän wildt wäxa i myckenhet.

Den 27. September.

Diospyros, virginiana Linn. spec. 1057. Kallades af Ängelsmännerna här på orten *Persimon*, och af de Swenska Mispel eller Mispelträ. Det wäxer hälst på wåta ställen rundt omkring wattugölar. Jag har nämnt förut, at detta träds Frukt, innan den blir mogen, är ganska bitter och adstringerande, så at om man äter den samma då, drager det nästan munnen aldeles ihop, och har en mycket obehagelig smak; men sedan den blir mogen, som sker ej förr, än den blir frostbiten, är den en nog wäl smakelig frukt, och mycket behagelig at äta. Här bruka de at äta den rå; men ej särdeles på annat sätt. Uti en bok, som är en beskrifning öfwer Virginien, wid ordet *Persimon*, ses, at de tilreda och äta den på flera sätt. Herr Bartram berättade för mig, at de åfwen här bruka den til Confect eller Sveat meat, som de kalla; samt at några dessutom göra win af frukten, som skal wara et af de behageligaste. Hos H. Bartram hade några af dessa Äplen fallit ned på marken, och woro således mera eller mäst

fullmogne, derigenom at Solen skint på dem. Wi togo up några af dem, och åto deraf, då jag befann, at de hade mycket saft, som såga, at dennas frukt är mycket angenäm; ty bland de frukter, här på orten finnas, som äro behaggelige och wälsmakande, får äfwen denna räknas, då den af Kölden blifwit genombiten.

Verbascum foliis utrinque tomentosis decurrentibus Linn. Flor. Suec. 186. wäxte i ymnoghet och ganska stor myckenhet så wid wägar och gårdesgårdar, som på torra åkrar och högländta betesmarker af sandblandad jordmon. De Swenske kallade den öfweralt Wilsk Tobak; men sade derjämte, at de ej wiste om Indianerne någonsin betjent sig af den samma til Tobak. Bladen brukades af de Swenska til linda om fötter och armar mot hettan i febrar; en del brukade bladen som Thèe at dricka, då de hade löst lif. En Swensk berättade, at man plår taga roten, koka den i watten, til decoct, som sprutas inuti Kreaturs sår, som äro fulla med maskar, då de alla skola dö och falla ut.

Den 28. September.

Ängarna, som lågo i skogslundar, och woro afslagne, woro här ganska gröna och wackra af det gröna gräset; men om de lågo på backar, eller betesmarker eller på de högre ställen, hälst emot Solen, hade gräset på dem mäst en brun och torr färg. Åtskillige, som

som woro hemma från Virginien, berättade mig, at för den starka hettan och torrkan skul äro betesmarkerne och ängarna der måst altid af en brun och likasom bränd färg; så at de der icke hafwa det nöjet och den behageliga utsigten af gröna ängar, som wi i Norra delen af Europa så fägna oß af.

Phytolacca wäxte i myckenhet ut på betesmarkerna och under trän på små backar. Deß swarta bär woro nu mogne. Wi sågo i dag, at små blåaktiga foglar, af storlek, som wåra gröningar, kommo ned från träden, satte sig på buskarna af Phytolacca, och åto up deß blad.

Om aftonen spatserade jag ut til Herr Bartrams gård.

Den 29. September.

Gnaphalium latifolium americanum. C. B. (Gn. margaritaceum. *Linn. spec.* 850.) wäxte här i en grufwelig myckenhet på alla utmarker, skogsängar, backar, skogstäppor &c. den war til längden åtskillig, alt efter jordmon och stället den stod på. Ibland war han ganska grenig, ibland rätt litet. Han luktade nog starkt; men lukten war ljuflig. Ängelsmännerne här kallade den *Life everlasting*, det är, ewinnerligt lif; emedan deß blommor, som bestodo til en stor del af torra gläntsande silfwerlika blad (foliolis calycinis), förändrade sig icke, sedan den blef torr. Han blomstrade ännu, til en stor del, som bäst; men en del war ock redan utblomstrad, och började släp-

pa bårt sina frön. Ångelska qwinfolken brukade gå ut, och samla denna i myckenhet, den de togo med stjelk och alt, satte den sedan med allehanda andra wackra blomster, som de samlade ut på marken, och åfwen dem de fingo i trågården, uti Krukor, med eller utan watten, stållte sedan Krukorna i spisen i rummen der de wistades, såsom en prydnad. Ångelska qwinfolken woro ganska mycket för den plågseden, at hela Sommaren hafwa allehanda slags, både för ögon och nåsa, wackra blomster i krukor och påttor, antingen uti eller uppå spisen, samt ibland på bordet eller i Fönstren. De ömsade gemenligen hwar Lögerdag, eller ock oftare, nya blomster i sina krukor; emedan de gamla börjat wistna, förfallna och förlora sin fårg. Denna Life everlasting war en bland dem, som de hafwa hela wintern igenom uti sina rum; emedan hans blommor sågo altid likadana ut. Herr Bartram berättade en annan nytta af denna, nåmligen, at man tager blomstren och stjelken, kokar dem i watten, och med watnet, eller örten bunden i en påsa, bönar det stålle, som man har wårk uti, eller år eljest stött.

J stållet för lin bruka en del hår i landet en art af apocynum, kallad Apocynum cannabinum. Linn. spec. 213. hwilkens stjelk de bereda på samma sått, som wi göra med lin och hampa. De spinna och wåfwa håraf åtskilligt gröfre tyg. Willarna gjorde i forna tider deraf pungar, fisknåt och fisk-refwar etc.

Wat-

Watnets aftagande eller tilländningar. Jag frågade Herr Bartram, om han på sina resor märkt efter, om watnet affallit, och at nu wore land, der fordom warit Sjö? Han swarade, at efter de observationer han gjordt, är han benägen, at döma, det största delen af detta landet i forna tider aldeles stått under watten, och det til många mil up i landet. De skäl, som gofwo honom anledning, til den tankan, woro följande: 1) Up wid The blew-mountains, eller blåa bärgen, som ligga öfwer 300. Ängelska mil från Hafwet, finnes på de samma wid gräfningen här och der lösa Ostronskal, samt skal af andra mußlor och snäckor. Deße fås ock der i jorden nedan för bärgen. 2) Finnes en grufwelig myckenhet af petrificerade mußelskal i samma nyßnämde bärg, både i Kalk- Flint- och Sand-sten. Han sade, at det war otroligt hwad myckenhet af petrificerade mußelskal finnas i den stenart, hwaraf bärgen der bestå. 3) Finnes på flera ställen, så i Virginien och Maryland, som här i landet, och i New-York, wid gräfning i jorden, en myckenhet af Ostron- Snäcke- Mußle- och dylika skal, merendels ännu hela och oförrutnade. 4) Hafwa de wid brunnars gräfning, så här i Philadelphia, som annorstädes, fått til 18. fots djup, stockar, trän och rötter ned i jorden, samt Eklöf ännu til en stor del oruttnade. 5) De fetaste marker här i landet och den fina swarta jord ligga i dälder, hwilka däl-

der gemenligen äro genomskurne af en elf eller bäck. Wid nedra och den lägre sidan af desse dalar är merendels något bärg, som, der watnet rinner fram, synes, som wore det genomgräfwit med flit. Herr Bartram inbillade sig, at desse dalar i forna tider warit Sjöar, at watnet småningom rött bårt bärget och skurit sig ut, hwarigenom de blifwit torra, och den myckna slem och gyttja, som i forna tider följt [illegible] med watnet, och satt sig i botten på Sjön, eller nu warande dal, är det, som gjordt jorden der så fet. Sådana dalar, och utskärningar i bärgen, finnes mångenstäds här i landet. En sådan är, som en flod gör här i Pensylvania emellan samma Province och New York, der watnet löper midt emellan tu bärg, om hwilket de skämtwis säja, at hin håle gjordt det samma, då han gick derigenom härifrån Pensylvania til New York. 6) Hela facies af The blew mountains skola tydeligen utwisa, at watnet i forna tider stått öfwer dem; ty de äro afbrutna på särdeles sätt; men de högsta af dem jämna. 7) Då någon berättat för Indianerne, at mußelskal funnits i samma höga bärg, samt at man tyckes hafwa anledning deraf, at tro, det Hafwet i forna tider stått wid samma bärg, och åfwen öfwer dem; hafwa de swarat, at de undra ingen ting derpå, emedan deras förfäder hafwa berättat för dem, at watten i forna tider stått öfwer deßa bärg. 8) Watnet uti bäckar, strömar och floder aftager åfwen.

Qwar-

Qwarnar, som blifwit bygde för 60. år tilbaka wid bäckar, och då haft ymnigt watten största delen af året, hafwa nu så litet, at de nåppeligen kunna gå oftare, än när det antingen rågnat starkt, eller när snön om wåren smälter. At watnet här förminskas, sker af landets upodling och skogens bårtrödning från det den warit i forna tider. 9) Landet flytter ock sig wid Hafsstränderna långre och långre ut, som sker deraf, at Hafwet continuerligen sköljer och kastar mera och mera sand up til stränderna från deß djup, och således går en tilökning til landet. Wid alt detta trodde han en ting förtjena upmärksamhet, nämligen, at de mußelskal, som finnas långre i Norr inwäxte och petrificerade i bärgen, äro sådana, som denna tiden ej kunna finnas eller fås igen uti Hafwet, som ligger der nedanföre til samma latitude med orten, der deße petrificerade mußelskal brytes: man kan ej få se några af samma slag lösa wid Hafsstranden, förr än en kommer ända til Carolina i Söder. Han gjorde häraf inkast, hwad en skal tänka om Burnets mening, at Solen gått annorlunda för syndafloden än nu: frågade ock, om ej de stora ben, som upgräfwas stundom i Siberien, och hållas för Elephantben, ej synas bewisa och intyga det samma, hälst som inga Elephanter denna tiden för den starka kölden i Siberien kunna trifwas der; men om Solen gått för syndafloden som Burnet skrifwit, så hade hon wäl kunnat warit der. Men

alt detta nu anförda, tyckes äfwen kunna härledas dels af den allmänna synda-floden, dels af tillandningar, dels af floders ömsning, eller at wid snö-smältning af stor wattuflod elfwerna af någon händelse lämna sin förra gång, och göra sig utlopp på något annat ställe.

Jättgrytor. Litet från Herr Bartrams gård rann genom skogen en liten bäck. På et ställe, der han lopp öfwer en häll, wiste Herr Bartram mig åtskilliga små, af oß så kallade, Jättgrytor eller Bärgsgrytor, der utholkade i bärget. Wi kunde här helt tydeligen se, at de hade samma origine, som förut p. 250. är omtalt, nämligen at någon Klappursten kommit at stanna uti någon utholkning eller grop i bärget, och der genom watnets rinnande och strömmande derpå börjat rulla och wändas beständigt omkring, och sålunda utäta och swarfwa härda bärget; ty när wi kände med handen ned i dem, woro de fulla med små klappurstenar, hwars yttra superficies war hel slät och rundaktig, och nästan som swarfwad. Uti en och hwar af dem woro sådana små Klappurstenar.

Herba Europæ Septentrionalis. Herr Bartram lät mig se en hop inlagda örter, som han samlat på sina resor, bland hwilka följande woro de, som äfwen wäxa i Norra delen af Europa.

Betula foliis acuminatis serratis. Lin. Flor. Suec. 776. C. B. den har han tagit på Cathill mountains. Be-

Betula foliis orbiculatis crenatis Linn. Flor. Suec. 777. på åtskilliga låglåndta ställen up emot bårgen.

Comarum (422). Quinquefolium palustre rubrum C. B. på ångar i Östra Jersey emellan bårgen.

Gentiana (201) major lutea C. B., på fält up emot bårgen. Denne war ganska lik med wår; men der woro ej den myckenhet af blommor wid hwar ala, som i wår.

Linnæa (522). Campanula Serpyllifolia C. B. På bårgen i Canada, löpande efter jorden.

Myrica (817.) fol. lanceol. fructu sicco, wid floden Susquahanough i Norr på wåta ställen.

Potentilla (416.) caule fruticoso. På morasig mark eller låga ställen emellan Dellaware och New York river.

Trientalis (302.) På Catshill mountains.

Triglochin (299.) capsulis sexlocularibus ovatis, wid salt-källorna når de fem Nationer.

Indianernas grafwar. Herr Bartram wiste mig et bref från Östra Jersey, deri berättades, huru då man år 1744. uti April, hållit på at gråfwa för en källare, hade de wid gråfningen råkat på en stor sten, som en grafsten, och då de med möda fått up den samma, hafwa de ungefår 4. fot under den samma funnit en hop med månniskoben, samt en hel kaka bröd, gjord af Mays, som ånnu låg oskåmd, så at åtskillige Gentlemen för curieu-

tienstet åto af samma bröd. De slöto här af, at detta warit en af Indianernas förnämsta Herras graf; ty deras sed är, at lägga mat och annat, hwad den döda haft kärt, emedan han lefde, med honom i grafwen. Längden af denna sten war 8. fot: bredden, der den war bredast, war 4. fot, 3½ tum; tjockleken på ena kanten 15. tum, och på den andra 12. tum. Stenen bestod af samma grofwa bårgart, som finnes här på orten; men icke några bokståfwer eller andra characterer på. Skapnaden af den war sådan, som hosstående figur utwisar.

Indianernes sädes-slag &c. Det sädesslag, som de i synnerhet plantera och cultivera, äro *Mays*, hwartil de hafwa små åkrar: dessutom plantera de en stor myckenhet af *Squashes*, som äro en art af Pumpor eller meloner, hwilka de cultiverat från urminnes tider. Europæerne, som nu bo här i landet, haf-

hafwa förskaffat sig frön deraf från Indianerna eller Americanerna, och cultivera mycket i sina kryddgårdar. De äro en mycket skön mat, när de wäl tilredas. De kokas gemenligen, och sedan stötas de sönder, som wi göra med rofwor, då wi wele laga rof-mos, strös så litet peppar eller andra krydder deri, då de äro färdige at ätas. Än så de åtskilliga slags Bönor, som de måst förskaffat sig af Europæerne, likaledes hafwa de åtskilliga slags ärter, dem de merendels haft från urminnes tider, och innan Europæerne kommo hit i landet. Förenämde Indianernes Squashes planteras nu tämeligen af Europæerne, och äro bland de aldraförst mogna Pumpor mycket sköna at äta, men duga ej at förwaras; emedan de icke hålla sig så wäl. Dock har jag sett somliga förwara dem goda långt in på wintern.

Den 30 September.

Sånings tiden &c. här. Hwete och Råg sås om hösten wid denna tiden, och skäres gemenligen midt uti eller wid slutet af Junii månad, st. vet. Ofta blifwa de så tidigt mogna, at de kunna skäras i början af Junii månad, efter gamla stilen, ja, man har exempel, at man skurit dem i slutet af Maji. Korn och Hafra sås i April, och blifwa mogna til skörd uti medio Julii gemenligen. Bohwete sås i begynnelsen, eller ock midt uti Julii månad: blifwer sedan mogit och skäres up wid denna tiden, eller litet senare. Sås det förut,

som uti Maji eller Junii, gör det ej annat än blomstrar, och blifwer litet eller alsintet korn deri. Här förstås alt den gamla stilen.

Kor. Hr. Bartram och åtskillige andre berättade, at största delen af de Kor, som Ängelsmännerne hafwa här i landet, äga sit ursprung af dem, som de köpt af de Swenska, då de blefwo ägare af detta landet, och at de sjelfwe fört få hitöfwer från Europa. De Swänske hade åter antingen Kor med sig från Swerige, eller köpte de dem af de Holländska, som bodde här.

Murgrön eller *Hedera* Linn. flor. Svec. 190. war på et ställe utan för Staden planterad emot wäggen af et stenhus, som den på sit wanliga sätt hel och hållen öfwertäckte med sinå sköna gröna löf, at en icke kunde se til muren för den samma. Den lärer, twifwelsutan först blifwit hitförd från Europa; emedan jag ej blef henne warse på något annat ställe under mina resor i Norra America; men willa Winrankor såg jag på et och annat ställe med flit wara ledda up för wäggarna på husen.

Trädens *solum naturale*. Jag frågade Hr. Bartram, om han funnit, at trä och örter äro desto smärre, ju närmare til Norr, som Catesby menar? Han swarade: detta bör tagas med någon åtskilnad och uttydning. Det äro wißa trän och örter, som hälst triswas, e. g. i Carolina; men ju närmare en kommer til norr, ju smärre blifwa de. Foglar och annan hän-

delse

delse föra wäl ibland deras frön och bär åt Norr; men de aftaga der altid i deras wäxt mer och mer, til deß de ändteligen komma så långt Norr, at de icke mer wela wäxa. Deremot äro andra örter och trän, som Skaparen gjordt för Norra orter, hwarest de wäxa til gruswelig högd och storlek; men ju mera de flyttas til Söder, ju smärre bliswa de, til deß de ändteligen bliswa så små, at de ej mera wela wäxa. Andra örter tycka om et wißt land och en tract: flyttas de deristrån, antingen mera til Norr eller Söder, så wantriswas de och bliswa smärre och smärre. Således äro wißa trän, som triswas bäst här i nya Swerige eller Pensylvania; men aftaga mer och mer, ju närmare de komma til Norr eller Söder. Jag fick sedan på mina resor se öfwerflödiga prof af denna sanning: således fann jag, at Sassafras, som uti Pensylvanien wid en 40 grad. Lat. wäxa til tämeligen höga och tjocka trän, woro både wid Osvego och Fort Nicholson, eller emellan den 43 och 44 graden, så små, at de sällan räckte öfwer en eller par alnars högd, samt sällan så tjocka, som en halfwuxen människas lillfinger. Samma beskaffenhet war med Tulipan-trädet, som uti Pensylvanien wäxer til samma högd, som wåra högsta Ekar och Furor, samt tjockleken derefter; men war wid Osvego näppeligen öfwer en eller par famnars högd, samt tjockleken som en mans arm. Säcker-Lönnen är det almännaste trä uti skogarna i Canada, hwarest den ock wäxer til en alt för

för stor högd; men längre til Söder, som uti Nya Jersey och Pensylvanien, finnes den endast på Norra sidan af Blåbärgen, samt på de branta elfsbackar, som wetta emot Norr, hwarest den dock, nästan aldrig kommer til tredje eller fjärdedelen af den högd, som den har i Canada; at förtiga flera exempel.

Den 1 October.

Musquetoès kallades här myggor eller krankar, som woro mycket beswärliga om nattetid. De äro just en och samma med wåra ordinaira myggor eller krankar uti Swerige, Culex cinereus; abdomine annullis fuscis octo. Linn. Faun. Svec. 1116, hwarest beskrifning och snart sagt alt, som der säges om wåra myggor, aldeles kommer öfwerens med deßa, endast at de senare, eller Musquetoès, äro en liten grand mindre. De practicera sig om dagarna och aftnarna in i husen, och då en lagt sig, börja de sin obehageliga sång, komma då alt närmare til det stället en ligger, och då en somnar in, suga de sig fulla af blod, så at de näppeligen orka flyga. På den, som har finare skinn och hud, som Fruntimmer och dylika, upkommer som en blemma, eller liten böld, der de bitit. När det warit kallt wäder några dagar, syntes ej så stort til dem; men då wäderleken ändrade sig til mildare, och enkannerligen sedan det rägnat, samlades de ofta i hast til sådan myckenhet i husen, at det war hiskeligt. Ängelsmännernas korsstenar utan spjäll, äro rätt

be-

behändige, at släppa dem in i husen. De gjorde då om sådana aftnar boskapen följe hem från skogen til gårdarna eller Staden, och då boskapen drefs förbi husen, gömde deße sig hwar de kunde. Om sommartiden finnes på somliga ställen faseligen mycket deraf, så at skyn om aftnarna är likasom upfyld, hälst på sådana ställen, som ligga wid Moraß och stilla stående watten, e. g. wid Maurices River uti Nya Jersey. Inwånarena göra då om aftnarna eld utan för sina hus-dörar, at hindra deße gäster ingången. De gamle Swenske sade, at här warit ännu mera mygg i forna tider: at de ännu finnas i ganska stor myckenhet ned mot sjökanten wid salta watnet; at de, som denna höst funnos i Philadelphia, woro mera skadelige, än de wanlige; ty det blef fullt med små bulor efter der de beto. I Swerige har jag ej känt någon olägenhet af myggbett, mera, än at det kliat då de sugit ut bloden; men här, då de beto mig om nätterna, blef ansigtet så fullt af små röda knylar och bulor, at jag nästan skämdes gå ut i Staden.

Gärdesgård. Jag har förut p. 223. nämnt något om gärdesgårdarna. Nu får jag lägga til, at de mästa och snart sagt alla gärdesträdor, som brukades wid gärdesgårdarna omkring Philadelphia, woro af den röda Cedern, som sades wara et mycket waraktigt trä. I brist deraf togo de antingen den hwita eller swarta Eken. Til gärdesgårds störar hölts den röda Cedern för bäst. Dernäst hwit Ek, och sedan

ſedan Caſtanie-trå, ſom H. Bartram berättade mig. Trå-ſlagen här kunna ej härda länge ut i jorden. Jag ſåg et Caſtanie-trå, ſom blifwit ſatt förledit år nytt i jorden til ſtafwer; men war redan til en ſtor del bårtruttit af den delen, ſom ſtått ned i marken.

Saſſafras-trädet wäxte här i landet til en tämmelig myckenhet. Det ſtod här och der i ſkogar, ſamt wid buſkar och gärdesgärdar nog. På gamla åkrar, ſom nu woro lämnade at öfwerwäxas med ſkog, war detta et ibland de förſta trän, ſom började komma up, och det mäſt til den myckenhet, ſom Björken hos oß på gamla Swedjeland. Jordmon, der deße wäxte, war en torr lös jord af blek tegelfärg, beſtod mäſt af ſand, utblandad med något litet lera. Den ſyntes ock ej wara mycket fet, utan mera mager. En hop ſtällen på backar omkring Götheborg i Swerige, ſkulle ſynas wara nog goda för detta trå; men jag fruktar, at jordmon wore der för fet. Jag ſåg detta wäxa här i ſkogen bland andra trän, åfwenledes ofta för ſig ſjelſt allena wid gärdesgärdar; men war på bägge ſtällen lika frodigt. Aldrig blef jag warſe, at det ſtod på wåta och lågländta ſtällen. Folket här brukade ſamla des blommor och betjena ſig af dem ſom Thée. Sjelfwa trädet duger i hushållet til ingen ting: ty om det lägges på ſpiſen, at brukas ſom wed, gör det ej annat än ſprakar. Det propagerar ſig ganſka mycket med rötterna, ſlår up telningar här och der; derföre du-

ger

ger det ej, at taga deßa små telningar; emedan de hafwa så få andra fibrer, utom skamcroten, at de ej wela taga rot; fördenskul den, som wil propagera det, bör skaffa sig deß bär, fast det är nog swårt få dem; emedan foglarna gemenligen äta up bären innan de blifwa half-mogne. Korna äro ganska snåla efter deß unga telningar, dem de afbita och begärigt upäta. Med barken af detta trä gifwa qwinfolken yllet en wacker orange-färg, som sitter ganska starkt uti och blekes ej bårt af Solen. Wid färgningen brukas ingen Allun, utan endast urin. Det kokas ock då i en Malmgryta; emedan det på långt när ej blir så wackert, om en betjenar sig af en järngryta. Hr. Bartram berättade, at en Fru i Virginien förtält honom, huru som hon för några år tilbaka fått en wärk uti den ena fotleden, så at hon näppeligen kuñat gå. Hon blef då rådd, at taga Sassafras-bär, steka dem i en panna, då en olja kom utur dem, med hwilken olja hon smörgde fotleden. Så snart hon det gjordt, fick hon en stark upkastning. Hon fortfor dock dermed 3 gånger; men med samma effect, näml. at hon gaf öfwer hwarje gång. Dock hade hon derjämte den förmon, at wärken och swedan aldeles förswann från hennes fot, och hon blef fullkomligen botad.

Den 2 October.

Picus niger maximus, capite rubro. Catesbye Natural History of Carolina. Vol. I. p.

p. 17. Tab. 17. finnes nog i skogarna i nya Swerige, och är här qwar åfwen om wintern, som wi sjelfwe sedan sågo. Denna hölts här ibland de foglar, som woro skadelige för Maysen; emedan han sätter sig på de mogna axen, och hugger dem sönder. Han kallades af de Swenska **Tillkråka**; men alla de andra Pici, undantagandes Picus alis aureis, kallades **Hackspitar**. Denne så wäl, som de andre Hackspitar, hwilka jag i et annat wärk, skal nogare beskrifwa, äro måst alla skadeliga för Maysen, wid det den börjar blifwa mogen; ty i det de hacka hål på baljan omkring axet, slipper rägn derigenom in, hwaraf axet och kornen deri rötas bårt.

Den 3 October.

Om morgonen reste jag ned til Wilmington, eller som det fordom kallades af de Swänska, Christina, hwilket är belägit 30 Ängelska mil från Philadelphia uti SW. Ungefär 3 Ängelska mil från Philadelphia for jag på färja öfwer floden Skullkil. Utsigten hade sedan merendels en beständig omwäxling af högder och dälder. Högderne woro långsluttige från alla sidor. Med i dälderna rann merendels en större eller mindre bäck med Cristall-klart watten. Mästa delen af landet war öfwerwäxt med skog, som bestod af allehanda slags löfträn. Jag såg näppeligen et enda barr-trä, utom några få röda Cedrar. Skogen war hög, och nedantil gles, at en kunde se långt derigenom, samt

samt beqwämt rida der under. På många stäl-len kunde en hela fjärndels-wägen föra med kärra eller chaise, mäst hwart en wille under träden. Så glesa stodo de, och så jämn war marken derunder. Här och der woro små flacka fält, antingen ängar, åkrar, beteshagar, eller til linda lämnade åkrar. På et eller annat ställe woro flera gårdar byggde tilsammans; men merendels woro de enstakade. En del af åkrarna woro redan besådde med hwete, och det på Ängelska sättet utan diken; men med nog täta wattufårar. På somliga ställen såddes Rågen nu som bäst. Mäst wid alla gårdar woro små plantationer af Mays. De som här bodde woro merendels antingen Ängelsmän eller Swänske.

Trän af åtskilliga slag blef jag hela denna dagen warse, såsom Walnöttrån af flera slag, nu fulla med frukt. Castanie-trän likaledes helt fulla med sköna Castanier. Mulbärsträn, Sassafras, Liquidambar, Tulipan-trän, med många andra.

Winrankor af flera slag wäxte här öfweralt wilda. De klängde sig allestådes up i träden, öfwertäckte dem och hängde med sina refwor och löf ned på alla sidor. Jag såg huru de ibland hade klifwit up på Ekar til 5 à 6 famnars högd. Jordmon war här den wanliga, som förut ofta är omtalt, nämligen en lera, utblandad med en myckenhet sand och swartmylla. Enkannerligen syntes dessa wilda

Winrankor, hälst på något qwarlemnadt trå ut på åkrarna, eller i skogsbrynet mot åkrar, ängar och betesmarker. Likaledes wid gårdesgårdar, der de klängde sig på trän som der wäxte. När de reste sig högt up i träden, blefwo öfwersta topparna så skakade af blåst och köld, at de sällan buro någon frukt högt uppe; men de, som suto lägre, woro helt fulla med drufwor, hwilka wäxte under löfwen, och woro nu mäst mogna, samt hade en behagelig syrlig smak. Deße drufwor samlades mycket af Landtfolket, som förde dem in til staden at säljas, hwarest de åtos rå sådana, som de woro. Ofta när en kom at hälsa på någon, blefwo deße inburne på et fat eller talrik, at åtas som andra confiturer eller söta saker.

Swartmyllan syntes icke wara härstådes mycket tjock. Den mylla, som låg öfwerst och war swart, war näppeligen af par tums tjocklek. Jag hade tilfälle at se detta både der de gräfwit i jorden, som ock på sådana ställen, der watnet wid starkt rägn, skurit sig ned i jorden, hwilket här war nog allmänt. Den öfra jorden, eller så kallade Swartmyllan, war af en mörkare, och den nedre derunder af en blekare tegelfärg. Jag har öfweralt, hwar jag rest i America, funnit, at tjockleken af Swartmyllan på långt när ej swarar emot det, som mången skulle wela inbilla sig, när en besinnar, at den der på många ställen ej torde wara rörd eller rubbad sedan syndafloden; hwarom mera längre fram.

Di-

Datura pericarpiis spinosis erectis ovatis. Linn. Flor. Suec. 185, wäxte i otrolig myckenhet wid alla byar. Den war åtskillig til storleken, alt efter jordmon, som den wäxte uti. War jordmon fet, så reste den ofta sig til 4 à 5 alnars högd; men i skarp och mager jord gick hon ibland ej öfwer et qwarters längd. Denna Datura tillika, med Phytolacca Linn. hort. Ups. 117. upfylte här de ställen wid hus, gårdar, wägar &c. som Måßlor och Chenopodia hos oß i Swerige och Europa, hwilka sistnämde Europæiska örter woro här i America ganska sällsynte; deremot woro Datura och Phytolacca de wärsta ogräs, af hwilka de ej wißte någon särdeles nytta.

Kofland syntes här och der wid wägen.

Orm. På wägen låg en af de så kallade Black Snakes ihjälslagen. Han war til färgen helt swart. Längden netto 9 qwarter. Bredden der han war tjockast 1½ tum. War af huggorm slägtet.

Tecken til Wäderlek. Om aftonen sent war en stor ring omkring månan. Folket sade, at det betydde antingen blåst, eller rägn eller bägge tilhopa: ju mindre denne ringen är, eller närmare til månan, ju snarare skal det samma komma. Men intetdera följde nu, utan ringen bebodade denna gången köld.

Chermes alni. Linnei Faun. Suec. 698. fans i dag i ganska stor myckenhet på Alqwistarna,

starna, som deraf sågo hwitaktiga ut, och på långt håll såsom öfwerwärta med mögel.

Den 4 October.

Om morgonen fortsatte jag widare min resa, och hade nu mäst samma utseende af land som i går, nämligen en omwärling af något höga långsluttiga backar, som woro kullriga åt alla sidor, med dälder deremellan. Jordmon bestod af den tegelfärgade swartmyllan, utblandad med lera, samt här och der små Klappurstenar. Stundom reste jag genom skogar och skogslunder af allehanda slags löfträn, ibland öfwer eller förbi små fält, der skogen blifwit bårthuggen, och nu woro antingen åkrar, ängar eller betesmarker. Gårdarna lågo här och der, antingen wid wägen, eller et litet stycke från den samma, med små åkrar eller ängar emellan dem och wägen. Husen woro somligstäds af sten, ofta par wåningar höga, täkte med takspån af den så kallade hwita Cedern; men merendels woro de af trä, och i stället för måßa hade de strukit ler i såtorna. Spjeld fans ingenstäds, ej eller wißte de hwad det war. Bakugnarne woro gemenligen murade litet från husen, och stodo antingen under öppen himmel, eller hade de skjul öfwer sig. Åkrarna woro besådde dels med Bohwete, hwilket ännu stod oskurit, dels med Mays, dels med nyß sådt Hwete, dels lågo de i träde. Uppå åtskilliga trän hade willa winrankor klängt sig up ända til toppen,

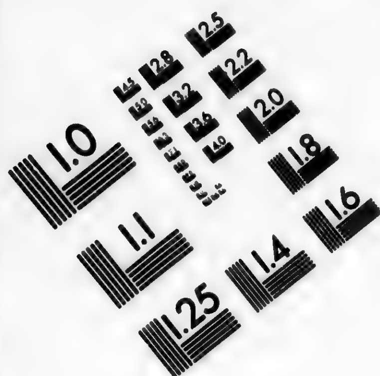
och

och hängde så ned på sidorna. Åfwen woro åtskilliga af dem öfwerdragne med *Hedera quinquefolia* (Linn. spec. 202.), hwilken klöf lika argt, som den andra. Den hade haft en myckenhet af bär i detta år; men de woro nu alla bårta, antingen foglar ätit dem, eller de fallit ned. *Smilax* laurifolia (Linn. spec. 1030) blandade sig måst altid här tilhopa med nyßnämde Hedera, och lindade sig om tråden. De måsta bladen på denna Hedera woro nu röda, men på Winrankorna woro de ännu helt gröna. De trän, som woro öfwerdragne med deßa wäxter, syntes på långt håll likasom der humla hos oß wäxer, at en lätteligen kunnat mißtaga dem för will-humla. Wallnöt-trän och *Castanie*-trän syntes alleståds wid gårdesgårdar, i skogar, och på backar, samt woro nu fulla med frukt. *Persimon*-trän stod åfwen alleståds wid wägarna och i skogar, samt woro likaledes fulla med frukt, som dock ej ännu war matdugsen, emedan den icke blifwit frostbiten. Litet från Willmington for jag öfwer en bro, bygd öfwer en liten elf, som sedan faller i Dellaware, hwarest betaltes 2 pence för häst och Karl i Bropenningar. Wid middags-tid kom jag fram til Willmington.

Willmington är en liten stad, belägen ungefär 30 Ängelska mil i S. W. från Philadelphia på et behagligt ställe och anlagd år 1733. En del af staden är bygd på den jord, som hörer Swenska Kyrkan til, hwarföre grund-

 pen-

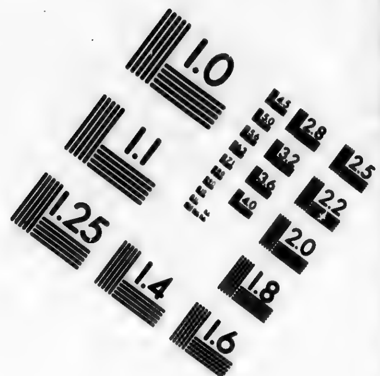
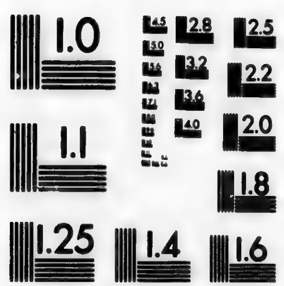
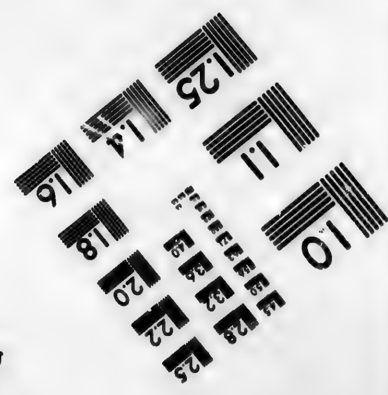

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

penningar årligen betales til bemälte Kyrka, hwilka sedan anwändas dels til Prästens lön, dels til Kyrkans behof. Husen i staden äro merendels af sten, tämmeligen wackra; men nog glest omkring strödda, at stora fläckar än stå toma. Quäkarene hafwa här en meeting. Swenska Kyrkan ligger en half Ängelsk mil utan för staden åt Öster, hwarom mera framdeles. Swenska Prästens hus är i staden. Tätt förbi Staden stryker en liten elf, kallad Christinæ-kil, och löper sedan ned til floden Dellaware. Från Willmington til Dellaware, då en följer nyssnämde Christinæ-kil, är ungefär 3 Ängelska mil. Denna Christinæ-kil sades wara djup nog för de största fartyg, at komma ända up til Willmington. Han är grundast wid mynningen, der han faller i Dellaware; men sades ock wara der, wid ebb, 2 à 2½ famn djup. Längre up från mynningen är han på de flästa ställen 3 famnar djup, annorstädes 3½, ja ända til 4 famnar. De största skepp sades tryggt kunna lastade gå til och från staden med flod eller högt watten. Från Willmington kan helt tydeligen ses en stor del af floden Dellaware, samt huru skeppen seglade derpå. På ömse sidor om Christinæ-kil, måst ända från fästnings-werket ned til Dellaware, ligga sanka ängar, på hwilka de årligen bärga en myckenhet hö. Staden drifwer någorlunda handel, och skulle ännu hafwa tagit sig mera, om ej Philadelphia läge den så nära på ena sidan, och New-Castle på den andra, bägge äldre än denna stad.

Skant-

Skantsen, eller den art af Fästnings-werk, som de i denna sommarn anlagt wid Christinæ-kil litet från staden, då de fingo förnimma, at Franska och Spanska Kapare ärnade gå up åt floden, at hälsa på dem, ligger efter Sal. Herr Pastor Tranbergs berättelse på samma ställe, som de Swenske fordom haft sin skants; och war märkwärdigt, at då de i denna sommar höllt på at gräfwa i jorden wid skantsens anläggning, hafwa de funnit bland annat en aln ned en gammal Swensk Silfwerpenning, ej fullest så stor som et rundstycke, slagen i Drottning Christinæ tid, hwilken penning Past. Tranberg sedan skänkte mig; på ena sidan står Wasa wapen, med omskrift CHRISTINA. D: G: DE: RE: SVE: samt på ömse sidor om wapnet årtalet 1633. och på andra sidan orden MONETA NOVA REGNI SVEC. en myckenhet af gammalt järn-redskap, såsom yxor, spadar, hackor &c. funnos ock. Denna skants bestod nu af bräd-plank med jordwallar utanföre. Krut-magazinet war der bredewid, i en Källare, murad af tegel. Synnerligit war, at ehuru Quäkerne uti sina Religions-satser fördöma alt både offensivt och defensivt Krig, månge af dem likwäl, när denna skants nu byggdes, och de stundeligen befarade i fara för fiendteliga Kapares infall, arbetade ganska starkt på skants-werket, som de af andra religioner, och månge af dem, som icke wille sjelfwe arbeta, understödde i det stället detta wärk med pennin-

gar och andra förnödenheter, hwilket Pastor Tranberg, som under hela arbetet war närwarande, sjelf berättade mig.

Den 5 October.

Min afsigt war wäl, at resa öfwer floden Dellaware til New-Jersey, at bese landet derstädes; men som ingen färga nu war til hands, på hwilken hästen kunde öfwerföras, så begaf jag mig på återresan tilbaka til Philadelphia, och följde ibland stora wägen, ibland reste jag hit och dit, at bese landet, och göra hwarjehanda anmärkningar i Historia Naturali.

Mays såg jag wara planterad på åtskilliga ställen. Somligstädes hade de afskurit Mays-stjelkarna litet ofwanföre axen, låtit dem torkas, och satt dem i smala höga stackar, at om winteren gifwa Kreaturen. Nedre delen af stjelken hade wäl ock haft blad; men som desse gemenligen torka snart bort af sig sjelfwa, så brukas de ej gerna til fodret, emedan all kraft och must gått från dem; men de öfre skäras medan de ännu äro gröna.

Bäckar funnos merendels uti dälderna [illegible] backarna; men de woro icke särdeles höga. De flästa woro så små, at ingen bro behöfdes, utan en kunde [illegible] både [illegible] och [illegible] öfwer dem; emedan wattnet sällan war öfwer [illegible].

Löfwen på mäst alla träd woro ännu hele gröna, såsom på Ekar, Castanie-träd, swarta Walnöt-

Wallnötträn, Hickory, Tulipan- och Sassafras-träns, som bägge funnos i myckenhet på sidorna af skogsbackar, på de i linda lämnade åkrar, samt bredewid gårdes-gårdar, och wid wägar. Persimon-trän hade til en del gröna löf; men på en del woro de ock affallne. Löfwen på Americanska Björnbärs-buskar woro nu måst helt röda, dock hade ock en del dem ännu gröna. Hund-trä (Cornus florida) hade ock antingen bruna eller bleka löf. Röda Lönnens löf woro äfwen röda.

Jag fortsatte sedan min resa ned til Chichester, som är en liten by ned wid elfwen Dellaware, der de ock med färga fara öfwer den samma. Wid denna by byggas åtskilliga små fartyg, som försäljas til andra. Hit nedföres och inskeppas Jern-stänger från et Jern-bruk, som ligger här ofwanföre.

Canoër kallas här en art af båtar eller ökstockar, dem de på floden Dellaware, och andra mindre watten här i landet mycket bruka, och dem bönder och andre, som ej äro desto förmögnare, betjena sig af. De äro utholkade af et stort stycke trä. göras antingen af röd En eller Ceder (Juniperus virginiana. Linn. spec. 1039.) eller hwit En, eller Ceder (Cupressus thyoides Linn. spec. 1003.) eller af Castanie-trä, eller af hwit Ek, eller af Tulipan-trä; de af röd eller hwit En eller Ceder räknas wara bäst, emedan de flyta gan-

ska lått på watnet, och wara i hela 20 åren, i synnerhet råknas den af råd En aldrabåst och waraktigast: de af Castanie-trå wara ock tåmmeligen långe: de af hwit Ek gemenligen icke öfwer 4 à 6 år, och som den år tung, så sjunker den för djupt; Gyllenträ år wål et stort trå, men duger ej håttil, emedan det suger watten til sig. Af Tulipan-trå wara de nåppeligen så långe som af hwit Ek. Sådana Canoër åro större eller mindre, alt som en behöfwer: kunna båra 6 och flera man, men en får ej wara mycket bångstyrig uti dem, utan sitta wackert stilla ned i botten, om en annars år man om, at de ej skola rulla öfwer ånda. De Swenske, som bo uti Pensylvanien och New-Jersey wid floderna, hafwa sällan andra båtar at fara up til Philadelphia med, som gemenligen sker 2 gångor i weckan til marknaderna, fast de ibland bo flera mil derifrån, och ibland tåmeligen starka stormar infalla. Dock höres sällan några olyckor ske dermed, som wål annars af så litet påliteligt fartyg skulle wåntas; men så fordras mycken försigtighet at handtera dem, når det blåser något hårdt; emedan de åro smala, kullriga eller runda under och utan köl, så at de helt lått kunna tumla omkull. Då wådret blef något starkt, wågade de sig ej, at wara långe på elfwen Delloware, utan sökte land.

Nasturtium hort. wårte somligstådes i wid wågarna i Chichester, och hade twifwelsutan

kom-

kommit dit af från från de många trägårdar, som woro der omkring.

Americanska Björnbärs-buskar (*Rubus Occidentalis*, Linn. spec. 493.) wäxte här i orten til stor myckenhet: af de Swenska kallades den Thorn, och af somliga Rånn-Thorn. När de lämnat någon åker i linda, war denne en bland de första, som sökte insinuera sig derpå. Jag fick ock ofta se den på de åkrar, som årligen plögdes och brukades; ty detta war et tidsamt ogräs der det en gång kommit in. Det ränner ibland längs åt jorden til 2, 3 à 4 famnars längd från sin rot, och derefter slår den wid ändan rot ned i jorden, så at då någon wil draga up en sådan, har det en rot wid hwardera ändan. På somliga gamla åkrar och ändar är så fullt deraf, som sålunda slagit rot wid bägge ändar, at det är mer än beswärligt och äfwentyrligt, at gå på sådana ställen, emedan fötterna fastna under des stjelkar, och der en då får den olyckan at falla, och slår händarna eller ansigtet emot en sådan stjelk, kan en snart blifwa märkt mera än en mil af des många, stora och ganska hwassa taggar. Af bären göres win, hwarom förr är talt. Ehest äta de ock, då de äro mogna, och smaka wäl. Annan nytta wet man ej af den äga.

Den 6 October.

Chenopodium anthelminticum (Linn. spec. 220.) wäxte här i myckenhet på midt wägen, som

som på stranden wid elfwen, dock på wissa ställen uti lös sandaktig mull. De Ängelske, som här bodde, kallade det *Wormseed*, det är Mask-frö, samt *Jerusalems Oak*, d. ä. Jerusalems Ek. Den luktar obehageligt. Des frön brukas öfwer alt i Pensylvanien och New-Jersey at gifwas in åt barn mot maskar, hwartil de ära förträffelige. Denna wäxt finnes eljest allmänt både i Pensylvanien och New-Jersey.

Trä-gårdar woro i myckenhet wid Chichester. De stodo fulla med Äppel-trän, hwilka nu likasom suckade under sin börda af de många äpplen, hwarmed de woro belastade. Mästa delen af dem war winter-äpplen, hwilka woro tjenlige at förwaras öfwer wintren, och althå wid denna tiden mycket sura. Näst wid alla bond-gårdar och andra gårdar här i landet war en sådan äppelträgård, och den merendels tämeligen stor, hwadan ägaren hade god hjelp både til mat och dryck i sit hushåld för en stor del af året. Jag förundrade mig ofta öfwer folkets kloka eftertanka här i landet. Så snart någon tilhandlat sig något nytt land, derest hwarken war hus eller upbrukad jord förut, war gemenligen des aldraförsta göromål, at köpa sig unga äppelträds stammar och anlägga en äppelträgård. Sedan började han först, at se sig om efter hus, och uptaga mark til åker. De wiste at träden fordrade tid, och at den försigtighet måste följas som är anförd i denna A-

mer-

mer. Resan T. 1 p. 441. Wid denna tiden såg jag allestädes wid gårdarna qwarnar, hjul, wältar och andra machiner, at krossa sönder äplen med, samt pråssar, at sedan göra Cider deraf.

Resan skedde sedan derifrån til Philadelphia.

Ekar gjorde i skogarna af alla trän största antalet. De woro af åtskilliga slag; men alla skilda från de Europæiska. Jag såg nu allestäds stora flockar af Swin gå uti Ek-skogar och Lunder, och föda sig af Ek-ollon, som nu i myckenhet började falla ned. Alla Swin hade på halsen et trä-ok passadt i en triangel, hwarigenom de hindrades at tränga sig igenom de glesa, men mycket behändiga, snart upsatta och litet werke förbrände gärdesgårdar, som här öfweralt brukades, och som ganska mycket likna fällkedjor. I Ek-skogarna lupo ock nu en myckenhet af de grå Ickornar, hwilka ibland höllo sig på marken, ibland up i träden, och födde sig denna tiden förnämligast af Ek-ollon.

Bok fanns någon enda då och då, så at de woro nog sällsynte. Den war af samma slag med den wi hafwe uti Europa. Detta trädet hölls ibland det förnämsta til höfwelskaft, eller til trä, at sätta höfwel-jern uti.

Myror. Uti Pensylvanien mins jag mig ej blifwit warse några andra myror, än For-

mica atra, Linn. Faun. 1023 eller swarta myror. Deße woro kålswarte, och äro af 2:ne slag, et helt små, som de smärsta af wåra, och et större, af den storlek, som wåra ordinaire rödbruna myror. Jag hade ännu ej blifwit warse några stackar eller ställen, där deße sammanbo, utan endast råkat någon enda här och der. På andra orter i America har jag dock sett andra slags myror, hwarom på sit ställe.

Ligustrum vulg. (Linn. Flor. Suec.) brukades här på ganska många ställen til häckar eller stängsel omkring åkrar och kryddgårdar. Jag såg på hela denna resan ej något annat trä, som brukades til häckar än detta, fast Angelsmännerne wiste berätta, at Hagtorn wore långt tjenligare dertil. Häckar af Ligustrum wära wäl täta; men som det har inga taggar, så kunna Swinen och andra kreatur lätteligen krypa in derigenom, och då de en gång brutit hål, är swårt, at få det sedan igenwärt så snart. Åtminstone kunna ej Ligustor-häckar stå mot bångstyriga kreatur; men äro häckarne af taggiga trän, betaga de dem merendels all lust, at söka tränga sig in.

Chester är en liten fläck, den jag reste igenom wid middagstid, belägen wid floden Dellaware. En liten å, som kommer up från landet, flyter genom denna fläcken, och faller så i nyßnämde flod. Öfwer denna å är en liten bro. Husen äro strödde här och der, de flästa bygde af sten, 2 à 3 wåningar höga; som-

lige

lige åro dock af trä. Uti byen är en Kyrka och et ställe der de hålla marknad.

Hwete war nu mäst alleståds sått. Somligståds war redan stora brådden uppe, och Hwetet der utsått för 4 weckor tilbaka. Åkrarne för Hwetet woro mäst lagde på det Ängelska sättet, nämligen inga diken, utan täta wattu-fåror på åkern, ungefär 2 alnar, à 10 eller 12 qwarter emellan hwardera. Mäst alleståds på åkrarna stodo stora stubbar ännu qwar, til et tecken, at landet ej warit länge upbrukadt.

Trädens rötter gingo här ej djupt ned i jorden, utan lupo mäst horizontelt. På åtskilliga ställen, der de gräfwit, hade jag tilfälle, at se detta tydeligen. Jag kunde sällan eller nästan aldrig få se, at något trä gick med sin rot öfwer et qwarters djup ned i jorden, som dock alt bestod af en fin lös mylla.

Jernbruk. Ungefär par Ängelska mil från Chester, reste jag förbi et Jernbruk, som låg strax på högra handen om wägen. Twenne Bröder sades wara ägare härtil. Malmen fänns icke här, utan 30 à 40 Ängelska mil härifrån, hwarest den smältes i masugnen, och galtarne föras sedan därifrån hit til bruket. Här war en hammare och 2 härdar, samt par bälgar wid hwar härd. Bälgarne woro mäst af läder. Hammare, härdar och bälgar woro nog små i anseende til wåra. Ut-

dref med watten. Jernet smiddes här til stänger.

Äplen. Jag märkte i dag, och sedan ofta på mina resor här i landet, at hästar woro nog snåla efter äpplen, så at då han släptes i en Äppelträgård at beta, der äpplen lågo nedfallna, lämnade han ofta det gröna frodiga gräset, och började göra sitt mål af äpplen; men de hölla dock denna mat mindre nyttig för dem, utom det, at det war nästan för dyrt foder.

Rödblommige Lönnen (*Acer rubrum*, Linn. spec. 1055) wärte i myckenhet här i trakten. Des naturliga ställe war i synnerhet kärr och wätländta platser, och hade gemenligen Alen til följeslagare. Af sjelfwa trädet göres tallrickar, spånräckar, rullar, stol- och säng-stolpar, ja, den brukas til hwarjehanda Swarfware-arbete. Med barken färgas både ylle och linne mörkblått, i det barken kokas i watten, sedan lägges koppar-rök (sådan som Hatt- och Skomakare bruka) deri, innan dermed färgas. Af barken göres äfwen et godt swart bläck. När en om wåren bittida hugger detta trä, rinner derutur et sött watten eller saka, på samma sätt som af wår Björk, hwilken saka här ej brukas til något, men uti Canada koka de deraf både Sirap och Säcker. Af denna Lönnen finnes en art eller variation, som här kallas curled Maple, d. ä. masurerad Lönn; emedan trädet inuti är likasom marmoreradt eller masureradt, och brukas

den-

densamma ganska mycket til Snickare-arbete. Bureaus, klädskåp, allehanda slags skrin och bord etc. gjorde af denna curled Maple, hade företrädet framför alla dylika af något annat trä som här wäxte, och betaltes altid dyrare, än det, som war gjordt antingen af swart Walnöteträd eller Wilska Kersbärs-trän (Prunus Virginiana Linn. spec. 473); men om någon wil hafwa dessa saker af curled Black Walnut-tree, eller masurerat swart Walnöt-trä, så blifwa de dyrast; emedan de äro så rare. Denna curled Maple, eller masurerade Lönn, är tämmeligen rar, och sker ofta, at ytan på trädet är masurerad, men inuti ej; derföre hugga de förut djupt inuti trädet, innan de fälla detsamma, at se, om den är masurerad altigenom.

Om aftonen kom jag til Philadelphia.

Den 7 October.

Om morgonen reste wi med båt öfwer Floden Dellaware til New-Jersey sidan. I färje-penningar betaltes 4 pence för hwar person. Landet på andra sidan om floden, eller i New-Jersey, war af en hel annan beskaffenhet från det i Pensylvanien; ty här bestod jordmon mäst af bara sand, då den deremot uti Pensylvanien är mycket utblandad med lera, samt nog fet. Beskrifningar och anmärkningar öfwer örter och insecter, som gjordes i dag, lämnas til et annat werk.

Mays, som war planterad på denna torra sanden, der man skolat tyckt ingen ting kunnat för den starka torkan och magra jordmon wäxa, stod ganska härlig. Wi sågo stora fält planterade dermed. Jordmon war den, som Tobak mäst tycker om, endast, at den på långt når icke war så fet. Längden eller högden af Mays-stjelkarna war allmänt 4 alnar, ibland litet mer, ibland litet mindre, samt hel fulla med blad. De woro, som ordinairt, planterade i fyrkant och rader, allmänt 11 qwarter emellan hwar kupa eller ställe där de stodo, så i längd som bredd; mullen war ej karad up til roten eller stjelken i kupor, utan de hade plögt med plog deremellan, och så fört mullen mot stjelkarna. 3 à 4 stånd stodo gemenligen tilhopa, likasom i en kupa. Här woro stånden ej ännu afskurna til boskaps-foder. Hwart stånd hade 1, 2, 3 à 4 kornfulla stora ax med en myckenhet af korn uti. Aldrig kunde en så sandig jord bättre anwändas. På andra ställen war jorden emellan Maysen upkörd, och Råg sådd deri, så at då Maysen blef afskuren, stod marken grön af Råg.

Sparis funno wi wäxa här och der wid gärdesgårdar i lös jord, som på obrukade åkrar af sand. Den wäxte likaledes i tämmelig myckenhet emellan Maysen, och war nu full med bär. Om den kommit hit af frön från Kryddgårdar, kan jag ej säga. Jag har dock funnit den wäxa wildt på andra ställen i America.

Che-

Chenopodium anthelminticum eller *Wormseed*, wäxte åfwen i myckenhet wid wägar i sandjord wid färgan midt emot Philadelphia. Förut är sagt, at deß frön brukas åt barn emot maskar. De lägga dem i branwin, taga dem efter några timmar ut, låta torka dem, gifwa barnen in deraf, antingen i Sirups-dricka, eller någon annan dryck. Omdömen om deß nytta woro åtskillige. Somlige sade, at den dödar maskarna: andra, at den mera förorsakar maskar. Jag har dock med egna ögon sett, at den gjort förträffelig nytta mot maskar hos barn, och det flera gånger.

Portulaca, den wi annars pläga så i kryddgårdar, wäxte här i ganska stor myckenhet wildt, uti bara lösa sanden, emellan Maysen. Den stod eller kröp der, med nog tjocka och saftfulla stielkar, der man dock tycktes hafwa orsak at undra, hwadan den tog sin föda på et så tort ställe. Eljest finnes den nog allmänt wildt på sådana ställen här i landet.

Bidens Americana apii folio, Tournef. kallades här Spanish needle, d. ä. Spanska nålar. Den fans här och der wid gårdar, wägar, gärdesgårdar, på åkerrenar och dylika ställen, och blomstrade ännu til en del; men mäst war den utblomstrad. När deß frö woro fullmogne, war rätt ledsamt, at gå på sådana ställen, der den stod i någon myckenhet; emedan des frö fäste sig wid kläderna, at de blefwo helt swarta deraf, hwarefter war swårt

at få dem ut; hwart stö har på öfra ändan 3 tänder, och hwar tand är full med små tilbaka bögde taggar, med hwilka de fästa sig så starkt wid kläderna.

Formica rubra Linn. Faun. 1022 eller små röda myror, funnos här och där i skogar, och på åkerrenar wid skogskanten; statura longitudine corporis.

Om aftonen reste wi tilbaka til Philadelphia.

Den 8 October.

Ostron. De få här i landet ganska sköna Ostron. Denna tiden började de föra dem hit til Philadelphia at försäljas, och kommo från de orter, som ligga wid mynningen af floden Dellavare. Deße höllos här så goda, som de wid New-York, hwarom längre fram. Dock tyckte jag, at de wid New-York woro både större, fetare och wälsmakligare. Ostron sades wara goda at ätas uti alla månader, uti hwilkas Latinska namn bokstafwen R finnes, och troddes wara märkwärdigt, at de börjat här få dem, när de hetsiga och inwärtes brännande febrar begynte återwända. Karlar gingo nu med skåttkärror fulla deraf, långs efter gatorna, och utropade dem til salu. Hwilket war eljest rart, at få höra någon utbjuda på gatan, hwad han hade at sälja; men deremot war ingen ting allmännare i London. Sättet, at här äta ostron, war gemenligen, at de stekte dem på glöd til deß de började litet öpna sig. De åto sedan thet

tet uti dem tillika med en smörgås af mjukt hwetebröd. Uti wänstra handen hade de en näsduk, servietto eller trasa, med hwilken de fattade i ostran, emedan hon utanpå war sotig af elden. Skalet kastades nu bårt; men fordom brändes Kalk deraf, det de nu hafwa återwändt här at göra, sedan de funnit deß olägenhet, och hafwa bättre materialier at göra Kalk af. Mig wistes Stenhus här i staden, wid hwilkets upmurning de betjent sig af kalk, bränd af ostron-skal. Murarne hade nu den egenskap, at 2 à 3 dagar förr än rägn kom, begynte de så swettas och wätskas, at watnet nästan kunnat krystas derutur. De tiente således för en wiß Hygrometer. Flera, som bodt i hus, upmurade af sten med Ostron-skals kalk, wißte at tala om denna olägenhet.

Den 9 October.

Ärter sås nu ej mycket i Pensylvanien; men i forna tider, som gamle Swenske mig berättade, hade måst hwar bonde sit lilla ärtland. Samma beskaffenhet är med New Jersey, och nedra delen af New York, hwarest de fordom sått nog ärter, fast de nu äro der i mindre bruk; men uti norra delen af New Yorks Province, eller omkring Albany, samt öfwer hela det af Fransoser bebodde Canada, sås ärter i myckenhet, och trifwas ganska wäl. Orsaken, hwi de uti Pensylvanien, New Jersey och nedra eller södra delen af New Yorks Province öfwergifwit, at cultivera en så nyttig

sädes-art, är et litet föraktetigit insect, det de i forna dagar i nyßnämde Provincier icke särdeles wetat af; men som i senare tider ganska mycket förökt och inrotat sig. Detta har sin leke- och pare-tid om sommaren, då ärterna som bäst blomma och sätta skidor, då det lägger et litet ägg mäst i hwar späd grön ärt. När ärterna tröskas, kan ej märkas utanpå dem något fel; men skäras de sönder, så finnes gemenligen inuti dem en helt liten mask. Om denna mask får wara orubbad uti ärten, ligger han der qwar hela wintern och et stycke in på följande sommaren, på hwilken tid han småningom förtärer det mästa af kärnan, eller den äteliga delen af ärten; så at om wären näppeligen stort mer, än yttra tunna hinnan är qwar, då den ändteligen förwandlar sig til et skaligt insect, kryper ut genom hålet den gjort på ärten, och flyger ut, at söka up nya ärtland, wid hwilka det kan hålla sin bröllops-fäst, och förse sit alster med tilräckelig föda. Detta skadeliga kräk har från Pensylvanien flyttat sig längre och längre norr-åt, så at på de ställen i New-Yorks Province, der de för 12 à 15 år tilbaka icke wißte af detta, och hwarest de hel tryggt och med synnerlig fördel fått en myckenhet ärter årligen, har det sedermera låtit infinna sig, och det småningom i den myckenhet, at inwånarena blifwit nödsakade, at lämna bårt all ärt-såning, hwilket jag på flera ställen hörde folket med klagande berätta. De som bodde omkring Albany, hwars ärtland ännu

njuta fullkomlig frid, lefwa i dagelig fruktan, at snart få besök af deßa gäster; emedan de märkt, at de årligen maka sig närmare til deßa orter. Jag wet ej, huru de skulle wela trifwas i Europa. Åtminstone tyckas wåra Swenska wintrar kunna känna efter maskarna, fast de ock lågo uti ärten förwarade; men så äro ock wintrarne uti New Yorks Province, deras nu warande hemwist, ibland icke särdeles mildare än wåra, och deßa odjur tiltaga dock der årligen och flytta sig ständigt närmare åt norr. Jag hade så när sjelf owetande kommit at föra denna olyckan med mig til Europa. Wid afresan från America tog jag äfwen några Säckerärter med mig uti en liten strut. De sågo helt täcka och wackra ut. När jag i Stockholm någon tid efter hemkomsten, eller d. 1. Aug. 1751, öpnade samma strut, fann jag alla ärter ihåliga. Et insect i hwar ärt, tittade ut genom hålet, och somliga kröpo ut, at försöka et nytt Climat. Jag war glad jag fick i ögnablecket täppa igen struten, och afstäcka deßa skadedjurs utkomst, och tilstår, at jag wid strutens öpning och deßa insecters första påseende, blef mera häpen, än om jag deruti funnit en huggorm; ty jag wißte hwad skada kunnat ske mit k. Fäderneslands, om endast 2 eller 3 af dem sluppit ut. Efterkommande i flere generationer och på flera orter, hade då fått orsak at läsa förbannelsen öfwer mig, som åstadkommit så mycken olycka. Jag sände sedan några af dessa, ganska wäl förwarade, til Hans Excellence

lence Herr Grefwe Tessin, och til Herr Archiater Linnæus, med bifogad berättelse hwad slags skadeliga djur de woro. Herr Archiater Linnæus har ock lämnat beskrifning på dem uti en Disputation, som utkommit under hans Præsidio, under namn *Nova insectorum*, hwarest han p. 15 kallar det *Bruchus America Septentrionalis*. Synnerligt war, at uti hela strukten fans ingen ärt, som ej war ihålig. När de uti Pensylvanien förskrifwa sig ärter utifrån, och så dem, hålla de sig gemenligen goda och maskfria första året; men det andra året de sås, börja deßa skadedjuren åfwen innästla sig deruti. Önskeligt wore, at ej något af de skepp, som årligen gå från Pensylvanien eller New-York til England, Irland, Scotland, Portugal, Spanien, Frankrike och Holland, någon gång komme at transportera deßa med sig öfwer til Europa. Sålunda kan en se, hwad et enda föraktleligt yrfä kan göra, och at Wetenskapen om Insecternes Oeconomie och egenskaper icke är at räkna bland fåfänga tidsfördrif och mindre nyttiga idrotter.

Rhus radicans (Linn. spec. 266) är en buske eller trä, som wäxer ganska myckel här i landet. Han har samma egenskap som Murgrön, eller Hedera arborea, i så måtto, at han ej kan komma up från marken af sig sjelf, om han icke får något at klänga sig på, antingen trä, gärdesgård, wägg, eller något annat. Jag har sett, huru han i skogarna klifwit up åt stora

stora

stora trån måst ånda til deras topp, och utslår åfwer alt från sin stjelk eller lilla stam fullt med rötter, med hwilka han så fåster sig wid tråden, at han nåstan inwåxer uti dem. Då han hugges af, flyter en gulbrun saft, af nog wederwårdig lukt, allestäds utur barken, der den blifwit afhuggen. Om bokståfwer eller andra figurer skrifwes med denna saft på Linne, fåsta de sig så fast, at de sedan ej kunna uttagas, utan ju mera linnet twåttas, ju swartare blifwa bokståfwerna. Gåßar bruka mycket, at rita med samma saft namn på sina skjortor: skrifwes dårmed på papper, gå bokståfwerna likaledes aldrig ut, utan blifwa med tiden alt mörkare och mörkare. Denna har samma art och elaka egenskap, som den Rhus, hwilken förut år omtalt under d. 20 September, eller pag. 211, nåmligen, at den år på wißt sått förgiftig för somliga, för andra icke, så at alla de egenskaper, som åro upnåmda wid den förra Rhus, tilkommer åfwen denna; dock låter den förra wara något mera förgiftig, fast jag sett folk så upswullna och illa medfarna endast af dennas rök, som någonsin af den andre, och at den ena Systren kunnat utan någon olågenhet handtera denna, huru hon welat; men den andra blifwit förgiftad, åfwen endast af deß ånga, eller når hon kommit den en aln når, och ibland ej så når, allenast wådret blåst från busken på henne. På mig har han ej haft den minsta skadeliga werkan, ehuru jag både med små och åfwen de aldrastörsta gjort

wål ôfwer var hundrade försök på mig sjelf, ja så, at ock saften af dem rålat komma in uti mit öga. På en annans hand, der jag smörgde ymnigt af deß saft, blef huden på samma ställe några timar derefter hård, nästan som barkat läder, och skalade sig de följande dagar bårt, som små fjäll, hwilka föllo löst.

Den 11 October.

Om morgonen följde jag Handelsman P. Kock ut til deß gård, 9 Ängelska mil från Philadelphia åt Norra sidan.

Anmärkningar wid Ekar och Träwerke. Ehuru uti skogarna i Pensylvanien finnes et öfwerflöd af Ekar, och af långt flere särskildta slag, än längre til Norr der i landet; så bygges dock i denna Province ej så många skepp, som längre emot Norr, enkannerligen uti Nya Ängland. Orsaken är, at förfarenheten lärt, at et och samma slags trä, ju längre til Norr det tages, ju mera waraktigt är det, och ju längre härdar det ut emot röta; men alt twärtom, ju längre til Söder. Träna här i landet, längre til Söder, göra årligen långt starkare wärt och tjockare saf-tingar, än de emot Norr. Et och samma slags trä, som wäxt uti de Södra Ängelska Provincier i America, har långt större pores, än det, som wuxit i de Norra Provincier. Detta är orsaken, hwi ej så många skepp byggas i Pensylvanien, som i Nya Ängland, och hwi flere i Pensylvanien, än i Virginien och Ma-

ry-

ryland, och åndteligen alt för få uti Carolina; utan de i Carolina förskaffa sig håldre skepp från nya Ångland. Skepp som äro bygda här i Pensylvanien af deras båsta Ek, wara sållan öfwer 6, 8, 10, högst 12 år, innan de blifwa så genomrutna, at ingen mer wil wåga sig til sjöß med dem. Årligen fara wål åtskilliga Sjö-Capitainer från gamla Ångland öfwer til Norra America, at låta bygga skepp; men så sker dock, at nåstan alla af dem utwålja Nya Ångland dertil, såsom måst åt Norr belågit. Ja, fast de ibland gå öfwer til America på Philadelphiæ-skepp, begifwa de sig dock straxt wid ankomsten til Pensylvanien Norr åt til Nya Ångland. Spaniorerna uti Westindien bygga sina skepp af et slags Ceder som der wåxer, och skal wara mycket god, at stå emot röta, hwilken Ceder ej finnes i de Ångelska Provincier på fasta landet. Men ehuru uti Norra America gifwes öfwer 9 sårskildta slags Ekar, så gå de dock alla tilhopa på långt når ej uti waraktighet och godhet up emot wår enda Swenska Ek; derföre kostar ock et skepp, byggt af Europeisk Ek, flera resor mera, ån et af Americansk.

Rön wid Kryddgårds-wåxters frön. Åtskilliga, som hårstådes idkade Kryddgårds skötsel, hade i flere år försökt, at de Rödbetor, som upwuxit af de frön, de låtit förskrifwa från New-York, hafwa blifwit mycket söta och behageliga; men om de sedan fått af de frön de hemma hos sig sjelfwa samlat efter deßa

Röd-

Rödbetor, hafwa de mist efter par år ganska mycket af sin behaglighet, så at de blifwit nödsakade, at årligen låta inkomma från New-York så mycket Rödbete-frö de til sit behof tarfwat. Eljest hafwa de i gemen funnit, at Kryddgårds-örter och wäxter, som upkomma af de frön, hwilka blifwit sände directe från England, äro altid långt bättre, behagligare och wälsmakligare, än de, som upwäxa af de frön, hwilka blifwit samlade här i landet.

En Rädisa (Raphanus minor oblongus C. B.) stod i Handelsman Kocks Kryddgård, hwilken uti den lösa mullen så i wäxt tiltagit, at diametern af henne war 7 tum. En och hwar närwarande sade, at det war mindre wanligt, at se dem här så stora.

Bermudas Poteter, kallades här den art Convonvulus, som annars har namn af Batatas, (se Linn. spec. p. 194). De planterades här nu mycket både af Gentlemen och Landtmän. Deras plantering och ans skedde mäst på samma sätt, som med ordinaire Poteter. Somliga gjorde liksom kupor af jord, hwaruti de om wåren planterades. Andra gjorde sängarna helt släta. Jordmon bör wara en sandmylla, ej för fet, och ej för mager. Wid planteringen skäres deße rötter liksom andra Poteter i små stycken sönder, dock ut et eller par ögon lämnas på hwar bit, innan den nedsättes. Deras färg är gemenligen röd utanpå; men gul in-

muti. Til storlek merendels större än ordinaire Potetor. De hafwa en söt och ganska behagelig smak, som i mit tycke wida öfwerträffar andra ordinaira Potetor, Jord-Artichoker, ja nästan alla mig bekanta rötter, så at de lika som smälta uti mun. Det äro ej många år sedan de begynte plantera dem härstädes. De brukade dem til mat på samma sätt, som de ordinaira Poteter, antingen kokade för sig sjelfwa, eller hopblandade med andra Pototer. Gemenligen ligga de upradade omkring köttet på kött- eller stekfaten. Ibland läggas de ock på fat för sig sjelfwa. De wära här ganska fort och trifwas mycket wäl; men den största swårigheten med dem är, at kunna præservera dem wäl öfwer wintern, ty de tola då ingen köld, ingen stark wärma, ingen fuktighet. Derföre böra de förwaras uti sandlådor i et rum, som eldas om wintern. Här i Pensylvanien, der de gemenligen ej bruka något spjäll, sättas de i en sandlåda at stå et litet stycke från spisen, så at de ej få blifwa för kalla eller för warma. At lägga dem i torr sand, och förwara om wintertid uti Källare som andra Poteter, går ej an; emedan fuktigheten, som är i Källaren, drager sig in i sanden, hwilket är deras död, och hwaraf de skämmas bort. I wåra warma rum här i Swerige skulle förmodeligen wara mycket lätt, at om winteren förwara dem, allenast wi först finge dem hit. Jag försedde mig wäl med en hop wid afresan från America, och

tog

tog alla mått, at wäl förwara dem; men som wi råkade ut för owanliga stormar, som myc-ket skadde wårt skepp, at fuktigheten allestädes så trängde sig in, at wi måst kunnat krysta watten både utur wåra egna och sång samt an-dra kläder, så war ej underligt, om deße då rutnade bårt; men som de nu åfwen cultiveras i Portugal och Spanien, ja uti England; så lårer det ej wara så swårt, at få dem hit til Swerige. Här i Pennsylvanien brukade de ej, at göra en sådan dryck af dem, som Spa-niorerne tilreda i sina Americanska nybyggen, hwilken Herr Miller beskrifwer i sit Gardeners Dictionary under Convolvulus 17. och 18.

Pappersqwarn. — Wid en liten bäck hade Herr Kock en Pappersqwarn, hwarest tilwerkades åtskillige slags gröfre Papper. Den war nu utarrenderad för 50. Pund Pensyl-vaniæ-mynt om året.

Hwarjehanda anmärkningar gjordes wid Stenarter och wäxter.

D. 11 October.

Äppelträ. — Jag har förut berät-tat, at hwar bonde har merendels et mindre eller större antal af Äppelträn planterade om-kring sin gård. Af dem får han årligen en myckenhet Äpplen, hwilka han dels försäljer, dels gör han Cider deraf, dels brukar han dem til mat, som Äpple-pastey, tortor, mos, och mera dylikt; men så äro ej alla år, som han

han får lika ymnoghet deraf. Detta är sades de på långt när ej fått den wälsignelse af Äplen, som de förre. Orsaken war den stora och starka torkan, som inföll förut i Maji månad, hwilken skadade och torkade bårt blomman på Äppelträden. Örterna och gräset på marken blefwo likasom bårtbrände deraf.

Björnmåssa (Polytrichum Linn. flor. Suec. 868.) wäxte ganska mycket på wåta och lågländta skogsängar, at de mångenstäds woro helt öfwerdragne dermed, som på wåra måslupna ängar. Likaledes wäxte den mångenstäds ymnigt på backar.

Åkerbruket war här på många ställen nog uselt. När någon köpt sig et nytt oupbrukadt land, der jorden, tör hända, sedan skapelsen ej blifwit uptagen til åker; så rögde han bårt skogen, bröt upp stubbarna, plögde upp marken, och besådde den med säd. Den gaf då i början ganska ymnigt; men då han utan något underhjelpande med gödsel besått honom några år, blef den ändteligen utmagrad. Den lades då i linda, och uptogs på annat ställe ny oupbrukad jord. Således höll han uti, til deß han anwändt en god del af sina ägor til åker, så at mästa jorden blifwit utmärglad, då började han der ägorna woro någorlunda stora, å nyo upplöja de styckena, som aldraförst blifwit lagde til linda, och som i några år fått hwila sig. Hwilka åter brukades til åker så länge de woro något gifwande;

de; men då de woro utmattade, lades de i linda, och andra dylika stycken uptoges. Som de merendels låto boskapen här gå ute om sommar och winter, både natt och dag, at på fälten och i skogarna söka sin föda; så blir ej mycket gödsel samlad, hwarmed åkern skal förbättras. Af det åkrarna sålunda lämnas flera år at ligga i linda, så få allehanda slags ogräs bästa tilfälle, at der inrota och så sig, så at sedan många år gå förbi, innan de kunna utrotas. Häraf sker, at otaliga ogräs finnes här bland den sådda säden. Den rika swartmyllan, som de först hitkomne Europeer fingo, och som nästan aldrig förut warit med plog eller spada rörd, har likasom inplantat en alt för stor wårdslöshet wid åkerbruket hos ganska många här i landet, hwilka ej besinna, at då jorden en gång blir här aldeles utmagrad, skal det fordras mer än lång tid och mycket beswär, särdeles i denna orten, der Solen och den starka torkan måst hwar sommar så häftigt bränner och förtärer alt, innan den skal kunna rätt repa sig. Jordmon på de upplögda åkrar härstädes, bestod öfwerst af en tunn swartmylla, ganska mycket utblandad med en tegelfärgad sandjord och lera, hwari fans en ymnoghet af söndermalen skimmer, hwilken kommit af den lösa skimmersten, som fans här måst allestäds ned i jorden, 1, 2 och flera qwarter under öfwersta jordbrynet. Af dessa små skimmerbitar gläntsade jorden ganska mycket då Solen sken derpå.

Sten-

Stenhus. — Nåstan alla husen åt detta kanten woro bygde antingen af gråsten eller tegel. De flåste woro af gråsten. Germantown, som år en stad mot par Ångelska mil lång, war måst bygd af gråsten; så ock gårdarna och husen allestädes deromkring. Den stenart, som här måst brukades, war åtskillig: ibland bestod den af en swart eller grå i wågor gående skimmer, utblandad här och der, samt mer eller mindre emellan flagorna med en grå, lös, ganska fin-grynig Kalkstens art, som låtteligen lät måra sig sönder. Här och der syntes i den samma något ljust eller grått quartz-korn. Skimmern war dock den, som här war måst rådande. Detta stenslag war tåmmeligen blött, så at de med jårnhackor och andra werktyg helt lått kunde huggu och jämna honom i hwad skapnad de wille. Ibland bestod den sten, de murade hus af, utaf en swart små-grynig skimmer, en hwit små-grynig kalksten, samt några quartz-korn här och der, alt blandadt wäl om hwart annat. Ibland woro stora rånder af den hwita kalksten hel rena, utan skimmer; men måst woro de jämnt blandade, och gjorde stenen grå. På somliga ställen bestod denna sten af helt fina och små swarta skimmer-particlar, jämt utblandade med en grå, lös, hel fin-grynig kalksten, som lät likaledes utan möda arbeta sig til åtskillig skapnad; emedan han war mycket lös och mör. Desse stenarter funnos merendels blandwis om hwarandra. De funnos wäl

måst öfwer alt, då en gräfde litet ned i jorden; men så war den icke allestäds i lika myckenhet och af lika godhet, ej eller lika lätt at upgräfwa. Derföre då någon wille bygga et hus, gick han och pröfwade på flera ställen, at se hwar det war bäst, at bryta sten. Den fans och gräfdes up på åkrar och utmarker til 1, 2 à 3. alnars djup, hwarest han låg så i större som mindre stycken. Somlige woro af 4 à 5. alnars längd, en alns bredd, och en half alns tjocklek. De woro ock ibland mycket större. Andre woro mindre. Den låg här stratum-wis eller hwarf på hwarf. Högden eller tjockleken af hwart hwarf ungefär en half aln, ibland mer eller mindre. Längden och bredden skiljaktig, dock måst som ofwan omrördt är. Gemenligen måste en gräfwa til 6 à 8 qwarters djup genom jorden, innan en kom til första hwarfwet; dock råkar man uti den lösa jorden, ofwanpå, fullt med små stycken af samma stenslag. Denna jorden, som ligger öfwer stenen, är den här i landet öfwer alt befinteliga tegelfärgade myllan, som består af sand och lera tilhopa blandade, dock at sanden är härskande. Deruti finnes fullt med små lösa skimmer-particlar, likasom de kommit af deßa stenar söndermalne. Det är altså af detta stenslag, som husen här upmuras. Hwar Landtman finner gemenligen på sina ägor nog häraf. Husen upmuras på wanligt sätt, och laga de gemenligen så, at den jämna eller släta sidan af stenen wändes utåt;

men som detta ej altid låter sig göra, emedan stenen ofta är på alla sidor ojämn: så hugges de jämna och slätas med järnhackor, hwilket utan särdeles möda sker, emedan stenen är blöt och mycket lätt låter hugga sig. Aldenstund hwarswen af denna sten äro af olika tjocklek, så kunna de ej altid wid murningen, få alla hwarf, och lerbruket emellan dem, så noga efter wattupaß och i en rät linea, som det med tegel sker. Äfwen händer ock här ibland, då stenen hugges jämn, at stycken spjelkas utur honom, hwilka då göra gropar på yttra sidan af muren. At bota alt detta, slå och bulta de med en järnhammare de mindre stenstycken, (som de icke så just kunna bruka wid murningen), til et fint pulver, blanda det wäl tilsamman med något murbruk, och slå deraf i groparna emellan stenarna på yttra sidan af muren, samt göra det med murslefwen slätt och jämt. När detta blifwit torrt, kan det et stycke bärt swårligen skiljas från sjelfwa stenen; emedan det mäst består af samma stenslag, som muren. De draga sedan med snöre både horizontela och perpendiculaira ränder af hwit kalk på muren utantil, at ingen kan annat se, än muren wore upsatt af jämnhuggen quadresten, samt at det hwita är kalkbandet deremellan. Inra sidan på huset göres slät, kalkbeslås och hwitlimas. Det har ej märkts, at denna sten fuktar eller wärskar sig emot rägn eller nederbörd. Åtskillige hus i Philadelphia, samt mer än många på landet, rundt deromkring

kring äro upmurade deraf. Wid Ängelska husbyggnaden här på orten märkes ännu följande: 1) Gemenligen byggdes husen altid så, at det nedersta rumet war aldeles under jorden. Des grund-wäggar nästan altid murade af förenämde stenslag, fast ock huset der ofwanpå war af tegel. Detta nedersta rummet eller wåningen, brukades ibland til kök; men mäst antingen til källare, eller skafferie och wisthus, eller wedbod, eller för Köpmän at förwara allehanda waror uti. 2) Ofwerst på wåningen war ingen, egenteligen så kallad, skulle; utan byggningen war så gjord, at der woro rum, at bo och wistas uti, ända til sjelfwa yttra taket, så at i det stället hos oß är öfwerst en mäst obrukbar skulle, war här någon kammare, merendels med spis uti, fast fönstret ibland war utbygt, som en windsglugg, åtminstone kunde legofolket om sommaren beqwämt wistas där, och deßutom kunde en altid hålla där kläder och andra husgeråd. 3) Der spisen uti salar eller förmak war bygd midt på någondera af gafwelwäggarna, war på ömse sidor om den samma, hwarest hos oß är allenast en öppen wrå, at ställa wed eller stolar uti, här med bräder gående parallelt med gafwelwäggen igenbygt och gjordt til skåp, at der förwara et och annat. 4) Fönsterna woro så gjorde, at uti en glugg eller öpning satt det ena ofwan- och det andra nedanföre. När en då wille öpna Fönstret, fördes det nedre upp, så at det kom at sitta jämnt wid

och

och innanföre det öfra, hwilket skedde så, at det lopp i ramarna på ömse sidor, och hielptes wid upskjutningen af et bly lod, som lopp innan för fönsterkarmen uti wäggen. Ofta woro fönsterne så gjorde, at det nedra kunde föras up, och det öfra dragas ned, alt som en åstundade antingen det öfra eller nedra fönstret öppet. De fördes måst på samma sätt upp och ned, som hos oß fönsterna på wagnsdörar. Detta sätt, at öpna fönster, tyckes wara långt beqwämare, än det, som brukas hos oß med gångjärn och hakar. Man behöwer ej frukta, at en hastig oförmodad wäderpust skal nedkasta eller sönderbryta det öpnade fönstret. Utsigten på sidorna hindras ej så här, som i wåra, då en ibland, fast fönstret står öppet, likafullt måst se genom glaset, när en wil se til den sidan, der fönstret sitter på hakarna häftadt. 5) Måsta delen af husen i Philadelphia woro byggde af tegel, och begynte de äfwen på landet bygga mycket tegel-hus; emedan här fans så skönt ler, at slå tegel af. At utanpå hwit-lima eller kalk-slå husen, war här ej brukeligt. Jag såg näppeligen i hela Philadelphia något enda hus, som utanpå war kalkslagit, utan de sågo ut, som en hop gamla stenhus och Kyrkor hos oß, nämligen af den färg tegelstenarne äro, med kalkbruk emellan. Det märktes ock ej, at muren tagit någon skada af luften och wäderleken. På lika sätt syntes ock ingen korsten i Philadelphia utanpå hwitlimad eller kalk-slagen.

Gråsswin. —— En af Herr Kocks Negrar wiste mig et skinn af et gråsswin, som han slagit ihjäl för några dagar tilbaka. Jag kunde ej af skinnet finna någon skilnad emellan detta och wåra gråsswin i Swerige. Det kallades här *Ground Hog*.

Om aftonen reste jag tilbaka til Philadelphia.

D. 12 October.

Om morgonen spatserade wi ut åt Skullkils sidan, dels at samla frön, dels at inlägga örter, dels at göra andra observationer. Skullkil är en smal Elf, som faller ned i Dellaware flod, ungefär 4 Ängelska mil nedanföre och Söder om Philadelphia; men ehuru smal den är, tager den dock sin början på W. sidan om de höga så kallade Blå Bärgen, mot par hundrade Ängelska mil härifrån åt W. om ej än längre bärt. Det är en skada för landet, at der äro redan straxt litet från Philadelphia flera forssar och fall uti denna Elf, som göra den nu odugelig til segelfart. I dag gjordes Beskrifningar på örter och anmärkningar wid wäxter, som boskapen antingen åto, eller ständigt lämnade stå oätna.

Mullwad. Mullwadsgångar. Här och der såg jag på fälten helt små gångar, som lupo under jorden hit och dit i allehanda krokar och grenar. Hålet war så stort, som för en mullwad. Mullen ligger ofwanpå denna gån-

gen

gen uti en liten wall eller uphögning af 2 à 3 twärfingers högd, och en god twärhands bredd. Tjockleken af mullen ofwanpå gången 1 à 2 twärfinger. Ofta såg jag stora fläckar på utmarkerna, som äro fulla med sådana gångar, hwilket kan skönjas af bankarna, som äro upkastade. När en stiger på en sådan, faller mullen ned, så at det är beswärligt, at gå på sådana ställen. De göras af en art Mullwadar, dem jag uti et annat werk skal beskrifwa. Allehanda matdugsna rötter äro i synnerhet deß föda. Af en, jag haft fast, har jag märkt följande egenskaper: Han war styfware i benen, och hade uti dem en starkare kraft, än många djur, i proportion til deras storlek, äga. När han wille krafsa sig fram, höst han altid fötterna snedt, som åror. Jag lade min näsduk för honom, då han med nosen började likasom wela böka sig in i den samma. Jag tog strax bårt näsduken, at se hwad han gjort, och då hade han, nästan inom en minuts tid, bårat en stor hop hål på den samma. De woro borade i den skapnad, som hade man med en pril gjort en hop hål på näsduken. På ask-läcket, hwari han lades, måste jag lägga flera böcker, annars lyfte han det upp, som ingen ting. Han war mycket argsint, så at då något låg eller sattes honom i wägen, der han wille fram, bet han djupa gropar deruti. När jag satt mitt pennfoder af stål för honom; bet han i början helt hwast och argt deri; men då han förnam, huru

 hårdt

hårdt det war, kunde jag sedan ej förmå ho- nom at bita, hwarken i det eller något annat. Deße mullwadar kasta ej up sådana högar, som wåra Europæiske, utan göra endast dylika gångar, som nyß äro omtalte.

Den 13 October.

Talgbuske kallades här af de Swenska en art af Porß, af hwilkens bär man får et slags wax eller talg. Af de Ängelska kallas den dels *Candleberry-tree*, dels *Bayberry-bush*, och af Herr Archiater Linnæus uti deß Spec. plant. *Myrica cerifera*. Den wäxer på somliga ställen ymnigt på lågländt land i wät-dåswig sandjord, och tyckes den wara en älskare af hafslufft; emedan jag aldrig funnit den långt upp i landet, från hafwet. Hornbusken har gemenligen en myckenhet bär, hwilka se ut utanpå, som sute hwitt mjöl på dem. Deße samlas om sena hösten, då de äro mogne, och kastas i en kettel eller gryta med kokhett watten, då det feta smälter af bären, och flyter ofwanpå watnet, hwadan det skummas, och lägges i et särskilt käril. Sedan fortfares at afskumma detta på watnet flytande fettet, til deß inter mer är qwar. När detta fett stelnar, liknar det talg eller wax, och har gemenligen en smutsig grön färg. Det upsmältes sedan alt tilhopa och skires, då det får en wacker och tämligen genomskinlig grön färg. Denna talg eller wax är dyrare än ordinair talg; men dock ej så dyr som wax. Uti Philadel-

ladelphia betaltes denna tiden en skilling i Pensylvania mynt för skp. af denna, men för et skp. talg endast en half skilling. Deremot kostade wax mot par skillingar skp. Af denna talg göres ljus på många ställen här i Landet. Gemenligen blandas wid ljusstöpningen ordinair talg och denna tilhopa. Ljus, sålunda gjorde, böjas ej, ej eller smälta de så snart om heta sommaren, som af ordinair talg: brinna nästan bättre och räcka längre än talg-ljus, samt osa ej som de, utan gifwa twärt om en behagelig lukt från sig, då de råka blåsas ut eller släckna. En gammal Swensk af 91 års ålder, berättade här mig, at de Swenske fordom ganska mycket brukat ljus, gjorde häraf; men nu betjena de sig ej så mycket deraf, när de kunna hafwa tilgång på talg; emedan det fordras så mycket beswär wid bärens samlande; dock ser man sådana ljus nog hos fattigt Folk, som bo der deße i ymnoghet wäxa, och icke hafwa råd til talgljus af egen boskap. Twål göres ock nog häraf, som har en behagelig lukt, och är den bästa at bruka wid rakning. Af Medicis och Fältschärer brukas detta wax mycket, hwilka berömma det högeligen, som ganska skönt til Plåster för Sårs helande. En Köpman här i staden sände en myckenhet ljus, gjorde häraf, til de Catholska länderna i America, och mente sig få dem wäl betalte, emedan de bränna waxljus i sina Kyrkor; men deras Präster wille icke köpa dem dertil. En utgammal Swensk berättade

 mig,

mig, at Willarne fordom brukat roten mot tandwärk, och då han en gång warit mycket plågat af samma sjukdom, har han tagit roten, klufwit den samma, och bundit om tanden, då wärken saktat sig. En annan sade sig sluppit tandwärken dermed, at han skrapat barken af dennas rötter, och lagt på tanden som wärkte. Utom det, at de uti Carolina göra ljus af denna talg, bruka de äfwen at tilreda lack deraf til allehanda sakers försegling.

D. 14 October.

Penny Royal, kallades en ört af en ganska stark och synnerlig lukt, som til största myckenhet wärte på torra ställen här i landet. Af Botanicis heter han Melissa pulegioides; (Linn. spec. 593.) Hon berömdes för wara ganska skön, at intaga eller bruka som Thée, när en på något sätt kylt sig, eller eljest, då en behöfde swettas; emedan hon befordrade swetten ganska mycket. När någon hade sweda eller wärk i någon lem, sades hon ock wara härlig at båna det stället med.

Nya Änglands *Producter* til London äro enkannerligen följande: åtskillig slags fisk, som de fånga både wid New Foundland och annorstädes: åtskillig slags Tran, Walfiskben, Tjära, Beck, Master, nya skepp, af hwilka der årligen byggas en stor hop: något litet skinwarur: ibland något annat träwerke. Til Ängelska öarna Jamaica, Barbados &c. utskeppas

pas från nya Ängland Fisk, Kött, smör, ost, talg, hästar, boskap, allehanda slags träwercke, såar, kar, åmbare, kimbar, m. m. De taga från deßa där tilbaka, Rum, Säcker, Sirap och andra samma därs producter, eller ock reda penningar, af hwilket alt det mästa, i synnerhet hwad penningarna angår, sändes öfwer til London, at der betala hwad de af gamla Änglands fabricerade warur unfå, til hwilkas betalning detta alt åndock ej wil så aldeles förslå.

D. 15 October.

Al wäxte här i tämmelig myckenhet på wåta och lågländta ställen, öfwen ibland på nog högländta; men den hant dock aldrig til et så stort trä, som hos oß i Europa; utan stod merendels som en buske, sällan öfwer en famns högd, och nästan aldrig högre än 2. famnar. Herr Bartram, och andre, som mycket rest omkring här i landet, wißte berätta, at ju längre en reser åt Söder, ju kårtare och mindre bliwer hon; men twärtom, är hon af mycket större längd och tiocklek längre åt Norr. Jag fann ock sedan, at hon på somliga ställen i Canada war mäst så hög, som wåra Swenska. Med deß bark färgades här rödt eller brunt. En af de Swenske förtälde mig, at då han en gång huggit sig uti benet ända in til benpipan, at sammanlupen blod samlat sig der innanföre, har han på andras inrådan tagit Al-bark, kokat, och med decocten twättat

såret

såret som ostast, hwarigenom hans ben blifwit bättre, ehuru det i början såg nog illa ut.

Phytolacca Linn. hort. Upf. 117. kallades af Angelsmännerne *Poke*. De Swenske hade intet särskilt namn derpå, utan brukade samma namn, som de Angelske, och nämde henne Påk. När saften kramas utur bären på papper eller något annat, gifwa de en hög skön röd eller purpurfärg, at näppeligen täckare kan gifwas; men olyckan är, at man ännu ej funnit på något medel eller uptäckt något sätt, at wäl fästa färgen deraf på ylle eller Linne; ty den har ännu den egenskap, at den snart blekes ut. Herr Bartram berättade, at han en gång kommit at stöta sit ben mot en sten, hwaraf han fått en olide g wärk. Han hade på bundit allenast et blad af denna ört derpå, hwarigenom wärken och swedan efter en liten stund förswunnit, och hans ben blifwit bättre. Bären åtas denna tiden af åtskillige foglar. Angelsmännerne och åfwen en stor del af de Swenska taga bladen om Wåren, då de nyß uprunnit och ännu äro mjuka eller späda, och bruka dem dels til grönkål, dels på sätt, som wi Spinat. Ofta betjena de sig ock deraf til grönkål, fast stjälken blifwit litet längre; i det de bryta af de öfwersta gröna skotten, som äro mjuka och ej ännu blifwit tråaktiga, och koka dem. Men wid detta snart bör en wara mycket warsam; ty om örten brukas til mat, sedan hon blifwit stor,

och bladen mera icke äro så mjuke eller späde, kan en snart äta sit sista mål; emedan hon hafwer då den kraft, at ganska starkt purgera. Jag känner dem, som deraf, at de ätit grönkål af gamla och stora blan, fått en så stark purgation, at de så nära satt lifwet til. Således åtes hon utan någon olägenhet, så länge hon ännu är späd; men är mäst et förgift, när hon blir stor. Bären pläga dock af barn ätas ibland om hösterna utan någon särdeles fara.

Til gul färg på ylle och Linne togs barken af *Hickery*, och brukades på wanligt sätt, då färgen blef skön. Barken af den swarta Eken äfwenså (Quercus Linn. spec. 996. sp. 9.). Likaledes togo de af Impatiens Gron. flor. Virg. 108. både blommor och blan, hwilka brukades på wanligt sätt, och gofwo ylle en wacker gul färg.

Collinsonia Linn. spec. 28. fans ymnogt uti skogslunder och buskar i god fet jord. Den älskade mäst skugg-rika ställen. Herr Bartram, som mycket rest här i landet, påstod, at Pensylvanien, och de orter af America, som ligga under samma Pol-högd dermed, wore dess rätta och naturliga hemwist; ty längre til Söder hade hwarken han, Herr Clayton eller Dr. Mittchel funnit henne, hwilka 2:ne sistnämde likwäl tämmeligen noga genomfarit Virginien och en del af Maryland, och mycket längre til Norr hade han sjelf ej blifwit den warse.

Det

Det långsta til Norr jag sett henne, har warit ungefär 15. minuter Norr om den 43. grad. Latit. Bor. Årstiden i Pensylvanien är sådan, at hennes frön hinna der som knappast mogna, derföre tyckes hon ej kunna komma fort mycket långt til Norr. Herr Bartram war den förste, som uptäckt henne, och sändt henne til Europa. Hon är först af Herr Jussieu, då han war i London, och sedan af Hr. Archiater Linnæus kallad Collinsonia, efter den berömda Quakaren och Ängelska Handelsman Herr Peter Collinson i London, Ledamot af den Ängelska Wetenskaps Societeten, och Sw. Wetenskaps Academien, hwilken ganska wäl har förtjent, at hafwa en ört nämnd efter sit namn; emedan han har haft och hafwer ganska få sina likar, som så högt främjat Natural Historien och alla nyttiga Wetenskaper, och som anwändt så mycket penningar til at upleta, cultivera och kringsprida allehanda örter, som han gjordt och gör. Denna ört har en alt för synnerlig lukt, som är behagelig, men tillika mycket stark. Hos mig hade han nästan altid den werkan, at då jag kom at resa, der denne i myckenhet wärte, fick jag (i synnerhet då hon stod i blomma) en temmelig stark hufwudwärk. Herr Bartram berättade, at hon wore makalös wid allehanda slags wärk, at då böna stället och lemmen dermed; likaledes om någon fylt sig. Herr Conr. Weisser, Tolk för Wildarna uti Pensylvanien, har berättat för Herr Bartram, at då han en gång

warit

warit hos Willarna, och en af dem blifwit biten af en Skallerorm, hade de andre Willar gifwit honom förlorad; men han hade tagit denna Collinsonia, kokat och gifwit den sjuka decocten at dricka, hwaraf han kommit sig före. Längre til Nort och i New York kallas denna *Horse-weed*, eller håst-ört, emedan håsterne om wåren åta henne, innan andra örter komma fram.

D. 16 October.

Tillandningar. —— Jag frågade Herr Benj. Franklin och åtskilliga andra, som länge wistats här i landet, om de hade några spår dertil, at watnet fordom stått, der nu är torrt land? Mig gafs härpå följande swar: när en reser härifrån öfwer landet til Söder, kommer en at fårdas på et ställe, der landswägen går wid en backe djupt ned i jorden, och på ömse sidor om den samma består backen ej af annat, än bara Ostron- och mußel-skal i oändelig myckenhet. Detta stället ligger dock ganska många mil från hafwet. Wid brunnars gråfning och husbyggnad här i staden har man funnit, at jorden ligger uti åtskilliga strata eller hwarf: at til 14 fots djup och mera ligga kullriga och runda stenar, hwilka utanpå äro så släta som de, hwilka pläga finnas på sjö- och hafsstränder, och der af watnet få swarfwas och slätas: at sedan de på somliga ställen gråfwit sig igenom sanden, och kommit ned til 14, 16, 18. och flera fots djup, möter en sådan

gyttja,

gyttja, som plägar ligga wid sjöstränder, och på sjö- och Elfs-bottnar, och är denna gyttja helt full af trän, stubbar, löf, qwistar, rör (arundo), kål af brändt trä, m. m. At nya hus, börjat på somliga ställen efter någon tid sjunka på en sida, så at de nödgats riswa det ned, och då de derefter welat gräfwa djupare, at få stadig grund til huset, har mött längre ned en myckenhet af förenämde sjö-gyttja, trän, stubbar &c. af hwilket alt man tyckes hafwa anledning at sluta, det de ställen här i Philadelphia, som nu ligga 14. och flera fot under jordbrynet, i forna tider warit en sjöbotten, öfwer hwilken sand och annat af hwarjehanda händelser kommit at föras; eller at floden Dellaware då warit mycket bredare än nu, eller at den något ändrat sin gång, hwilket han ännu ofta gör, i det han åter bärt mullen wid sidorna på et ställe, och lägger den på et annat, hwarpå mig wistes flera ställen och prof, så af Swenska som Angelsmän.

D. 18. October.

Botaniska anmärkningar. Nu fann jag et här mera, än 10 särskildta slags wäxter, som ännu stodo i blomma, nämligen en Gentiana, 2:ne Afteres, Solidago vulgatiss. et Hiracium Oxalis lut. Digitalis purp. Hamamelis, samt wår Achilleg. eller Millefol. vulg. och wår Leontodon eller Dens leonis vulg. Alla andra hade nu för detta året här slutit sin blomstertid. Atskillige trän, i synnerhet de,

de, som följande Wåren skulle wara bland de första, at fira sina Bröllop, hade nu satt så stora blomknoppar för nästa år, at då de öpnades, funnos deri alla partes fructificationis ganska tydeliga, som calyx, corolla, stamina och pistillum, så at det redan war helt lätt, at determinera til hwad Genus et sådant trä skulle höra. Sådane woro: Acer rubrum, Laurus æstivalis, och flera andra; så at naturen likasom gjorde sig färdig, at med första tilfälle följande år wara i stånd at frambringa blomster. Deße blomknoppar woro nu helt hårda, deras delar packade tätt tilhopa och på hwarandra, at kölden derigenom på alt sätt mätte från dem uteslängas.

Swarta Walnötträn hade nu til en stor del fält sina löf, ja så, at många af dem stodo nu helt nakna. Walnötterne hade ock til en del fallit ned. Det gröna skalet, som war omkring nötterna, hade en synnerlig egenskap at swärta händerna, då de handterades, så at denna swärtan ofta på 2 à 3 weckor icke gick från fingerna, fast en twättade sig aldrig så wäl. Det war ej särdeles rådligt, at bära deßa nötter med det gröna skalet omkring dem uti något kläde, om en ej wille at det skulle skämmas bårt.

Hundträ, (Cornus florida Linn. Spec. 117.) så kalladt af de Swenska här på orten, och *Dogwood* af Ängelsmän, wäxte nog uti skogarna härstädes. Detta har ej liten prydnad, då det om Wåren prålar med sina stora, mån-

ga och snöhwita blommor. Sjelfwa trädet är ganska hårdt, brukas til Wäfspolar, hyflar, wiggar och åtskilligt annat. När boskapen om Wåren ragla af wanmägtighet, taga somlige en widja deraf och binda om nacken på dem, då de tro, at det skal hjelpa.

D. 19 October.

Tulipan-trädet wäxte i skogarna öfweralt här i landet. Hos Örtekännare har det namn af Liriodendron (Linn. spec. 535) och Arbor Tulipifera; emedan deß blommor både i storlek, utwärtes skapnad, och åfwen någorlunda til färg liknar Tulipaner. De Swenske kallade det *Canöe*-trä, eller med abbreviation Knu-trä; emedan så Willarnesom Europeerne härstädes bruka, at deraf utholka sina Canöer, eller små båtar och ökstäckar, om hwilka är talt tilförene pag. 281. Ängelsmännerne här i Pensylvanien kalla det gemenligen *Poplar*. Det räknas för wara det träd, som wäxer til största högd och tjocklek af alla trän i Norra America, och som altid täflar derutinnan med wåra största trän i Europa; dock wela Hwita Eken och Hwita Furun här i landet icke mycket gifwa det efter. Det kan derföre icke wara annat, än nöjsamt, at om Wårtiden, eller wid slutet af Maij månad, efter nya stylen, då denna står i blomma, se et af de största trän, som i werlden gifwes, för par weckor wara fullt med blommor, som til skapnad, storlek och någorlunda färg likna Tulipaner. Löfwen hafwa ock en

myc-

mycket synnerlig skapnad från andra tråns, hwadan trådet ock på några ställen kallas af Angelsmän *Old womans smock*, d. ä. en gammal kärings lintyg; emedan löfwen hafwa utseende något dit åt. Nyttan af detta trå är här ätskilligt. De göra häraf Canoer eller utholkade båtar, bräder, plankor, bläck åt skepp, skålar, fat, sleswar, dörrtrån, fönstertrån, och til mångfalligt Snickare-arbete. Jag har sett en tämmelig stor Sådeslada, som hel och hållen, med tak och wäggar, war gjord af et enda trå häraf, sönderfågadt til bräder. Snickare hålla detta för bättre än Ek; emedan Ek wil draga och winda sig, men detta ej. Desutom är det lätt at arbeta. En del Snickare hålla detta trå ej så aldeles godt; emedan det af torr wädet så drager sig tilho[illegible], at stora springor blifwa emellan bräderna, och af wått wädet swäller det ut, at det nästan wil spricka, så at man näppeligen wiste något trå här på orten, som i swällande och hopdragande går så långt som detta. Sådant oaktadt brukas det dock nog af dem, nämligen Snickare, hwilka häraf gjorde 2 slag, som dock icke är annat, än 2ne variationer, nämligen, en som är gul [illegible], då den blir gammal, och den andra, som är hwit. Den gulare sades wara lösare än den hwita. Barken kunde delas i ganska tunna rimsor, den ena inom den andra, nästan likasom det sker med Marien-glas, war desutom måst så seg som bast; men jag märkte ingenstädes, at de

betjente sig deraf til det samma, som bast. Mot hufwudwärk tagas löfwen, krossas sönder, läggas omkring hufwudet. För hästar, som hafwa maskar, krossas barken sönder, och gifwes in torr. Många tro, at barken af deß rötter skal wara så god mot froßan, som China-barken. Det wäxer måst i allehanda slags jordmon, så på torra och högländta, som på lågländta ställen; dock trifs det ej i mycket wåt jord.

Den 20 October.

Bäfwerträdet fans på åtskilliga ställen uti Pensylvanien och New Jersey. Wäxte uti magra kärr och på wåta ångar. På Latin kallas det *Magnolia* foliis ovato-lanceolatis. Se Herr Archiat. Linnæi hort. Cliff. p. 222. De Swenske som här bodde, kallade det Bäfwerträ, och Ängelsmännerne *Beawer-Tree*; emedan Bäfrar ganska gerna åta deß bark, hwarföre den ock brukas til agn eller bete uti Bäfwerfällor. Somlige af de Swänska kallade det Kärr-Saltenbroß. Af en del Ängelska hette det *Swamp-Sassafras*, af andra åter *Withe Laurel*. De gamla trän fälla nog bittida om hösten sina löf; men somlige af de unga behålla dem hela wintern. Jag har ej funnit det mycket Norr om Pensylvanien. Detta trä börjar här at blomma mot slutet af Maij månad n. st. då blommorne gifwa från sig den behageligaste lukt i werlden. En kan måst på en Swensk åttondedels mils wäg, om ej mera, i fall wädret ej hindrar, helt lätt weta om något

got af dessa små trän är i nägden, af den mer än söta och ljusliga lukt, hwaraf hela luften är upfyld. Det kan knapt med orden utsäjas huru behagelig den tiden är, at här resa genom skogarna, i synnerhet mot aftnarna. De stå gemenligen 2 à 3 weckor sålunda i blomma, och ibland mera, alt efter rummet de wäxa på, och utsprida hela den tiden sin lifgifwande ånga. Bären se täcka ut, då de äro mogne och sitta på trädet; ty de äro af en wacker röd färg, och hänga som i klasar på smala trådar. Til bot för hosta och allehanda sjukdomar i bröstet, tages bären, lägges i Rum eller bränwin hwaraf en sup tages in om morgonen. Detta berömdes mäst af alla ganska högt, ja de sade, at det samma wore mycket godt mot Lungsot. Barken lagd i bränwin, eller kokad i någon annan liqueur, och drucken, sades ej allenast wara god för förenämde bröst-sjukdomar, utan ock ganska skön för allehanda inwärtes wärk, stick och bränne eller hetta. Barken kokad, och decocten deraf drucken, berättades wara god mot diarrhoée. Mot köld eller catharrhe berömdes det för ganska godt, at taga qwistarna, koka dem i watten, och dricka deraf. En af de Swenska, benämd Lars Låck, berättade för mig, at en af hans anhöriga, en gammal man, hade haft såra ben, som warit fulla med hål, hwilka aldrig wille igenläkas. Han hade sökt bot hos ganska många och brukat åtskilligt; men alt fåfängt. Anteligen botade en Wille honom sålunda: han tog det-

detta trädet brände det til kål, hwilka stöttes sönder til pulver, blandades tilsammans med färskt Swin-ister, hwarmed benen sedan några gånger smordes då alla såren, som eljest nästan beständigt flöto, torkat bårt, och mannens ben blifwit helt goda ända til hans dödsdag. Af sielfwa trädet göres hyflar, eller skaft at sätta hyfwel-järn uti.

D. 22 October.

Willa djur och foglar, som blifwit tama. Utaf de djur och foglar, som finnas willa uti skogarna här i Norra America, har det blifwit försökt, at följande slag kunnat göras tämmeligen tama, och måst som hemdjur: **Willa oxar och kor**, som finnas uti Carolina, och Söder om Pensylvanien. Åtskillige Ståndspersoner uti Carolina hade förskaffat sig unga kalfwar, dem de låtit upföda bland den andra tama boskapen. Då deße kalfwar blifwit store, hafwa de warit mycket tame; men tillika ganska bångstyrige, så at ingen hägnad kunnat stå emot dem, när de welat in på något ställe; ty som de hafwa en ganska stor styrka i sin hals, så hafwa de ock utan möda med deras horn kastat gärdesgårdarna öfwer ända, och ej allenast sielfwe gått in uti de med hwarjehanda Sädesslag fulla åkrar, utan ock ledt den andra tama boskapen med sig. De hafwa ock blandat sig med den tama boskapen, hwaraf likasom en ny afwel framkommit. De Americanske **Rådjur** låta ock göra sig tama, hwil-

hwilket jag set på flera ställen. Uti New Jersey hade en Landtman et sådant, det han tagit, medan det war mycket ungt, och war nu blifwit så tamt, at det om dagarna gick ut til skogen, at söka sig föda, och kom om aftnarna hem. Ofta, då det råkade andra willa Rådjur i skogen, narrade det dem hem med sig, hwarigenom deß husbonde fick tilfälle at skjuta dem. Åtskillige här i landet hafwa sålunda gjort et eller flere af deßa Rådjur tama, då de warit mycket unge, och sedan drifwit Rådjurs jagt med dem, eller at, i synnerhet under brunstetiden, narra andra willa Rådjur genom dem hem. **Båfrar** hade de ock haft så tama, at de gått ut at fiska, och fört fisk hem åt sin husbonde. Det samma sker ock här ofta med Uttrar. Jag har här sett dem, hwilka warit så tama som hundar, och följt husbonden efter hwart han gått. När husbonden rodt ut, har han följt med i båten, och då hoppat ut i watnet, samt efter en liten stund kommit up med en fisk. *Opossum* kan ock göras så tam, at han följer folk efter, som en hund. *Raccoon*, eller som wi kalle den, Sjupp, kan göras så tam, at den går lös wid gården, som andre hemdjur; men som han ej kan hålla sig, at han ju skal göra illa, dels dermed at han i mörkret stjäl sig til hönsen, och ofta på en natt kan göra rent hus med dem alla, dels ock, at säcker och annat sött kan swårligen gömas undan för honom, så at om en ej hwar gång låser igen skåpet eller kistan, låter han obuden in-

finna sig, åter up säckret och öser ur Siraps-kaggarna med sin taß eller fot, så at det är et dageligt klagomål af qwinfolken öfwer honom; så nödgas mången derföre mista det nöjet och den ro, som annars kunde hafwas af detta til hwarjehanda uptog nog aplika djuret. De grå Ickornar, och de flygande Ickornar, göras af gåßar så tama, at de sitta på deras axlar, och följa dem måst hwart de gå. Uti skogarna finnes här mycket Willa Kalkoner. Deße skiljas nästan i intet annat från wåra tama, (utom det de äro willa), än at de merendels äro något större, samt köttet mörkare, dock mera wälsmakligt. När någon uti skogen finner deras ägg, och lägger dem under tama kalkoner, at utkläckas, blifwa de deraf framkomne ungar merendels mycket tame; ibland sker dock, at när de blifwa store, flyga de bårt; derföre brukar man, hälst de första åren, gerna at stäcka deras wingar. Deße så tamgjorde kalkoner äro gemenligen mycket argare, än de andre ordinaira tame. Willarne bruka åfwen ibland, at göra dem tama, och hålla dem wid deras kojor. Willa gåß hafwa ock här blifwit tamde. Det kan wäl icke ske af ägg; emedan inga Willa gåß nu wärpa och framkläcka uti Pensylvanien sina ungar; utan det har skedt derigenom, at då Willgåßen först om Wåren kommit hit, och legat här någon tid, har någon råkat skjuta dem så, at deras wingar endast blifwit qwäste, men de i öfrigt oskadde. När någon sedan genom roende

fått

fått dem fast, har han hållit dem inne någon tid, hwarigenom de småningom blifwit så tamde, at då de sedan blifwit utslåpte, hafwa de hwar afton af sig sjelfwa kommit hem. För såkerhet skull har man dock klipt af deras wingar. Jag har sett sådana tama, dem ågaren sagt sig haft öfwer 12 år, och fast han hade 8 styckn sådana, kunde han dock, under all den tiden aldrig få dem at para sig och wårpa ägg. De **Willa Rapphöns**, som finnas ymnogt här i landet, kunna åfwen göras så tama, at de följa med hönsen hela dagen, och då de af matmodern låckas, komma de löpandes i kapp med hönsen, at få mat. Likaledes har jag sett de **Willa Dufwor**, som somliga wintrar komma i en så oåndelig myckenhet ned til Pensylvanien, så tamda gjorda, at de flugit ut, och kommit af sig sjelfwa hem tilbaka.

Den 24 October.

Humming-bird. — Bland andra rara foglar, som Norra America har at skryta af, år wål den, som kallas af Ångelsmännerne Humming-bird, den raraste eller fram för andra synnerlig, hwilken för många orsaker skul, på få ställen lårer hafwa sin like. Den kallas här af de Swenska **Kungsfogel**, och af en del Ångelsmån *Kingsbird*, dock år Humming-bird det namn han nu måst får. Mr. *Catesby* har aftagit honom i naturelle storlek och med sina lifliga fårgor, samt gifwit en beskrifning på honom uti sin Natural-History of Carolina Vol. 1. p. 65. tab. 65. Storleken år nåppeli-

peligen mer, än som en stor Humla (Apis); altså den minsta af alla foglar, åtminstone lära ganska få foglar i werlden wara mindre, än han. Färgorne af deß fjädrar utanpå äro förträffelige. Somlige och de fläste äro gröna, andre grå, andre med en gläntsande röd ring omkring halsen, stjärten spelande med gröna och kopparfärgade fjädrar. De komma hit om Wåren, då det blifwer rätt warmt, göra här sit bo om sommaren, och frambringa sina ungar, men fara åter igen om hösten härifrån til de södra orter i America. De föda sig endast af den honungs saft, som finnes i blomstren, deri de sticka sin långa smala näbb. Aldrahälst tycka de om sådana blomster, som äro djupa, och hafwa en lång smal hals (tubus); sålunda har jag märkt, at de mycket uppehållit sig wid impatiens och Monarda floribus coccineis. Den som här bor på landet, och wil wara flitig, at plantera allehanda slags örter med täcka blommor i någon liten kryddgårds täppa fram för sit kammarfönster, skal wara säker, at hela sommaren igenom hafwa dageligen en myckenhet af deßa mer än täcka och behageliga foglar uti den samma, och kan wäl ej wara något nöjsammare at se, än deßa små qwicka kräken flyga som Bi wid blommorna, och suga saften ur deras djupa blomster med sina långa smala näbbar. Blommorne på förenämda Monarda floribus coccineis sitta i verticiller, eller här och der wid lederna cirkel-wis rundt omkring stjelken, eller

som

som på wår allmännaste willa Mynta, Plister, Cardiaca, Lamium &c. Det är då roligt at se, huru de sticka näbben först i en blomma, så i den dernäst, och så rundt omkring hela cirkeln eller verticillen, och när de det gjort flyga de til en annan ört, och fortfara på samma sätt. Ingen kan tro, som ej det sett, huru snart de hast sit lilla hufwud i alla blomstren på en ört. Om blomman är stor, och med en djup hals, ser det ut, då fogeln sticker sit hufwud deri, som kröpe han halfparten in i blomman. Under det de så flyga och suga Honungen ur blomstren, sätta de sig aldrig på blomman eller örten, utan de äro i et beständigt flygande, som en humla, hålla sina fötter bakåt krökte, och gå wingarna så fort, som en spinråcks rulle, at en näppeligen kan se dem. De göra wid flygandet et sådant brummande, som et swagt ljud af en liten spinråck, eller som Bi och humlor. När han sålunda swäfwat en stund omkring blomstren, utan at hwila, flyger han up i något närstående trä, eller sätter han sig på någon liten påle, och hwilar så en liten stund. Hwarefter han åter begynner sin förra brumning och blomsternas sugning. De äro ej särdeles rädde för folk. Jag har stått med andra ej fyllest en famn från, hwar de flugit och sugit blomstren. Wi hafwe talt och rört oß; men de hafwa ej brydt sig det ringaste derom. Dock om någon wil gå til dem, så fara de som en pil bårt. Ofta, då flere komma i en kryddgård, huggas

och

och slåß de håftigt sins emellan, då de råka hwarannan på blomstren; ty den ene wil drifwa den andra derifrån. De flyga med sådan håftighet mot hwarandra i luften, at mången skulle mena, det de skulle hugga midt igenom hwarandra med sina långa smala hwaßa nåbbar. Under det de huggas, kunna de nåstan stå stilla i fria luften, uppehålla sig genom det obeskrifweliga tåta fläktande och flygande med wingarna. När fönsterne stå öpne, som wetta mot kryddgården, flyga de ofta efter hwarandra in i rummen och kamrarna, huggas och slåß der sins emellan, och fara sedan ut igen. Ibland, då de sticka nåbben i någon blomma som börjat torkas, och finna ingen saft deri, rycka de som i illska blomman bårt, och låta den falla ned på marken. Ej skal den samma mer narra dem en annan gång. Då månge åro på en gång i en kryddgård, rycka de så ned blomstren, at marken ligger öfwertåkt dermed, nåstan likasom de skulle mißunna hwarandra. Man hör i gemen intet annat ljud af dem, ån deras surrande med wingarna; dock når de slåß och i luften flyga mot hwarandra, hafwa de et låte nåstan som en kykling, eller sparf. Jag har ibland spatserat tillika med andra af och til uti små kryddgårdar, hwarest deße likafullt flugit omkring oß på blomstren, utan at wisa, det de woro mycket rådde. De åro ganska små, at då en ser dem flyga wid blomstren, skulle en snart mena det wore en stor humla eller fjåril, och liknar deras flygt myc-

mycket en humlas. De flyga med en otrolig snällhet. Aldrig har det märkts, at de ätit insecter, eller utom honungssaften i blomstren någon annan frukt. När någon tagit dem fast, och welat, för deras täckhet skul, hålla dem i hus, hafwa de i brist af föda inom kårt tid dödt; dock har Mr. Bartram i flere weckor hållit par stycken uti sin kammare, medelst det han födt dem med watten deri Säcker warit upsmält. Den som der i landet hade et Orangerie, torde ej hafwa så swårt, at deri hälla dem öfwer hela wintern. Denna fogel bygger sit bo altid midt uti en gren af et trä, och är det så litet, at det ned ifrån marken icke kan synas, innan en klifwer up til grenen der det sitter: derföre räknas det här wara största raritet, at finna et sådant, hälst som träden desutom om sommartiden äro fulle med löf. Detta fogelbo lärer wara et af de minsta i naturen. Det jag hafwer, är bygt hel rundt, består inuti af en brun och ganska mjuk materia, som synes wara den lanugo eller ludd och ull, som är på bladen af Verbascum mas latif. lat. C. B. och hwilken ludd esomoftast finnes af en sådan brun färg. Nysnämnde Verbascum wäxer i myckenhet här i landet. Utanpå är detta bo öfwertäkt af den gröngrå Lichen, som finnes på alla gamla gärdesgårdar och trän. Diametern af boet inuti är uppwid et knapt digit. Geom. Djupleken inuti ½ digit. Geom. De sades desutom göra sina boen af Lin, blår, mossa, hår och sådant mjukt,

mjukt, och skola wärpa deri 2ne ägg, stora som ärter.

Den 25. October.

Denna och den följande dagen war jag sysselsatt, at inlägga de denna höst samlade frön af allehanda slag, hwilka sändes öfwer til England med fartyg, som i deßa dagar härifrån afgingo. Från England blefwo de sedan öfwerstyrde til Swerige.

Den 27 October.

Om morgonen begaf jag mig i följe med H. Handelsmannen P. Kock, på resan til New York, dels at bese landet, dels at göra mig underrättad om säkraste wägen och bästa tilfället, at komma til Canada genom de ödemarker, som ligga emellan de Engelska Provincer och det samma.

Landet, der wi reste, war på ömse sidor om wägen tämmeligen bebodt af Engelsmän, Tyskar och andra från Europa komne folkslag. Ibland war det jämnt, ibland gick det antingen uti längre eller kortare uphögningar. Inga bärg eller stenar blef jag warse, utan då och då några få klappurstenar. Mäst wid hwar gård woro stora trägårdar planterade med Persike- och Äpleträn, hwilka til en del ännu woro fulle med frukt, til en del war ock frukten redan inbärgad.

Gärdesgärdarne woro på många ställen så låga, at boskapen utan möda kunnat hoppa deröfwer. At förekomma sådant, hade mäst

måſt alla Swin triangel-formiga trä-ok på halſen, hwilket jag ſedan märkte måſt brukas öfwer alt i de Ängelſka Colonier här i landet. Häſtarne hade en klafwe om halſen, hwarpå hängde et trä, ſom på nedre ändan hade framtil en pinne eller krok, hwilken faſtnade i gärdesgården och tog emot juſt då häſten ſkulle lyfta up framfötterna, at hoppa öfwer gärdesgården. Jag wet ej om detta ſätt altid kan wara ſå nyttigt och ſäkert för häſten. Annorſtädes hade de et trä, hwilket med ena ändan war, til ex. bundit wid häſtens högra framfot, och med den andra wid ſamma ſidas bakfot, ſå at häſtarne gingo tämmeligen långſamt med deßa ſjättrar. En häſt kunde wäl ſålunda ogörligen hoppa öfwer någon gärdesgård; men ſå tyckes, at han nog äfwentyrades härmed.

Wid New Francfort redo wi öfwer en liten ſtenbro, och något längre fram, ungefär 8 à 9 Ängelſka mil från Philadelphia foro wi öfwer en tämmelig ſtor bro upmurad af bara ſten. Häri landet äro ännu ingenſtäds några mil-ſtenar eller milſtolpar upreſte, utan Inwånarena räkna ſom de ungefärligen tycka, ſå och ſå långt från det ena ſtället til det andra. Derefter färdades wi på en färga öfwer en å, hwareſt för häſt och karl gafs 3 dal. i färjepenningar.

Mocking bird. På et ſtälle, der wi bette häſtarna, hade de i en bur en Mocking bird, hwilken hålles här på orten för den förnämſta

Säng-

Sångfogel, fast den prålar så godt som ingen ting med fårgor. Denna tid på året war han hel tyst och söng intet. Uti Mr. Catesby's Natural-History of Carolina Vol. 1. p. 27. tab. 27. finnes denna fågel med lifliga fårgor aftagen och beskrifwen. Han sades göra sit bo uti buskar och trån, men wara derwid så tyckmyken, at om någon månniska går dit, och ser på deß ågg, öfwergifwer han då ofta boet, och kommer aldrig dit mera. Ungarne åro mycket kinkotta at upföda. När de tagas från moderns bo och såttas i bur, föder hon dem 3 à 4 dagar, men då hon ser intet hopp om deras lösgifwande, far hon sin wåg: och som de ibland råka at dö straxt derefter, twifwelsutan, emedan de ej hinna wånja sig så snart, at åta hwad folk gifwer dem, åro många af den tron, at modren sista gången fört til dem något förgift, at dermed snart göra slut på deras fångelse och jåmmer. Deße foglar åro hår hela sommaren; men fara om höften til Södet, och åro hela wintern bårta. De kallas Mocking-bird, eller hårmande fogel, derföre, emedan de åro i stånd at ganska likt hårma måst alla foglars låten och sång de höra. De sjunga förtråffeligen, spela med tusendfalt sårskilta låten, hwadan ganska månge i Norra America åro af den tanka, at ingen sångfogel i hela werlden skal kunna gå up emot honom. Det måste en medgifwa, at han årer hafwa få sina likar. Han år ock för den orsaken skul nog dyr.

De

De Swenske gifwa honom samma namn som de Ängelske.

Wid middagstiden reste wi igenom *New Bristol*, eller nya Bristol, som är en liten fläck uti Pensylvanien på elfsbacken af Dellaware, 15. Ängelska mil från Philadelphia. De mästa husen äro af sten, fast mycket glest eller långt ifrån hwarandra bygde. Inbyggarne drifwa någon liten handel, fast de måste hämta alla sina Köpmans waror från Philadelphia. Mäst midt emot på andra sidan om floden ligger staden Burlington, hwarest Gouverneuren öfwer New Jersey har sit säte.

Wi hade derefter här och der gårdar på ömse sidor om wägen. Sedan redo wi efter et långt tå, eller gata, der gärdesgårdar woro på ömse sidor om Landswägen, innan för hwilka sämmelig stora åkrar lågo. Widare genom en skog, der wi på 4. Ängelska mil ej sågo annat, än skog och mycket magert land, hwarest Lupinus perennis (Linn. spec. 721.) wäxte til ansenlig myckenhet och war ganska frodig. Jag fägnade mig mycket, at här finna en ört, som trefs så wäl på sådana magra ställen, då den kunde tjena, at göra en dylik jordmon nyttig; men jag måste sedan med harm ofta se, at hästar och kor äto upp mäst alla andra örter, samt lämnade nästan altid denna gröna, mjuka och frodiga orörd. Tör hända, at man dock kunde uptänka något sätt, at göra den behagelig för kreaturen. Om aftonen kommo wi til Trenton, sedan wi näst förut hade låtit sätta oss med färga öfwer floden Dellaware.

Den 28. October.

Trenton är en lång smal Fläck belägen litet från Floden Dellaware på en sandblandad jämn plan uti New Jersey, hvarifrån räknas 30 Ängelska mil til Philadelphia. Par små Kyrkor, en Ängelsk, och en Presbyterisk finnas här. Husen äro dels af sten, men mäst af trä eller bräder, gemenligen 2. våningar höga, med källare under byggningen, och kök med i jorden brede wid källaren. Gårdarna ligga nog glest från hwarandra; gemenligen äro de så anlagde, at på ena sidan om byggningen går gatan, och på den andra är en kryddgård af större eller mindre storlek, brunnen är i kryddgården, derutur watnet mäst med hink uptages. Orten sades wara ganska hälsosam. Wår wärd berättade oß, at då han för 20 år tilbaka kom aldraförst til denna Fläck, war här icke stort mer än en enda gård; men sedan den tiden har den så tiltagit, at här nu äro mot 100:de sådana. Inuti n[...]ro husen afdelte i flera rum medelst tunna bräd-wäggar. Inbyggarena uti denna Fläck drifwa någon liten handel med de Waror de förskaffat sig från Philadelphia; men deras mästa inkomst är dels af den myckenhet resande, som beständigt fardas härigenom emellan Philadelphia och New York, hwilka gemenligen fara på denna lilla stadens jagter emellan Philadelphia och Trenton, och resa sedan på wagnar, som mäst dageligen afgå från denna staden til New Branswig, och gå derifrån tilbaka hit: dels hafwa de här sin näring af det myckna köpmans gods, som stundeligen antingen försändes från Philadelphia til New York, eller ock kommer från New York, och går til Philadelphia, då det föres på wagnar emellan

Trenton

Trenton och New Brunswig, och på jagter emellan Trenton och Philadelphia, warandes det denna stadsens inwånare, som härmed mäst sysselsättas. På jagten från Philadelphia til Trenton betales gemenligen 1¼ Skill. Pennsf. penningar för hwar person, och särskilt för de saker, han förer med sig. Mat och drick håller hwar sig sielf, eller betalar särskildt derföre. Från Trenton til New Brunswig betales för hwar person 2½ Skill. och för sakerna särskildt.

Om Morgonen fortsatte wi widare wår resa. Landet, der wi nu foro fram, war dels och mäst tämmeligen jämnt, dels wiste sig långsluttande högder. Somligstäds war det bewäxt med skog, men merendels tämmeligen bart. Det war ock hela denna wägen så starkt bebodt, som något ställe jag sett i America, då jag undantager städerna; dock sade en gammal man, som bodde här, och följde oß et stycke på wägen, at han mindes, när icke mera, än 3 hus eller gårdar woro emellan Trenton och Brunswig, hwilket han sade wara för något mer än 50 år tilbaka. Wi hade nu, för största delen i dag, ganska stora åkrar på ömse sidor om wägen. Landet war gemenligen sluttande emot Söder. Stora Persike- och Äpple-trägårdar woro mäst wid hwar gård, och låg marken mångenstäds öfwertäckt af dessa träns frukt, som til en del blef der qwarliggande at rutna; emedan ingen hann bärga och äta dem alla. Hwar wi foro, kunde wi gå in i trä-gårdarna, och taga både hattkull och fickor fulla med skön frukt, utan at ägaren en gång wårdade sig at se dit åt. Kersbärsträn woro planterade wid och omkring wägen, der gårdar woro.

Sädesladorna woro här bygde på et synnerligt sätt. Jag wil med få ord beskrifwa dem. Ladan är mycket stor, nästan som en lagom Kyrka. Taket nog högt, spånlagt, stupande på bägge sidor från kroppåsen, dock nog lång sluttande. Wäggarne ej stort öfwer en mans högd. Ladan mycket bred. Midt efter ladan är logen, der de tröska. Ofwanpå, der skullen skal wara, hade de den otröskade säden, eller halm, eller annat, alt efter årstiderna. På ena långsidan af ladan stå hästarna, och på den andra korna. Woro några andra små kreatur, så hade de ock stängda rum för dem. På bägge gafweländarna woro stora dörar, at de kunde med hästar och wagn köra in genom den ena dören och gafweln, och ut genom den andra. De hade sålunda under et tak och uti et hus loga, lada, stall får- får- och swin-hus, agnhus, wagnslider, och än mera. Detta slags sädes-lador brukas i synnerhet af Tyskar och Holländare; ty det är at märka, at måst alleståds emellan Trenton och New York bo ej många Angelsmän, utan antingen Tyskt eller Holländskt folk, och i synnerhet de senare.

Innan jag går widare, finner jag nödigt, at göra någon påminnelse, hwad Willarne eller de Wille *Americaner* angår. Min Läsare, som med många andra torde wara af den tankan, at Norra America wore måst alleståds full med Willa Indianer eller Hedniska folkslag, lärer undra, huru jag i hela beskrifningen ända härtils kunnat undgå, at näppeligen nämna et ord om dem. Mången torde ock tänka, at då jag i denna Resebeskrifning sagt, at landet warit mångenstäds tämmeligen bebodt, husen antingen af sten eller trä, med

med åkrar och trägårdar omkring &c.; men härpå lämnas för denna gången följande swar och underrättelse: at landet på många ställen i de Ängelska Colonier, i synnerhet mot hafssidan, är af Europeiska folkslag ganska starkt bebodt, ja somligstäds så, at det ej kan wara tätare på de flästa ställen i Europa: at Willarne såldt åt Europeerna sit land, och flyttat sig längre up från hafwet: at nästan på de flästa ställen äro 20, 30. och flera Swenska mil från hafskanten til den första ort, der de Willa Indianer bo: at man kan få wistas uti Philadelphia och andra sjöstäder halfwa året, innan man kan få se någon Wille eller Wilska. Framdeles, wil Gud, skal jag gifwa omständelig beskrifning om dessa willa Indianer, deras Religion, lefnads-sätt och hushållning, m. m. men nu skyndar jag mig til min resa igen.

Röd jord och stenar. Wid paß 9 Ängelska mil från Trenton begynte jorden ändra sin färg: ty förut hade wi haft nog lera af en ljusgrå färg; men nu fick jorden en rödbrun, ibland på Violett stötande, och ibland en Brisilie-färg. Denna färgen förorsakades af en art röd kalksten, hwilken är i närmaste grad lik den röda kalksten, som finnes på Kinnekulle i Westergyllen, hwaraf Rödstens-kleswan der består (Se min *Westgötha* och *Bahuslähn*ska Resa, *p.* 24. *seqq.*), och lärer denna Americanska endast wara en Varietet af den-samma. Den låg här hwarftals, eller stratum super stratum, hwart stratum ordinairt af 2 à 3 twär-fingers tjocklek; men det lät ännu dela sig i långt flera och tunnare skifwor, hwilkas superficies sällan war jämn och slät, utan mäst skroflig; eljest afskuros hwarfwen ofta per lineam

rectam & perpendiculariter. Så snart desse sten-arter kommo up i dagen, wittrade de sönder, först i små bitar, och sedan omsider til en mull. De som här bodde wißte ej bruka den til någon ting. Ibland är jorden ofwanpå dessa stenar fet, ibland mager. Der de nyligen gräfwit brunnar, syntes, at måsta delen af det de ur brunnarna upkastat, bestod af denna sten-arten. Wi sågo denna jorden måst ända til New Brunswig, omkring hwilken ort den fans i stor myckenhet, så at elfsbacken der på somliga ställen ej består af annat, än af hwarf eller strata af denna sten-art, dock ligga strata der ej horizontaliter, utan mycket stupande.

Kl. 10. för middagen ankommo wi til *Prince-town*, som är en by på et temmeligt flackt fält. Husen woro måst af trä; gårdarne bygde nog glest från hwarandra, med trägårdar eller beteshagar emellan dem. Som landet här warit af Europeiska folkslag längre bebodt än Pensylvanien, så woro ock skogarna mera bårtrögde, landet upodladt och gjordt mycket lika med de gamla länder.

Wi tänkte widare fortsätta wår resa, men som det nu började rägna så starkt, at det hälde nid och warade hela dagen, ja en del af följande natten; så nödgades wi töfwa här så länge.

Den 29. October.

Om Morgonen begofwo wi oß åter på resan. Landet war nog bebodt, fast och mångenstäds stodo stora skogar. Hela skogen bestod af löfträn, och blefwo wi ej warse något barrträ förr än wi kommo til New Brunswig. Jordmon war jämn,

och

och tycktes icke alleſtäds wara af det fetaſte ſlaget. Somligſtäds gick landet i mycket långſluttande uphögningar med en liten bäck, ſom rann ned uti dälderna. Stora Äppel-trägårdar wid måſt hwar gård. Huſen merendels af trä: bakugnarna woro näſtan på de fläſta ſtällen af bar ler, upſatte aſſides från huſen för ſig ſjelfwa. Här ock där lågo wackra ſtora åkrar.

Gråſtenar af den ſtorlek, at de måſta kunnat utaf 3 à 4 man wältras, lågo i tämelig myckenhet på en ſkogsbacke, kallad Rockhill; men utom detta ſtället war landet tämmeligen fritt från ſtenar, åtminſtone för ſtora; ty måſta delen af dem wi ſågo, woro ej ſtörre, än at en karl allena lätteligen orkade lyfta en ſådan. På et och annat ſtälle låg en ymnoghet af ſmå rundaktiga gråſtenar. Inga bärg eller hällar blefwo wi warſe.

Wid middagstid ankommo wi til New Brunswig, ſom ligger ungefär 30 Ängelſka mil ifrån Trenton, och 60 från Philadelphia.

New Brunswig eller Nya Brunswig, är en liten wacker Stad belägen i New Jerſey uti en dal på W. ſidan om floden Rareton. För denna ſtadens låga belägenhet kan den ej ſynas, då en kommer från Philadelphia, förr än en är på backen hel när wid honom. Han ſträcker ſig från Söder til Norr längs efter ſidan af Elfwen. Är förſedd med 2:ne Tyſka kyrkor, den ena af ſten, den andra af trä, en ſtor Ängelſk af trä, och en Presbyterianſk af ſten, hwilken dock icke ännu war färdig; äfwen har han et wackert Stads- eller Råd-hus. Huſen äro några af tegel, men de måſta antingen af trä, eller af trä och tegel tilhopa. Trä-huſen äro ej bygde af timber, utan af bara

bräder, med spjälor innantil. De, som jag sade bestå af tegel och trä tilhopa, äro bygde på det sätt, at den delen af huset, som wändes ut mot gatan, war upmurad af tegel, men de andra sidorna woro gjorde af bräder. Detta kunde lätt bedraga en främmande, som endast reste genom staden, at tro det största delen af husen wore bara tegel-hus. Et roligt sätt at skryta. Taken spån-lagde. Wid ingången af husen emot gatan war gemenligen en bro med trappor gjord, som en liten Altan med bänkar å ömse sidor, der de om aftnarna satta sig, at taga frisk luft, och hafwa det nöje at se de förbigående. Här är endast en lång gata, och en lång twär-gata wid Norra ändan af staden. Elfwen Rareton stryker tätt ute wid staden: är så djup, at tämmeligen stora jagter kunna segla dit up. Deß bredd wid staden är ungefär et Musket skott. Ebb och Flod går uti den, ännu några få Ängelska mil längre up, hwilket icke litet bidrager til seglationens lätthet och beqwämlighet. Jagterne ligga med sidan til bryggan. Elfwen har höga och tämmeligen branta backar på ömse sidor, undantagandes der staden ligger, hwarest är en lågländ dal. Den ena af gatorna i staden bebos mäst af bara Holländare, komna från Albany, hwarföre den ock kallas Albany-gatan. Desse göra Visiter, den ena til den andra, men gå sällan til de andra stadsens inwånare, utan hålla sig som skilde från dem. New Brunswig hörer til New Jersey; men drifwer deß mästa, om ej enda handel på New York, som ligger ungefär 40. Ängelska mil därifrån. Dit föra de säd, mjöl i ganska stor myckenhet, bröd, åtskilliga andra matwaror, en ansenlig ymnoghet af Linfrö,

bräder,

bräder, timbar, träkäril och annat träwirke. Åtskilliga små jagter gå dageligen fram och tilbaka emellan dessa städer. Af en myckenhet resande, som stundeligen färdas denna stora allmänna stråtwägen, förtjena de ock wackert.

Den röda Kalkstenen, som omtaltes näst förut p. 341. war den, hwaraf de bränta elfsbackar egenteligen bestodo. Här kunde helt tydeligen ses, huru strata lågo, nämligen ej horizontaliter, utan mycket sluttande, och det emot Söder. Wädret och luften hade ock här wittrat den mycket sönder. Jag frågade, om de ej kunde göra någon nytta deraf. De swarade, at den wore aldeles odugelig til husbyggnad; ty ehuru den ned i jorden är fast och stadig, och ser wäl ut, så sker dock, at då han tages upp och lämnas någon tid i fria luften, wittras han sönder i stycken och smålas alt i små bitar, hwilka med tiden falla sönder til en mull. En af borgarena här i staden lät mura deraf et hus, men det började på yttra sidan, som war mot fria luften, så smålas sönder, at han war nödsakad låta beslå det utanpå med bräder, at förekomma, at det ej skulle smälta ned. Men en nytta sades dock denna stenen hafwa, hwilken bestod deruti, at den är en god gödsel på åkrar, då den föres dit söndermalad, eller mäst til mull sönderwittrad. Ogräs skal ej trifwas gerna der denna är lagd, och brukas den så på åkrar som i krydd-gårdar.

Mot aftonen begofwo wi oß härifrån, och läto med färga sätta oß och wåra hästar öfwer floden Rareton. Om sommaren då det är tort, och uti elfwen är ebb, är watnet ofta så grundt, at en utan fara kan rida deröfwer. På andra sidan elfsbacken wäxte den röda Enen i tämmelig mycken-

myckenhet. Landet, der wi sedan reste, war tämmeligen bebodt; men ock på de flästa ställen fullt med små klappursten.

Guinée-Höns fans på många ställen der wi reste. De gingo ibland långt från gårdarna ute på fälten.

Ungefär 8. Ängelska mil från Brunswig blef wägen grenad. Wi togo til wänster: den til höger gick til Amborg, som är den förnämsta sjöstad i Nya Jersey. Utsigten af Landet blef sedan mycket behagelig; ty somt war högländt, annat lågländt, alt wäl bebodt. Från högderna syntes en omwäxling af hus, gårdar, trägårdar, åkrar, löfrika trän, sjöar, holmar, wägar, och ängar.

Jordens färg på de flästa ställen wi i dag reste, war rödaktig, twifwelsutan deraf, at under den samma lågo bärg af den förr omtalte röda kalkstenen. Jordmons färg war på somliga ställen tämmelig lik Cinnober-malm.

Woodbridge kallades en liten by, som låg på et jämt land, och bestod af några få hus, hwarest wi en liten stund hwilade hästarna.

Husen woro på de flästa ställen af trä; men ej af timmer, utan af bräder. Utanpå woro wäggarna spånade: spånorna twära på ändan, och alla, som woro i en rad, lika jämne. Somliga hus hade Italienska tak, ondre och de fläste röst-tak, mäst alle täkte med spån. Brunnar fans på de flästa ställen, och brunsbinckar, at draga upp watnet med.

Elizabeth Town war en liten stad, wid pass 20 Ängelska mil från Brunswig, den wi strax efter Solens nedergång reste igenom. Husen woro mäst omkring strödde, dock wäl bygde. De fläste

af

af bräder, med spåntak, och wäggarna spånslagne utanpå; här och der war dock något enda stenhus. En liten Å går genom staden, som flyter från W. til O. hwilken wid ebb är mäst torr, men wid flod kunna små jagter komma dit up. Här i staden woro 2:ne sköna Kyrkor, hwardera nästan wackrare, än någon i Philadelphia. Den Ängelska war af tegel, med Torn, Kläckor, samt Altan eller skrankwerck utan före der Kläckorna sitta, at en kunde gå der omkring. Den Presbyteriska är af trä, med Torn, hwari hänger en Kläcka. Utanpå är denna Kyrka öfwer alt spånslagen likasom husen. Äfwen är här en wacker Rådstuga af trä, med et litet torn försedt samt en Kläcka. Åbackarna woro röda af den rödaktiga kalksten. Både uti och rundt omkring staden woro fullt med trägårdar, så at man nästan kan säja, at denna lilla fläck är anlagd uti en trägård. Landet här omkring är jämt, och wäl upodladt.

Gässen hade på somliga ställen, der wi reste i dag och den följande, 2 3 a 4 styckenhalf alns långa smala sprättar, satta nästan i korß om halsen, at de ej skulle kunna krypa in i åkrar, genom den glesa gärdesgården. De sågo helt rolige ut med denna halsbonaden.

Om aftonen togo wi wårt nattherbärge uti Elizabeth town point, en art af gästgifware gård, ungefär 2 Ängelska mil från Elizabeth town, och den sista åt denna kanten af de hus, som höra til Nya Jersey. Den som nu arrenderat denna gård, tillika med färgan derwid, sade sig betala årligen åt ägaren 110. Pund i detta landets penningar.

Den

Den 30. October.

Wi skyndade om morgonen wid Solens upgång widare med wår resa, och foro först öfwer en elf in wid werdshuset, der wi haft wårt nattqwarter, då både wi som hästarne fördes öfwer en usel och mäst genomruten färga. Denna floden gick et stycke up i landet, och kunde de med små fartyg gå up åt den samma, hwarigenom det omkring liggande landet hade en stor förmon, at försända sina waror til New York, eller ock skeppa dem bårt til Westindien. På ömse sidor om floden war landet lågländt och anwändt til ängsmark, som bestod endast af Kärr-hö. Och som i denna elf war ebb och flod; så stodo desse ängar stundom wid hög flod under watten. Folket, som bodde här omkring sades om sommartiden hafwa den beswärligheten, at en oändelig myckenhet af Krankar och mygg, eller de här så kallade *Musquetoes* oroa både dem och deras boskap ganska mycket, hwilket de tilskrefwo desa lågländta och sumpiga ängar, hwaruti desse Insecter lägga sina ägg at framalstras.

Så snart wi kommit öfwer floden, woro wi på Staten Island, som är en stor Ö, omfluten med salt watten, och i öfrigt wäl bebodd. Här börjas New-Yorks Province. Folket, som här satt sig ned, war mästendels Holländare, eller sådane, som ledde sin härkomst från den tiden, då Holländarne woro mästare af landet, fast de nu woro nog utblandade med Ängländare och andra, samt talade mäst Ängelska. Utsigten war här ganska behagelig. Här fans ej så mycken skog, utan mera

mera upröjdt och brukadt land. Eljest gick landet på wanligit sätt uti uphögningar.

Gårdarne woro icke långt ifrån hwar andra, och husen gemenligen af trä, fast wi ock stundom fingo se något stenhus. Näst wid alla gårdar war en större eller mindre trackt planterad med Äppelträn, hwaraf äpplena nu til största delen woro nedertagne, och förwarade. Jag såg så wäl här, som på hela denna resan förut, näst wid hwar Gård en Cider-präss, giord antingen på et eller annat sätt, med hwilken de dels redan hade giordt Cider, eller woro nu som bäst sysselsatte dermed. Ibland andra sätt de hade, at sönderkrossa sina äpplen, war äfwen et hjul gjordt af tjocka ekplankor, hwilket drogs omkring en trädrel af häst, på lika wis, som det sker annars med Weide, och hwarpå en figur finnes i Herr Archiater Linnæi Wästgötha Resa p. 128. endast at hjulet här går på trä-plankor. Kersbärsträna woro ock planterade långt wid gärdesgårdarna omkring åkrarna.

Åkrarna lågo härliga, och woro nu besådde antingen med hwete eller råg, eller ock afhärgade. De hade inga diken, utan allenast wattufårar på Ängelska sättet, närmare eller längre från hwar andra.

En Wattuqwarn war på et ställe bygd så, at då det war högt watten och flod, släptes watnet at rinna in i dammen; men då det föll ut eller blef ebb, öpnades dam-bolet, så at watnet wid utrinningen dref qwarnen.

Wi kommo kl. 8. för middagen til färge-staden, der wi jämngade wåra hästar, stego på jagten, och foro 9. Ängelska mil sjöledes til Staden

New-

New-York, dit wi kommo kl. 11. förmiddagen. På sjön sågo wi en ganska stor myckenhet af et slags Änder, som kallades Blew-bills, och tycktes aldeles wara samma som wåra ahlor, men de woro mycket skygge. Wid stränderna af fasta landet syntes härliga sluttande åkrar nu gröna af sädesbrodden. Här och der på sjön fants en myckenhet båtar deri Fiskarena woro sysselsatte med Ostrons fånge på sjöbotten, hwartil de betjente sig af råffor eller krattor med långa inåt kröka järnpinnar, antingen det då war en sådan enkel kratta, eller ock 2ne hwars tånger mot hwarannan wore hopsatte.

Den 31. October.

Ostrons insyltning och tilredning &c. — Rundt omkring New-York finnes en ganska stor myckenhet af sköna och utwalda Ostron, hwilka i wälsmaklighet lära på få orter i werlden hafwa sin like, och äro deßutom mycket stora. De insyltas och försändas til Westindien och andra orter, och sker deras insyltning härstädes sålunda: Så snart de fått Ostronen, öpna de dem, twätta det köttaktiga rent, slå litet watten i en gryta, lägga dem (nämligen köttet af Ostronen) deri, låta det så koka en stund, lyfta sedan grytan af elden, taga Ostronen ut, lägga dem på et fat eller annat, til deß de blifwa någorlunda torka. Sedan tages litet muskot, au Spice, eller krydd-Peppar, Peppar, samt Win-ätticka så mycket som en tycker, at få en syrlig smak derpå. Detta blandas med halfparten af spadet de förut kokat uti, som åter sättas på elden, at kokas, då det tjocka skummet wäl afskummas. Deruppå slås det i en glas- eller stenburk, då Ostronen jämwäl

läggas deri. Denna bindes wäl öfwer, at ej luften må komma dertil. Sålunda kunna de förwaras och hållas goda öfwer et helt års tid, samt försändas til widt aflägsna orter. Köpmännerna härstädes upköpa denna tiden om året en ymnoghet Ostron, dem de tillaga på förenämde sätt, och försända til Westindien, ofta med stor profit, at för den myckenhet af Ostron, som de här gifwit 5. Skillingar uti detta landets mynt, så de gemenligen der en pistol (det är ungefär 6 gångor så mycket, som de sielfwe först gifwit för Ostronen,) o. s. v. ibland mera. Deße så insyltade Ostron sades wara mycket sköna at äta; dock kunna de icke stekas, sedan de en gång blifwit insyltade. Et annat sätt, at tillaga Ostron, är, at taga köttet ur dem, steka det samma i en panna med smör, lägga dem så uti en glas- eller stenburk, smälta smör deröfwanpå, at det täcker wäl öfwer dem, så at intet wäder eller luft må komma til dem. På detta sätt tilredde, äro de ock goda, och sändas öfwen sålunda ibland til Westindien och andra orter. Det wanliga sättet, at här äta dem, war, antingen rå med Win-ättica, Peppar &c. Hwilket sätt dock ej mycket brukades, eller at stufwa dem i smör uti en stekpanna, sedan skalen blifwit bårtkastade, eller at steka dem i deras egna skal på glöd och så öpna dem, til at äta köttet. En del kokade Ostronen i deras egit watten, hwilket de i ymnoghet låta från sig, då de komma i wärman, och sades de då smaka långt bättre, än om de kokades i annat watten. De höllo Ostron härstädes för en mycket hälsosam föda, och hwaraf de sade sig aldrig hafwa nå-

gon

gon olägenhet, fast de ock åte dem til en tämwelig myckenhet. Här hölts åfwen före, at Ostronen wore bäst i de månader om året, i hwilkas Latinska namn finnes bokstafwen R, så som September, October &c. men ej så goda i de andra. Dock finnes här fattigt folk, som måst hela året igenom lefwa af dem med litet bröd dertil. De fiskas här omkring New York i salta watnet til myckenhet, och finnas der förnämligast på gyttjog botten, hwarest de ligga i gyttjan. På sandbotten fås ej så mycket. Klippor och stenbotten finnes här ej, der de tagas. Deras skal samlas i stora högar, och brännes til kalk, hwilken af många brukas til husbyggnad, fast den dock ej hålles före wara så god som kalk bränd och kalksten. På hitresan sågo wi, wid de gårdar, som lågo när sjökanten, stora högar af Ostronskal. Här wid New-York funno wi många åkrar, som nu woro besådde med hwete, upfylta dermed, hwilka dock ännu woro til största delen hela och ej sönderkroßade. När Willarne fordom för Europeernas hitkomst bodde ned wid hafskanten, lefde de ganska mycket af Ostron och mußlor, hwilket de ock ännu göra på sådana ställen, hwarest de hafwa sit tilhåld wid salta sjön, om deße der finnas. De sålde ock mycket deraf åt andra Willar, som bodde längre up i landet. Det ses ännu på de ställen, der de wißt weta, at deras hus fordom stått, en myckenhet Ostron- och mußel-skal. Man finner häraf, at man ej strax får sluta, at på alla de platser i norra America, hwarest på högländta ställen eller längre up i landet finnes Ostron- och mußel skal, de samma legat der sedan den tiden, som samma ställen warit en hafsbotten.

Hum-

Hummer fås här i myckenhet, och sades insyltas på samma sätt merendels som Ostron, samt försändes sålunda til åtskilliga orter. Det är synnerligt, hwad jag hörde både nu, och ofta sedan ganska många berätta, nämligen, at denna Staden New York warit länge bebodd af Européer, innan de wißte af någon Hummer deromkring, eller at någon der fans; ty huru flitigt de fiskade, kunde de icke märka det ringaste tecken dertil; derföre fördes den tiden här altid stora sumpar fulla med Hummer från Nya England, hwarest de ymnigt fångades. En af deße Hummer-sumpar kom en gång at slås sönder wid Hellgate, belägit mot 10 Ängelska mil från New York, då alla Humrarna sluppo ut; och efter den tiden sades de hafwa så förökat sig omkring New York, at de nu finnas der i största myckenhet.

Den 1. November.

Bot emot Froßan. — En art af Froßa, som Ängelsmännerne härstädes kalla *Feber and ague*, är mycket gängse på åtskilliga ställen i de Ängelska Colonier: åter är det på andra ställen i deßa länder, som folket nästan aldrig weta deraf. Jag skal framdeles omständeligare beskrifwa denna sjukdom. Åtskillige Köpmän och Ståndspersoner här i staden berättade, at denne sjukan på långt när icke är så mycket gängse i denna Province, som i Pennsylvanien, så at skilnaden derutinnan emellan bägge deßa Landskap skal måst wara den, at då 100. människor i Pensylvanien äro [illegible]gade af denna Froßa, skal här näppeligen [illegible] 10 personer sjuke deraf. De mente, at den til en stor del förorsakades af de dunster, som upstiga

stiga af friska watnet, från moraß, floder och dylika ställan; twärt om troddes den ej så kunna hafwa sin fortkomst wid salta watten och hafssidan. At de många frukter de här i landet äta rå om sommartiden, som Watten-Meloner, meloner, Persiker etc. ganska mycket bidraga dertil, war ej allenast en allmän tanka, utan den bestyrktes ock af mångfaldig förfarenhet; men jag lämnar deßa orsaker för denna gången. Chinchina-barken troddes [illegible] wara god; dock har man ock ofta funnit [illegible] mycket skadelig; antingen den då ej funnits ofördfalskad, eller at något fel blifwit begått wid deß bruk. Handelsman Davis von Horne sade, at han mot denna froßan botat sig och många andra med följande: bladen tagas af Salvia hortens. eller Tysk Salvia (Linn. hort. upsl. p. 10. sp. 1.) stötas sönder, och saften krystes derutur. Dermed fortfares til deß man får et skedblad fullt af saft. Sedan blandas saften af en Citron eller Limon deruti, och tiges in just som froßen skal komma. När en 3 eller 4 gångor fortfarit härmed, wiker gemenligen froßan bårt.

Hwita Ekens nytta. Barken af hwita Eken (Quercus alba. Linn. spec. 996.) sades af mer än många wara bland det aldrabästa, som någon här ännu wet mot Diarrhoée och dysenterie. Den stötes sönder til pulver och tages in. De sade sig flera resor funnit, at då nästan alt annat ej welat hjelpa, har detta skaffat en säker och skadeslös bot. Deßutom brukar folket här på orten ganska mycket, at taga samma bark, och på wanligt sätt färga ylle dermed, hwar af det får en brun eller Théebou-färg, som ej af Solsken kan blekas ut.

Muß-

Mußlor. Bland andra mußlor, som finnas här på stränderna wid hafwet, är ock en, som Ängelsmännerne kalla *Clam*, och uti plurali *Clams*. Skapnaden af hwardera skalet på mußlan är någelunda likt et människo-öra. Sjelfwa skalet är tämmeligen tjockt, på de flästa ställen helt hwitt alt igenom, endast at den spitsigare kanten består både utanpå och inuti af en blå på violett eller på purpur stötande färg. Uti et annat werk skal gifwas både utförlig beskrifning och figur derpå. Nu märkes här allenast, at deße finnas i ganska stor myckenhet uti salta watnet på stränderna nekring New York, på Long Island, samt annorstädes wid hafskanten. Inom skalet hafwa deße en myckenhet kött, hwilket ätes så af Willar, som af Europeer, både Ängelsmän, Holländare och andra. Med de Willa Indianer, som bo upp i landet, drifwes dermed en tämmelig handel. Fordom när Indianerne woro ägare af hela hafsstranden, fiskade de sjelfwe deßa Clams, och födde sig deraf; men nu för tiden fångas de i myckenhet af Holländare och Ängelsmän, som bo på Long Island, och annorstäds wid salta sjön, hwilka så snart de få dem, taga de ut köttet, träda det på trådar, och då tråden blifwit in emot full deraf, hänges han upp i luft och Solsken at torkas; när detta mußle-köttet blifwit tort, lägges det ned i käril, och föres sjöledes up för Hudsons flod til Albany, hwarest det försäljes til Indianer, som hålla det för en af deras bästa rätter. Utom Europeer, komma äfwen åtskillige Indianer ännu årligen ned til hafskanten, at fiska deßa Clams. De tilreda dem på wiß omrörde sätt. Europeerne reda köttet af dem til mat på åtskilligt wis, eller på

alla de sätt, som man plågar tillaga Ostron. Ibland stekas de med sit skal uti aska, och så ätas: ibland stufwes köttet i smör: ibland kokas de, och läggas i köttsoppor: ibland läggas de kokade rundt omkring stek eller annat kött på fat &c. På hwad sätt de tilredas, äro de merendels altid en skön mat. Jag har ofta ätit dem på mina resor; dock tyckes de wara litet hårda för magen. Deras skal kastas ej bårt, utan göres deraf Indianernas så kallade *Wampum*, som äro Willarnas både penningar och prydnad, hwarmed deras Qwinfolk utsmycka sig, då de welu wara mycket granna. Deße Wampum göras egenteligen af den violetta delen på skalet, och äro deras violetta eller mörkblå penningar af mycket mera wärde, än de hwita. Med samma Wampum eller penningar kan en resande ibland Indianerna winna ganska mycket i handel; men tager han med sig penningar eller stycken af gull och silfwer, kan han alt för mycket komma til korta; emedan Indianerne up i landet sätta alsintet eller föga wärde på sådana af oß så högt skattade Metaller, det jag här i landet under mina resor flera gånger försökt. I fordna dagar gjordes deßa Wampum med mycket beswär af Willarna sjelfwa; nu förfärdigas de mäst af Europeer. Enkannerligen äro inwånarena uti Albany syßelsatte med deras tilredning, hwarigenom de winna ansenligt. Sättet huru de tilwerkas skal längre fram utföras.

Den 2. November.

Judar. Utom andra Religions förwanter finnas i New York äfwen nog Judar, hwilka hafwa här i Staden stora privilegier. De hade

här en Synagoga: ägde sielswe de hus, som de bodde uti: hade köpt sig stora Gods på Landet: höllo öpna Köpmans-bodar här i staden: hade åtskilliga skepp, som hörde dem allena til, och dem de på egen räkning och med egna waror och gods sände ut. De hade, kårteligen sagt, här samma förmoner, som de andre eller Christne inwånare i denna stad och Province. En af de aldrarikaste Judars dotter hade gift sig med en Christen, sedan hon förut afsagt sig den Judiska läran. Hennes Syster wille ej eller träda i äktenskap med någon Jude, utan reste öfwer til London, at få en Christen til man. Under mit wistande härstädes både denna gången, och de bägge följande åren, war jag ofta i omgänge med Judar; de sade, at de aldrig koka åt sig någon mat om Lögerdagen, utan sker det altid dagen förut; dock sade de sig hafwa hela wintern eld uti sina hus om Lögerdagerna. Judarne äta igemen intet Swinkött; dock hörde jag flera trowärdiga Angelsmän berätta, at de på resor ofta sett Judar, i synnerhet de yngre, ej göra sig det minsta samwete wid at äta så Swinkött, som annat, hwad de kunna få, och det tilhopa med de Christna. I går om afton war jag första gången i deras Synagoga, och i dag lät jag åfwen för middagen infinna mig derstädes. Et wißt rum war i Synagogan, der de främmande eller Christne lämnades frihet at sitta. En ung Rabbi förrättade Gudstjensten, dels på Hebraiska, dels på Rabbinska. Judarne af bägge könen woro klädde på samma sätt, som de Angelske. Manfolken hade hwar och en hatten på sig i Synagogan, utan at någonsin under Gudstjensten lyfta derpå: Qwinfolken woro på läckta-

tare. Under Gudstjensten kastade männerne på sig et hwitt kläde, som, förr hända, skulle hafwa afbild af en säck, dock märkte jag, at detta kläde war mycket präktigare hos de rika, än hos de fattiga. Månge af Mansolken hade Hebraiska böcker, derutur de sunge och läste. Rabbi stod midt i Synagogan och läste, wände ansigtet mot Öster. All hans läsning och böner framfördes så fort och med den hastighet, som hade han fruktat, det fienden snart wore öfwer honom, så at det wäl war nästan ogörligt, at någon kunde fästa en enda tanka på det han ramlade fram.

New York, hufwudstaden uti Provincen af samma namn, är belägen 40. grad. 40. min. Norr om æquator, samt 74. grad. 4. min. W. om Londons meridian, och ungefär 97. Ängelska mil från Philadelphia, på et för handelen ganska beqwämligt ställe, nämligen litet från Hafwet på en udd, som göres af 2ne wikar, hwaraf den ena emottager Hudsons flod, hwilken icke långt från staden faller uti den samma. New York har således sjön omkring sig på 3ne sidor. Grunden, hwarpå staden är bygd, är somligstädes jämn, annorstädes något backog. Eljest räknas orten för wara ganska hälsosam.

Denna stad har först blifwit anlagd af Holländare, som säges wid år 1623. då de woro ägare af samma land, hwilka kallade den Nya Amsterdam, åfwen som det omkring ligande landet då kallades Novum Belgium: men sedan Ängländarne wid slutet af år 1664. under Sir Cartes anförande, bemägtigade sig det samma, och fingo i den näst påföljande friden behålla det, gofwo de både staden och den derunder lydande Provincen

namn

namn af New York. I storlek lärer den nu komma närmast til Boston och Philadelphia af städerna bland de Ängelska Colonier i Norra America; men uti sköna hus, rikedom och stark handel tvistar han med dem om försträdet. Han lärer wara ungefär halfannan gång så stor som Götheborg i Swerige.

Gatorne äro wäl icke så regulaira som i Philadelphia, utan gå ibland tämeligen krokut och i bugter; dock äro de på sit sätt nog wakre. Mäst alle äro stenlagde, undantagandes på högderna, der det ej behöfwes. På de förnämsta äro löfträn planterade wid sidorna, hwilka om sommaren gifwa både et täckt utseende, och uti den starka hettan, den årstiden på deßa orter, en behagelig skugga, samt göra i öfrigt staden ganska angenäm, at det syntes mig som hade jag spatserat i en trägård, då jag gick här på gatan. De trä-slag som blifwit anwände härtil, woro följande: Watten-Bök (*Platanus occidentalis* Linn. spec. 999.) war i myckenhet här planterad. Hon gaf en skön skugga om sommartiden med sina stora och myckna löf. *Locust-tree* *Robinia, Pseudo-accacia* Linn. spec. 722.) Af denna fans här ock mycket: deß wakra löf, och den mer än angenäma lukt, som deß blommor gofwo, då den stod i blomma, förtjente wäl, at planteras både på gator, wid hus, och i trägårdar. Än stodo här ock Lindar och Almar, fast icke i den myckenhet, som de 2ne förra. Alla deßa trän woro skiftewis satte om hwarandra.

Utom hwarjehanda sjungande och qwittrande foglar, uppehöllo sig äfwen i deßa trän om sommaren en myckenhet af et synnerligt slags Grodor, hwil-

hwilka om aftnarne och nätterne, hälst när det war warmt, eller liknade sig til rägn, upfylte luften med sit mångfalliga läte, och likasom täflade med foglarna. De höllo ofta sådant ljud, at den ene människan näppeligen kunde höra hwad den andre talte på gatan.

Husen äro til största delen af tegel: de fläste wäl och mycket wackert bygda, samt flera wåningar höga. På somlige ställen wända de, efter det gamla sättet, gafwelen mot gatan; men wid de i senare tider upbygda är detta ändradt. På många hus är öfwerst på taket bygt som en altan, hwarest de om sommar-aftnarna sitta och roa sig, och hwarifrån de icke allenast kunna hafwa en behagelig prospect öfwer en god del af staden, utan äfwen öfwer en del af den dertil liggande sjön, samt det wid den samma belägna landet. Husen äro här gemenligen täckte antingen med taktegel, eller med takspån, hwilken spån är gjord af den hwita Tallen, som wäxer längre upp i landet (Pinus Strobus, Linn. spec. 1001.) och säges deßa spåntak i waraktighet måst täfla med dem, som i Pennsylvanien göras af den så kallade hwita Cedern (Cupressus thyoides, Linn. spec. 1003.) Inuti husen woro wäggarna hwitlimade. Jag såg ingenstäds Tapeter, ty de wißte ej stort af dem här i landet. De hwitmålade wäggar woro til en stor del öfwertäckte med små taflor af allehanda ritningar: å ömse sidor om spisen woro skåp; under fönsterna i stenhusen brädslagit, och bänk derwid in i muren at sitta på: skåpen och alt det brädslagna war måladt gråblått.

Kyrkor äro i denna stad åtskillige, hwaraf märkes följande. 1. Den Ängelska bygd är 1695. i W.

i W. ändan på ſtaden, af ſten, med torn på, och klåcka deri. 2. Dèn Nya Hollänſka, ſom är nog ſtor, bygd af ſten, med torn på och en klåcka deri, jämte timklåcka, hwilken lärer wara den enda, ſom finnes här i ſtaden. Denna Kyrka ſtår måſt uti SSW. och NNO. hwarwid märckes, at Kyrkorna i denna ſtad ej hålla något wiſt wäderſtreck i ſin bygnad, utan den ene ſtår från O. til W. på wanligt wis: den andre från S. til N. och ſå widare. Uti denna Kyrka war intet altare eller Sacreſtia, ingen låktare, inga ljuskronor och ljusſtakar, och inga figurer eller målningar. Omkring Kyrkogården äro åtſkilliga träd planterade, hwilka göra, at Kyrkan ſtår ſom uti en lund. 3. Den gamla Hollänſka, är åfwen af ſten; men ej ſå ſtor ſom den förra. Inuti war den målad, faſt utan bilder, och förſedd med et litet orgwerk, dit ſkänkt af Gouverneur Burnet. Måſt alla Manfolken ſitta här på låktare, och Qwinfolken ned i Kyrkan. 4. Den Presbyteriſka, war nyligen upbygd, tämlig ſtor, af ſten, med torn och klåcka deri. 5. Den Tyſka *Lutherſka*. 6. Den Tyſka *Calvinſka*. 7. Den Franſka för flyktingar af Reformerta Religion från Frankrike. 8. *Quakarenas Meeting*. Hit kan ock föras 9. *Judarnas Synagoga*, hwarom näſt förut är talt.

Utemot ſjön på yttersta udden är en tämmelig wäl god Fäſtning anlagd, kallad Georgs Fort, ſom commenderar hamnen, och gör ſtaden tämmelig ſäker för haſtigt fiendteligt anfall från hafsſidan. Deßutom är den mot norra eller landsſidan med palliſader omſtängd, hwilka dock nu, ſedan de i långliga tider icke haft at ſärdeles frukta

för

för någon fiende, äro på somliga ställen nog förfallne.

Uti sielfwa staden finnes intet särdeles godt Watten; men litet utan för den samma är en skön och tilräckelig källa, hwadan inwånarena förse sig med alt det watten de bruka til Thée, dricka och bättre matlagning; dock betjena de, som härutinnan äro mindre granlaga, sig af det watten, som finnes i brunnarna, ehuru slätt det är. Af denna brist på godt watten lida ock främmandes hästar här mycket, hwilka icke gerna wela smaka af det, som tages uti stadsens brunnar.

Hamnen är tämmelig god, de största skepp kunna ligga här på redden, och nästan tätt til bryggan. Watnet deruti är, för deß belägenhet i sielfwa hafskanten, ganska salt; hwadan den ock måst alla wintrar, om ej en owanlig sträng köld sätter til, är öppen, til en icke ringa fördel för denna stad och deß handel, då skepp hela året igenom kunna här ut- och inkomma, när de wela, och winden ej hindrar, hwilken förmon Philadelphia nödgas sakna, som förut är sagt. Den stora Ön Long Island, som ligger midt för staden mot hafssidan, gör hamnen för häftiga wäder derifrån säker; och sades Sudwäst-storm wara af alla wäder wärst för de skepp, som ligga i hamnen; emedan åt den kanten är från Hafwet en öpning. Ingången från Hafwet til New York är dock ej aldeles så god: den är wäl tämmelig djup, dock kunna ej stora krigsskepp gå dit in; emedan det är för grundt. Stora Köpmansskepp hafwa ibland i starkt swall stött litet på botten, när de sunckit ned emellan wågarna, dock utan skada. Månge skepp hafwa likwäl här förgåtts; emedan Canalen

är

år smal, och om de icke segla rätt, komma de på bankar. Gamle män, som i alla sina dagar färdats här fram och tilbako, försäkrade, at denna Canalen nu wore hwarken djupare eller grundare, än den fordom warit.

Ebb och Flod sades förhålla sig här wid New York sålunda, at wanliga skilnaden emellan högsta och lägsta watten om dygnet är ungefär 6. Angelska fot, och den tiden om månaden, som floden är högst, stiger skilnaden til 7. sådana fot,

Hwad Handelen angår, så är denna Staden den, som uti Ängelska Provincerne uti Norra America drifwer den samma nästan större, än någon af de andre: åtminstone är der ingen, som öfwergår honom derutinnan. Eljest lära så Philadelphia som Boston tämmeligen häruti täfla med honom. New York drifwer handel på åtskilliga orter. Härifrån sades gå långt flera skepp til London, än från Philadelphia. De föra dit med sig allehanda slags skinwaror, dem de tilhandla sig af Willarna: äfwen Säcker, Logwood och andra färg-trän, samt Rum, Mohogony och andra waror, dem de tagit från Jamaica och andra Ängelska öar i Södra America, jämte alla de penningar, de annars med sin handel kunna få tilhopa. Äfwen bygges här årligen skepp, hwilka föras öfwer til Ängland, och der försäljas. I desza senare åren hafwa de börjat skeppa öfwer til Ängland en myckenhet Järn. Från London tages tilbaka icke allenast allehanda fabricerade waror och andra Änglands producter, utan ock alt sådant, som eljest uti krämare-bodar plägar försäljas, så at Ängland, och i synnerhet London, hafwer ge-

nom

nom sina Colonier uti America i sådant en ansenlig winst. Ja, ej allenast denna Stad, utan ock alle andre Ängelske Colonier på fasta landet i Norra America taga så myckt af allehanda Köpmans waror från London, at alla de penningar och begärligare waror de eljest på åtskilliga orter med deras handel kunna förtjena, gå alt til London och Ängland, at betala det samma, och ändock räcker det på långt när ej til, så at häraf ses, hwad en wäl inrättad Colonie kan bidraga til dess moderlands tilwäxt och fromma.

Ganska många Fartyg gå härifrån New York til ofwannämde öar i Södra America, (hwilka af Ängelsmännerna med et ord kallas Westindien, som förut p. 350 är nämdt) dit de härifrån föra med sig mjöl, spannemål, skårpor, kimbar och laggkäril, bräder, kött, fläsk, smör och andra matwaror, samt af de få frukter här finnas. Ofta gå de til Boston i Nya Ängland, dit de föra Spannemål och mjöl, och taga derifrån kött, smör, allehanda slags träwerke, hwarjehanda slags fiskwaror med mera, dem de sedan föra til Westindien, och der föryttra. Äfwenledes taga de från Boston Rum, som der i myckenhet distilleras, den de sedan här i landet med fördel försälja. Ibland löpa jagter härifrån til Philadelphia med Köpmans waror, och åter en annan gång komma jagter derifrån hit, nämligen alt som de af Gazetterna se, at en eller annan Wara är mera begärlig, eller betales dyrare i den ena orten än i den andra. Til Irland gå härifrån åtskilliga Fartyg, lastade med hwarjehanda waror, som blifwit hämtade från Westindien; men i synnerhet med Linfrö samladt här i landet. Det försäkrades mig

mig, at somliga år gå mot 10. skepp härifrån til Irland, lastade nästan bara med Linfrö. Orsaken är, dels at Linet i Irland icke har godt och tilräckeligt frö; dels och förnämligast, at de uti Irland, til at få godt Lin, sägas updraga det, innan fröet hinner mogna, samt at de til samma ändamåls ernående, eller at bekomma utwaldt Lin, icke wela betjena sig af egit hemma samladt frö, utan af det, som kommit från längre aflägsne orter. Det är för samma orsak skul, at Linfrö är på denna ort en god Handels-wara. Denna tiden kostade en Buskel Linfrö här i staden 8. Skillingar New Yorks-penningar, eller jämt et Stück von achten. För de waror, som blifwit försålde på Americanska hamna tages i betalning antingen reda penningar, eller Westindiska waror, som dels föras först hem, dels ock försändas strax antingen til London eller Amsterdam. Wille någon wid återkomsten från England eller Holland ej taga waror, eller ock ingen wore, som fraktade skeppet, kunde en gå til New Castle i England, taga stenkål til Barlast och fara så hit hem, hwarest de tämmeligen wäl skulle blifwa betalte. Häraf skedde ock, at de på många ställen här i staden betjente sig af Stenkål, så i Kök, som i andra spisar, emedan de sades kunna således fås lättare, än wed, för hwilken sidstnämde nu betaltes 30. Skillingar New-Yorks-penningar famnen; (huru stor en sådan famn är, ses förut p. 225.) På Södra Carolina drefwo de ock härifrån handel. De förde dit Spannemål, Miöl, Säcker, Rum, med mera och togo derifrån Risgryn, som är den Provincens snart sagt enda-product.

Producterne af denna New Yorks Province

äro

äro ej mångahanda, utan i synnerhet följande: Allehanda slags skinwaror, hwilka köpas af de wilda Americaner, häldst och mäst wid Oswego. Bräder i ymnoghet, som mäst komma från Albany: allehanda slags timbar och laggkäril, hwilka komma ifrån de omkring Hudsons Flod belägna orter: Hwete, Mjöl, Korn, Hafra &c. som mäst kommer från New Jersey och andra ställen öfwer alt i detta landet. Jag såg jagter från New Brunswig, lastade endast med Hwete, som låg löst i fartyget, samt Mjöl, som war inpackadt i tunnor, såsom ock en ymnoghet linfrö. Afwen utskeppas härifrån något fläsk och andra köttwaror, dock ej til särdeles myckenhet: ja ock något litet ärter, som komma från orterna omkring Albany. Andteligen ock järn, som i myckenhet fås på flera ställen i denna Province, och det tämmeligen godt. De öfriga denna Provincens Producter äro ej af något särdeles wärde.

Det mästa win, som brukas, så wäl här, som uti de öfriga Ängelska Colonier i Norra America, tages från ön Madeira, och är nog starkt och hetsigt.

Inga särdeles Fabriquer woro här i landet ännu inrättade, utan mäst af kläde, linne, och andra fabricerade köpmans waror fördes hit från England, enkannerligen från London.

Hwad som i öfrigt ej ringa bidrager til handelens beqwämlighet för denna stad, är Hudsons Flod, hwilken är segelbar til 150 Ängelska mil up i landet, och faller ut i hafswiken litet Wäster om staden. För twå tredjedelar af året är denna full med jagter, samt andra större och mindre båtar,

tar, hwilka fårdas til och från New York, lastade med allehanda landets Producter och andra waror.

Huru många fartyg ungefår årligen inkomma til denna stad, och utgå därifrån kan jag icke såja; men uti en af Pennsylvaniæ Gazetter har jag funnit, at från den 1 Decemb. 1729. til d. 5 Decemb. 1730. åro til New York inkomma 211. fartyg, och innom samma tid 222. utgångne. Sedan den tiden har handelen hår ansenligen til- och icke af-tagit.

Marknad hålles ock hår i staden 2:ne gångor hwar wecka, måst på samma sått, som förut p. 189. wid Philadelphia år omordat; men i denna staden år dock den olågenheten, at hår åro flera torg eller marknads-platser, hwarigenom sker, at en ej altid kan få det en wil på et stålle, utan nödgas ibland löpa från det ena torget til det andra, innan en får hwad som tarfwas.

Gouverneuren öfwer New Yorks Province har hår i staden sit såte, och residerar på sjelfwa Fåstningen. Bland andra detta Lånets Höfdingar förtjenar at nåmnas *William* BURNET, Son til den lårda och för sin theoria telluris namnkunniga Ångelska Biskopen BURNET. Deñe Gouverneuren war en mycket lård Herre, och tillika på alt sått så sorgfållig om detta Lånets upkomst och wåltrefnad, at Inwånarena ånnu i dag anse honom för den största och berömwårdaste Höfdinge, New Yorks Province någonsin haft, och den de tro sig ej kunna gifwa nog låford. Hans hwarjehanda Astronomiska Observationer, gjorde hår på orten, åro införde i åtskilliga Ångelska skrifter. År 1727. wid nu Regerande Ångelska Konungens GEORG II. antråde til Riksstyrslen blef han

flyttad från New-Yorks Höfdingdöme, til Gouverneur uti Boston i Nya Ängland, der han dog år 1729 d. 7. Sept. af alla ganska mycket saknad.

I denna stad kommer gemenligen en eller par gångor om året the Assembly af denna Province tilsamman, det är Deputerade från alla deß Häråder, at här hålla sina små Parlament eller Riksdagar öfwer det, som kan wara nyttigt til landets bästa. De kallas tilhopa af Gouverneuren, som ock hafwer magt at skilja dem åt, när han behagar. Hwilket han ock gör, antingen när det ej mera är något angelägit at rådslå om, eller då han ej finner dem så eniga för Konungens och landets bästa, som sig bör. Här har warit den Gouverneur, som, sedan han råkat i oenighet med Inwånarena uti landet, och desse sedermera på ofwannämde små Riksdagar af harm och arghet altid satt sig twärt emot, hwad Gouverneuren proponerat, om det ock warit aldrig så nyttigt; så har han gripit til det rådet, at tätt och den ena gången strax efter den andra kalla dem tilsamman, och så snart han märkt deras enwisa sinne, strax skildt dem åt, hwarigenom han så mycket uträttat, at de trötte af så många och täta utgifter, omsider woro glade at de fått förena sig med sin Gouverneur til landets bästa. Konungen i Ängland sätter här Gouverneurer til, alt efter egit behag; men de lönas af Undersåtarena i Provincerne, hwilka sammanskjuta til Gouverneurens underhåld; derföre alt som en Gouverneur mer eller mindre ställer sig in i förtroende med dem; så får han större eller mindre lön: det ges ock exempel på Gouverneurer både i denna och andra Ängelska Provincier i Norra America, hwilka der-

derigenom, at de råkat i stridighet med Inwånarena uti de sig anförtrodda Lån, måst se sig gå i mistning af hela den wanliga årligen sammanskutna lönen, och Konungen sjelf har icke kunnat förmå dem, at utgifwa den. En Gouverneur eller Landshöfdinge skulle således nödgas, antingen lägga ned sin syßla, eller hafwa alt för usel utkomst, eller ock i alt rätta sig efter Inwånarenas behag, om han derjämte icke hade andra utwägar, til at någorlunda få sin lön ut. Desse äro bland andra följande: 1. Får ingen i hela Lånet, utan Gouverneurens samtycke, hålla krögeri, utan bör en och hwar, som idkar krögeri, derföre betala något wißt til Gouverneuren, alt efter omständigheterna. Sålunda hafwa wissa Gouverneurer, då Inwånarena undandragit sig, at sammanskjuta til deras underhåld, låtit måst fördubbla antalet af Krogar i deras Province. 2. Brukar största delen af dem, som ärna gifta sig, (om de ej äro utfattige) at icke låta lysa för sig på Predikstolen, utan taga af Gouverneuren et så kallad Licence eller tilstånd, at få träda i äktenskap med den och den person; då på en sådan Sedels upwisande hwar Protestantisk Präst hafwer lof, at sammanwiga dem. För en sådan Licence betales til Gouverneuren ungefär 4 à 5 Plåtar, efter wårt mynt; detta indrager wackert öfwer hela Provincen om året. 3. Kan ock Gouverneurens inkomst ökas genom Resepassers utgifwande, enkannerligen åt dem, som gå til sjös: at förtiga ännu åtskilliga andra utwägar.

Wid ofwannämde deras Assemblyes eller små Riksdagar, öfwerses och bättras de gamla Lagar, nya stiftas, anstalter göras, til nödiga penningars

eller mynts gångbarhet, m. m.; ty det är at märka, at hwar Ängelsk Province i Norra America är aldeles independent af den andra, så at den hafwer sina särskildta Lagar, sina särskildta penningar, och kunna i mycket anses, som särskildta Konungariken från hwarandra. Häraf sker, at wid krigstider går här ganska oordenteligen och senfärdigt til, så at då den ena Provincen wil fram, wil den andra tilbaka. När Gouverneuren wil hafwa så, wil Assemblén hafwa twärt emot. Det är då icke at undra öfwer, at under det de här utdraga tiden med oenigheter sins emellan om bästa och minst kostsamma sättet at utföra kriget, intager fienden den ena orten efter den andra. Gemenligen har det skedt, at då Gräntse-Provincerne blifwit af fienden plundrade, hafwa de längre ifrån belägne, suttit stilla i ro, likasom det ej bekommit dem något, och ofta hela 2 à 3. ja flera år både dragit i betänkande, och åfwen stått emot, at sända de förra och i nöden stadde någon hjelp. Ja, man har haft Exempel derpå, at då somlige Provincier hafwa blifwit af fienden härjade och sköflade, har en annan Province, under hela den tiden ej allena sutit neutral, utan ock tillika drifwit stark handel med fienden. Genom sådant förhållande hafwa Fransoserne i Canada, hwilka äro endast at räkna som en hand full med folk, mot de Angelska, likwäl i ofreds tider så stora fördelar för de sistnämde; der dock mången, som wil döma efter myckenheten och wälmågan, skulle tycka, at Ängelsmännerne med största lätthet skulle snart kunna kufwa de Franska; men med alt detta och churu oriktigt här tilgår i krigstider, kan dock ej nekas, det ju Ängelska Kronan hafwer ganska stora

för-

förmoner derigenom, at Fransösernas Canada gräntsar til deras Nybyggen i Norra America; och lärer finnas nog anledning at twifla, det Konungen i Ängland med fullt alfware skulle wela taga Canada från Frankriket, om det ock stode i hans förmåga. Orsaken är lätt at se: Ängelska Colonierne i Norra America äro i myckenhet af Inwånare och wälmåga redan så mägtige, at de börja föga gifwa gamla Ängland efter. För gamla Änglands handels och wälmagt skul, samt för andra orsaker, är des Nybyggen i America förment, at uprätta några Fabriquer och Manufacturer, som skulle lända moderlandet til skada och affaknad. De få ej uptaga något af ädlare Metaller annorlunda, än at det straxt skal skickas til Ängland. De hafwa ingen frihet, at handla på andra orter, än de Ängelska, undantagandes några få ställen; ej eller hafwa främmande Nationer tilstånd, at drifwa handel i de Ängelska Colonier i America. Utom åtskilliga andra inskränkningar i deras handel och näring. Genom et sådant tryckande sker, at Ängelska Inwånarena uti Norra America äro mindre warme mot sit Moderland. Til en sådan kall tanka bidraga ock mycket de många främmande Nationer af Tyskar, Holländare, Fransoser, Irländare, och andre, som flyttat hit öfwer, och satt sig ned i de Ängelska Nybyggen, hwilka merendels ej äro så särdeles ömme om gamla Ängland. Deßutan äro en del människor så sinnade, at de aldrig kunna wara nögde med hwad de hafwa, om det ock wore huru godt, utan längta altid efter mera, eller älska förändringar. At förtiga, det en alt för stor frihet, och för mycket goda dagar, ofta kunna för-

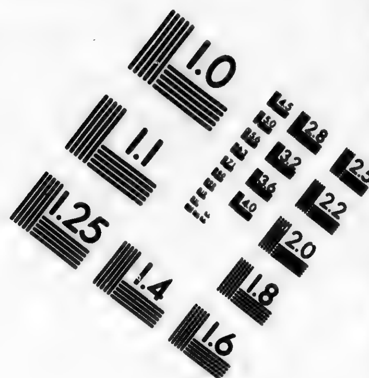
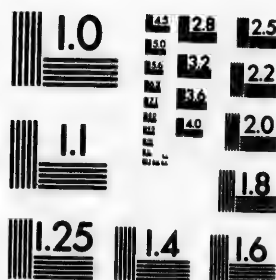
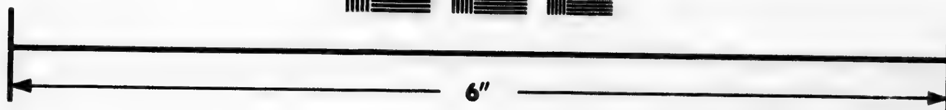

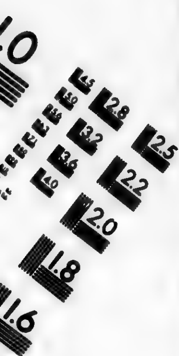
IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

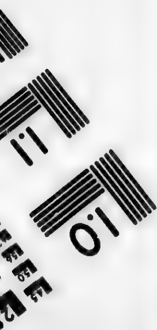

2.8
2.5
2.2
2.0
1.8
1.6

1.1
1.0

wandlas i et tygelfritt sjelfswåld. Jag har flere resor hört Ängelsmän sjelfwa, icke allenast dem, som warit födda i America, utan åfwen i gamla Ängland, men sedan gått öfwer til America, och der satt sig ned, uppenbarligen säga och spå, det de Ängelske Colonier i Norra America efter 30, 40 à 50 år torde utgöra et särskildt Konungarike, skildt aldeles från gamla Ängland; men som hela landet, hwilket sträcker sig längs efter hafsstranden, är åt den kanten öppit, och på lands- eller baksidan wid ofredstider oroas af Fransoserna; så kunna desse sista eller Fransoserne tilräckeligen åstadkomma, at kärleken emellan dessa Colonier och deras moderland ej så lätt kan alt för mycket kallna bårt eller utsläckna: utan bör Ängelska Kronan med all fog anse dem, som den bästa pådrifware-staf, at hålla dessa deras Undersåtare i all tillbörlig och önskelig plikt och undergifwenhet. Men jag har nästan gått för långt från mit ögnamål, och wil derföre komma tilbaka til New-York igen.

Magnetens Variation här i staden blef år 1686 af Öfwer-Ingenieuren (Surveyor General) öfwer New-Yorks Province PHILIPP WELL observerad wara 8 grader 45 min. Wästerlig; men år 1723 fant Gouverneuren BURNET den wara 7 grad 20 min. Wästerlig. Hwaraf det ses, at Magnetens Variation aftager här wid pass 1 grad 25 min. på 38 års tid, eller litet mer än 2 minuter om året. Mr. ALEXANDER, en Man wäl förfaren både uti Mathematik och Astronomie i denna staden, berättade mig d. 18 Sept. 1750. at efter flera hans gjorda Observationer wore Magnetens Va-

riation den tiden här ungefär 6. grad 22. min. Wästerlig.

Här sades wara par stycken Boktryckare, och gifwes här från trycket ut hwar wecka Ängelska Avisor, deri hwarjehanda finnes infördt från alla werldenes delar.

Wintrarne äro här mycket kallare, än uti Pennsylvanien; ja, de kunna uti köldens stränghet täfla med åtskilliga orter här i Swerige; dock warar kölden på långt när ej i New-York så länge, som här hos oß. Wåren kommer här (uti New-York) tidigt, hösten sent, och om sommaren är hettan här ganska stark; derföre kunna de ock hafwa Watten-Meloner, hwilka blifwit sådde på öpna fältet, redan mogna wid början af Augusti månad: der wi dock hos oß under fönster uti drefbänkar swårligen kunna drifwa dem til mognad. Huru sträng kölden här är om winteren, kan jag ej så noga säga; emedan de Thermometriska Observationer jag här fått, woro alla märkte på oriktiga Thermometrar, hwilka deßutan sutit inne uti hus, och ej ute i fria luften. Snön ligger på marken några månader, och slädar brukas här på samma sätt, som i Swerige, fast nog obäklige gjorde. Hudsons Flod, som ned wid deß mynning är ungefär mot en Swensk fjerdedels wäg bred, och der skilnaden emellan högsta och lägsta watten wid ebb och flod om dygnet är 6 à 7 fot, utan at nämna, det watnet deruti är ganska salt, ligger dock til 3 4. eller snart 5 månader hwar winter belagd med Is, som ofta är af en half alns tjocklek, och mera.

Om sommartiden äro de ibland här nog plågade af mygg, hwilka sägas inkomma med det hö,

som införes från de här i någden belägna låga saltwattens ångar, samt om aftonen med boskapen. Jag har sielf blifwit, och åfwen sett andra wara om nätterna af dem så illa medfarne, at man ej kunnat gå ut i staden för de många knylor desse åstadkommit öfwer hela ansigtet.

Watten-Meloner fås i någden omkring denna stad ganska stora och sköna; ja nästan bättre, än på andra orter i Norra America; fast de alla planteras ute på öpna fältet, och aldrig sättas förut i drefbänk. Hos Gouverneuren Clinton såg jag i Septemb. 1750. en Watten-Melon, som wägde 47. Ängelska skålpund, och hos en annan handlande der i staden en af 42. skålpunds tyngd; dock räknades deße bland de största, som härpå orten fås.

År 1710. sändes härifrån 5. Iroquoirnas Konungar eller Sachems öfwer til Ängland, at förmå Drottning ANNA til alliance med sig emot Fransoserna. Deras namn, klädedrägt, Audience i London, tal til Drottningen, utlåtelse om Ängland och Europeernas wäsende, med mera, äro af andra skrifter förut bekante, så at det wore onödigt, at här uprepa det samma. En sådan Wilsk Konung eller Sachem har gemenligen ej mer at säja öfwer sina underhafwande, än en Länsman hos oß i en Sokneſtämma, ja näppeligen så mycket. Under mina resor genom deßa Willars land, behöfde jag aldrig någongång göra min upwaktning hos deras Sachems, utan deße Regenter infunno sig sielfwe obudne uti mitt qwarter, och det merendels för en eller par supar bränwin Kul, hwilket är den dryck de älska öfwer alt annat i werlden. Af ofwannämde 5 Wilska Sachems

sades

sades en hafwa blifwit död i Ängland; men de andre 4. hade kommit hem igen.

De första inbyggare i New York woro bara Holländare. När staden med det dertil hörande landet sedan blef af Ängelska Cronan intagit, och wid det påföljande fredsslutet bårtbytt til den samma mot Surinam, lämnades deß förra inbyggare frihet, at antingen blifwa qwar, och njuta samma friheter och förmoner, som förr, eller ock flytta med all sin egendom bårt. De fläste utwalde hällre det förra; hwaraf kommit, at största delen af inbyggarena både i denna stad och den derunder lydande Province af samma namn, ännu i dag äro Holländare, och tala sins emellan mäst Holländska, enkannerligen de gamle; men så börja de dock småningom tämmeligen aflägga sit förra tycke, enkannerligen här i staden, och landet dernäst til, hwarest största delen af ungdomen nu talar gemenligen bara Ängelska, och åfwen merendels går uti Ängelska Kyrkan, samt tycker illa, om någon kallar dem Holländare, och ej Ängelska. At Judar åfwen här wistas, och njuta stora friheter, är förut omtalt.

Ehuru New Yorks Province warit mycket längre bebodd af Europeer än Pennsylvanien, är den dock på långt när icke så upfyld med folk, som den samma, fast jordmonen är åfwen här tämmelig god. Orsaken sades förnämligast wara den: uti Drottning Annas tid, ungefär år 1709. kommo hit en stor hop Tyskar, hwilka af Regeringen fingo land, och satte sig här ned: när de wistats här någon tid, och bygt sig byar och Kyrkor, samt uptagit åker och äng, begynte man inskränka deras privilegier, och under hwarje-

handa förewändande taga en och annan bit land ifrån dem. Häraf stöttes Tyskarna för hufwudet, som brukade wåld mot wåld, och slogo dem, som wille taga bårt landet. Detta togs så illa up af Regeringen, at Tyskarnas hufwudmän blefwo insatte och ganska illa medfarne och straffade. Et sådant förfarande förtröt dem så högt, at mäst en och hwar af dem lämnade sina hus och sin jord: gick derifrån och begaf sig til Pennsylvanien, derest de blefwo ganska wäl emottagne och erhöllo land jämte stora friheter, dem de fingo orubbade sig til godo njuta. De läto ej benöja sig dermed, utan de skrefwo ock hem til deras anhöriga och wänner i Tyskland, samt inrådde dem, at, (i fal de hade lust at komma til America,) skulle de ingalunda sätta sig ned uti New York och afmålande den regeringen ganska illa. Detta hade det eftertryck, at Tyskar, som sedermera til många skepslaster foro öfwer til America, frågade aldrig efter New York, utan utwalde alla Pennsylvanien. Ja, det hände ibland, at de nödgades komma öfwer med skepp, som gingo til New York; men näppeligen hinte de til lands, för än de skyndade sig derifrån til Pennsylvanien, midt för ögonen af New Yorks inbyggare. Härtil kan än föras en annan orsak: Wid det denna Provinces första inwånare eller Holländarne fingo wid fridsslutet med England frihet at blifwe här qwar, och njuta alla sina förra förmoner och privilegier, utan någon afkortning, til godo, tilwällade sig då en del hwar af dem ganska stora tracter land, så at mången ensam person af de förmögnare gjorde sig då Herre och ägare af land, hwilket til midt

och omkrets ofta kunde swara mot en af wåra medelmåttiga, ja större Soknar. Som nu en stor del af dem woro mycket rike, så dref afunden mot de Ängelska dem, at ej sälja någon bit land, om de icke fingo den mångfalt betalt. Hwad de då gjorde, hafwa deras efterkommande noga följt in til denna dag. Som nu både Ängelsmän och andre Nationer kunna få land både för bättre pris och med mera säkerhet i de andra Provincier; så är ej at undra, at så många ställen i New Yorks Province ännu ligga obebodde, och se ut som ödemarker. Detta alt wisar hwad et litet fel i Regeringen kan bidraga til et lands saknad på inbyggare.

Den 3. November.

Wid middagstiden begofwo wi oß från New York tilbaka, och fortsatte så resan, at wi kommo til Philadelphia den 5. derpåföljande.

Cider.——Omkring Philadelphia hade de nästan för mer, än en månad sedan gjort Cider; Dertil nödsakade deraf, at äpplena woro så mogne, at de föllo af sig sjelfwa ned från träden; men wid wår resa til New York märkte wi, at de åt den kanten då som bäst höllo på, at göra sin Cider. Hwaraf ses, at äpplena omkring Philadelphia falla förr af träden, än uti New York; antingen at jordmonen, eller en starkare hetta om sommaren i Philadelphia, eller något annat är orsaken dertil. Eljest hade de ingen förmon deraf, at de så bittida måste göra sin Cider, ty en långsam förfarenhet hade lärt dem, at ju tidigare de här kommo at göra den, ju sämre blef den; emedan den starka sommarhettan sades göra,

ra, at fermentation icke blef så god, som då det skedde senare.

Polcat kallades af Ängelsmännerna härstädes et fyrfotadt djur, hwilket finnes nog allmänt ej allenast i Pennsylvanien, utan ock längre både til Norr och Söder i Norra America. Uti New Yorks Province kallas det gemenligen *Skunk*. De Swenske här i landet kallade det *Fiskatta*, af den olidetliga stank, den ibland gifwer från sig, hwarom strax nedanföre. Fransoserne i Canada kalla det för samma orsak skul dels *Bête puant*, dels *Enfant du diable*. En del Fransoser kalla det ock *Pekan*. Det är beskrifwit och med lefwande färgor afritadt af Herr CATESBY uti deß *Natural Hiſtory of Carolina Vol.* II. *p.* 62. *f.* 62. under namn af Putorius Americanus Striatus. Han är i närmaste slägtskap med mårdar, och til storleken åfwen måst den samme. Färgen är gemenligen swart med en hwit rand midt långt efter ryggen, och par sådana hwita ränder långt efter hwardera sidan, hwilka gå parallelt med den första. Ibland, fast sällan, wisa sig ock sådane, som äro måst hel hwita. Litet för än wi nu återkommo til Philadelphia, sågo wi en ligga wid en gård, som war af hundar ihjälbiten. Sedan hade jag ock widare en eller annan gång tilfälle under mit wistande här i landet, at se samma djur, och at göra mig underrättad om deß egenskaper. Denna Fiskatt har sina ungar antingen i iholiga trän, eller ned uti jorden. Deß tilhåld är ock ej allenast ned på marken, utan han kan ock behändigt klifwa up i trän. För Foglar är han en stor fiende, hwilkas ägg han slår sönder, och äter up deras ungar. När han kommer ihop med höns,

håller

håller han med dem et grufweligt gästabud. Men så är han dock mäst bekant för en synnerlig egenskap: Då han blifwer jagad af hundar eller folk, äro wäl hans fötter och klor gemenligen hans första tilflykt; ty med dem springer han undan, eller klifwer up i träna; men om de hinna nog nära på honom, så at han ser sig ingen utwäg at komma undan, har han ännu et hjelpemedel öfrigt, nämligen, han kastar sin urin emot den, som förföljer honom, antingen han, som somlige säga, wäter sin swants dermed, och så med den samma stänker tilbaka, eller han eljest kan kasta det så långt. Det förra tyckes dock troligare; emedan trowärdige män berättat mig, at de fått synen full deraf då de warit mot 3. famnar ifrån honom. Denna hans urin har en så wederstyggelig lukt, at wärre ej kan gifwas. Ungefärligen är den sådan, som hos Geranium robertianum primum. C. B. (Linn. Flor. Suec. 578.) men i tusendfalt högre och starkare grad. När någon är nära in til Fiskattan, då han gifwer från sig denna stank, kan den samma på en stund swårligen hämta andan, utan den wil lika som qwäfjas bårt eller storkna. Kommer något af deß watten i synen på någon, säges det wara fara wid at mista den samma och om något kommer på kläderna, kan denna grufweliga stank nästan aldrig så tagas bårt, at den ju ändock något litet skal kunna kännas. Hundarne löpa ofta twärt af bårt från denna katten, så snart han fått bestänkt dem i synen och nosen; men de, som äro goda hundar, släppa honom ej gerna, innan de fått lifwet af honom; och at något förminska stanken de af deß urin fått, gräfwa och stryka de med nosen några gångor i jorden under

ja-

zagandet, och å nyo anfalla katten, til deß de göra ända med honom. Lukten af hans urin går sällan på en månad utur kläderna; men om kläderne gräfwas ned i jorden och få ligga der et dygn, så plägar mästa delen af den elaka lukten wara förswunnen. Afwenledes bruka de ock flitigt gnida ansigte och händer med mull eller jord om någon blifwit dermed bestänkt; ja somlige hålla för samma orsak skul händerna hela långa stunden isänder i jorden; ty med watten går han ej så snart bårt. En wiß Ståndsperson, som ofördtänkt blef af denna katt besuktad, stank deraf så illa, at då han wille gå in i något hus, flydde antingen alla undan honom som för Pesten, eller budo de honom, wid det han öpnade dören, fara ända til * * * och ej komma in i deras hus; så at mannen aldrig warit så illa utstält i alla sina dagar. Hundar, som warit i färd med denna katt, få ej på par dagar nalkas til husen. Jag såg en morgon på en marknad uti Philadelphia, hwad kastande det war af alla människor efter en hund, hwilken twifwelsutan litet förut warit för nära til en Polcat, hwaraf han gråseligen luktade. Han toltes ej på långt håll komma när någon människa. Ofta, då en reser eller går i skogen, kännes lukten deraf på hela långa stycket. Ibland kommer man på de ställen i skogen, der det hela långa trakten luktar så starkt, at man måste hålla sig för näsan, hwilket gifwer tilkänna, at denna katt då är i nägden, eller hafwer ej långt förut wistats på samma ställe: är wädret med, eller ock då det om aftnarna sent är helt lungt, kännes denna förgiftiga lukt på nog långt håll. En sådan katt kom en natt om wintern 1749. helt nära til gården, der

der jag wistades, twifwelsutan låckad efter et dödt lam, då den, wid det hundarna jagade efter honom, gaf från sig en så wederwärdig och genomträngande stank, at jag näppeligen annat wißte, der jag låg i sången, än at jag skulle qwäfjas bårt: kona råmade helt högt deraf. När han war bårta, förswan ändteligen lukten småningom. Wid slutet af samma år hade et af deßa förtretliga djur practicerat sig in i wår källare; men utan at någon den ringaste lukt kunde kännas deraf, (ty de gifwa ej från sig denna stygga lukten annars, än då de blifwit retade eller förföljde;) Pigan märkte några dagar i rad, at någon i källaren gjort skada på köttwarorna. Hon stänger alla gluggar igen, at hindra kattor komma in; men waknar följande natt af det buller som gjordes i källaren af denna stinkande katten, som blifwit der instängd. Hon går dit ned, får i mörkret se et djur med 2. gläntsande ögon, brinnande som eld, det hon ändteligen slår ihjäl; men innan Polcatten satte lifwet til, parfumerade hon så källaren, at pigan icke allenast blef sjuk deraf i par dagars tid, utan bröd, kött och andra matwaror, wi der hade, blefwo så bårtskämde och illa stinkande, at wi ej kunde nyttja det minsta deraf, utan nödgades kasta det alt bårt. At han ej altid måtte wara så mycket rädd för folk, eller ock at han om nätterna sofwer mycket tungt, dömer jag der af, som hände en af mina bekanta uti New Jersey: wid det han om en sommar-afton uti skymningen går hem från skogen, tycker han, at et wißt slags gräs stod fram för honom. Wid det han då lutar sig ned, at taga det samma, sprutas han alt öfwer med Fiskattens urin, hwilken satt der på marken, och

hölt swantsen i wädret, som mannen mente wara det gräs han wille taga. Han hade sedan myckeen möda, at få denna stanken från sig. Ehuru förtretlige de på ofwannämde sätt äro, bruka dock Angelsmän, Swenske, Fransoser och Willar här på orten, at ibland göra dem tama, då de säjas blifwa så spake, at de följa efter folket, som en hund, och plåga aldrig nyttja sin fula spruta, om de ej blifwa deß mera retade eller slagne. När Willarne få skjuta eller slå ihjäl någon, äta de altid hans kött; dock wid det de flå honom, skära de strax bårt blåsan och deß hemliga saker, at köttet icke måtte taga någon osmak deraf. Jag har talt både med Angelsmän och Fransoser, hwilka sagt sig ätit samma kött, samt at det smakat wäl, och så godt som griskött. Skinnet, som är nog grof och långhårigt, brukas ej af Europeer til något; men Willarne bereda det så, at håren lämnas qwar, då de sedan bruka det til Tobakspung, den de båra framför sig, och wända det håriga ut.

Den 6. Novemb.

Om aftonen reste jag ut til Mr. BARTRAM, hwarest jag råkade en man, som war hemma från Carolina, af hwilken jag fick underrättelse i et och annat, hwad den Provincen angår. Jag wil nu allenast märka följande:

Tjära, Beck och Ris sades wara de förnämsta Producter uti Carolina. Jordmonen är der mycket sandig, på hwilken en myckenhet af Tall och Furu wäxer, hwaraf de bränna sin tjära. De Furor de härtil betjent sig af, äro gemenligen sådane, som af sig sjelfwa kommit at torkas bårt. De wißte ej allestädes, at tilreda Tallar til tjärubrän-

bränning på sådant sätt, som brukas i Österbotten genom Barkens afskalning på en eller flera sidor. På somliga ställen i Carolina skal man ock betjena sig härtil af trädens qwistar. Han beskref sielfwa bränningen på samma sätt, som det gemenligen sker hos oß i Finnland. Beck sades göras af tjära på det sättet, at en grop gråfwes i jorden, som smetas inuti starkt öfwer med ler; tjäran, slås deri, elden tändes på, och lämnas frihet at brinna til deß tjäran blifwer så tjock, som kan wara nog til Beck. Enkannerligen at tala, så brännes i de Ängelska Nybyggen i Norra America 2:ne slags Tjära. Den ena kallas allmän Tjära (Common Tar) och är den nyßnämnde, hwilken brännes af Furu-stubbar, afhuggna Furu-qwistar, och Furu-rötter, då trädet måstendels är torrt när det tages. Detta är ock af det måst allmänna sättet här i landet. Det andra sättet är, at Furun skalas eller barkas på ena sidan och lämnas sedan at stå, och wåra ännu wid paß et år, då kådan kommer ut i såren. Trädet hugges sedan ned, och brännes til Tjära, hwilken Tjära kallas grön Tjära (green Tar); färgen af bägge slagen är dock måst den samme. Den kallas grön Tjära; emedan den brännes af gröna och färska trän, då den allmänna Tjäran (common Tar) brännes af dem, som äro torkade. Sättet at här bränna dessa Tjär-slagen, är i öfrigt aldeles det samma, som hos oß i Finnland. Af den här så kallade Swarta Tallen, brännes tjäran; ty den hwita Tallen duger ej dertil, men är deremot förträffelig til Bräder, Master &c. Den så kallade gröna Tjäran sades wara dyrare, än den allmänna.

Dock

Dock klagades redan måst öfwer alt, at Tallskogarne nu äro rätt mycket utödde.

Ris eller Risgryn planteras ganska mycket i Carolina. De ställen hwarpå det trifwes bäst, äro moras och myror, hwilka kunna sättas under watten, när det behagas. Det är på sådana ställen, som det ock blifwer först mogit. De bruka ock, i brist af annat, at plantera det på torrare ställen; men det wil der icke gärna fort. De ställen sades aldrig gödas, derest Risplanteras. Tiden, då de i Carolina plantera det, är i slutet af Martii, eller i början af April månader st. vet. då det gemenligen blifwer mogit i Septemb. De skola sätta det i rader, såsom ärter, och lämna gemenligen 15. tum emellan hwart korn. Något efter det kommit up, sättes åkern under watten, hwilket ej allenast otroligen främjar deß wäxt, utan ock tillika utrotar alt ogräs, så at en ej behöfwer ränsa deremellan. Halmen skal wara ganska skön för boskap, som äter den mycket gerna. Riset älskar et warmt Climat; häraf kommer, at det ej kan wäxa i Virginien; emedan somrarne äro der för kårta, och orten för kall. Än mindre kan det komma fort uti Pennsylvanien. De weta ej ännu uti Carolina konsten, at göra Arack häraf. Det är i Södra Carolina, som det mästa Ris planteras och uti Norra Carolina brännes nästan den mästa Tjära.

Den 7. Novemb.

Watnets aftagande. Ofwannämde man från Carolina berättade, at han funnit Ostronskal uti botten på en brunn, som war 70. Ängelska mil från Hafwet, samt 4. Ängelska mil

från

från en derwid belägen flod. De lågo 14. Ängelska fot djupt från jordbrynet; watnet i brunnen smakade saltaktigt; men i floden war alt watnet friskt. Då samma man låtit grafwa för sin sågqwarn, hwilken låg 1 ½ Ängelsk mil från en flod, råkade han först på sand, så blålera, deri han fant fullt med Ostronskal. Ibland deßa Ostronskalen uptog han åtskilliga af honom så kallade Sjöfogel-näbbar, hwilka nu hel och hållne woro petrificerade. Deße lära warit Glossopetræ.

Råf. —— Af Råfwar finnes uti de Ängelska Colonier enkannerligen 2:ne slag, nämligen de grå, och de röda; jag wil framdeles nämna om några andra varieteter häraf, som ibland wisa sig i Canada. De grå Råfwarne hafwa warit här ifrån urminnes tider. Uti Pennsylvanien och Provincierne Söder ut derifrån, äro de mycket allmänna; men twärtom nog sällsynte längre emot Norr, kallas ock af Fransoserna i Canada Virginiska Råfwar. Til storlek äro de något mindre än wåra ordinaira Råfwar. De göra ingen skada på lamm; men med höns, ankor, gäß och kalkoner hålla de nog illa hus, när de kunna komma åt; dock räknas de ej här i landet bland de mera skadeliga djur; emedan för deras dödande är uti Lagarna intet præmium utsatt. Skinnet är begärligt af hattmakare, som göra sina hattar af deß hår; man fordrat ock kläder dermed. Fettet brukas mot wärk. Deße Råfwar sades icke kunna löpa så fort som de röda. De hade dem ibland tama, dock at de ej fingo gå lösa, utan höllos i band. Denna arten är beskrefwen och med lifliga färgor afritad af

CATESBY uti deß *Nat. Hist. of Carolina Vol. II. p.*78. *tab.*78. under namn af Vulpis cinerea Americana. För et sådant skinn betaltes här i staden Philadelphia 2½ Skill. Pennsylv. mynt. Af de röda Råfwar finnes här icke särdeles mycket. De äro aldeles af samma art med wåra wanliga Råfwar i Europa. Herr BARTRAM och andre sade, at Willarne skola enhälligt berätta, at deßa slags Råfwar aldrig warit här i landet eller i Norra America för än Europeernas ankomst; men om sättet huru deße röda Råfwar först kommit hit, har jag fått 2:ne slags berättelser. Herr BARTRAM och åtskillige andre berättade, at Willarne icke allenast påstå, at deße Råfwar i senare tider kommit hit til America, utan at det ock skedt strax efter Europeernas första hitkomst efter en owanlig och mycket kall winter, då hela Hafwet åt Norra kanterna warit belagdt med is, hwadan gißas, at de då först kommit öfwer isen til America, antingen från Grönland, eller från Norra delarna af Europa eller Asien. Ingenieuren Herr L. EVANS och åtskillige andre sade sig fått af flera den berättelsen, at en Ängelsk Gentleman eller Ståndsperson, som bodt i Nya Ängland, och haft mycken lust med jagt, och derföre låtit komma på fartyg en hop Råfwar från gamla Ängland, dem han sedan släpt löja på sina gods här i landet, at framdeles få roa sig med deras jagande. Detta skal wara skedt wid första början af Nya Änglands besättjande med Europeiske inwånare. Deße Råfwar menas sedan hafwa så förökt sig, at alla de röda, som nu finnas här i landet, skola af dem leda sin härkomst. De räknas ibland de wärre skadedjur här å orten; ty de låta ej hendja

sig

sig allenast med samma hemtamda foglars dödande, som näst förut är omtalt wid den grå Räfwens beskrifning; utan de göra ock tidiga anfall på Lamm, dem de hålla til goda. Derföre betales efter Pennsylvaniens Lag 2. skillingar, som et præmium, åt den, som dräper en gammal Räf af detta slägtet, och en Skilling för en deß unge; uti de andra Provincier är ock utsatt lön för den, som rödjer et sådant skadedjur utur wägen. Skinnet upsökes af Handlande, som gifwa derföre lika mycket, som för de gråas, nämligen 2½ Skilling Penns. mynt.

Warg.——Af Wargar finnes i deßa länder 2:ne varieteter, som dock tyckas wara et och samma slag, nämligen en art, som är gulaktig eller närmare ljusgrå, och den andra swart eller hel mörkbrun. Alle gamle Swenskar berättade, at i deras barndom, och än mer wid de Swenskas första ankomst hit i landet, fans här ganska mycket Wargar, så at man ofta då hörde dem tjuta och ulfwa hela nätterna. De gjorde ock ofta skada på får, swin och annan ung och små boskap. När Willarne något efter de Swenskas och Angelskas hitkomst blefwo ansatte af koppor, en sjukdom, den de då fingo af Europeerna, och den de aldrig förr wetat af här i landet, dödde många hundrade af dem deruti, så at de måste Willar uti Nya Swerige derigenom blefwo utödde. Wargarne, som då blefwo lockade af lik-lukten kommo til dem i så stor myckenhet, at de åto ej allenast up de döda asen, utan anföllo ock de andra, der de lågo sjuke i deras kåjor och kulor, så at de friske måste med störar och stafrar köra bårt deßa odjur. Men sedan den tiden hafwa de så för-

swunnit, at nu sällan här på orten höres af någon, och än mindre, at de göra någon skada; orsaken sades wara, dels at landet blifwit mera bebodt, dels at de blifwit af folk utödde och hårtskrämde. Men längre up i landet, som ej är så bebodt, finnes ännu nog af dem. Fåren gå både uti Pennsylvanien och Nya Jersey ute natt och dag hela året igenom, utan at någon behöfwer särdeles frukta för deßa odjur; dock at för framtiden på alt sätt hindra deras tilwäxt, är uti Pennsylv. Lagen utsatt 20. och uti Nya Jerseys 30. Skill. til præmium för hwar Warg, som någon dräper, skinnet den förbehållit, som dödat et sådant odjur, och för en Wargunge gifwes i Pennsylvanien til præmium 10. Skillingar, Penns. mynt. Man har haft exempel på deßa Wargar, hwilka blifwit gjorde nästan så tama, som hundar.

Willa Oxar och Kor finnas i skogarna ofwanför Carolina, efter hwilka Inbyggarne anställa jagt. De slagta dem de då få och insalta köttet på samma sätt, som det plägar ske med annat boskaps kött. Härmed födes til en del både tjenstefolket och andra. Skinnet af denna boskap sades ej duga mycket; emedan det är alt för spongieust, så at det ej tjenar til skor. Eljest bruka de mycket i Carolina, at breda deßa skin på gålfwet til säng för det fattigare folket.

Viscum filamentosum. Sloan. sades finnas nog i Carolina. Det brukas af Inwånarena i stället för halm uti sängar, samt til häst-prydnad. Creaturen skola äta det gerna. När de wilja lägga något i kistor eller lådor, som skal föras någon wäg,

linda

linda de omkring, och stoppa emellan dermed, at det ej af skakning eller stötande må taga någon skada.

Spartium scoparium LINN. spec. 709. Flor. Suec. 589. wäxte uti Herr BARTRAMS trägård af de frön, som han fått från England. Han sade, at han haft åtskilliga stånd deraf; men de fläste hade dödt bårt, genom köld uti de här kalla wintrar. Den wäxer dock wildt på åtskilliga ställen i Swerige.

Tuckahoo — Herr BARTRAM hade Tubera Terræ (se LINN. Flor. Suec. 1116.) dem han tagit i sandig jord, i Nya Jersey, hwarest de wäxa ymnogt. Desse wiste han åt mannen, som war från Carolina, och frågade honom, om de samma woro Indianernas eller Willarnas Tuckahoo? (se GRON. flor. virg. 205.) Han swarade: nej, och lade til, at desse Tubera terræ finnas åfwen der; men han hade aldrig sett dem brukas til annat, än at något deraf tages in i mjölk emot Diarhoee. Men hwad Tuckahoo angår, så wäxer den uti särskildta kärr och moraser, och det ofta ymnogt. Swina upsöka flitigt dessa rötter der de finnas i moraß och kärr. Indianerne, som bo wid Carolina, samla dem, då de wandra i skogen, torka i solen, mala dem sönder, och baka bröd deraf. Då roten är färsk, och man äter deraf, är den mycket het och brännande; men den förlorar måst all sin kraft, så snart hon är torkad. Efter hans beskrifning lärer hon wara Arum Virginicum LINN. spec. 966. GRON. flor. virg. 112. jämnförd med det, hwad längre fram skal nämnas wid Tahim och Tuckah.

Eftermiddagen gick jag in til Philadelphia igen.

Den 8. Novemb.

Bi — Åtskillige både af Swenskar, Ängelsmän och andra här i landet hade Bistockar, hwilka skattade hwart år wackert til deras ägare; ty Bien willa gemenligen här mycket fort. Waxet säldes måst bårt til de handlande; men honungen nyttjade de merendels sjelfwe på åtskilligt sätt uti maten. Allas enhälliga berättelse här på orten war, at Bi aldrig warit i Norra America för än Europeerne kommo hit, och at de blifwit förde från gamla Ängland til det nya af de första Ängelsmän, som i sistnämde land satt sig ned. Willarne eller Indianerne skola ock alle tilstå, at deras förfäder aldrig blifwit warse några Bi hwarken i skogarna eller annorstädes, för än Europeerne hafwa warit några år här i landet. Detta bestyrkes än ytterligare deraf, at Indianerne icke hafwa i deras språk något särskilt namn på Bi, utan lappa ihop, och kalla dem Ängelmans flugor, såsom kräk först hitbragte af Ängländare. Nu finnas de i myckenhet wildt swärmande uti skogarna i Norra America; dock är här i landet en allmän anmärkning eller rön, at Bin nästan altid wid deras swärming flytta sig Söder- och ej Norr åt. De lära finna de Norra trakter af America ej så tjenliga för sig. Häraf härrörer ock, at inga Bin finnas uti Canada, utan de ditförde hafwa frusit ihjäl om wintrarna. Bin uti America tyckas wara nästan liten grand smärre, än dem wi hafwe uti Swerige. Ännu til senare tider hafwer ingen märkt något Bi uti skogarna, som äro Norr- eller bakom de höga så kallade Blå-Bärgen, hwilket bestyrker det kärta tidehwarf

hwarf de ännu haft uti denna werldenes del. Herr BARTRAM sade sig hört en Man berätta, det han funnit wid sina resor i skogarna här i Norra America et annat slags Bi, hwilket i stället, at hafwa sin honung och wax in cellulis, haft dem uti en stor påse, alt tilsammans; men denna berättelsen torde ännu tarfwa mera ljus och wißhet.

Den 9. Novemb.

Foglars förminskning &c. — En och hwar så af Swenska, som Ängelsmän, hwilka woro födde här i landet, och komne til någon ålder, intygade lika som med en mun, at det denna tiden på långt när ej finnes här i landet så mycket Fogel, tjenlig til mat, som uti deras barndom, utan hafwa de ögonskenligen märkt, huru starkt den aftagit. Samma klagowisa sade de sig äfwen hört af sina föräldrar, som woro födde på denna orten. I deras barndom lågo wikar, floder, åar och bäckar så fulla med allehanda slags sjöfoglar af gäß, änder, &c. at en knapt kunde se til watnet för dem; men nu får en näppeligen se någon enda deraf. Man kunde för 60 à 70 år tilbaka skjuta på en förmiddag 80. änder, men nu swårligen en enda. En gammal Swensk öfwer 90 år sade sig hafwa uti sin ungdom en gång skutit 23 änder uti et skott: en sak, som icke så snart på dessa orter lärer kunna ske, då man nu kan få gå en hel dag, och ej få se 3 à 4. af dessa foglar. Tranor kommo då hundradetals hit om Wåren; men nu sällan några få. Af willa kalkoner, samt af d. här, af de Swenska så kallade Hjerpar och Rapphöns swärmade då tjockt i skogarna; men nu hinner man nog gå sig trött, innan man blifwer nå-

gon warse. Orsaken til alt detta är icke swår at gissa: För Europeernas hitkomst war landet obebodt och fullt med stora skogar: de få Willar eller Indianer, som här wistades, droade foglarna ej mycket. De brukade sins emellan ingen handel, wiste ej hwad järn eller krut war, och låssade; sålunda aldrig någon byssa. Hundrade delen af de foglar, som här då upfylte landet, hade allena warit ymnig föda för dessa få Indianer; men då härtil lägges, at de hade sina små Mays-land at de idkade fiskeri, och anstäldte jagt efter Hjortar, Bäfrar, Björnar, Willa Oxar och Kor, hwilkas kött äfwen war dem en läcker föda, så ses lätteligen, huru sällan och litet foglarne af dem ofredades. Annorlunda har det gått, sedan flere swärmar af Europeer kommit hit: landet har blifwit upfylt med folk: skogarna bärthuggne: då folket förökts hafwa de med jagande och skjutande utödt fogeln eller skrämt den bärt: om Wåren bärttages fritt både ägg, moder och ungar. Inga lagar äro ännu gjorde häremot, och deßutom wore man i detta fria landet mindre angelägen, at lyda en sådan lag. Men ehuru de Foglar, som brukas til mat, blifwit här i landet så otroligen utödde och minskade; så äro dock deremot andre, hwilka sedan Europeernas ditkomst mera til-än af-tagit. Sådane äro i synnerhet de af Ängelsmännerna så kallade *Black Birds*, och af de Swenska *Mays*-tjufwar nämnde, hwilka äro en art kajor; samt af fyrfotade djuren åtskilliga slags Ickornar; bägge förenämde, både Mays-tjufwar och Ickornar lefwa til en stor del af Mays, eller älska den framför alt annat. Ju mera nu som folket förökes här i landet, ju mera Mays blifwer ock planterad,

och

och följakteligen blifwer mera ymnoghet til föda för dessa bägge Creaturen. Härtil kommer, at bägge desse skade-djuren sällan brukas til mat, så at de således hafwa större frihet at föröka sig. Af andra Foglar, som ej tjena til mat, sades ock denna tiden wara ännu lika mycket, merendels som fordom. Denna klagan öfwer den nyttiga fogelens ganska starka förminskning war ej allenast uti denna Province, utan öfwer alt hwart jag kom eller reste uti Norra America.

Fiskars förminskning. Wid Fiskens aftagande och förminskning hade gamle män här på orten samma berättelse och klagan, som nyß förut om Foglen är anfördt. Uti deras barndom war en sådan wälsignelse af Fisk i wikar, floder, åar etc. at då man gick ut en morgonstund, och drog et warp, fick man så mycket fisk, at en häst näppeligen orkade draga det hem; men nu är det helt förändradt. Man kan flera gångor få wara nog trägen, at sätta ut sina fiske-bragder, men nödgas ändock ofta säja, at man arbetat hela natten fåfängt. Orsaken til denna Fiskens altför känbara förminskning, är dels mycket sådant, som straxt frammanföre wid foglarnas aftagande omordadt är, och at den nu på mångfalt flera sätt utödes, än förr; dels de många qwarnar, som nu äro uprättade i floder och bäckar; ty de hafwa här funnit, at Fisken om Wårtiden går up åt floderna til at lägga sin rämm uti grundtwatten, och då han kommer til forßar, der nu äro qwarnar, och ej slipper längre, wänder han tilbaka nedåt, och kommer ej mera up. En Stånds-person från Boston berättade mig, at i en Elf, som war wid hans faders gård, fingo de altid om Wårtiden, och måst hela

sommaren öfwer en myckenhet af et wiß slags Sill; men sedan hans fader låt bygga en qwarn med damm uti Elfwen, förswunno desse Fiskar. Samma klag[illegible] som de öfwer alt i deßa länder yttrade öfwer F[illegible]ens förminskning, hade åfwen gammalt folk uti New York öfwer Ostrornas aftagande derstädes: de intygade, at man uti deras barndom fått der wid staden mycket större ymnoghet af Ostron, än i denna tiden; ty ehuru de ännu fås der i ansenlig myckenhet, samt derhos de största och skönaste, som kunna finnas i werlden; så tilstå dock Ostron-fiskare, at de årligen ganska mycket minskas; orsaken sades wara, at man nu så flitigt öder ut dem med fiskande, och det nästan på alla tider om året. Månge gamle gjorde den skilnaden emellan myckenheten på Fisk i sin barndom, mot det den finnes i denna tiden, så stor, som det är emellan dag och natt.

Anmärkning wid Fiskens förökelse. Herr BENJ. FRANKLIN lemnade mig följande berättelse: På den orten i Nya Ängland, der hans Fader bodt, woro 2:ne floder af den beskaffenhet, at det fångades en myckenhet af et slags fisk, de kallad Herring, i den ena, men i den andra fans alsingen. Mynningarne eller utloppen af dessa floder woro dock ej långt från hwarandra. När Herringen steg om Wåren up at lägga sin romm, gick han altid i den ena floden, der man fick Herring, men aldrig uti den andra. Herr FRANKLINS Fader, som bodde emellan dessa floder, wille försöka, om det ej wore görligt, at Herring åfwen kunde komma i den andra; derföre når Herringen just skulle gå up, at lägga rommen, lagade han, at han fick några uti fina nät, utur dem han tog rommen,

förde

förde den warsamt öfwer land til den andra floden, och lade den deri, hwarest den kläcktes ut. Påfölgden war, at efter sammu tid började det årligen mer och mer jämwäl finnas Herring i denna flod, hwilket continuerat in til denna dag. Detta ger anledning at tro, at der fisken är utkläckt, och hwarifrån han först går til sjön, dit kommer han gerna sedan tilbaka, at lägga sin romm; emedan han är wan, at wistas der. Således finne wi denna tid mycket Herring uti ofwannämde Elf, hwarest förut, och innan rommen på ofwansagde sätt blef ditförd, war alsingen. En annan synnerlig anmärkning war den, at ingen i forna dagar haft sig bekant, at någon Tårsk funnits här neder wid Caps; utan för mynningen af floden Dellaware; men nu fås han der i myckenhet, hwaraf kan slutas, at fisken åfwen af sig sjelf ömsar de ställen, hwari den wistas.

Anmärkning wid Nordaste Delen af *America*. En Sjö-Capitain, som seglat til Grönland, påstod af egen förfarenhet, at då en kommer öfwer den 70:de grad. af Lat. Boreal. blifwer wärman om sommaren derefter mycket starkare, än den är wid förberörde grad, hwaraf han slöt, at wärman om sommaren wid sjelfwa Norr-Polen skal ännu wara starkare, deraf at Solen der så länge utan nedergång, eller natt och dag, lyser. Samma berättelse och mening sade Herr Benj. Franklin sig åfwen fått af Sjö-Capitainer i Boston, som fårdats åt de Nordaste Delar af Norra America. Men mera synnerligit war det, som en Sjö-Capitain, wid namn Henry Atkins, ännu boende i Boston, berättat för Herr Franklin, nämligen, at sedan han legat en tid på fiskeri wid strån-

ſtränderna utan för Boston, och ej fått der ſå myc-
ket fiſk han önſkade, har han ſeglat längre Norr
åt til Grönland, då han omſider kommit ſå långt,
at han råkat folk, ſom der bodt, hwilka aldrig förut
ſett någon Europée, och det, ſom ännu mera war,
hade ſig aldeles obekant nyttan af eld, den de al-
drig brukat. Om de ock hade haft ſig kunnig,
hade de ändock icke kunnat betjena ſig deraf; eme-
dan inga trän wäxa der i landet: de åto alla de
Foglar och Fiſkar de fingo råa. För Lappris ſa-
ker bytte Capt. ATKINS til ſig allehanda rara ſkin-
waror. Sådan har warit Capt. ATKINS be-
rättelſe, hwilken på det högſta bedyrat, at deſſe
Folkſlag aldrig haft ſig bekant nyttan af eld. At
långt til Norr finnes hwarken Trän, Buſkar el-
ler andra ſynnerliga wäxter, ſom kunna brukas
til bränſle, är af flere Reſe-beſkrifningar bekant;
men mon icke deſſe, på ſätt ſom många andre af
de Nordaſte Folkſlag, brukat Fiſk-tran och annat
fett til bränſle uti Lampor, både at koka mat, wär-
ma ſina underjordiſka rum om wintern, och lyſa
ſig om nätterna och den mörkaſte tiden med om året?
annars ſkulle de hafwa en alt för lång natt, och
bo uti närmaſte granſkap til det ytterſta mörkret.

Den 11. Novemb.

Moose-deer. ——Uti åtſkilliga böcker läſe wi
om et mycket ſtort djur, ſom ſkal finnas i Nya
Ängland och andra orter i norra America. De
grufweligen ſtora och greniga horn, ſom ibland
gräfwas up ur jorden i Island, utan at någon
hwarken der, eller annorſtäds i werlden känner
något djur, ſom har ſådana horn, hafwa gifwit
mången anledning at tro, at det i Norra America
utro-

utropade Moose-deer wore af samma slag, samt at ofwannämde horn i Island wore af Moose-deer, hwilka i forna tider warit der på Ön, fast de sedermera blifwit aldeles utödde. Häraf hafwa åtskillige trott, at Island och Norra America torde i de första tider antingen hängt tilhopa, eller at åtminstone en myckenhet Öar då legat emellan dem bägge, hwilka nu mera icke finnas til. Detta gaf mig anledning, at noga spörja efter, om man någorstäds uti Norra America sett et sådant ofanteligt horn-djur, som man det utropat före. Herr BARTRAM sade, at han noga frågat derefter, men ingen hade någonsin kunnat gifwa honom något rätt besked derom, så at han aldeles war af den tankan, at et sådant djur aldrig finnes här i America. Herr FRANKLIN berättade wäl, at han i sin ungdom sett par stycken af de djur, som här kallas Moose-deer; men så swarade de på långt när ej i storlek mot det, som fordrats af dem, hwilka burit de Isländska hornen. De 2:ne Moose-deer, han sett, woro förde til Boston, at derifrån sändas åt Ängland til Drotning ANNA. En hwar, som der wille se dem, måste derföre betala 2. pence. En Köpman betalte då för alla Schol-Gåssarna, af hwilka FRANKLIN war en, at de fingo se dem. Til högden af ryggen hade de warit lika med en stor häst; men hufwudet och hornen woro ännu högre. Herr DUDLEY hafwer gifwit en beskrifning om dessa i America befinteliga Moose-deer uti The Philos. Transact. N. 368. p. 165. seqq. Under mina resor i Canada frågade jag ofta Fransoserna, om de någonsin sett der i landet et sådant ofanteligt djur, som somlige säga finnas i Norra America, och som

skal

skal hafwa lika stora horn med dem, man ibland grafwer up i Island? de swarade alle, at de aldrig hört talas derom, mindre sett något sådant djur i Norra America, och trodde, at om någon skulle hafwa sett et sådant, hade de bort wara de samme; emedan ingen så genomwandrat alla skogar i Norra America, som de, nämligen Fransoserne; men som här finnas Elgar, hwilka lära wara de samme med wåra Swenska, eller en variation deraf, och man understundom råkar någon, som är tämmeligen stor, så torde sägnen om de ofanteligen stora djur i Norra America med faseligen stora horn fått sin uprinnelse deraf. Deße Elgar kallas af Fransoserna uti Canada *Orignal*, et namn lånt af Willarna, och lära deße djur wara samma med det af DUDLEY beskrifna Moose-deer.

Ollaris. —— Herr FRANKLIN gaf mig et stycke af en sten, den de uti Nya Ängland bruka at mura masugnar af, samt hafwa wid smidjehärdar; emedan den står så starkt emot elden. Den war som en blanning af Ollaris och Asbestus; ty mästa delen war en grå Ollaris, wid kännandet mycket fet och hal, samt lät skära och arbeta sig; men här och der suto uti den som stjernor, eller en Asbestus fibris e centro radiarnibus. Denna sten sades ej huggas i bärg, utan ligga strödd här och der på marken.

Såpsten kallades af en del Swenska här på orten en sten, hwilken är utanpå så hal, som twål, och den de, utom annan nytta, nog betjena sig af, at uttaga fläckar i kläder. Han kan kallas Saxum talcosum particulis spataceis grana-

granatisque immixtis. Jag wil nogare beskrifwa honom i et annat werk; dock nämnes nu allenast, at deß färg är ljusgrå, fast åfwen mörkblå fläckar finnas här och der uti den samma; samt ibland fläckar som stöta på grönt. Han kännes mycket hal då han handteras, löper alt i flagor, låter dock någorlunda tälja och såga sig, fast han icke blifwer särdeles slät, utan något gropig. Jag har sett stora hällar häraf, til en famns långd och mera, samt bredden proportionerad derefter, tjockleken gemenligen 1 a 2 qwarter; men jag kan icke döma något wißt härom, emedan jag ej sett stenen der den gräfwes up, utan endast, sedan han blifwit införd til Philadelphia, då han merendels är sågad. Myckenheten af Talkpartiklarna uti denna sten förhåller sig til dem af Spath och Granat ungefär, som 30. til 1. den finnes på många ställen här i landet, som i Chester county, &c. De Ängelske kalla honom *Soapstone*, hwadan jag gißar de Swenske tagit sit namn på honom. Han nyttjas enkannerligen til följande:

At uttaga fläckar utur kläder. Härtil dugde ej hela stenen; utan jag fant i den ljusare fläckar, som helt och hållne bestodo af en ollaris och kunde lätteligen skäras med knif eller annat järn. När någon fetma kommit på Silke eller annat kläde, skrapades något af denna lösa sten til et pulver, hwilket ströddes på flättfläcken, då fetman drog sig in i pulvret, som gnuggades ut, då flättfläcken förswan.

Som han är en eldfast sten, så brukas han på landet, at muras in uti spisar wid eldstaden, der starkaste elden är, at stå emot eldens kraft och hetta.

Trap-

Trappor utan för hus äro gemenligen gjorde af denna sten, der han kan fås; men i brist deraf af Tegel.

Tegelstens murar omkring gårdar, Trä-Krydd- och Kyrkogårdar, Begrafningsplatser &c. Tegelmurar för källarlukor ut emot gatan &c. äro gemenligen täckte dermed; emedan han står emot Sol, luft, rägn, och owäder, och ändras icke deraf, då han hindrar deßas werkan på Tegel-stenen. Dörhakar woro gemenligen fäste i deßa stenar. Sidorna rundt omkring källargluggar woro äfwen deraf och deruti suto gallrorna fäste.

Nedersta muren, samt hörnstenarna af somliga Publique hus, såsom Provinciens Assemblée-rum, bestodo äfwen häraf.

Salt. Det Salt, som i Ängelska Colonierna mäst brukas, föres dit från Westindien, eller Americanska Öarna; men det är mera corrosivt, än det Europaiska. Indianerne här i landet hafwa på et och annat ställe Saltkällor, af hwilkas watten de koka salt. Jag får framdeles tilfälle, at beskrifwa somliga. Herr Benj. Franklin trodde, at man så mycket mera kunde tilwerka Salt af hafswatnet här utanföre Pennsylvanien, som de i Nya Ängland stundom förskaffat sig salt af det watten som finnes i Hafwet derutan före, hwilket dock är så mycket längre til Norr belägit.

Blymalm är funnen i Pennsylvanien, fast icke i myckenhet, eller at någon gjort sig nytta deraf.

Magneter äro äfwen här fundne, tämmeligen gode, hwaraf jag fått wakra stycken.

Järn-

Järn fås både i denna och de andra Ängelska Provincier här i landet til en ganska stor myckenhet, at de dermed ej allenast tilräckeligen kunde förse gamla Ängland, utan ock nästan hela Europa; ja, tör hända, större delen af werlden. Malmen är här gemenligen mångfalt lättare at bryta lös i grufworna, än den Swenska; ty man kan mångenstädes med en järnhacka, järnstör och träklubba nästan lika lätt bryta lös denna malm, som man hos oß gräfwer en grop i hård jord. De weta der, i många grufwor, ej af bärning, sprängning och bränning; deßutom är malmen ganska lätt-smält. Detta Järn, som nu här i de Ängelska nybyggen i America arbetas, är icke allenast tilräckeligt til alla behof för den otaliga myckenhet af folk, hwaraf deße Colonier redan swärma, och til den myckenhet af skepp de årligen bygga, utan de förse ock Americanska Öarna härmed, utom hwad de nu börjat föra til Europa. Wid Skepsbyggeri hålles det före wara bättre, än Swenskt och alt annat järn i werlden; emedan det på långt när icke förtäres så af salta watnet, som wårt. De trodde sig, oaktad frakten, kunna uti Ängland sälja sit järn til ringare pris, än andre Nationer, enkannerligen när landet blifwer mera bebodt, och folket ej så dyrlegt.

Bärg-lin, eller den Stenart, som Herr Biskop BROWALLIUS uti sit År 1739 uti *manuscr.* utgifna *Colleg. Mineral.* kallar *Amianthus fibris separabilibus molliusculis*, finnes här i Pennsylvanien i tämmelig myckenhet. Somlige styckeu äro mycket sköra: andre åter tämmeligen sega. Herr BENJ. FRANKLIN berättade, at då han för några och tjugu år tilbaka war öfwer til Ängland,

hade han med sig dit en liten pung, som war spunnen och gjord af det Berg-lin, som finnes här i landet, det han förärte åt SIR HANS SLOANE. Likaledes hafwa de ock här gjort papper af samma sten. Jag hafwer fått af detta papper några små stycken, dem jag förwarat i min Natural-samling. Herr FRANKLIN sade sig hafwa hört berättas, at om detta Berg-lin lägges uti fria luften om wintertiden, och det får så ligga i köld och wäder, skal det blifwa segare, och mera tjenligt at spinna af; men huru wida det hade sin grund, lämnade han derhän. Han förtälde tillika om detta Berg-lin en rolig Historia: han hade för några år tilbaka fått några stycken der af: lämnat dem åt en sin Boktryckare-gesäll, at låta i Pappers-qwarnen göra et ark Papper deraf. När det war färdigt, tog Herr FRANKLIN det samma, kastade det i elden och sade, at det ej skulle kunna brinna up. Gesällen påstod wederspelet; men han blef förskräkt, när han såg FRANKLIN sagt sant. Herr FRANKLIN uttydde då för honom hwad slags Papper det war, dock ej så tydeligen. När Herr FRANKLIN gått bårt, kommo några af hans wänner dit, som kände detta papperet. Gesällen mente nu göra et mirakel för dem, och at sätta dem i största förundran: han berättar för dem, det han hade et ark papper så konstigt tilredt, at han kunde kasta det i elden, utan at det skulle brinna upp. De nekade för ro skul deremot; men han påstod, at han hade rätt, och kom det ändteligen til et wad: medan han lagade til elden, smörgde de andre oförmärkt slätt på hans papper; hwarpå, sedan Gesällen kastat det i elden, började det brinna i ljusan låga. Han blef då helt förwånad, hwilket gjorde,

at de andre ej kunde hålla sig för löje, och uptälte ändteligen för honom hela saken.

Myror. Uti åtskilliga hus här i staden war en myckenhet af små myror, hwilka hade sit tilhåll så wäl ned i jorden, som i hål uti muren. Längden af sjelfwa deras kropp war just en lin: Geom. och til färgen woro de antingen swarta eller mörkröda. De hade här samma osed, som på andra orter i werlden, nämligen, at de drogo bårt Säcker, när de kunde komma öfwer något. Herr Franklin sade sig hafwa anledning at tro, det deße små kräk på något sätt måste kunna gifwa hwarandra sina tankar eller åstundan tilkänna, och det för följande orsaken: när någon enda af dem hittar på något Säcker i skåpet, går hon strax bårt under golfwet, eller til deras hål, och efter en liten stund kommer en stor hop, som följas åt, och wandra rätt åt skåpet der Säkret är, det de börja släpa bårt. Om en enda af dem råkar en död fluga på golfwet, och rår ej med, at ensam båra henne bårt, löper hon på stunden til deras hål, och i en handwänning derefter komma flera af dem på en gång och taga kosan ända til den döda flugan, den de släpa bårt. Någon tid förut hade Herr Franklin haft en liten burk med Sirap som stått i skåpet, i hwilken en hop af deßa myror smygt sig in, och ätit deraf. När han märkte det, kastade han bårt myrorna, och bandt burken med en smal trå fast wid en spik, som han slog up i taket, at burken hängde derifrån på tråden. Händelsen gjorde, at en enda myra kommit at lämnas qwar i burken. När hon ätit sig mätt, och skulle gå bårt, blef hon brydd, at slippa ned på golfwet derifrån: hon lopp under botten på burken,

 men

men derifrån war ingen gång ned. Ändteligen efter mycket arbete, fant hon på, at gå up efter tråden til taket, sedan långs efter det samma, och omsider utföre wäggen ned på golfwet. Det war nåppeligen en half tima derefter, förr ån stora skåcken af dem kom wandrandes långs efter taket och gerad til tråden, så ned efter den samma och i burken til Sirapen, den de började åta. De höllo på dermed så långe något af Sirapen war qwar. Imedlertid gick den ena troppen up- och den andra nedföre tråden hela dagen igenom.

Den 12. November.

Spådom om wåderleken i följande winter. En hederlig Man, som en lång tid wistats här i landet berättade, at han nu i 20 års tid nästan beståndigt utrönt, det ock andre märkt, nämligen, at wåderleken om wintern härstädes gemenligen råttar sig efter den första November st. vet. så at, om då år uphålds wådet, kommer litet snö och rägn den följande wintren; år det den första November för middagen wackert wåder, men efter middagen obehageligt, skal början af wintern blifwa wacker, men slutet och wåren ful, o. s. w. Dylika wåderleks spådomar har jag ock hört på andra orter; men Meteorologiska observationer, utom en sund eftertanka, hafwa nogsamt wist dem dåndeligen slå felt.

Efter middagen följde jag Herr Handelsman Kock ut til dess gård på landet.

Källors nytta. Landet Nya Swerige eller Pennsylvanien år ganska rikt på källor. En skal gemenligen antingen på den ena eller andra sidan om en backe, ibland ock på flera sidor, finna någon källa, hwarifrån et klart flytande watten ström-

strömmat. Utom den nytta, som i allmänhet hämtas af et got käll-watten, hade man ock den, som förut p. 223. är omnämd, nämligen, at de strax brede wid källan, då hon war nära til gården, bygt et litet stenhus, hwarigenom de ledt käll-bäcken. Alt som de sedan behagade, kunde de stoppa igen utgången för watnet från huset, hwarmedelst det kom at stiga öfwer hela golfwet. Uti detta watten sattes ej allenast miölk-kärilen om sommaren, utan äfwen Bouteiller med win eller andra drycker, hwarigenom de altid höllos kalla och friska, medelst det nya watten som ständigt strömmade til från källan. På åtskilliga ställen hade de ock på landet så bygt köket eller något annat wisthus, at de kunde leda käll-bäcken derigenom, och således ej hafwa långt efter watten.

Fiskdam. Ståndspersoner, och andre af något wärde, hade gemenligen Fiskdammar wid sina gårdar på landet, hwarwid de altid woro mona om, at friskt rinnande watten kom at gå genom dammen, derigenom fisken sades trifwas wäl; derföre anlades dammen gerna så, at någon källa låg ofwan för den samma.

Den 13. November.

Ängars watnande. På flera ställen här i landet såg jag et behändigt sätt, at göra ängar mera fruktbärande. Jag har nämt förut, at här finnes en stor myckenhet källor på sidorna af högder, och ibland i dälderna. Ängarna här på orten ligga mäst emellan högder uti dalar, hwarest, om det warit för sankt och wått, så hade de genom diken affört det mästa watnet; men som somrarne äro här nog warma, och Solen ofta så bränner gräset, at det aldeles torkas bårt, så hafwa omtänksamme hushållare warit mone om, at på

ängarna bota detta. Til den ändan hafwa de sökt up alla källor, som warit i någden wid någon deras äng, och i stället at bäcken från dem runnit närmaste wägen ned til dälderna, hafwa de ledt watnet så högt som görligt warit, och de funnit nödigt, på de högre sidorna af ängarna, derest de från hufwudbäcken låtit som oftast gräfwa smala rännilar ned åt ängen, at watnet kommit at rinna måst på alla sidor öfwer den samma. Ibland, der någon däld war, leddes watnet uti trä-rännor deröfwer til andra sidan, och så deltes det omkring genom helt smala rännilar til alla ställen, som de wille. At få watnet at gå desto högre, och på det de måtte kunna leda det til flera ställen, hade de upmurat höga dammar wid sjelfwa källan, deri watnet samlades, til deß det kom til den högd, at det måste gå den wäg de wille hafwa det. Ofta har omtanka och flit gått så långt, at då de funnit någon bäck i skogen, som lopp en hel annan wäg, än åt ängen, och de dock genom watnpaßet och den emellanliggande markens betraktande kunnat finna, at de woro i stånd, at leda watnet dit, hade de gjort en dam, at hindra watnet från deß förra gång, och fört det rundt omkring sidorna på många backar, ofta til en Ängelsk mils längd och mera, samt ibland uti trä-rännor öfwer dälder, til deß de fått det til ängen, då de utdelt det på ofwannämde sätt. En som icke sjelf detta sett, kan näppeligen tro, hwad ymnighet af skönt gräs kom at wäxa på deßa ängar, enkannerligen närmast til rännilarna, då på andra, som ej så handterades, gräswäxten stod helt usel. Ängarne lågo här gemenligen i dalar, och en eller flere deras sidor woro sluttande, så at en helt lätt kunde få watnet at

rinna

rinna utföre dem. Deße ängar, som här i landet så sköttes, slogos gemenligen hwar sommar 3. gångor; men det är ock at märka, at sommaren warar här 6 a 7 månader. Om någon källa eller flytande watten war i någden, eller ock ej för långt från någon äng, men kunde dock ledas til den samma; lämnades den ej gerna, med mindre de sökte göra nytta deraf.

Löfwet war nu fallit af alla trän, både Ekar och andra, som här på orten om wintern plåga mista dem, och låg i skogen til et qwarters högd på marken. Detta Löfwets årliga affallande tyckes ju ej annat kunna, än ansenligen öka swartmyllan; dock war den här i skogarna ej öfwer en twärhands tjocklek, hwarunder en tegel-färgad lera utblandad med en lika färgad sand tog emot. Underligt, at en jord, som tör hända ej warit rörd sedan synda-floden, skulle hafwa så litet swartmylla på sig; men härom mera längre fram.

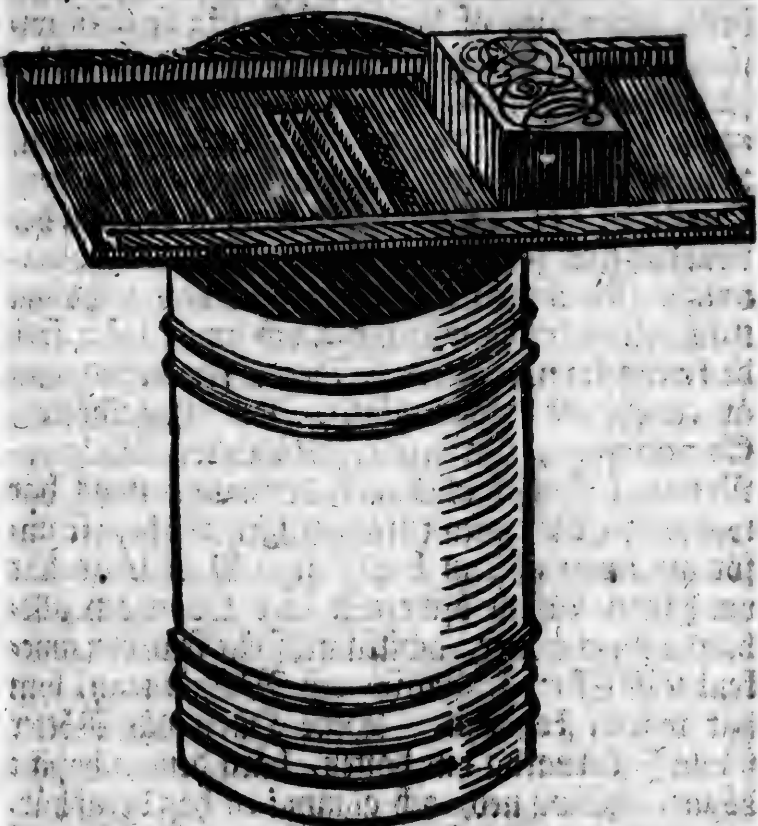
Machine at tilreda Sur-kål. Hos en Tysk fick jag se en synnerlig Machine, hwilken han wid denna tiden brukade, at skära sönder kål-hufwuden med, hwaraf Sur-kål skulle göras. Och som detta sättet, at så sönder kålen, går mycket fortare, än med de wanliga Sur-kåls-knifwar, som likna til skapnad et Latinskt S, det wi bruke; så wil jag beskrifwa sättet här kårteligen. Man hade gjort som en ränna utaf bräder med flat och jämn botten, af 6. qwarters längd, bredden af botten 7 tum, högden af sidorna 2 tum; midt uppå denna rännas botten war et stort fyrkantigt hål inemot af samma bredd, som botten, samt 4 tums längd ungefär.

gefär. Öfwer det samma satto 3:ne knifwar efter hwarandra. Bredden af hwardera knifwen war 1½ tum. De woro satte med ägget så sluttande, som järnet uti en höfwel, om icke mera, samt så ställde, at baken af den föregående ligger under det hwassa af den följande. Distancen eller widden emellan det hwassa af den ena knifwen och baken af den andra, war ⅔ af en Geom. Linea; det war deremellan, som kålen skulle gå. Med ändarna woro knifwarna fäste uti sidorna af rännan. Uti rännan war satt en bottenlös fyrkantig låda af samma bredd som rännan, men et qwarter och 4 tum lång, samt et qwarter hög. Denna lådan sköts fram och tilbaka längs efter rännan, då en wille skära sönder kålen, och gick med nedre sidorna in uti sidorna af rännan, på sätt nästan, som et läck skjutes igen i en låda. När de wille skära sönder kålen, lades rännan på en tunna eller annat tjenligt käril, så nämligen, at hålet, der knifwarna sitta, kom at stå midt öfwer tunnan eller kärilet; derpå lades kål-hufwudet i den bottenlösa lådan, och tryck tes ned med den ena handen; men med den andra sköts lådan fram och tilbaka efter rännan, likasom man skode och höflade, då kål-hufwudet kom, at stöta mot äggen af de 3. knifwar, likasom mot 3 höfwel-järn, hwilka skuro det sönder uti helt tunna smala rimsor, likasom smala höfwel-spånor, som sedan föllo ned i tunnan under Machinen. På detta sätt kan en helt snart skära sönder en stor hop kål-hufwuden til Sur-kål. På bägge läng-ändarna af den bottenlösa lådan är ned wid botten mot rännan så mycket afskurit, som behöfwes, at ej lådan må taga mot knifwarna; och är Distancen emellan botten af rännan och nedra delen af lådan par Linier.

Af

Af hosstående Figur lårer detta alt än båttre begripas. Denna Machine kan kallas Rål-höfwel, endast at höfwelen här ligger stilla.

Den 14. Novemb.

Ickornar funnos här i skogarna af åtskilliga slag, och til stor myckenhet. Jag wil nämna de allmännaste.

Grå Ickornar. Et slags grå Ickornar finnes ganska mycket uti skogarna i Nya Swerige eller Pennsylvanien, och annorstädes i Norra America, hwilka til skapnad likna aldeles wåra wanliga Ickornar i Swerige; men skiljas derutinnan från dem, at desse Americanske behålla hela året både

både sommar och winter sin grå färg, samt äro derjämte merendels något större. Skogarne på all denna trakten, enkannerligen uti Nya Swerige, bestå gemenligen af löf-trän, i hwilka de hälst wistas. Herr CATESBY har beskrifwit och med lifliga färgor afritat denna i deß *Natural History of Carolina Vol. II. p. 74. tab. 74.* under namn af Sciurus Virginianus cinereus major. Rai. Syn. Quadr. p. 215. De Swenske, som här bo, kalla honom den grå Ickorn, och de Ängelska GRAY SQUIRREL. De hafwa merendels sina bon i iholiga trän, dit de draga måßa, båß och annat blött, som de kunna komma öfwer. Deras förnämsta mat är allehanda slags nötter, som Haßelnötter, Chinquapins, Castanier, Walnötter, Hickery-Nötter, Ollon af allehanda de många slags här wäxande Ekar; men enkannerligen är Mays framför alt annat af dem begärlig. Marken är här om hösten nästan öfwertäkt med Ollon och allehanda slags nötter, hwilka nedfallit från den myckenhet af Ekar, Castanie- och Walnöt-trän, som här wäxa i skogarna. Deße Ollon och Nötter samla Ickornarna om hösten, bära dem tilhopa i högar, gräfwa ned, och gömma en hög deraf här, den andra der, til sin winterföda. De bära ock en hop deraf up uti sina bon. När wintern kommer, och snö eller köld faller in, ligga de ofta i flera dagar stilla i sina bon, hälst om det är fult och elakt wäder med snögande och yrande, och äta då af det lilla förråd de dit samlat; men så snart wäderleken blifwer litet mildare, wandra de ut derifrån, och gå då at gräfwa up någon af sina högar, den de til en del strax äta up ned på marken, til en del föra de den ock up i träden til sina

bon.

bon. Wi märkte ofta, de följande wintrar, at då det hade warit blidt wäder, och sträng köld skulle infalla, så woro Ickornarne en dag, eller så wid paß, förut, mer än wanligt ute i skogen, dels at äta sig wäl mätta, dels at förse sig med mat i sina gömmor och bon under den starka kölden, då de lågo stilla, och icke gingo ut. Man kunde då, af det man såg dem mer än wanligt wara alleställs ute på marken i skogarna, tämmeligen säkert spå och weta förut, när stark köld skulle infalla. Swinen, hwilka altid så länge marken är bar, gå här ute, och i skogen söka sin föda, göra ofta stor skada åt deßa Ickornar, i det de upsöka deras gömmor, och äta up deras winterföda. Ängelsmän, Fransoser, Indianer, och andre Nationer, som bo här i landet, pläga flitigt spana up deßa deras förråds hus, antingen de då äro på marken, eller uti iholiga trän; emedan alla de Nötter, som finnas deruti, äro gemenligen af de utwaldaste, och sådane, som både äro fullmogne och derhos nästan aldrig af någon mask skadde. Sådane äro ock de Ollon och Nötter, som Skogsmößen om hösten här samla tilhopa. De Swenske berättade, at när, under den långa wintern, som här war år 1741. föll så mycket snö, at Ickornarne icke mera kunde söka up sina gömmor, swulto många af dem ihjäl. Hwad skada deße som oftast göra på Maysen är förut omtaldt p. 227. de öda den samma så mycket mera, som de icke äta up hela kornen, utan endast den innersta och söta kärnan, men skräda bårt alt det andra. Om Wåren midt uti April månad st. vet. då Ekarne blommade som bäst, såg jag en myckenhet Ickornar sitta uti dem, ibland 5, 6 och flere uti et en-

da

da trä, hwilka beto af stjelken litet nedanför blomman, och fälte den ned, antingen de då åto något deraf, eller de samlade det til något annat. Den tiden sågs marken helt full med Ekblomster, nedfälte med et stycke af stjelken wid. Härigenom sker, at Ekarne på långt när ej bära så mycket Ollon til föda för Swin och andra djur, som annars skulle ske, i fall deras blommor ej blefwe så starkt af deßa Ickornar förstörde. Ibland de willa djur, som här i landet snarast kunna göras tama, räknas deße, enkannerligen då de tagas medan de ännu äro helt små. Jag har sett dem så tama, at de följt med gåßar i skogen, hwart de gått, samt sprungit och satt sig på gåßarna, när de ej mera welat gå: ofta, sedan de följt gåßarna et godt stycke in i skogen, hafwa de wändt om och lupit tilbaka hem til gården, der de lagt sig i det bo, som blifwit gjordt för dem. När deße åto, suto de mäst raka, höllo maten emellan sina främre fötter, och swantsen i krok up i wädret: fingo de tame mera, än de orkade äta, buro de det uti sit hus, och gömde det der under ull-tappar eller annat, som de hade at ligga på; och då de blefwo hungrige, sökte de det fram igen. De syntes då ej wara rädda för någon, och kunde en och hwar, äfwen främmande, handtera dem emellan händerna, utan at de bödo til at bitas. Man såg deßa tama äfwen springa på främmande, och krypa emellan kläderna, at lägga sig och sofwa. I gården der de höllos, lekte de både med kattor och hundar. Deße tama åta äfwen bröd. När de grå Ickornarne suto i skogen på någon stubbe, höllo de swantsen up i wädret; och der de då blefwo warse någon Människa, war swantsen under den

tiden gemenligen uti beständig rörelse. Så snart de sågo någon människa i skogen, började de på smattra och hålla mycket låte uti träden der de suto, så at det war swårt, at få dem at tiga. De som gå ut at skjuta foglar eller andra djur, äro för denna orsaken ofta rätt förtörnade på dem; emedan de härigenom blifwa rögde, och andra djur warnade. Ehuru de tyckas ej wara särdeles skygge, så är det dock nog swårt, at kunna skjuta dem; ty så snart de blifwa warse någon människa, löpa de up uti något trä, och utwälja dertil gemenligen det största, de finna i negden. De laga då straxt, at de komma bakom trädet, på det at den, som wil skjuta dem, icke skal få ögnasigte på dem; och ehuru skytten då går omkring trädet, är Ickorn lika snäll, om icke snällare, at ömsa sit ställe beständigt til den sidan af trädet, som wetter ifrån honom, så at han har swårt, at en gång få ögnafäste på honom. Om trädet är grenigt, lägger han sig midt i grenen, och klämmer sig så hårdt ned i den samma, at han näppeligen kan synas: skakas trädet, eller kastas med käppar och stenar til honom, eller skjutes dit med byßan; så ligger han likafullt gemenligen helt stilla, utan at röra sig. Är trädet delt i 3 grenar, så lägger han sig midt emellan dem, klämmer sig så hårdt ned han kan, och då kan ingen komma åt honom. När han kommer uti trän, hwarest äro gamla Ickorn-bon eller stora fogel-bon, lägger han sig uti de samma, och kan nästan ej fås derutur, om man ock kastar, skjuter eller gör hwad en wil åt honom. Sällan ses deße Ickornar hoppa ifrån det ena trädet til det andra, utan då måste merendels högsta nöden drifwa dem dertil. De-

ras

ras wana är gemenligen, at löpa up i trädet, och så samma wäg längs ned efter det, med hufwudet förut. På åtskilliga, som jag i skogen skutit, har jag funnit en myckenhet Loppor. At deße Ickornar äro bland de djur, hwilka nu finnas här i mycket större ymnoghet, än fordom, samt at Mayßen, deras måst begärliga mat, hwilken nu planteras här i långt större myckenhet, än tilförene, är förnämsta orsaken dertil, är tilförene i denna Tome omtalt. Dock är det synnerligt, at somliga år komma hit ned til Pennsylvanien och andra Ängelska Colonier en mångfalt större myckenhet af deßa Ickornar up ifrån landet, än eljest wanligt är. Det är då gemenligen om hösten, som de sålunda infinna sig, och äro de då alt för mycket sysselsatte, at samla ihop i skogarna allehanda slags Nötter och Ollon, dem de föra uti iholiga trän, eller andra gömmor, at förwara til winterföda: de äro härutinnan så flitige, at ehuru ibland samma år warit en ymnoghet af deßa slags Nötter, har man dock haft nog swårighet, at få någon särdeles myckenhet deraf; emedan Ickornarne förut dragit dem bårt i sina hål. Folket hafwer af länglig förfarenhet här i landet funnit, at när Ickornarne komma til någon owanlig myckenhet up ifrån de öfra orter hit ned, plägar gemenligen en ganska sträng och kall winter följa strax derpå; hwarföre de ock måst altid taga sådant för et wißt tecken til en sträng winter; men så slår det dock ej altid in, hwilket jag sielf förnam om hösten år 1749. ty ehuru samma höst en myckenhet af Ickornar kommo ned til de Ängelska Colonier, war dock den näst påföljande wintren nog lindrig, och ej mera kall, än årligen här på orten är wan-

ligt.

ligt. Orsaken til Ickornanas nedkomst i en sådan myckenhet den gången, war, (hwilket äfwen gamle män wißte berätta, at ock ibland fordom händt) at längre upp i landet war samma år stor mißwäxt och brist på allehanda slags Ollon och Nötter, hwarigenom hungern och nöden twang dem, at söka hit ned. De wandra gemenligen, til en stor del, följande året, up til landet igen, hwarifrån de först kommit. Deras kött ätes af somliga, hwilka hålla det som en läcker mat; men de måste akta det icke mycket. Skinnet duger ej stort. Somlige göra små remmar deraf, emedan det är någorlunda segt: andre bruka det i nödfall til foderwerk: några göra qwinfolks skors öfwerläder til en del deraf. Ehuru qwicke deße Ickornar äro, blifwa de dock ofta et rof för Skallerormen, hwilken ibland upsluker dem nästan lefwande. Denne owiga ormens sätt at fånga deßa snabba djur, säges ske genom förkjusning. Jag har wäl aldrig sielf haft tilfälle, at med egna ögon se huru härmed tilgår; men jag har hört det af så många trowärdiga personer, hwilka sagt, at de sielfwe helt noga åskådat det samma, at jag nästan nödgas sätta tro til deras enhälliga berättelse, ehuru orimlig han eljest förefaller mig. Förkjusningen säges altså ske på följande sätt: Ormen ligger ned på marken under något trä, deri Ickorn sitter. Så snart Ormen fäster sina ögon på honom, fast den ock sitter högst upp i trädet, är han ej mera i stånd, at hoppa bårt, utan börjar då få et särdeles ömkeligt läte, som gör, at eho, som går der förbi, kan af lätet märka, at ormen håller på at förkjusa honom. Ickorn hoppar då et stycke up åt trädet, så åter ned; åter up, derefter, längre ned. Hwar-

wid märkes, at han hwar gång kommer närmare och närmare ned på trädet, och den senare gången han löper upföre trädet, hinner han ej så långt up, innan han wänder tilbaka, som den förra. Ormen ligger under alt detta wid trädets rot och håller ögonen orörligen fäste på djuret, utan at det minsta wända dem på något annat; ja han har ögonen då så starkt fäste på Ickorn, at en människa, som ser honom, kan tämmeligen bulra, utan at han gifwer sig tid at höra derefter. I sådant löpande up och ned, som nu omtalt är, skrider Ickorn alt längre och längre ned, til deß han kommer til ormen, som då säjes ligga med widöppen mun, hwarpå han med ängsligt låte rusar honom i gapet, och strax upslukes, om han icke är för stor; men om han är så stor, at ormen ej straxt kan swälja honom ned, slickar han honom några gånger med tungan, at göra honom hal, och så småningom upsluker honom. Hwad mera besynnerligt är wid denna förkjusning, har jag infört uti Kongl. Wettenskaps *Acad.* Handl. för år 1753. *p.* 59. och följande, det jag nu ej wil här uprepa. En dylik förkjusnings kraft tillägges äfwen den i Norra America så kallade Swarta Ormen, hwilken på samma sätt säges fånga deßa Ickornar, och äta dem up. För den synnerliga skada, som deße Ickornar göra på Maysen, ej allenast då den står på åkern, hwarom förut är talt, utan äfwen hemma i sädesboden, der ifrån deße kunna på några nätter, om de få hafwa sin frihet, bära och draga bårt hela tunnan, och mera, til sina gömslor, har Regeringen näst i alla Ängelska nybyggen i Norra America blifwit föranlåten, at gifwa ut Lagar, som stadga något

wist,

huru mycket af allmänna Cassan skulle betalas för hwart Ickorn-hufwud, som en kunde upwisa. Det tyckes nästan öfwergå all tro, hwad som betaltes uti Pennsylvanien allena för Ickorna-hufwuden af det grå och swarta slaget på et enda år, nämligen från den 1 Januarii år 1749, til samma dag år 1750. Ty när Deputerade från alla Lands-orter i Pennsylvanien wid början af Januarii månad 1750. kommo der tilhopa, at rådslå om Landets nödwändigheter, inkommo klagomål från alla orter, at deras Häradskistor woro uttömde endast för Ickornar skull; förut war stiftad en lag, at af allmänna Cassan skulle betalas 3. pence (är wid paß 12 a 14 öre Koppmynt) för hwart Ickorn-hufwud; så högt hade hämden gått emot deßa djuren, nämligen mot de grå och de swarta Ickornar. Man såg då af inkomne räkningar, at på det ena året til ofwannämde ändamål blifwit betalt 8000. Pund i Pennsylvanie-penningar. Det är i wåra penningar ungefär 40000 Plåtar. Jag har detta af den, som sielf satt med öfwer deßa Räkningar, hwilken ock lade orsaken til, hwarföre så mycket härtil åtgått, nämligen, at som man fick 3 pence för hwart Ickorne-hufwud, så lönte det mödan, at gå i skogen efter deßa kreatur; hwarföre mången, i synnerhet af ungdomen, öfwergofwo alt annat arbete, och lupo endast i skogen, at skjuta Ickornar. Regeringen blef derföre nu nödsakad, at ändra samma lag från 3 pence til hälften mindre för hufwudet.

Flygar-Ickorn, kallades af de Swenska här på orten en art, hwilken lärer wara aldeles den samma, med den wi hafwe på somliga orter i Finland, och nämnes i Herr Archiat. LINNÆI Fauna Suec. §. 22. *Sciurus hypochondriis prolixis volitans*:

tans; åtminstone år den Americanska ej annat ån en Varetet deraf. Ångelsmännerne kalla honom *Flying Squirret*. Han år beskrefwen och med lefwande fårgor aftagen af Herr CATESBY uti deß Natural History of Carolina Vol. II. p. 76. och 77. tab. 76. och 77. der han kallas *Sciurus volans*. De finnas hår i skogarna, dock åro de tåmmeligen sållsynte. Om dagen skal man nåstan aldrig få se honom gå ute, (undantagandes då de blifwit af månniskor nödgade dertil, som råkat på deras tilhåld,) utan han liggar då och sofwer; men så snart det blifwer mörkt, kommer han fram, och år då ute måst hela natten. De uppehålla sig om dagarna gemenligen uti iholiga trån, hwarest man ibland af en håndelse, då man hugger sönder et sådant trå, kan råka 7. stycken, och flere af dem ligga tilsammans på et stålle. Genom den tilökning af skinn, som Naturens HErre försett dem med, långs efter hwardera sidan, kunna de tåmmeligen, såsom med flygande, hjelpa sig från det ena trådet til det andra. De utbreda under en sådan fart sina skinn-tilökningar, men draga dem tilhopa så snart de fått fåste på trådet dit de farit. Somlige påstodo, at deras flygt från det ena trådet til det andra sker i en Horizontel Linea: andre sade, at de först slåppa sig litet ned åt, och inemot trådet de wela til, åter litet upåt. Det långsta de kunna på en gång flyga, sades wara 4 à 5 famnar. Bland alla Ickornar hår i landet åro desse de, som blifwa aldratamast. Gåssarne plåga båra dem med sig hela dagen, då de gå i Scholan, eller hwar de wistas, utan at de skola bjuda til at löpa bårt; men då gåssen slåpper honom från sig,

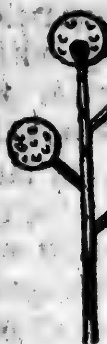
sig, springer han straxt up til honom, och kryper antingen i barmen, eller ärmen, eller ock annorstäds, der han lägger sig at sofwa. Deras föda är den samma, som de grå Ickornars.

Rösselwißla, som den här kallades af de Swenska, war åter et annat slag af helt små Ickornar, hwilket fans här i landet i skogarna til stor myckenhet. Af de Ängelska hette han *Ground Squirrel*, det är Jord-Ickornar. Denne är åfwen beskrefwen och med lifliga färgor aftagen af Herr CATESBY uti deß Natural History of Carolina Vol. II. p. 75. tab. 75. der han kallas *Sciurus striatus*. Deras förnämsta tilhåll är ej up i träden, som andra Ickornars, utan de gräfwa sig hål ned i jorden måst på samma sätt, som Caniner, deri de wistas, och dit de taga sin undanflykt, då någon fara är på färde. Desse deras gångar gå djupt och långt under jorden, och dela sig gemenligen, längre in, uti åtskilliga grenar, hwarwid de warit så sluge, at laga, det åtskillige af dessa grenar sluta sig med et hål up i dagen. Däraf tilflyter dem den förmon, at om de äro uppe, at söka sig föda, och någon tiltäpper det hål de kommo igenom, blifwa de deraf ej förfagde, utan hafwa strax et annat i beredskap, dit de förswinna. Om hösten wid löf fallningen, eller ock strax derefter, är roligt at se, hwad bryderi desse ibland hafwa, då man kasar efter dem; ty som af löfwets starka fall, eller blåswäder, som drifwer löfwen omkring, deras hål eller ingångar lätteligen öfwertäckas; så hafwa de mycket at göra, innan de i sådan hast kunna finna dem igen. De löpa då, likasom de hade förwillat sig, af och

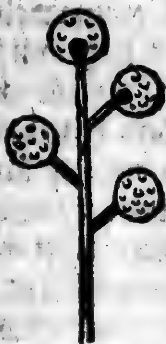
 til.

til, och tyckas wela känna stället igen; men weta ej hwart deras ingång tagit wägen. Löper en då starkt efter dem, och klappar händerna tilhopa, är gemenligen för dem ingen annan undflykt, än at springa up i något träd; ty det är at märka, at desse altid hålla sig wid och under jorden, och gå ej oftare up i träd, än då de blifwa skrände, och icke i hastighet kunna få sina hål igen. Uti Pennsylvanien finnes af deßa Rößelwißlor långt större myckenhet, än på de andra orter i America, der jag fårdats. Deras längd är gemenligen netto et qwarter, utom den lille swansen; men de äro derjemte nog smale. Färgen rödbrun med 5 swarta ränder, nämligen en längs midt efter ryggen, och 2ne på hwardera sidan. Deras mat är allehanda slags säd, som Råg, Korn, Hwete, Mays, Ek-Ollon, allehanda slags Nötter, med mera. De samla om hösten åt sig sit winter-förråd på samma sätt, som de grå Ickornarne, och förwara det i sina hål under jorden. Då de komma i en sädesstack, göra de samma skada som råttor och möß. Ofta har det händt, at då de ätit Råg, och sedan kommit dit, hwar hwete warit, hafwa de spydt ut all rågen; emedan han ej warit dem så behagelig, som hwetet, och sedan åter fylt magen med hwete. När Maysen på åkern blifwit skalad, är denne ganska flitig, at skära af axen, taga mun full med Korn, så at käkarna stå som upblåste, samt föra det, han samlat, ned i sina hål under jorden. Wid det en af de Swenske sent om hösten gräfde i en backe efter mull til en qwarndam, råkade han på et af deßas hål eller gångar under jorden, och när han med gräfning följt den samma en stund, gick en gren af från gången til

en

en alns långd, uti ändan på hwilken låg en stor hop af utwalda Ollon utaf den hwita Eken, som Rößelwißlan samlat til sin wintersöda. Litet derefter kom en dylik gren til en stor del upfyld med Mays. Sedan en annan straxt derefter full med Hyckery-Nötter, och ändteligen alrainnerst låg en samling af sköna och utwalda Castanie Nötter til par

hattkullars fyllnad, dem ofwannämnde Swenske och hans Kamerater gjorde sig en god måltid af. Hosstående figur utwisar nyßnämde deß gömmor. Om wintern synes icke stort til dem, utan de uppehålla sig då i sina hål ned i jorden, och lefwa af det de samlat medan wackert wäder warit; dock när det är någon särdeles warm och wacker dag, komma de stundom fram. Ibland gräfwa de sig genom jorden hål ned til källare, deri Landtmännerne förwara sina äpplen, dem deße Jord-Ickornar upäta och skämma samt göra sålunda stor skada. Uti Mays-bodar hålla de ock ibland illa hus; dock utödas de mycket af kattor, hwilka dels äta dem sielfwa, dels bära dem hem til sina ungar. Deras kött brukas eljest icke til mat af folk, ej eller nyttjas deras skinn til något. Utaf alla Ickornar här i landet är ingen så swår, at göra tam, som denne; ty fast en ock förskaffar sig honom medan han ännu är helt liten, låter han ändock föga handtera sig med bara händer, innan han bitts helt argt. Gåßar, som anwända mycken tid med deßa små djur, sade måst alle, at det näppeligen war någon konst, at tämja Jord-Ickorn: åtminstone blef han aldrig så tam, som de andre slagen. Om

de skola blifwa någorlunda tama, böra de tagas medan de äro helt små. Somlige bruka hålla dem i burar, medan de äro små och se täcka ut.

De swarta och röd-bruna Ickornar, hwilka äfwen finnas här i landet, skola framdeles omtalas.

Den 15. November.

Om morgonen reste jag in til Philadelphia.

Tecken til *Orcan*, eller en grufwelig storm. Herr Kock berättade både i dag, och sedan ofta, at då han en gång seglat uti Westindien med en liten jagt, och haft bland andra om bord en gammal man, som uti en lång tid farit til sjöss i denna werldenes del, hade det händt sig, at då denne gamle mannen stått och kastat ut lodet, har han bedt Styrmannen säga åt Herr Kock, at de borde hasta ut med båtarna och folket i dem, at med roende hjelpa under den sakta winden, på det de ju förr dess häldre måtte komma til den Ön, hwilken låg fram för dem, emedan de skulle inom 24. timar hafwa en stark Orcan. Herr Kock har frågad honom, hwad anledning han haft, at tänka så? den gamle mannen hade swarat, at emedan han, då han kastade ut lodet, kunde se det samma i watnet på långt flera famnars djup, än någonsin eljest war wanligt, och watnet sålunda war i hast ganska klart blifwit, så war detta et tecken, at beredelsen nu skedde i hafswatnet til en Orcan. Herr Kock såg ock med egna ögon, at watnet war så klart; derföre hade han ut båtarna, at hjelpa under med roende, så at han innan aftonen kom i god hamn. Men förr än han hant fram, började wågorna gå alt större och större på hafwet, hwilket stod som en sjudande gryta, fast intet wäder märktes i luften. Följande natten

kom

kom Orcan, hwilken war så häftig, at icke allenast mänge skepp förgingos, och taken af husen togos bårt, utan Herr KOCKS jagt och andre Fartyg, som lågo i en god hamn, blefwo ändock af wädret och watnets häftiga upstigande drefne så långt up på landet, at några weckor gingo förbi, innan de fingo dem ut i watnet igen.

Haj. En gammal Holländsk Skeppare sade, at han en gång fått en Haj uti fierden utan för New-York. Då den samma upskars, fans uti deß mage en ganska stor myckenhet ålar.

Den 18. Novemb.

Om morgonen gick jag ut til Herr BARTRAM, och kom in til staden tilbaka samma dag efter middagen.

Indianernas Ler-käril. Herr BARTRAM wiste mig en stor kruka af ler, hwilken blifwit funnen ned i jorden här i landet, der Indianerne fordom bodt. Den som först funnit den, brukade at hålla fett deruti, at smörja läder med, och af honom såldes hon til Herr BARTRAM. Hon war ännu aldeles hel och oskadd. Jag kunde ej blifwa warse någon glasering eller färg derpå; men eljest war hon utanpå mycket utkrusad och wäl gjord. Utom denna wiste han mig åtskilliga bitar af sönderslagne ler-käril, dem Indianerne i forna tider betjent sig af. Af alla dessa bitar syntes, at Indianerne ej gjordt dessa käril af bara ler, utan blandat andra Materialier deri, dem de kunde hafwa på orten. Til Exempel: de som bodt när sjö-stranden, hafwa stött sönder Snäck- och Mussel-skal och blandadt deri; andre, som bodt längre up i landet, der Bärg-Cristaller finnas, hafwa stött dem sön-

der, och lagt dem bland bruket. Huru de i forna tider tilredt dem, wet ingen; men det war klart, at de ej lära brändt dem mycket; emedan de ännu äro så löse, at de med knif kunna täljas. Detta oacktadt måste det wara et waraktigt arbete; emedan hela krukor finnas ännu i denna dag i jorden, eller ock stycken samt bitar deraf, hwilka ännu äro oskadde, fast de legat många hundrade år ned i jorden. Förr än Europeerne kommo hit i landet, hade Indianerne nästan inga andra käril, at betjena sig af til sin mats Kokning, än dessa, dem de sjelfwe förfärdigat åt sig; men sedan Europeerne satt sig här ned, hafwa Indianerne beständigt tilbytt sig af dem grytor, kettlar och andra nödiga käril, och icke mera sjelfwe brydt sig om, at göra sådana, så at de ock denna tiden aldeles förlorat konsten, at tilwerka dessa ler-käril. Sådane käril, då de äro hela, hållas nu för en ganska stor Raritet, äfwen ibland Indianerna sjelfwa; emedan det är mer än sällan, at någon kan komma öfwer en sådan, utan jag har ock sett sådana ler-krukor, och bitar af Indianernas grytor gjorda af Tälg-sten.

Tak-skifwer. Herr Bartram wiste mig små stycken af en swart Skifwer-sten, hwilken skal finnas i ymnoghet somligstäds på sidorna af Floden Skullkil. Der skola wara stycken af 2. alnars längd och bredd, och äfwen deröfwer: til färg och skapnad aldeles lika med Bord-skifwer, endast at den är något tjockare. Folket, som bo deromkring, skola betjena sig deraf til at täcka husen med. Herr Bartram sade sig sett et hus, hwars tak war helt och hållit täckt med 4. sådana skifwer-stycken. Af Sol-sken, hetta, köld och rägn skola de ej taga någon skada.

Sta-

Stalactites eller Dropp-sten. Likaledes berättade Herr BARTRAM, at här finnes uti landet på flera ställen Caverner eller gråttor djupt in uti bärgen. Han sade sig warit inne uti åtskilliga sådana. Uti taket eller hwalfwet, på en stor del af deßa, hänger en myckenhet af Stalactites, som ispiggar, somlige större, andre mindre. Deras färg är åtskillig. Hwad han i synnerhet fant märkwärdigt, war, at han i somliga sett Stalactites, som hade haft yttra sidan gående i Spiral, eller som wriden upifrån ned åt. Han hade sändt några stycken deraf öfwer til London, och ägde nu inga mera qwar.

Den 19. Novemb.

Apple Dumplins. Et sätt, huru en Äpple-rätt af de Ängelska här pläggr tilredas, war äfwen detta: De taga et Äpple, skala det; göra så en deg af watten, mjöl och smör, baka den tunt ut, och omgifwa Äpplet dermed. Detta bindes sedan uti en ren Linklut, lägges i en gryta, och kokas. När det är fullkokadt, tages det af, och sättes på bordet. Medan det är warmt skäres skärpan af på ena sidan. Derpå hafwa de smör och säcker tilhopa blandade, hwilket lägges inuti, der Äpplet är, hwarefter Säckret, Smöret och Äpplet blandas wäl tilhopa; då det är färdigt. De kalla detta Apple Dumplins: Somliga kalla det Apple Pudding. Det smakar rätt wäl. Så många Äpplen, så många särskildta Dumplins.

Den 20. Novemb.

Om morgonen reste jag i följe med en god wän ned til Racoon uti New Jersey, hwarest en

en myckenhet Swenskar bo och hafwa sin särskildta Kyrka. Wi reste först 3. Ängelska mil ungefär, innan wi kommo til Färjestaden, hwarest wi foro öfwer Floden Dellaware. Landet war här på somliga ställen nog lågt, eller sådant, at det som låg wid sidorna af förenämde Flod, wid högt watten, eller så kallad flod, stod under watten; men wid ebb wat det derifrån fritt, och torr. De som här bodde hade sökt göra nytta deraf, i det de på åtskilliga ställen mot elfwen upkastat wallar af jord, hwarigenom de uteställt watnet, at det ej fick flöda öfwer landet, som nu i det stället anwändes til äng. På dessa låga ängar stodo mångenstäds å ömse sidor om wägen Wattu-bökar (*Platanus occidentalis* Linn. spec. 999.) helt tätt in wid hwarandra, hwilka om sommaren med sina stora och täta löf gifwa en wacker skugga, göra wägen behagelig, och at det ser ut, som wägen ginge genom en skön Allée. Dellaware Flod är här ungefär af samma bredd, som wid Philadelphia. På dess ömse sidor är här wid Färjestaden wackra hus bygde, hwarest de resande mot betalning kunna få hwarjehanda förfriskning. När wi reste från Pennsylvanien til New Jersey kommo wi at gå öfwer på den färgan, som hörde til den som bodde i Pennsylvanien; men twärt om då wi foro från New Jersey til Pennsylvanien. Så snart wi kommit öfwer Elfwen, emottager et nytt och annat Gouvernement; ty Elfwen Dellaware gör skillnad emellan bägge Gouvernementen Pennsylvanien och New Jersey, så at alt, som här ligger på W. siden om Elfwen Dellaware hörer til Pennsylvanien, men det på Ö. sidan om den samma til New Jersey. Bägge Höfdingedömer-

dömerne hafwa måst uti alt helt särskildta lagar och penningar. Wi fortsatte nu widare wår resa, och befunno, at landet på denna sidan hade uti mycket et helt annat utseende, än på den andra; ty uti Pennsylvanien är jordmonen mera utblandad med ler och swart-mylla, samt ganska fruktbärande; men uti New Jersey är det mera sandigt och nog magert, så at hästarna mångenstäds på resan måste wada djupt uti sanden. Näst wid Färje-staden, och et stycke bärtåt war tämmeligen mycket Tall-skog, dock woro Tallarna ej särdeles höga, utan mästadelen helt små, hwilka nu höllo på som bäst at ränna up; dock woro de nog utblandade med små Ek-skog. Men sedan wi rest ungefär 3 Ängelska mil, återwände Tallskogen, och sågo wi ej några Tallar mera, förr än wi kommo til Racoons Kyrka. På alla de ställen, jag rest uti Pennsylvanien, har jag funnit Tall-skogar ganska sällsynte; men deremot finnas de på åtskilliga ställen uti New Jersey, enkannerligen uti den nedra delen deraf. Wi hade sedan hela denna dagen bara Löf-skog, hwilken til största delen bestod af allehanda slags Ekar, och de tämmeligen stora; fast de stodo allestäds nog glest, så at wi på de flästa ställen utan möda kunde åka med Chaise uti skogen emellan träden; och mäst allestädes beqwämligen rida; emedan under träden sällan woro några små buskar, hwilka hindrade det samma. Alla trän hade nu fällt löfwen, hwilka öfwertäckte marken öfwer en twärhands högd, och tyckes böra mycket bidraga til swart-myllans förökande. På et eller annat ställe kom någon liten å eller bäck. Landet war mästendels jämnt, fast det somligstäds gick i långsluttande uphögningar.

gar. Inga bärg eller stenar syntes här, undantagandes på något enda ställe någon helt liten sten, af en knyt-näfwas storlek. Här och der wiste sig enstakade gårdar, och på et ställe en liten by; dock war landet ännu mera öfwerwäxt med skog, än upodladt, så at det war mästendels skog wi hade at fara igenom.

Ängar. Wi reste i dag, och de följande, öfwer åtskilliga här så kallade kilar, eller åar, hwilka kommo up ifrån landet, och lupo ned til Elfwen Dellaware. De lågo ej stupande, utan woro mycket jämne; så at watnet rann nog sakta uti dem. När det war Flod i Dellaware Elf steg den ock et långt stycke up i samliga åar; och när det blef Ebb, at watnet föll ut, blefwo desse nog smale. De lära warit wid flod eller högt watten nog breda i forna tider; men nu woro ängar på ömse sidor om dem, hwilka tilkommit på det sätt, at de hade, då det warit ebb, kastat up fasta mull-bankar i det närmaste wid åbrädden, och dymedelst afstängt watnet från öfwerflödande öfwer alt. Mäst wid alla kilar eller åar woro nu sådana bankar eller tjocka mull-wallar, hwilka afstängde watnet från ängen. Då det war hög flod, stod watnet i kilarna eller åarna mycket högre än på ängen. De hade dam-lukor på banken, dem de kunde öpna, antingen de wille släppa watnet ut eller in. På somliga ställen woro desse dam-lukor så gjorde, at de woro satte på yttra sidan om banken, och öpnades utaf sig sjelfwa af det watten, som rann ifrån ängen ut; men klämdes åter igen af det watten, som wille gå in från ån på ängen.

Om

Om aftonen reste wi til en af de Swenska, wid namn PETER RAMBO, der wi togo wårt natt-herbärge.

Tall. Den Tall, som wi i dag sågo, och nyß omtalte, kallas Pinus foliis geminis, squamis conorum oblongorum aculeatis, uti GRON. flor. Virg. p. 190. och på Ängelska *Jersey Pine* eller *Jersey* Tall. Måstendels sitta 2:ne barr tilhopa uti en hölsa, som det sker på wår Swenska; men utur somliga hölsor utgingo ock 3. barr. Kåttarna hade långa taggar, så at de woro rått beswärlige at handtera. Eljest se desse Tallar på långt håll aldeles ut, som wåra Swenske, så at innan en ser på Kåttarna, skal en låtteligen taga dem för et och samma slags trå. Af denna Tall brånnes en myckenhet Tjåra, hwarom långre fram. Som måsta delen af desse åro Går-tallar, så duga de i öfrigt så godt som til ingen ting; ty om en såtter dem til stolpar i jorden, så rutna de på helt kårt tid. Masken år ock ganska snål derpå då den blifwit nedhuggen, så at den då uti hast blifwer genom-maskåten, och det ej många weckor efter det den blifwit nedfäld. De bruka den ock somligstäds i brist af annat, til brånsle; och på andra stållen brånna de Smidje-kol deraf, som framdeles skal omtalas. Eljest förtjenar wid detta trå nämnas, hwad åtskillige, och åfwen jag hår i landet rönt, nämligen, når det om sommaren år hett, ålskar boskapen gerna stå i deß skugga: om der nu finnas på de stållen boskapen går både löf-rika Ekar, eller Hickery, Walnöt-trån, Wattu-bökar eller andra Löf-trån, och tillika Furu-trån eller Tallar, så skal boskapen nåstan altid hållre utwålja, at stå under et Furu-trå eller en Tall, fram-

för

för at söka skygd under något löf-trä, fast löf-trädet kan wara mycket skugg-rikare; ja om det ej finnes mer än en enda Tall på de ställen, så skola dock så många, som af boskapen få rum, sträcka sig omkring den samma. Häraf wille åtskillige sluta, at de kådige utdunstningar, som kommo från detta trädet, bekomma boskapen ganska wäl, och derföre skola de utwälja dessa trän hällre än några andra.

Skedträ war et litet trä, som finnes nog allmänt uti Pennsylvanien, och det wi äfwen i dag sågo på åtskilliga ställen. De Swenske, som här bodde, hafwa gifwit det föregående namn, emedan Indianerne, hwilka i forna tider mycket wistades här i landet, brukade at göra sina skedar och sleswar deraf. Jag hafwer uti min Natural-samling en sked gjord af detta trä, utaf en Indian, hwilken skutit många hjortar och andra djur på det ställe, der Philadelphia nu står; emedan samma plats i förberörde Indians tid war öfwerwäxt med hög skog. De Ängelske kalla det *Laurel*; emedan bladen eller löfwen likna aldeles dem, som äro på LauroCerasus. Herr Archiatern och Riddaren LINNÆUS har behagat, af deß synnerliga ynnest emot mig, kalla den *Kalmia* Foliis ovatis, corymbis terminalibus, eller ock kårteligen *Kalmia Latifolia*, uti deß Spec. plant. p. 391. De platser, som den hälst utwäljer til sit hemwist, äro sidor af backar, hälst den Norra, der någon bäck flyter fram, så at om backen wid bäcken war brant, eller ock branta backar lågo mot wåta kärr, stodo de gemenligen fulla dermed, hwilken nog ofta hade Bök til följeslagare. Eljest finnes den ock uti skogarna i dälder. Ju högre de stodo på

Norra sidan af backen, ju kårtare woro de. Jag har sett det wåxa ej allenast uti Pennsylvanien och Nya Jersey, utan ock i New Yorks höfdingadöme, dock börjar detta trå blifwa i det sistnämda mera sällsynt, och Norr om den 42. grad. Lat. Bor. har jag ej kunnat blifwa det warse, ehuru trägit jag sett derefter. Det har den egenskapen, at åfwen om wintern behålla sina täcka gröna löf, så at då nästan alla andra trän här i landet aflagt sina sommarkläder och stå helt nakna, pryder detta skogarna med sin behageliga gröna drägt mer, än något annat. Om Wåren wid den 23. Maji, efter den nya stylen, börjar det på denna orten blomma, då det i prydnad täflar med de måsta trän, som uti Naturen finnes: blommorna sitta i stora klasar, och är trädet helt fullt med sådana. Innan blommorna spricka ut; hafwa de en skön röd färg; men sedan de öpnat sig, bleker Solen småningom bårt dem, så at somlige på slutet blifwa måst helt hwita, på ganska många äro blommorna af en Rosenfärg. Deß skapnad är ock synnerlig; ty hon liknar mycket de gamlas skänkefat eller skålar. Lukten är dock ej särdeles. Om Jul- och Nyårsdagen pryddes Kyrkorna somligstäds med deß wakra löfrika qwistar. Men en synnerlig egenskap hafwer detta trä, som består deruti, at deß löf äro som et förgift för somliga Creatur; för andra åter tjenar det til föda. Mångfallig förfarenhet har lärt, at om Får äta af deß löf, blifwa de antingen döde, eller ock mycket sjuke, så at de med möda kunna frälsas. Unga Får få icke äta mycket deraf, innan de sätta lifwet til; men gamle töla något mera. Om ock de äta något mycket deraf, sätta de åfwen

otwif-

otwifwelaktigt lifwet til. Samma skadeliga werkan hafwer det ock på kalfwar, hwilka deraf antingen dö, eller swårligen kunna komma sig före. Då om sommaren år 1748. några kalfwar hade åtit deß löf, blefwo de ganska sjuke, swålde up, fradgan stod dem ur munnen, och woro de nära at störta; men genom krut och annat, som blef dem ingifwit, kommo de sig åndteligen före. Det år om winteren, som fåren hår lupo måsta fara för denna; ty når de då hållits inne en tid, och de sedan slåppas ut, når det ånnu år snö på marken, åro de mycket snåle efter alt grönt, och således swårligen kunna hålla sig från at åta deraf. Det har ock skedt, at då håstar, oxar och kor kommit at åta af deß löf, hafwa de åfwen blifwit mycket sjuke, fast de dock icke dödt; dock trodde måst alle, at om ock deße stora Creatur åtit något mycket deraf, skulle de swårligen kunnat undwika en hastig död; ty det har mårkts, at bara de åtit något litet af deß löf, hafwa de begynt må illa. Men deremot åro deß löf en föda för Hjortar om winteren, då snö ligger på marken, och de icke kunna hafwa något annat til uppehålle; derföre finnes ock, om de den tiden skjutas, at deras tarmar och inelfwor åro fulle med deßa löf. Hårwid har åter mårkts det som synnerligt, at når samma inelfwor blifwit kastade för hundar, och de åtit upp dem, hafwa de deraf blifwit helt yra, eller som drukne, och ibland så sjuke, at det sett ut som de skulle såtta lifwet til; men folk, som åtit sådana Hjortars kött, som haft deßa löf uti sig, hafwa ej kåndt någon olågenhet deraf. Åt et slags Foglar, som de Swenske hår kalla Hjerpar, och som blifwa hår qwar hela wintern, tjena åfwen

deße

deße löf under samma tid til föda; ty då en skjuter dem, finnes deras kråfwa full med sådana löf. Sjelfwa trädet är mycket skarpt, derföre brukas det af somliga til axlar i trißor på bläck; men enkannerligen brukas det, fram för alt annat, til Wäfspolar, och höllo Wäfwarena intet trä härpå orten så godt dertil som detta; emedan det war hårdt, blef ganska slätt och halt, och sprack ej gerna. Af sjelfwa trädet, men i synnerhet af roten, kan hwarjehanda Snickare- och Swarfware-arbete göras, som af annat det finaste trä; ty färgen på deß rot är alt igenom gul, samt trädet ganska hårdt och fint. Från centrum af trädet gå ut som små radii, dock något glest. När deß löf läggas i elden, spraka de, som hade en kastat salt dit. I brist af annat betjena de sig om winteren af deß löf och qwistar til at sopa korßstenar med. När om sommaren 1750. et slags maskar åto up löfwen på måst alla trän i Pennsylvanien, wågade de sig ej här på, utan deße fingo wara aldeles i frid och orörde. Åtskillige berättade, at när elden om sommaren är lös i skogen, och kommer til detta trä, går han icke längre, utan stannar derwid.

Den 21. November.

Mays. Både de Swenske, och andre, som här bodde, planterade ganska mycket af Mays, den de brukade så til föda för sig sjelfwa, som för sin boskap. Den sades af alt wara den bästa föda, som swin kunna få; emedan de icke allenast blifwa mycket feta deraf, utan de få ock deraf bättre och wälsmakligare kött, än af någon annan föda. Uti Kongl. Wetenskaps Academiens Handl. för år 1751. p. 305. och följande; samt år 1752. p.

24. och följande, hafwer jag widlyftigt talt om denna Sädesarten, hwarthän jag wisar Läsaren.

Kärrhjulen, som här brukades, bestodo af stedträ-löterna eller peripherien af Spansk Ek; men ekrarna eller radii af den hwita Eken.

Sassafras-trädet fans här wara öfwer alt. Jag har förut p. 270. nämnt et och annat derom; nu wil jag lägga något til. De Swenske kalla det Saltenbras eller Salssenfras, dock är det förra namnet mera i bruk. När något af detta träd lägges på elden, sprakar det som hade en kastat salt dit. Häraf lärer twifwelsutan de Swenske formerat sit namn på trädet från Sassafras, det de wändt til Saltenbras eller Salssenfras. Trädet brukades til poster eller stolpar at sätta i jorden wid plank och gärdesgårdar; emedan det sades stå länge mot röta i jorden; men eljest troddes näppeligen något trä wara til, som i öpna luften och under bar himmel blifwer så myket maskätit som detta; ty inom en liten tid sades maskarne äta det måst alt igenom. De Swenske berättade, at då Willarne fordom bodde här, brukade de göra sig skålar deraf. När en skär af trädet, eller deß unga telningar, och sätter dem åt näsan, gifwa de en stark, dock behagelig lukt ifrån sig. En del taga barken af rötterna, koka den i spisöl då de brygga, hwilket skal blifwa deraf myket hälsosamt. Samma bark, lägges ock bland bränwinet då det distilleras, eller lägges den i gjordt bränwin, då det likaledes tros blifwa ganska hälsosamt. En gammal Swensk berättade, at hans moder botat många, som haft Wattusot, med detta trä, i det hon tagit roten, kokat den i watten, at decocten blifwit stark.

Det-

Detta hade hon lagt i flaskor, och låtit de sjuke dricka hwar morgon deraf. Hon brukade tillika, at kop-pa deras fötter. Denne mannen försäkrade, at han sett henne sålunda bota många, som fördes til henne uti lakan. När någon plats rödjes til åker, lämnas gemenligen deße trän at stå qwar; emedan de äro löfrike, och gifwa om sommaren en behagelig skugga åt boskapen. Åtskillige af de Swenska brukade, at med decocten af barken eller rötterna twätta och skura de käril, hwari de wille hafwa Cyder, dricka eller bränwin; emedan de derigenom troddes blifwa mycket hälsosammare. Til at fördrifwa wägglöß sades somliga försökt, at låta göra Sängstolparna af Sassafras, hwilken med deß starka lukt kunde hindra, at inga wägglöß wille wistas deri. Detta har ock warit godt för 2 a 3 år, eller så länge Sassafrasen ännu behållit sin starka Aromatiska lukt qwar; men sedan den tiden har man ej befunnit det göra stort til saken. En Snickare wiste mig en säng, han gjort sig, hwars stolpar woro af Sassafras. Denna säng, som då war 10 a 12 år gammal, war så full af wägglöß, at ingen kunde sofwa i frid deri. Åtskillige af de Engelska berättade mig, at för några år tilbaka war en tid nog uti bruk i London, at dricka Thée, gjordt af Sassafras-spånor eller blommor, såsom mycket hälsosamt; men sedan de påminte sig, at decocten deraf blef mycket brukad emot Luem Ven. eller kärleks-sjukan, bortlades denna arten af Thée; emedan de befarade, at deraf blifwa berygtade för någon wiß elak sjukdom. Uti Pennsylvanien brukade somlige, at taga spånor deraf, och lägga uti lådor och kistor, der de hade ylle-kläder, at dermed utehålla mal, som om sommaren an-

annars plågar komma deri. Roten af detta trä behåller dock tämmeli.. länge sin lukt; Jag har sett den rot, som legat 5 a 6 år uti en bordlåda, men hade likafullt måst ännu behållit sin starka lukt.

Röd färg. P. Rambo, berättade, at Wildarne fordom färgat hwarjehanda skinn röda med barken af Castanie-Ek.

Hård Winter. Åtskillige gamle berättade, at år 1697 war här en så hård winter, at isen på Dellaware flod warit 2 fot tjock.

Litet för middagen reste wi härifrån, och foro til Kyrkowärden wid Swenska Kyrkan Erick Rasnilsson, der wi förblefwo i par dagar.

Den 24. November.

Gräsets förminskning. Åke Helm, en af de hederligaste Swenskar härpå orten, och nu öfwer 70 år gammal, (hwars Fader kom in hit i landet med den Swenska Gouverneuren Printz) berättade, at uti hans barndom war här så myc- ket gräs i skogarna, at det stod allestäds mot en alns högd; men nu är det så förminskadt, at det blifwit ganska litet, så at boskapen hafwer swårt efter födan, och derföre mjölka nu 4 kor ej mera, än fordom en. Det är ej swårt, at finna igen orsakerna dertil: 1. uti Gubben Helms barndom war detta landet ganska glest bebodt. Här fans då näppeligen en tionde del så mycket boskap, som nu; följakteligen hade en ko allena då så mycken föda och bete, som 10 nu. 2:o mästa delen af gräsarterna (Gramina) här på orten äro annuella, det är, de wära ej flera år i rad af samma rot, som de flästa af wåra Swenska, utan de skola hwart år

så

så sig, då altid det samma årets stånd om hösten dör ut; när nu desse genom den myckna boskapen hindras at såda sig, genom det de ätas up, innan de få blomma och bära frukt, så är ej underligt, at af gräsarter det ena strået står här, det andra der, på fält, backar och betesmarker här i landet. Detta är ock orsaken, hwi resande hafwa nog swårt at med egen häst komma fort både här i New Jersey, Pennsylvanien och Maryland, enkannerligen om wintern; emedan de få Gramina eller gräsarter, som der wuxit, småningom blifwit mer och mer utödde af boskapen, innan de fått såda sig. Men längre mot Norr, som i Canada, finnes nog af de gräsarter, som kallas Gramina perennia. Således har här i landet den allwise Skaparen gifwit åt de Norra orter ymnigare gräsarter af de ständigt warande (Gramina perennia); emedan inwånarena för de långa wintrar skull, behöfwa mera hö til foder åt sin boskap; men deremot meddelt dem sparsamt uti de längre til Söder belägne Landskap; emedan Creaturen kunna der gå ute mäst hela wintern. För samma orsak skul hafwa ock mera eftertänksamme Hushållare uti Pennsylvanien låtit förskrifwa sig höfrö af Graminibus perennibus från Angland och Europa, samt sått dem här på sina ängar, hwarest de synas nog wela trifwas.

Persimon (*Diospyros* Virginiana LINN. spec. 1057.) eller af de Swenska så kallade Mispelträder wärte här nog allmänt. Jag har förut p. 200 och 255 talt om detta trädet; nu wil jag lägga något til. Somt af des frukt började nu blifwa mogen och mat-dugsen. När den sent om hösten blifwer wäl mognad och frostbiten, ätes den

 af

af folket hår, som annan frukt, och smakar då mycket söt och klibbig, dock at någon liten adstringerande smak åfwen kännes deruti. Jag åt ofta nog deraf, utan at känna någon olågenhet. När någon åter deraf, suger han allenast til sig det blöta och klibbiga köttet, men spottar ut stenarna eller kärnarna. Af denna frukt brygga en stor del, så af de Swenska, som Ängelska och andra Nationer et skönt swag-dricka, hwilket sker på detta sätt: Om hösten sent, når frukten blifwer frostbiten, och således söt och skön at åta, samlas deraf så mycket, som behagas, hwilket kan lätt och fort ske; emedan hwart trå bår en stor ymnoghet. Detta knådas tilhopa med Hwete- eller annat kli, bakas kakor deraf, och sättes i ugnen, hwarest de stå til deß de äro wäl genom-gräddade och torre. De tagas så ut, och då drickat skal bryggas, sättes en gryta på elden full med kallt watten, deri förnämde kakor läggas, hwilka under det watnet långsamt och småningom blifwer warmt, blötas up och smälas sönder. Grytan tages så af elden, och watnet röres om, at de upblötta och söndersmälade kakor blanda sig jämnt med watnet, hwilket alt sedan slås uti et kar. Sålunda fortfares, at upblöta så många, som behöfwas til en brygd. Sedan måskar man och brygger på wanligit sätt. Detta dricka hålles wara bättre än mycket annat. Brännwin brännes ock af denna frukt, som sker på det sätt, at sedan de om hösten samlat en stor hop deraf, lägges altsammans i et käril, deri det får en wecka eller mera, at det blifwer wäl blött. Sedan slås watten til, hwarmed det får stå och jäsa, hwilket sker af sig sielft utan jäst, derefter brännes på wanligit sätt brännwin deraf. Om en hal

af de Win-drufwor som här wåra wildt, särdeles det sötare slaget, och blandar det ihop med frukten af Persimon, blifwer Brännwinet rätt skönt. Somlige af dessa trän hafwa sin frukt mogen mot slutet af September, men andra, och det de mästa, äro senare; ty somlige blifwa icke mogne, förr än uti November och December, så at ock frosten fordras til deras mognad. Sjelfwa trädet är mycket tjenligt til Snickare-werktyg, som til hyflar, skaft åt hugg-borar, och dylikt. Men om det får ligga ute under öppen himmel för sol och rägn, sedan det blifwit nedd-huggit, så är det nästan af alla trän, det som först rutnar; ty efter et år är det då mäst alt genom-rutit. Om det kommer at wåra på åkrar, blir det swårt at kunna utrota det, så trifwande är det. De sade, at om man skure en qwist, och lade den i jorden, skulle den taga rot. Uti mycket starka wintrar hafwa somlige af dessa trän blifwit dödade af kölden, och sades, at detta och Persike-trädet war wid sådant tilfälle de mäst ömtolige.

Den 23. November.

Pumpor. Här i landet hafwa de åtskilliga slags Pumpor och Meloner, dem de dels fått af Willarna, dels fört med sig hit från Europa. *Croeknecks* eller Krumhalsar kallades et slags Pumpor, som äro krokote på ändan, samt eljest nog aflånga. Dessa kunna förwaras och hållas goda mäst hela wintern. Än är et annat slag, som likaledes kan förwaras öfwer wintern. En annan art Pumpor skäras i styckan eller skifwor, trädas på trå, och hängas up at torkas. Af dem kokas sedan eller stufwes när en wil, och kunna de

brukas hela året. Eljest nyttjas alla dessa slags Pumpor på åtskilligt sätt til mat, som äfwen hos oß wanligt är. En Landtman har här ofta et tämmeligen stort land planteradt dermed.

Squashes är en annan art Pumpor, dem Europeerne sägas först fått af Indianerna här i landet. Jag har något talt om dem förut p. 264. De ätas kokte, antingen allena, eller ock med kött, då de gemenligen läggas på fatet rundt omkring köttet. De äro här i landet icke det minsta kinkote; ty nästan i hwad jordmon, som de hälst sås, komma de up, och trifwas wäl. Kastas deß frön om hösten ut på marken, komma desse Squashes deraf på samma ställe up, nästa wår, fast de legat ute under öppen himmel och i wäta hela wintern.

Calabaster (Cucurbita Linn. hort. Upf. 291.) war en annan art af Pump-slägtet, hwilken ock nog planterades här af de Swenska och andra, dock ej til mat, hwartil den icke dugde, utan at tiena til hwarjehanda käril. Desse äro långt mera kinkote, än de föregående; ty de hinna ej mognas här alla år, om icke wäderleken är desto warmare. När en wil göra dem til käril, låter en dem först wäl torka, sedan gräfwes ur dem frön tillika med köttet eller det swampaktiga, som frön sitta uti, som kastas bårt, hwarpå de skrapas wäl rena inuti. De brukas sedan til skopor, trattar, skålar, fat; korteligen til en stor hop käril, at hafwa allehanda uti. Enkannerligen äro de sköna, at förwara hwarjehanda frön uti, när de skola skickas öfwer Hafwet til andra orter; ty häruti behålla de nästan längre sin groende kraft än uti något annat. Ibland pläga de skrapa litet bårt det yttersta af deßa Calabasser, och så torka dem,

innan

innan de utgrafwas, då de sedan blifwa så hårda som ben: sedan kunna de twättas då och då, hwaraf de blifwa utanpå helt hwita.

Bohwete brukas måst af alla här i landet. Det sås här, efter gamla stylen, från början af Julii til den 10:de i samma månad, som gemenligen är den senaste tiden; ty om det sås senare, skadas det ofta af frost. Om det sås för Julii månad, står det wäl och blomstrar hela sommaren; men blommorna torkas sedan bårt, at det blifwer ingen frukt deri. Somliga plöja åkern 2 gångor, innan de så Bohwetet, andre endast en, och det ungefär 2 weckor innan de så det, hwarefter åkern harfwas jämn. Det sades trifwas här bättre uti wåta år. De låta det stå ute, til deß frosten kommer. Om lyckan är god, få de af en bushel 20, 30, ända til 40 bushels igen, som Kyrkowärden sjelf sade sig fått. Det brukas til Pankakor och Pudding. I synnerhet göres om mornarna kakor häraf, tilredde på samma sätt som Pankakor uti en Panna, eller gräddade på en sten, och när de komma ur Pannan eller från stenen, och äro heta, smörjas de alt öfwer med smör, det de låta wäl draga sig uti dem. Deße, då de ännu äro warme, ätas så tilredde om morgonen wid det en antingen dricker Thée eller Caffé; så at i stället de här annars, (som hos de Ängelska brukligt är) skulle äta smörgås, eller stekt bröd med Smör påstrukit, wid Thée; brukades deße, som smakade mycket wäl. Detta skedde så här, som uti Philadelphia och annorstädes i de Ängelska Colonier, och war i synnerhet om wintern, som de hade dem. Uti Philadelphia woro wiße, som

gräd-

grädbade dem och om morнarna buro dem helt warma omkring at säljas. Til föda för hönsen spisade Bohwetet nästan bättre än annat, de åto det ganska gerna och wärpte derefter bättre, än af annan mat. Swin göddes ock härmed. Bohwetshalmen sades ej wara dugelig til någon ting, hwarföre den ock lämnades at ligga qwar på de ställen af åkern, der det blifwit tröskgt, eller kastades han ut at rutna til gödning på Appelträgårdslandet. Boskapen wille ej äta den, icke eller andra Creatur, utan endast i högsta nöd när snön låg öfwer marken, och de ej kunde få något annat, då kunde de tugga litet deraf. Ehuru Bohwetet säddes här nog allmänt i de Ängelska Provincier, så wißte dock Fransoserne i Canada ej deraf, ej eller cultiverade de det någorstäds hos sig.

Lysmask. Om aftonen fants uti skogen en art af Lysmaskar: Corpus lineare constans undecim articulis, ante et post acutiusculum; Longitudo a capite ad caudam 5 ½ lin. Geom. Color fuscus articuli dispositi eodem modo ac Onisci. Antennæ breves, lineares. Podes sex, siti ad anteriorem corporis partem. Då han gick, satte han stjertändan ned i marken, och sköt så på. Bak i ändan på stjerten satt en materia, som gaf sken från sig i mörkret, och war af en ljusgrön färg då den lyste. Denna lysande materia kunde masken draga in då han wille, at den icke syntes. Det hade nog rägnat denna dagen, men ändock funnos deßa Lysmaskar kryppande fullt under buskarna på marken, at den syntes likasom beströdd med små stjernor. Framdeles får jag tala om et annat slag af Flugor eller Insecter, som

om

om nattetid under deras flykt i luften, lysa som eldgnistor. Mon denne lysmask ej är en variation allenast af de lysmaskar, som äro hos oss? se Linn. Faun. Suec. 584.

Den 24. November.

Ilex. Aquifolium Linn. Spec. 125. wäxte på wåtländta ställen här och der i skogarna, fast det war bland de sällsyntare trän. Det behåller sina löf friska och gröna både sommar och winter. De Swenske brukade at taga dess blan, torka dem, stöta sönder, koka i swagdricka, och taga in dem mot häll och styng.

Rödt färgades här med Brasilie-trä; äfwen med en Trämässa. Blått färgas med Indigo.

Swart färgades sålunda: De togo af Bärg-syra (Rumex Acetosella Linn. flor Suec. 296.) dess gröna blan, kokade dem med tyget, som sedan hängdes up at torkas. Sedan koktes tyget med Logwood eller Campechenhout och kopparaska, hwarigenom det sades få en beständig swart färg.

Folket spinna och wäfwa här en stor del sjelfwa det de bruka til hwardags kläder. De färga dem ock hemma.

Lin såddes här af många, och blef nog skönt; men Hampa bruktes här icke.

Åkerskötsel. Med handskära skäres Råg, Hwete och Bohwete; men Hafra skars här med Lia. De handskäror, som här brukas, äro nog långa och smale, samt hela ägget på undra sidan fullt med små täta twärskäror. Åkern ligger et år i träde, då boskapen under den tiden lämnas frihet at beta derpå.

Trä-

Trägårdar. Hwar Landtman här på orten, ehuru usel han war, ja äfwen de, som kunde sägas ej wara annat, än Torpare, hade wid sin gård eller koja en större eller mindre Trägård, upfyld med alleharda nyttiga fruktrån, hwaraf Persike-trän, äppel- och kersbärsträn gjorde det mästa. Se hwad härom är nämnt förut p. 207.

Litet för middagen foro wi härifrån, och fortsatte resan förbi den Swenska Kyrkan i Racoon til Peilsgroves. Landet war här på många stället nog sandigt, och tämmeligen jämt. Här och der, fast nog glest, syntes enstaka gårdar. På de flästa ställen war det öfwerwärt med löfskog, hwaraf åtskilliga slags Ekar gjorde det mästa, och dernäst Hickery. Ned wid marken war skogen så fri från buskar och stenar, at en ej allenast til häst kunde beqwämt rida derfram, mäst hwart en wille, utan ock på de flästa ställen utan hinder åka med Chaise eller kärra. Stora och långa trän, som antingen stormen eller deras ålder omkullkastat, gjorde dock somligstäds något litet beswär.

Den 25. November.

Tillandning. Under mit wistande här i Racoon, sökte jag så nu, som hela den följande wintern, göra mig underrättad af de gamla Swenska, om de spår, som kunde skönjas til tillandningar, eller watnets aftagande här på orten. Jag will fördenskul här införa de swar mig blifwit gifne på mina frågor, just som jag dem fått, och endast uti parenthesi lägga det til, som kan gifwe någon mera uplysning: lämnar för öfrigt Läsarnas egit behag, at häraf göra sina slutsatser.

En af de Swenska, wid namn King, om några

gra och 50 års ålder, berättade, at han säkert förnummit det denna tiden icke är så mycket watten uti små träsk, bäckar, källor och åar, som uti hans barndom. Han wißte många träsk och wattugölar, uti hwilka i hans ungdom warit så mycket watten, at de kunnat ro deri med en båt, stor som en stor skötbåt, och ehuru torr sommar det då war, woro samma träsk dock aldrig torra; men nu äro de antingen aldeles uttorkade, eller åtminstone til största delen torra, och är ingen sommar, då deße sista ej äro aldeles wattenlösa. Han sade sig sett, huru fisken på slutet i dem, af brist på watten, måst försmäkta och dö bårt: uti bäckar och åar är ock nu mindre watten, än förr: han tyckte ock, at det nu icke rägnar så mycket om somrarna, som förr. En af hans slägtingar, som bodt ungefär 8 Angelska mil från Dellaware flod, dock på backen wid en liten å, har der låtit gräfwa en brunn wid sin gård, och då han kommit til ungefär 40. fots djup, har han ned i jorden funnit icke allenast en stor myckenhet af Ostron- och mußel-skal, utan äfwen mycket Rör (Arundo,) samt likaledes stycken af stockar. Jag frågade: hwad som mentes wara orsaken här til? mig swarades, at somlige säja, det de legat der sedan syndafloden; andre, at jorden wäxer.

PETER RAMBO, en Man närmare sina 60 år, sade, at han sielf sett med sina ögon, at på många ställen här neder i Racoon, då någon gräfwit brunnar, eller annars gått djupt ned i jorden, har der funnits stora hopar af mußel- och andra Siökräks skal. Wid brunnars gräfning har på 20 och flera fots djup funnits stycken af trä, ja ej allenast rutnade trän, utan ock sådane, som warit brän-

brände. Ja, de hade ock på et sådant djup funnit en slef. (Men mon ej det brända trädet, som nu omtalas, warit öfwerlupit af någon underjordisk mineral-ånga, som swärtat det?) Han sade, at folket deraf slutat, det America för syndafloden warit bebodd. Han berättade ock, at det funnits Tegelstenar djupt ned i jorden. (Men mon icke det endast warit en hopgyttring af den tegelfärgade jorden, hwaraf mästadelen af landet här består, hwilken är en blanning af sand och lera? Jag har här sett sådana hopgyttringar, dem en snart, hwilken ej säge nogare til, lätteligen kunnat taga för Tegelsten.) Eljest tyckte han, det watnet i floder och åar nu stode lika högt, som då han började minnas; men små träsk, wattugölar och wattudammar, samt watten i moraß, hade ansenligen tagit af, så at många af dem nu aldeles torkats bårt.

Måns Keen, en Man af några och 70 år berättade, det han sjelf sett wid en bruns gräfning, at på 40 fots djup ned i jorden ej allenast funnits en stor klats af Castanie-trä, utan äfwen rötter och stjelkar af arundo, samt just en sådan lera, som plägar finnas wid stränder af de wikar, som löpa in i landet, och hafwa salt watten. Detta ler hade ock en likadan lukt, samt en saltaktig smak. Han, med flere andre, slöto deraf, det hela detta landet, der Racoon och Pennsneck nu ligga, hafwa i forna tider warit sjöbotten. Han wiste ock berätta, at man wid djup grafning ned i jorden funnit här en af Indianernas slefwar.

Suen Lock och W. Cobb, som hwardera woro öfwer 50 år, berättade, at man här mångenstäds, som de med egna ögon sett, har wid brun-

brunnars gråfning på 20, 30 och flera fots djup råkat en stor myckenhet af arundo, som dock måst war bårtruten. Då COBB låt gråfwa sin brunn, har under 20 fots djup en så tjock stock mött honom, at han ej kunde gråfwa djupare, innan han måste på 2 ställen hugga af den samma, hwilken ännu war helt hård. En wanlig ting sades det wara här, at wid brunnars gråfning djupt ned i jorden, finnes ibland en stor myckenhet af åtskilliga slags löf, som ännu ej äro aldeles rutnade. Då här för några år tilbaka bygdes en qwarndam wid den ån, hwarwid Racoons Kyrka är bygd, och de då grofwo igenom en bank eller ås, hafwa de funnit, at samma ås bestått til största delen af Ostron-skal, då likwäl från detta stället til den närmaste ort, hwarest nu lefwande Ostron finnas i salt watten, äro öfwer 120 Engelska mil. Häraf slöto så deße män, som nästan alle andre här på orten utaf sig sielfwa, och utan någons erindran, at deße länder i forna tider warit en hafsbotten. De bekräftade enhälligt, at månge små träsk, som i deras barndom altid stått fulla med watten, och det äfwen, om de hetaste somrar, nu äro aldeles så uttorkade, at der fins näppeligen om sommaren någon watten är deruti, undantagandes wid starkt rägn; men eljest kunde de ej finna, at watten i Elfwar, åar och bäckar nu war mindre, än förr.

ÅKE HELM, en Man öfwer 70 år, sade, at då han låt gråfwa sin brunn, fant han först sand och små stenar til 8 fot, sedan ljus lera, och derefter swart. Då han gråfwit 15 fot, råkade han et stycke hårdt trä, samt åtskilliga Swafwel-kesar. Han berättade sig weta et och annat ställe uti floden

den Dellaware, der han i sin barndom rodt med båt, hwarest nu åro små öar, af hwilka somlige åro mot en Angelsk mil långa. När en sådan Ö blifwer gjord, böriar först sanka sig en sandbank, sedan föres lera dit, hwarpå der begynner wäxa hwaß, och så widare.

På en sammankomst eller Sokneståmma af de äldsta Swenska i Racoon, fick jag följande til swar på mina frågor uti denna saken: En må hår gråfwa brunn hwar en wil, så skal det altid på 20 a 30 fots djup finnas en myckenhet af Ostron-skal och Clams. (*Clams* åro en art mycket stora mußlor, hwilka finnas uti hafswikar, och af hwilkas skal Indianerne göra sina penningar.) På ganska många ställen, så under stora backar, som annorstädes, har wid brunnars gräfning funnits en myckenhet af Hwaß och Säf (Arundo & Scirpus) de der ligga ännu måst oskadde. Man har wid en bruns gräfning til 20 a 30 fot under jorden funnit en hel Lin kårfwa, hwilken warit likasom den nyß blifwit ditlagd; en och hwar har undrat, huru den kommit dit. (Men mon det ej kunnat ske, at de tagit några andra Americanska örter, som Linum virginianum, Antirrhinum canadense &c. hwilka likna ganska mycket ordinairt Lin, för det samma) dock är det något synnerligt, at kårfwan sades warit ombunden. Wid Europeernas ankomst til America fans ej wårt wanliga Lin der i landet, hwarken af Indianerna cultiverat, eller wildt wäxande; hwadan har då denne Linkårfwan kommit? mon här för flera hundrade år tilbaka warit folk, som betjent sig af Lin? men jag är dock af den tankan, at menige man tagit

någon

någon af nyßnämda Americanska örter eller andra dylika, för ordinairt lin. På mer än många ställen hafwa de funnit brända kol och kolbrandar. Kyrkowärden ERICH RAGNILSSON, sade sig sett en stor hop kol, fundne i jorden, då en ny brunn gräfdes. De hafwa som oftast funnit wid brunnars gräfning til 20, 30, 40 a 50. fot djupt stora stockar och klabbar af trä. På par ställen hade de på 20. fots djup funnit Willarnas skefwar. Utaf föregående slöto de enhälligt af sig sielfwa, at hela denna trakten i forna tider warit en hafsbotten. Härwid är ännu at märka, det mäst alla brunnar, som hittils här blifwit uptagne, gräfwas på sådana ställen, der någon börjat uptaga en ny plantation, och hugga bort skogen, hwilken stått på den platsen, der brunnen gräfwes, för hända uti många hundrade år. Utaf detta, som nu sagt är, som ock af det, som längre fram kommer at anföras, kan med tämmelig wißhet sägas, at en ganska stor del af Provincien New Jersey eller Nya Jersey i de första tider warit en hafsbotten, men sedan småningom tilkommit af den gyttja, jord, råsk och annat, som floden Dellaware årligen förer ned med sig upp ifrån landet. Några twifwelsmål härwid synes dock udden Cap May göra, hwarom på sit ställe.

Den 27. November.

Beständigt grönskande Trän. De Trän, som här behålla sina löf beständigt och äro gröna både winter och sommar, äro följande:

Ilex, Aquifolium. LINN. Spec. 125.

Skedträ eller Kalmia latifolia. LINN. Spec. 391.

Kalmia angustifolia. Linn. Spec. 391.

Båfwerträ, Magnolia glauca. Linn. Spec. 535. men endast någon enda af de yngsta; de andre fällde sina löf.

Misseltöe, Viscum album. Linn. Spec. 1023. Denna wäxte mäst i Fiskarträ, gyllenträ, Ek och Lind, at ofta hela toppen af deßa trän om Wintern stod grön deraf.

Talgbuskar, Myrica cerifera. Linn. Spec. 1024. någon enda af de unga hade somliga gröna blan qware; men de måste hade fält dem.

Granar.

Tallar eller Furor.

Hwita Enen eller *Cedern* Cupressus thyoides. Linn. Spec. 1003.

Röda Enen eller *Cedern.* Juniperus Virginiana. Linn. Spec. 1039.

Åtskilliga Ekar och andra trän fällde här om wintern alla sina löf, hwilka dock litet längre til Söder, eller uti Carolina stodo med dem gröna hela året igenom.

Den 30. November.

Tänders mistande. En synnerlig egenskap märktes uti Ängelska Provincierne hos de inwånare, som härstammade från Europa, ware sig Swenska, Ängelska, Tyskar, Holländska eller andra, antingen de då woro födde i Europa, eller här i landet; hwilken egenskap bestod deruti, at de ganska bittida och i förtid mißte en stor del af sina tänder; enkannerligen woro qwinfolken alt för mycket underkastade denna olägenheten, men mansfolken ej så mycket. Det war just ej sällsynt, at

at se tjugu-åra Flickor half tandlösa, eller som redan mist åtskilliga tänder, utan at hafwa fått några igen. Jag har sökt utforska orsaken härtil; men jag wet ej om jag råkat den rätta. Många mente luften i landet wore wållande härtil; emedan den samma är ganska föränderlig, och det mycket hastigt, så at den ofta på en dag kan ombyta sig från stark wärma til mycken köld, och så tilbaka. Men mot denna orsaken strider Landets gamla inwånares, eller Indianernas exempel, hwilka, ehuru de lefwa i samma luft, likwål behålla sina tänder förträffeligen sköna, oskadda, och hwita, ända in til sit lefnads slut, hwilket jag sjelf sett och andre äfwen likasom med en munn mig berättat. Andre sköto skulden derpå, at man åt här så mångahanda frukter och söt mat; men så fans dock här ganska många, som hade alsingen lust för sådant, och dock woro mäst tandlöse. Jag har sedan börjat misstänka Théet härföre, som här drickes, enkannerligen af qwinfolken både bittida och sent, och är här nu i sådant bruk, at näppeligen någon bonde-käring är, eller nästan ingen fattig, hwilken ej om morgonen skal bruka Thée til frukost. I denna tanka styrktes jag ännu desto mer, när jag kom til at resa up til Indianerna eller Willarna, och nu warande General-Majoren Johnson berättade mig, at åtskillige af de Willar, som bo närmast til Europeerna lärt af dessa, at bruka Thée til sin morgonward; men dock med den lärepenning, at de Willskor, som warit flitiga med Thée-drickande, äfwen på samma sätt som Europeerne börjat i förtid mista sina tänder, då de likwål altid förut

hast dem aldeles goda och oskadda, och de af deras Camrater, som ej ännu låtit sig behaga en sådan mindre nödig dryck, weta ej af en sådan olägenhet, utan på samma sätt, som förr, behålla alla sina tänder orubbade och päliteliga in til sin höga ålder. Men jag nödgades sedan finna, at denna orsaken ej eller torde wara så tilräckelig. Åtskilligt nog ungt qwinfolk, som nu wistades här, men woro födde i Europa, beklagade sig, at de mist måsta delen af sina tänder, sedan de kommit i detta landet. Jag frågade: om de icke trodde, at de kunde tilskrifwa Thée-drickningen en orsak dertil, hälst starkt Thée likasom biter sig in i tänderna; men mig swarades, at de mist sina tänder innan de någonsin börjat bruka Thée. När jag nogare undersökte detta, fick jag en tämmelig tilräckelig orsak härtil. Alla deße qwinfolk sade sig altid hast den wana, at äta alt ting nog hett. Således åto de stekta äplen, så snart de kommo af glöden, och på samma sätt med all mat, de betjente sig af, så at maten ej smakade dem wäl, om de icke fingo äta honom så snart han kom af elden. Detta paßar sig ganska wäl på de andra qwinfolken här i landet; ty deße förlora snarare och mera sina tänder, än manfolken. De dricka ock mera och oftare Thée, både morgon och efter middagen, då manfolkens sysslor icke tillåta dem, at göra det samma, och deßutom äro få af Angelska manfolken så särdeles för Thée: en skål med Punch smakar dem bättre. När Angelska qwinfolken dricka Thée, slå de det ej ur Thée-koppen på tallricken, eller fatet at något swalas, utan de dricka det ur sjelfwa koppen, så hett som det slås dit från Thée-

kan-

kannan, så at mången skulle tro, det de borde blifwa skållade inwårtes deraf. De åro ganska få, som swala det något på Thée-tallriken förut. På samma sått dricka ock de förr omnåmde Willskor sit Thée; men hwad Willarna i gemen angår, som hafwa så sköna tånder, så år det deras sed, at sållan åta någon mat het, utan måstendels helt kall, eller bara ljum. Jag frågade Swenska Kyrkowården BENGTSON i Philadelphia, och andra gamla Swenskar, om de Swenske i forna tider miste sina tånder hår i landet så snart, som nu? mig swarades, at de gamle Swenske behöllo då sina tånder goda til deras höga ålder, och miste dem ej. BENGTSON sade sig sett, at hans Fader, då han war 60 år gammal, har bitit sönder kårnorna så af Persiker, som swarta Walnötter, hwilka dock åro ganska hårda, och det ingen af den åldern nu wille wåga sig til. Detta bestyrker, hwad ofwan sagt år; ty den tiden wißte man ej hår i landet hwad Thée-drickning war.

Froßa. Den nåstan måst gångse sjukdom hår i landet, år den, som Ångelsmånnerna kalla *Feber and ague*, eller som de uttala det, Feber neger. Det år, hwad wi på Swenska kalle Froßa eller Skålfwa, och på Latin Febris Quotidiana, Tertiana och Quartana; emedan somlige hafwa honom hwar dag, andre hwar annan, och några hwar tredje. Ofta, då någon har haft tredje dags Febern, och sluppit honom för en eller par weckor, får han hwar dags Febern, hwilken sedan åter går bårt, och efter liten tid wåndes om til tredjedags Febern. De få honom gemenligen wid slutet af Augusti månad, eller ock uti September, och håller han då merendels uti hela hösten och

wintern ända emot Wåren, då de måst plåga slippa honom. Han begynnes merendels med hufwud-wärk, sedan rysningar, och ändteligen Frossa, hwilket slutes med en stark hetta. Ofta är sielfwa Frysningen eller skälfwan så stark, at alt hwad som lägges på Patienten, skakas häftigt tilika med hela sängen, at det näppeligen kan ligga qwar. Under Febern, och äfwen emellan den samma, har den siuke stark ryggwärk: likaledes har han ock stundom under Febern, antingen stick eller ock qwäljande under hjärtat. Främlingar, som komma hit i landet, få honom gemenligen första eller andra året, och ansätter han dem hårdare, än de, som äro födde i landet, så at de ock ibland sätta lifwet til; men merendels hafwa de den förmon, at de sedan et annat år och måst altid slippa honom, om de första gången gå wäl igenom. Man säger här allmänt, at främlingar få den til at wänjas wid Climatet. En del af de här i landet födda hafwa honom på somliga ställen hwart år. Somlige dragas längre tid dermed. Andre kärtare. Mången har honom halfwa året, och leker han ibland så länge med somliga, til dess han får dem omsider til Kyrkogården. Indianerne få dragas med denna siukan äfwen, fast ej så mycket som Europeerne. Det är ock ingen ålder fri derföre. På de orter, der han årligen har sit tilhåld, ses ej allenast utlefwade gubbar och käringar brytas och plågas deraf, utan ock helt små barn, som ännu ligga i waggan, ja, som ej woro öfwer 2 à 3 weckor gamle, måste äfwen nödgas så bittida wänja sig derwid. Det war ynka at se, huru desse små stackarena pinades, då frossan kom på dem, och at höra huru de då stankade

och wändades. Somlige af deßa spåda hade honom, likasom de äldre, hwar dag: andre hwarannan, eller hwar tredje. Denna höst grasserade ock frossan här mera, än eljest sades wara wanligt. Han gör folket, som hafwer honom, ganska bleka, at de se ut som lik, samt utmattar dem mycket. Hos de mästa war han dock ej swårare, än at de någorlunda kunde göra sit arbete emellan de tider, han häftigt ansatte dem. Det war synnerligt, at på somliga ställen hade de honom hwart år, annorstädes wißte de ej Exempel, at någon haft honom. Synnerligt war ock det, at på somliga ställen, der de i mannna-minne warit aldeles frie derföre, började han småningom infinna sig: man tycktes dock ej kunna se någon särdeles skillnad i den ena orten från den andra. Alla gamla, så af Swenska, Angelska och Tyska, som andre, påstodo enhälligt, at han aldrig war så swår och pinsam, och warade ej hälften så lång tid, i deras barndom, som nu. De mäste af gammalt folk sade ock, at Frossan i deras barndom, eller wid år 1680. på långt när icke war så gängse och allmän som i denna tiden; men andre lika gamla påstodo åter deremot, at han wäl den tiden war i Proportion så allmän, som nu; men det kunde då ej märkas, at så många lågo sjuka deruti; emedan här war ganska litet inbyggare, och landet då war mycket glest bebodt. Tör hända det mäst warit lika, men at det nu förekommer de gamla all ting mycket swårt, för deras kropps beskaffenhet, hwilket det ej gjorde, när de woro unge, och kroppen i et annat tilstånd. Eljest är Froßan ännu årligen hos den ena mycket skiljaktig från det han är hos en annan. Äfwen sker, at en, som haft honom

et år, och får honom sedan et annat, finner honom den ena gången mycket skild från det han war den andra.

Orsakerna til denna sjukdom låter wara swårt, at wäl utreda: de torde finnas åtskillige, och ej altid enahanda. Ibland och merendels lära flere stöta tilhopa. Utaf Medicis och andra här i landet sökte jag nog utspana dem: jag wil derföre anföra hwad de trott wara wållande dertil.

Somlige mente den bestå i en synnerlig luftens egenskap i detta landet.

De fläste höllo före, at stillastående och illa luktande watten wore bland de förnämsta orsaker. Detta tyckes med mångfallig förfarenhet besannas; ty de hade här märkt, at folk, som bo wid moraß, eller på sådana orter, hwarest finnes stillastående eller illa-stinkande watten, äro sällan något år frie för Frossan, samt mera fallne, at få honom, än andre enkannerligen den tiden på året, som samma watten af den starka Solens hetta här i landet begynner hästigt lukta och osa från sig. Likaledes äro de ganska mycket underkastade denna sjukdom, som bo på sådana ställen, der landet är mycket lågländt, och der salta hafswatnet kommer at blanda sig wid flod eller högt watten, (som här sker par gångor hwart dygn) med det stilla-stående eller sakta flytande friska watnet, som på dylika ställen finnes. När en owan, om sommaren, kommer at resa på sådana låga ställen, der friskt och salt watten blandas tilhopa, måste han ofta hålla för näsan för den elaka stanken, som upstiger derifrån. Derföre äro de fläste Inwånarena uti Pennsneck och

Salem här i New Jersey, hwarest landet har nyßnämde beskaffenhet, hwart är plågade med Froßa, och det långt mera, än på andra högländtare ställen. Der någon up ifrån landet, der de ej weta af Froßan, flytter hit ned at bo, kan han nästan wara helt säker, at på den wanliga tiden få den samma, sedan får han dragas dermed årligen, så länge han sig der uppehåller. Sådane kommo dit friske och rödbrusige; men då de warit der någon tid, miste de sin lifliga färg, blefwo bleke och sågo ut som lik. Men denna orsak lärer ock ej allena kunna göra til saken til Froßan; ty jag har på åtskilliga ställen här i landet sett lågländta platser med stillastående watten, der dock folket sade sig sällan wara bekajade med denna sjukdom; men det war 2 à 3 Grader längre til Norr.

Andre trodde, at Diæten, eller ens mat och dryck ej mindre skulle bidraga härtil: enkannerligen war deras mening, at de många frukters obetänksamma och för giruga ätande ej torde hafwa minsta skulden häruti, i synnerhet då några från de gamla länderna kommo hit, och icke woro wane wid detta landets Climat och de frukter det frambringar. Det kan wara en annan sak med dem, som här äro födde, fast det kan ock hafwa werkan på dem. Jag har hört många Ängelsmän, Tyskar och andra här i landet beropa sig härutinnan på egen förfarenhet, och säga, at de ofta försökt, och wore wisse derpå, at då de ätit på nyckter maga en eller par gångor en Watten-Melon, hade de inom par dygn Feber and ague, eller Froßan. Det är synnerligt, hwad Fransoserne i Canada flera resor berättat för mig; nämligen, at Froßan är uti Canada en mindre gängse sjukdom, och ehuru de

hwar sommare plantera der en myckenhet Watten-Meloner, dem de åta, hade de dock nästan aldrig märkt, at någon der fått Froßan deraf; men när de om somrarna kommit til Illinois (en art Indianer, som bo måst i samma Latitude, som Nya Swerige eller Pennsylvanien och New Jersey) och ätit endast några gångor af de Watten-Meloner, som der planteras, kunde de wara försäkrade derom, at få Froßan, hwarföre samma Wildar altid afråda Fransoserna, at åta af denna frukt. Skulle icke någon tro, at den starkare hettan utom Nya Swerige och hos Illinois, som bägge ligga ungefär 5 à 6 Grader längre til Söder än Canada, på något sätt är behjelpelig här til? Watten-Meloner planteras både i Pennsylvanien, New Jersey, och de andra Ängelska Nybyggen här i landet til myckenhet af hwar Landtman, som både wid hö- och sädes-anden på nyckter maga, och eljest äter dem i ymnoghet til förfriskning och kylning mot den häftiga hettan, som den tiden här warar; och uti hwilken denna frukt tyckes gifwa en alt för behagelig låskning. På samma sätt äter så Landtmän, som andre, om sommaren här en myckenhet af andra frukter, som Meloner, Gurkor, Pumpor, Squashes, Mulbär, Äpplen, Persiker, Kersbär, med mångfalliga flera, hwilka lära hwar på sit sätt något bidraga härtil. At Diæten lärer göra ganska mycket i denna saken, tyckes wara anledning at sluta af de utgamlas enhälliga berättelse, nämligen, at folket här i landet i deras barndom på långt när icke woro underkastade så många sjukdomar som nu, och at det war tämmeligen sällsynt, at då se någon sjuk. Likaledes kommo alla gamle Swenske enhälligt derutin-

nan öfwerens, at de förste Swenske, som kommo hit i landet, hunno mäst gemensamt til en hög ålder. Deras barn lefde ock tämmeligen länge; men deßas barn, eller tredje Generation med deras afkomlingar, nå aldeles icke i ålder up emot de första Swenska, och hafwa deßutom ej den starka och beständiga helsa, som de. De förste Swenske lefde mycket sparsamt. De woro fattige, och hade intet råd at köpa sig Rum, brännwin eller starka drycker. Sällan brändes hos dem brännwin; emedan ganska få hade fört någon brännwins-panna med sig. Godt Öl hade de dock ibland. De kunde, ej göra Cider, som nu så mycket brukas. Thée, Caffé och Chocolad, som nu, äfwen hos Landtmän, är mäst en hwardags frukost, wißte de ej af. De mästa hade aldrig smakat Säcker eller Punch. Det Thée, som nu allmänt brukas, är antingen mycket förlegadt och oduglig, eller är det så utblandadt med allehanda främmande blan, at det näppeligen bör hafwa namn af något Thée. Det tyckes derföre ej kunna åstadkomma alt godt hos dem, som flitigt hålla uti dermed, utom det, at af den ständiga drickningen både förr och efter middagarna, och det kokhett, ej annat kan ske, än at inelfwerna skola blifwa nog slappa. Willarne, landets urgamla inwånare, bestyrka äfwen til en del, hwad nu är anfördt. Wid Europeernas första hitkomst hunno de til en alt för hög ålder. Det säges ej då warit sällsynt, at finna dem, som warit hundrade år gamla, och deröfwer. De lefde då sparsamt, och wißte af ingen annan dryck utom watten. Brännwin, Rum, win, eller andra starcka wätwaror, woro dem så obekante, som wåra Hälsinge Runor;

men

men sedan de Christne infört til dem Brännewin och Rum, och Willarne nästan för ofta welat försöka huru det smakat, kommo de, som så trägit medicinera dermed, näppeligen mera til halfwa den ålder, som deras förfäder.

Än mente några, at den myckenhet af wällucktande örter, som funnos här i skogarna wid Europeernas första hitkomst, men nu af boskapen äro utödde, wore orsaken, at fråssan nu är mera gängse. Desse wällucktande örter gjorde, at hwar morgon och afton kändes då en så behagelig luft i skogen, som hade en gått i den bästa örtegård, och tyckas de hafwa mildrat de annars elaka wåta dunster, och gjort dem mera helsosamma för inbyggarena.

Til Bot mot denna sjukdom hade de här brukat åtskilligt. I början fans at *China-Barken* war et säkert läkemedel häremot; men nu wil det ej altid så taga lag, fast denna barken ofta utgifwes, at wara god och utwald. En stor del beskylte honom, at han lämnade något skadeligt qwar i kroppen efter sig. Det fans dock här gemenligen, at om Barken war god, och någon tog honom in, så snart en först fått frossan, och änn nu hade starka krafter, så halp han ofta helt säkert, utan at Frossan widare kom igen, och utan at lämna någon wärk eller stelhet i lederna; men lämnades denna sjukdom för djupt insteg, at krafterna blefwo mycket utmattade, eller at någon af naturen war swag, och tog då in barken, så slapp en wäl merendels Frossan, men den infant sig ofta efter 7 eller 14 dagar igen, så at han å nyo nödgades intaga barken, til dess han ändteligen slapp sjukdomen; men påfölgden war stundom den, at

de

de hade långe derefter en wärk och styfhet i alla sina leder, och ibland uti inelfworne, at de ofta ej kunde gå för stelhet. Denna olägenhet warade ibland i flera år, och förblef hos somliga ända til deras graf. Skulden til alt detta gafs dels på barken, som här sällan kunde fås oförfalskad, dels på Patienten, som wårdslöst brukade den samma. En af mina bekanta war måstare, at med China curera Froßan på följande sätt: om görligt war, skulle Patienten bruka barken i början af Froßan, och innan den wäl fått likasom inrota sig. Han hölt ganska rådligt, at Patienten wid Curen borde swettas braf; nu som Froßan här på orten ofta war af den beskaffenhet, at han wid sielfwa hettan ej förorsakade swett, hwilket dock war en nödwändig sak, upwäktes derföre swetten med konst. Til den ändan intogs intet botmedel den dagen Froßan infant sig. Om aftonen efter samma dag, som Froßan påstått, åt Patienten ingen ting. Den följande morgonen hölt han sig uti en warm säng, och der drack en myckenhet af warmt Thée, lät så täcka öfwer sig wäl med kläder, at han måtte starkt swettas. I denna wärmen låg han til deß ingen swett widare wille wisa sig, då han steg up uti et warmt rum, twättade hela kroppen med ljumt watten, at den orenlighet, som med swetten kommit fram, måtte afsköljas, på det den ej skulle stoppa igen swetthålen. Sedan torkades kroppen wäl. Derpå togs Chinabarken in några gångor samma dag; detta skedde 2 a 3 gångor efter de dagar, en haft Froßan, då den nästan altid säkert gick bårt, utan at komma igen. De flästa blefwo härigenom så botade, at de icke fingo någon blek hy eller färg efter Froßan.

Andre

Andre sluppo med det de brukade barken af rötterna på *Tulipan*-trä (*Liriodendron* Linn. Spec. 535.) på samma sätt som China-barken.

Andre då de på lika sätt brukade barken af rötterna på Hundträdet (*Cornus* florida Linn. Spec. 117.) Ja månge, som brukat China-barken, och ej sluppit, blefwo fullkomligen hulpne af nyßnämde. Jag såg at somliga sluppo sin Froßa, dermed at de stötte Swafwel helt fint som mjöl, blandade det med Säcker, togo in deraf om aftonen, då de gingo til sängs, samt om morgonen, innan de stodo up. De gjorde detta 3 eller 4 gångor, under den tid eller de dagar de woro frie från Froßan, och druckо hwar gång något warmt derpå, at skölja det ned med. Men hos andra åter, som försökte detta, hade det ingen särdeles werkan.

Några togo den gula barken af Persike-trä, hälst den, som fans wid roten, kokade den i watten til deß halfparten ungefär war inkokad. Häraf drack den sjuke wid paß et winglas fullt hwar morgon på nykter maga. Det smakar ganska illa, och drager ihop mun och tunga nästan som Alun. Genom detta blefwo ganska många här i Racoon botade, hwilka förut fåfängt brukat åtskilligt annat.

En del togo bladen antingen af *Potentilla reptans* Linn. flor. Suec. 456. eller *Potentilla Canadensis* Linn. Spec. 498 kokade dem i watten, och druckо samma decoct just då Froßan skulle komma, hwarigenom de blefwo til helsan återstälde.

Många redo från sig Froßan.

Somlige brukade intet, utan lät honom wara, til deß han gick bårt af sig sjelf.

Et

Et Fruentimmer, som i en lång tid dragits med Frossan, och mot den förgäfwes brukat åtskilligt, lade efter en Kärings inrådande et stycke Spinnelwäf uti en bit stekt äpple, det hon åt och swälgde ned. Detta gjorde hon twenne resor, de 2 första gångorna hade det ingen werkan; men då hon tredje gången intagit det, blef hon otroligt sjuk, så at hwar man mente, at hon skulle dö. Hon föll uti sådan wanmägtighet, at det näppeligen kunde ses, om hon lefde. Ändteligen efter 2. eller 3 timars förlopp kom hon sig åter före, slapp Frossan och fick sin helsa igen; men det war ock en både swår och åfwentyrlig cur.

Inwånarena wid Mohaks flod i New Yorks Province, så Indianer, som de af Europaiskt ursprung, togo roten af Geum rivale LINN. flor. Suec. 461. och stötte eller refwo den sönder mäst til pulver. Somlige koka detsamma uti watten til dess Decocten blir tämmeligen tjock. Andre blandade det uti kallt watten och låt det stå et dygn; några lade det uti Brännewin; af denna lag togs in et Winglas fullt om morgonen på nykter maga, den dagen en ej haft Frossan. Detta läkemedel sades der wara et ibland de aldratilförliteligaste mot Frossan, och säkrare, än China-barken.

De, som bodde wid Järngrufwor sade, sig aldrig eller ganska sällan få Frossan; och der de då få honom, är deras läkemedel, at dricka sådant watten, som kommer ur källor, hwilka upwälla ur sjelfwa Järnmalmen, och smakar starkt af samma Metall, då de försäkrade, at de wisst blefwo från denna sjukan befriade. Derföre brukade ock andre, som bodde ej långt från sådana källor, då de

fingo

fingo Froßan, at resa dit, och några gångor eller dagar dricka af samma watten, då de merendels sluppo denna plågan.

Huru Salvia tillika med Citron-saft är befunnit mycket godt til Froßans håfwande, är förut wid New York omtalt under den 1 Novemb.

Eljest märktes öfwer alt wid denna sjukdom, at det, som ofta war et wißt läkemedel för den ena, gjorde så godt som ingen werkan hos en annan.

Pleuresie är likaledes en af de sjukdomar, som i synnerhet äro ganska mycket gängse här på orten. De Swenske, som här bodde, kalla honom Stick och bränna, så at när de säja, at någon af dem har Stick och bränna, eller blifwit död af Stick och bränna, så förstå de altid denna sjukdom. Åtskillige af de äldsta Swenska här på orten berättade mig, at de i sin barndom icke wetat mycket deraf, och än mindre i deras föräldrars barndom; men nu i denna tiden är han här mycket gängse, så at åtskillige årligen dö deraf; dock har man märkt det, at somliga år är den mera skonsam, så at då ej så många deraf angripas eller dö: åter i andra år bårtryckas hopetals folk deraf. Deßutom äro somlige orter mera underkastade denna sjukan, än andre. År 1728. om Hösten grasserade han grufweligen ned uti Pennsneck, (som är en liten Swensk församling nedan för Racoon närmare mot floden Dellavare) så at måst alle utaf de gamla Swenska, hwilka dock woro ganska många, blefwo utödde och dogo bårt derigenom, hwaraf händt, at deras barn, som då woro unge, men sedan upwäxte bland de Ängelska, så förglömt deras Förfäders språk Swenskan, at ganska få af

dem

dem nu kunna förstå något deraf. Sedan den tiden har wäl mäst hwart år någon der neder i Pennsneck dödt af Stick och bränna, men dock ej så mycket, utan sjukdomen har lika som hwilat intil denna Höst, eller år 1748. Då han återigen begynt faseligen gripa omkring sig, så at hwar wecka öfwer 6 eller 10 Personer af de gamla deraf blifwit döde. Sjukdomen war då så häftig, at sällan någon kom at lefwa öfwer 2 eller 3 dagar, som deraf blef angripen; och woro de ganska få, som kommo up igen til hälsan, som råkat häfta för den samma. När han kom in i et hus, dödde han i hast ut mästa delen af de älsta. Det war wäl en rätt Pleuresie; men han hade ock något enskildt med sig; ty han började gemenligen med en stor swullst under halsen, i nacken, eller igenom swårighet at swälja. Somlige sade, at han war smittosam. Andre wille aldeles försäkra, at om han kom in i någon Familie, dödde ej allenast de, som bodde tilhopa, utan äfwen deras slägtingar, som bodde långt derifrån. Med i Pennsneck, fast de icke warit hos sina sjuka anhöriga, fingo den dock, och måste följa med, hwilket jag lämnar derhän. Uti November månad war han som häftigast; dock dödde följande wintern då och då någon gammal häraf. Barn blefwo nog fria derföre. När kölden började sätta til, stannade sjukdomen. Läkarena kunde icke finna sig i den samma eller skaffa bot derföre. Hwad orsaken är til denna sjukdom, är swårt at säja. En gammal Ängelsk Chirurgus, som bodde här, föregaf, at folket här på orten, om Sommaren, då det är ganska hett, taga mycket til lifs Punch och andra starka drycker, hwilka hopdraga ådrorna uti Diaphragma

 och

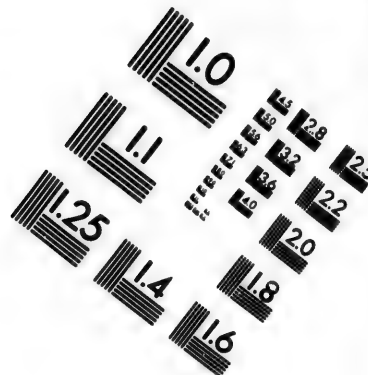
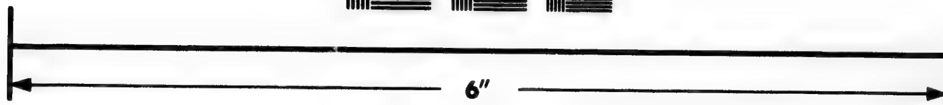
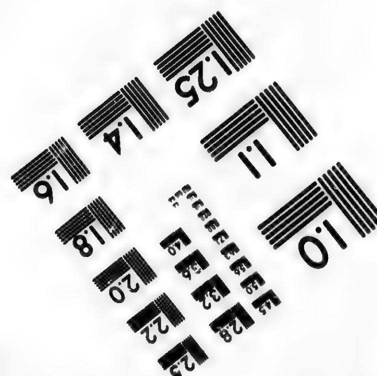

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

1.0 2.8 2.5 3.2 2.2 3.6 4.0 2.0 1.1 1.8 1.25 1.4 1.6

och göra blodet tjockt. När sedan i slutet af October och början af November det sker hastiga förändringar i wäderleken från hetta til köld, och twärt om, och det flere resor på en dag, och folket då äro ute, få de denna sjukdom gemenligen. Luftens synnerliga beskaffenhet det ena året mer än det andra, förorsakad af Solens hetta &c. hjelper ock til. Det war märkwärdigt, at så wäl år 1728. som detta året, då bägge gångorna så månge af Stick och bränna dödde i Pennsneck, ganska få deraf blefwo angripne eller dödde uti Racoon, som dock ligger der tätt bredewid, och der jordmon och landets situation, samt folkets mat och lefnadsart i mycket tyckes wara måst enahanda; dock är denna skilnad emellan dem, at hela Pennsneck är nog lågländt, deremot är i Racoon et tämmeligen högländt land. Dessutom är Pennsneck fullt med kärr och moraß, der watnet står qwar och surnar eller ruttnar. Måstadelen af deßa kärr äro bewäxte med skog, som än mera håller fuktigheten qwar. Wid och omkring sådana moraß bor folket. Dertil med tros watnet, som de dricka, ej på långt när wara så godt, som det i Racoon, utan hafwer någon osmak. En del af det watten, som der är i små åar, får en saltaktig smak, då Elfwen Dellaware wid flod stiger högt, och twingar watnet gå up i deßa åar. En stor del af folket bor wid berörde åar, och brukar samma watten.

Den 2. December.

Om morgonen reste jag up til Philadelphia, dit jag kom fram om aftonen.

Willa Winrankor. Af willa Winrankor fans uti skogarna til en tämmelig ymnoghet, och

af flera slag. Et slag som äro stora, wäxer wid kärr, och ätes gerna af [illegible], eller de så kallade [illegible]. De samma kallas kärrdrufwor; men på Engelska Fox grapes. Folket äter dem ej gerna; ty de hafwa icke så särdeles god smak. De wilda windrufwor, som begärligen ätas, äro små, och wäxa på torra ställen. Om Hösten sedan, när de äro mogne, pläga de plåcka af dem och äta dem så rå, som de äro, då de smaka tämmeligen wäl, och hafwa en sötsur smak. Somliga bruka samla de små drufwor af det lilla söta slaget, torka dem, och bruka dem i tortor och bakelser, hwilka deraf smaka mycket wäl. Eljest bruka de ock, at lägga dem torkade på tallrikar, och gifwa fram til Fruentimmer och andra främmande, som annan confiture eller söt-saker. En och annan af de Swenska hafwa i forna tider gjort win deraf, som warit tämmeligen godt; men nu bruka de det ej mera. Somliga utaf de Engelska bruka dock ännu årligen, at af dessa wilda drufwor göra et tämmeligen skönt win, det de påstå skola i godhet ej gifwa efter Franskt win, och äfwen hålla sig godt i flera års tid. Sättet at tilwerka det, finnes ock infördt uti en detta landets Almanach för år 1743. och är följande: de börja at samla drufworna från den 21 September til ungefär den 11 November st. n. nämligen alt efter som de mogna. Detta bör ske i torrt wäder, och sedan daggen gått bårt. Sedan göras de rena från Spinnelwäf, torra löf, och annat snask. Dernäst beredes et stort oxhufwud, hwaruti antingen warit Sirap eller brännewin, hwilket wäl [illegible], då den ena botten slåes ut, och den andra ställes på klabbar eller annat uti källaren, eller [illegible]

något grundt wattenkum, ungefär en aln från gålfwet. Detta fylles med drufwor, och som de sedan sjunka, lägges mera in deri uti 3 eller 4 dagar. Derpå stiger en barfotad in i oxhufwudet, trampar drufworna wäl, til deß saften börjar stiga up omkring benen, hwilket gemenligen sker inom en half timas tid. Då Han stiger ut, wänder han up de drufwor, som legat närmast botten, de der sedan trampas på lika sätt ungefär en fjerndedels tima. Detta är tilräckeligt, at få ut den goda saften; ty mera präßning wille äfwen kramma sönder den omogna frukten, och derigenom gifwa alt en elak smak. Derefter öfwertäckes oxhufwudet med en wäf wäpna, och om ingen källare finnes, eller wäderleken är kall, lägges twänne wepor derpå. På sådant sätt lämnas det at hafwa sin första jäsning; ty för de första 4 eller 5 dagarna arbetar det häftigt. När Jäsningen börjar stanna, boras et tapphål 6 tum från botten, genom hwilket något deraf släppes ut, par gångor om dagen. Omsider, när det blir klart, tappas det af uti et rent ankare, som har tilräckelig storlek; ty af 20 buskels windrufwor fås 20 gallons saft. I detta ankare lemnas det at stå någon tid, at deruti undergå en ny jäsning. Ankaret bör wara helt fullt. Det grummel, som sätter sig up wid sprundet, bortskummas, och fyllas igen med ny saft, som enkom dertil förwaras. Härmed fortfares til Jul, då det fast igensprundas. Uti Februarii månad är det färdigt, at tappas i bouteiller. Eljest brukade de mäst öfwer alt, at om Hösten, då de blifwa mogna, samla något deraf, lägga i käril, och låta det stå, at blifwa ättika, hwilken häraf blifwer nog skön. Åtskilliga bränna bränwin af deßa drufwor, hwilket blifwer mycket skönt, och ännu mera wälsmakeligt

ligt blifwer det, om det brännes af deßa drufwor sammanblandade med frukten af Persimon. Sjelfwa trädet tjenar dem til ingen nytta. Det är så löst, at det icke kan dugga til wirke. Är det huggit i stammen, rinner efter några timar en hwit smaklös fåda derutur. På många ställen planteras det med flit at öfwer och trägårdar, at öfwertäcka lusthus, gjorde af spjälwerk, hwartil det är förträffeligt; emedan det om sommaren med sina stora och många löf ganska noga täcker dem, som sitta derunder i bästa skugga, fri för Solens hetta, och när det uti Maji och Junii månader står blomstrad, gifwa deß blommor en stark, men tillika den angenämaste och hjertstyrkande lukt ifrån sig, at den ock kan kännas på långt håll. Reser någon den tiden uti skogarna, kan den behageliga lukten gifwa tilkänna, innan en ser trädet, at det är i nägden. Af winterdrufworna, churu stränga de äro, taga deße trän här årlig någon föda. Frukten eller Russinen af alla deßa drufwor äro ej större, än som ärter, men längre ut i Södern skola de wäxa större som ordinaira Russin, samt mera behagliga; längre up i landet äro de blifwa för en tid af Hösten Björnarnas förnämsta föda, hwilka de klänga sig up i träden efter dem. Deßutom tjena de til uppehälle för en myckenhet foglar. Man menar, at om deße med flit cultiverades, skulle drufworne deraf blifwa både större, sötare och wälsmakeligare.

Bot mot hosta och bröstwerk. En Swensk Fält-Skärare, at bland de bästa ting mot hosta, kikhosta och werk i bröstet war, at taga et stycke stål, lägga det i elden, at det blifwer glödande, kasta det så i en kärl med för insold win,

och når mjölken blifwer [illegible], at den kan tolas, brukes den samma. Detta göres flera gångor. Dennes barn hade haft en farlig kikhosta, at de warit långa stunder som döde; så blef hon inrådd, af en sin bekant, at bruka föregående, med försäkran at dennes barn skulle blifwa bättre inom 2 eller 3 dagar. Hon sade sig giort så, och funnit, at det war sant. Sedan har hon hulpit ganska många genom samma medel.

Den 5. December.

Tecken til wäderlek. Åtskillige spådde, at wintern i detta år ej skulle blifwa mycket sträng, [illegible] det början af October st. v. sågo willgässen och andra flyttfoglar norr ifrån til de Södra orter, men för par dagar sedan kommo de i ganska stora hopar utbaka och flugo norr ut. Den följande wintern befans sedan wara af de medelmåttiga.

Äfwen försäkrade några, at wi innan följande dagens afton skulle hafwa rägn; emedan de denna morgon wid solgången kunde, från sina [illegible] se all ting så tydeligen på andra sidan om floden midt emot, hwilket nu syntes wara mycket närmare, än wanligt, som de befunnit [illegible] warit et wist tecken til nederbörd. [illegible] hade [illegible] regn in.

Indianer. Ehuru Indianerne wid Europernas första [illegible], woro aldeles okunnige om Järn, och [illegible] Järnmalm fans här i största myckenhet; så war doch kopparen [illegible] dem ej aldeles obekant. Åtskillige Holländare, som bodde här i landet, wiste berätta, at då deras förfäder först kommo til New York, hade de der råkat åtskilliga India-

ner

ner, hwilka hade Tobakspipor gjorde af koppar, den de sade sig hafwa tagit der i någden. Den stora Koppargrufwan wid Second River emellan Elizabets town och New York, fants omsider igenom et hål, i hwilken de wid gräfningen ej ofwanåt rådt på hål, utarbetade i bärget, hwarwid ar malm eller Koppar war tagen, utan äfwen åtskilliga Instrumenter, hwaraf Indianerne förmodeligen betjent sig wid kopparens brytning til sina pipor. Så dana hål utarbetade i bärg har man ock funnit på några ställen i Pennsylvanien, och äfwen nedan för New Castle mot sjökanten; och har på samma ställen altid funnits spår til Koppar malm. Somlige hafwa ment, at sedan Spaniorerne upptäkt Mexico, hafwa de seglat längs wid Americanska stranden Norr åt, samt här och där landstigit, at undersöka, om några ädlare metaller funnos der på landet, och at de då, tagit händer, brutit desa hål i bärgen; men om de ock gjort en sådan resa längs efter stranden, så hafwa de just ej skapt funnit något på desa kopparhaltiga bärg, ej eller hade de gifwit sig tid, at spränga efter koppar, när de [illegible] angelägnare, at leta efter guld. Det lärer twifwelsutan warit Indianernas göromål. Eller kan någon skal ideas gissa, at wåre gamle Norrska gjort detta arbete för Columbi tid, då de under sina resor til Winland det goda, som wåra gamla Sagor omtala, och hwilket ofelbart war Norra America, hwarom mera längre fram. Synnerligit är, at på alla ställen, der man i senare tider funnit desa hål i bärgen, som ock ögonskenligen warit med Människo-händer gjorde, hafwa de altid warit med mycken [illegible]

wardt tagen; likasom man med sit eget glömmer det undan för andra.

Den 6 December.

At kiänna förgiftiga fiskar. Under långa siöresor sker ibland, at sådane fiskar kunna fångas, dem ingen af skepsfolket känner. Som de då äro mycket mone om, at få färsk mat; så äta gemenligen skepsfolket dem; men det är, at några wågat mycket, och har förfarenheten wist, at mången genom sådan dristighet lagt sina ögon i en ewig blund; emedan han ofta wåkat äta förgiftiga fiskar. At undwika detta, hörde jag af många gamla Siö-Capitainer, och annat gammalt siöfolk, flera resor berättas wara brukligt, at wid sådana okända fiskars kokning lägga en silfwerknapp eller något annat af Silfwer uti grytan; om fisken är giftig, försäkrades, at Silfret efter kokningen blefwe helt swart; men är fisken god, skal det ej ändra sig. Åtskilliga af dessa Siömän beropade sig härutinnan på flera resors egen förfarenhet.

At få skönt Smör. Madame Rambo, en af de Swenska qwinfolken här i Landet, hade altid smör, som til godhet och wälsmaklighet tyckes öfwergå mycket annat smör, som fans här på orten. Smöret, som kärnades om wintern, war äfwen så behageligt, som et sommarsmör; och ehuru det ibland war flera weckor gammalt, smakade det dock, som det hade warit nyss kärnadt. Det kunde ock hålla sig mycket längre, än annat smör. En Quakares hustru, som bodde på landet, hade ock denne konsten at få det så godt. Utom det, at kona fordras mål med godt hö, och smöret kärnas af god grädda, som icke blifwit gammal, wid

samlande; så skal det förnämligast göra til saken, at mjölken aldrig twättas ur smöret, efter kärningen, med watten, utan genom arbetning och knådning. Detta fordrar wäl något mera tid och arbete, än det andra; men Smakens godhet betalar rikeligen omaket. At smöret härigenom blifwer mycket bättre, skal den finna, som will försöka.

Glasögon wäl betalte. Herr [illegible] [illegible], och åtskillige andre, berättade för mig flera gånger, at en Wilde eller Indian, som ägde en Rhode-Island, hwilken är stort som et litet höfdingedöme, och gör ut et särskilt Gouvernement, sålde den samma hel och hållen til de Ängelske för et par Glasögon. Denna Indian wiste, at sätta det rätta wärde på Glasögon, hwilka, om ej dess af waren en så stor myckenhet, utan endast några få stode at finna, skulle täfla i wärde och pris med de dyrbaraste ädla stenar för den nytta, som deraf kan hämtas.

Barnens uppfostringen war hos de Ängelska här i landet på flera sätt wäl inrättad. För sina Gåssar hade de särskilta Scholor, och särskilta för Flickor. När en Gåsse eller Flicka war något öfwer 3 års gammal, skickades den hwar dag både för och efter middagarna i Scholan. De hade wäl ej den afsigten, at et så litet barn skulle kunna då lära läsa i det något, men det skedde derföre, at föräldrarne skulle slippa dess buller hemma, och at det i Scholan skulle blifwa hindrat från all odygd och sjelfswåld, samt wan och mer så smak, at wara med de andra barnen. Ängelsmännerne bruka de aldrig mera, än et slags bokskåpwer, at [illegible] wa med, som [illegible] de Latinske [illegible] derföre kunna

ungdomen lämare lära dem, än det skedde hos oss, som nödgas betjena oss af både Latinska och Swenska, för de mångahanda förändringar, som inlöpa i wårt språk från utlänningar; hwilka och wi äro wane, at skrifwa med Latinska bokstäfwer. Det worde wara så godt, at wi böjjade äfwen skrifwa alt med Latinska bokstäfwer; ty gemenligen äro samma bokstäfwer jämnare, och se bättre ut. De äro ock läsligare, samt snällare och [illegible], til hwilka stor lindring för swaga och gamla ögon. I gemen skrifwer de Engelska en mycket ren och fäslig styl; ja, en stor del af deras Fruntimmer skrifwa likaledes ganska wäl, ändock större måla de ej sådana krokstäfwer, som några af wåra, hwarifrån åtskillige af wåra mans folk ej aldeles kunna sig befria. En torde mäst kunna med lika besinning lära sig skrifwa wäl som [illegible]. Det, som bland annat hjelper de Engelska til en sådan färdighet, är, at de hafwa böcker af rent papper, uti hwilka på hwarje blad äro bokstäfwer instuckne i koppar ganska rent och tydeligt, nämligen somliga böcker in Quarto, med bokstäfwerne A, B, C &c. både de större och mindre; sedan andra sådana böcker, der ordet finnes uppslagit, ändteligen andra, der öfwerst på bladet finnes en hel rad. Med et ord: alt på samma sätt, som en eljest brukar skrifwa med pennan för barn. Men denna wore i koppar utstucken mycket wäl, och war deraf den förmon, at alla, åtminstone de flesta i Scholan, där de skrifwa likasom efter en hand, samt så wäl, som hade det warit stucket i koppar. Man fick och för et temmeligen lindrigt pris köpa dessa skrifböcker. Det wore önskeligt, at detta sätt äfwen komme något mera i bruk hos oss.

Tjenstefolk. Det Tjenstefolk, som brukas här uti de Engelska Colonierna, äro antingen Frie, eller Slafwar. De Frie äro åter af twänne slag.

1. Aldeles Frie, som årligen legas, och kunna gå sin wäg ej allenast wid årets slut, utan nästan när de wela, om de icke kunna förlikas med sin Husbonde och Matmoder; men löpa dock då fara, at gå miste om den årslön de kommit öfwerens om. Deras lön är tämmeligen stor: en god dräng får här i årslön från 16 til 20 Pund uti Pennsylvaniæ mynt, som efter nu warande Wäxelcurs, då et Pund Pennsylvaniæ mynt räknas til ungefär 30 Dal. Koppmynt, blifwer från 480 til 600 Dal. samma mynt. Uti landet få de dock ej så mycket. En Piga får här i årslön från 8 til 10 Pund, och utom årslönen få Dräng och Piga mat &c. men kläder skola de hålla sig sjelfwa; och är det husbondens eller matmoderns egen godhet, om de wela skänka dem några kläder.

2. Det andra slags fria tjenstefolk äro de, som årligen hitföras från Tyskland, England, Irland &c. at sätta sig ned, och bo här i landet. Med dem är så beskaffadt, at mäst hwart år kommer en myckenhet af folk, gamla och unga, män och qwinnor, hwilka ledsna wid det slafweri och twång, de der warit under, samt ofta för deras Religions frihet, lämna samma land, och komma hit öfwer. Största delen af dem äro fattige, och hafwa icke råd, at betala frakten för resan, som för en person bestiger sig från 6 til 8 Pund Sterl. derföre komma de öfwerens med Capitain af skeppet, at låta wid ankomsten sälja sig för nå-

gra

garde, och den, som köper dem, betalar Capitain frakten för de samma. Som ofta gamla folk kommit sålunda hit öfwer, och ingen will [illegible] na betala frakten för dem, så sälja de sina barn at tjena (flera år) för at sålunda göra sig fria, som för föräldrarna. En del af dem som komma öfwer, betala til Capitainen en del af frakten, och då komma de [illegible] dast at säljas för en kort tid. Af föregående kan ses, at [illegible] på dem, som komma öfwer, blifwer alldeles [illegible] och derföre komma fattiga [illegible] at tjena [illegible] re, än andre. När tiden är ute, som det warit öfwerenskommit om, at de skola tjena, så de en ny klädning, och något annat smått, af sit husbondefolk, [illegible] skal husbonden hela denna tiden förse dem med mat och kläder. Många af de Tyskar som komma öfwer, hwilka wäl hafwa tilräckeliga penningar, at betala sin frakt; men låta ändock sälja sig, hwilket de göra för den orsaken skull, at de under tjenste tiden måtte få lära språket i landet, samt känna landets tilstånd, med mera, och under samma tid få weta, hwad de skola företaga sig sedan, när de blifwit fria. Detta tjenstefolket nyttjas framför de andra, emedan de ej äro så dyra; ty at köpa en swart Slaf, eller så kallad Neger, fordras för mycket penningar på en gång; och at hålla dräng och piga, som skal hafwa årslön, kostar och för mycket; så at man kan få sådana nykomne för halfparten mindre omkostnad. När [illegible] Pund [illegible] penningar betales för en sådan, skal han gemenligen tjena [illegible] år, och så i proportion, så at lönen blifwer ej högre än 3 sådana Pund om året. Detta tjenstefolk kallas efter Engelskan Servingar. Om [illegible]

 måne

många år, och jag sedan wil sälja honom; så står det i min frihet: dock är jag skyldig, sedan hans tjenstetid är ute, at låta honom få en ny klädning, så framt jag icke förbehållit mig, at den, som köpt honom af mig, skal låta honom få den. Engelsmän och Irländare säljas gemenligen för 4 år at tjena; men ofta är med Tyskarna den beskaffenhet, at innan de komma hit öfwer, accordera de med Capitain, at de wela betala honom så mycket för så många personer: när de komma hit, gå de omkring at höra efter, hwem som wil betala deras frakt; så skal derföre, alt efter omständigheterna, et eller flere af deras barn tjena tilbaka så och så många år. Med den, som då bjuder det mästa, sluta de accord. Jag har förut talt om deßa under den 21 October.

Negrar eller Morianer äro det tredje slaget tjenstefolk, som brukas här i landet. Deße äro Slafwar på wißt sätt, nämligen, at sedan jag köpt en sådan, är han min lifegen för hela sin lifstid, (så framt jag ej säljer honom til någon annan, eller låter honom lös, at gå hwart han wil;) men så står det ej uti husbondens frihet, at dräpa en sådan, om han gjort illa, utan det bör ske efter lag genom Öfwerheten. I forna tider fördes Negrar hit från Africa, och köptes då mäst af alla, utom Quakare, hwilka den tiden gjorde sig et samwetsmål, at hafwa en slaf; men nu äro de ej så samwetsgranne derom, utan finnes nästan så många Negrar hos dem, som hos andra; likwäl är en och annan Quakare, som ännu är så helig, at han håller för ochristeligt, at hålla en Slaf. Här i staden finnas ock åtskillige frija Negrar, som warit så sällige, at hafwa fått någon stark Quakare til husbonde, hwilken, då Negron gått

honom någon tid wäl tilhanda, har skänkt honom sin frihet. Nu för tiden föres sällan några Negrar hit, utan de förra hafwa fortplantat sig ansenligen här i landet. Wid deras giftermål är den sed, at om en husbonde har både Negrar och Negrinnor, låter han dem gifta sig med hwarandra, och då äro alla barnen hans lifegne. Har någon bara en Neger, och den wil gifta sig med en Negrinna, som hörer en annan til, låta de det gemenligen ske, at ej göra emot Negern i en så öm sak. Men han har sielf ingen nytta deraf; ty alle barnen, som födas uti detta ägtenskap, höra den husbonden til, som äger Negrinnan; så at det sålunda är en förmon, at hafwa Negrinnor. Om en husbonde skulle slå ihjäl en sin Neger, så är det lifsstraff derpå; fast man ej hafwer här exempel, at någon hwit man mist lifwet derföre. För några år tilbaka hände sig, at en husbonde slog ihjäl sin Neger. Han blef då strax i hemlighet rådd så af sina wänner, som af de lagstiftande, at gifwa sig på flykten; emedan han annars ej kunde undwika, at blifwa kastad i fängelse, hwadan han sedan genom lagen skulle blifwa bragt til döden, utan at någon skulle kunna frälsa honom. Denna ynnest, wederfors honom, at ej lämna Negrarna den fägnad, at se en hwit man gå til döden för deras skul; alldenstund det samma kunde inplanta hos dem några skadeliga tankar mot husbönder och matmödrar, samt för stora inbillningar om sig sielfwa. Som sades, så fördes fordom Negrar hit direct från Africa; men nu sker det sällan, utan de köpas denna tiden gemenligen från Westindien, (se tilförene p. 244) dit de blifwit förde från Africa, emedan man fun-

nit,

nit, at när man förer dem gerad til desa Norra orter ifrån Africa, trifwas de icke så wäl, som då de lensas småningom hit, nämligen först til Wästindiska öarna, och sedan hit til Norra America. De hafwa här mer än ofta rönt, at Negrarne icke kunna uthärda kölden så starkt som de hwita, så at då en hwit människa tager ingen skada af köld, kan Negern wid det samma frysa tår och fingerr af sig. Hwad åter Negrarne i synnerhet angår, så har man wid dem funnit, at de Negrar, som först komma hit til landet directe från Africa, kunna på långt när ej härda så ut kölden, som de, hwilka antingen warit födde här i landet, eller åtminstone wistats här en lång tid; så at när på de nykomne tår eller finger frysa bårt, eller de eljest få en häftig wärk i kroppen eller några dess delar, af kölden, hafwa de andre, som länge warit här, så godt som ingen känning deraf. Man har ofta haft exempel, at då Negrarne blifwit directe förde från Africa, och kommit hit om winterstiden, har et ej särdeles bistert wäder på fartyget kylt bårt deras lemmar, då båtsmän och andre wid samma tid näppeligen behöft känna något på händerna. Det försäkrades, at de ofta sett Negrar, som fått af kölden först en grufwelig wärk i benen, och sedan hafwa benen af sig sielfwa brustit af midt på, och fallit med kött och alt aldeles från kroppen. Således händer med människor här, hwad i örteriket ofta röns wid Södra länders wäxter, innan de hinna wänjas wid et kallare Climat. Priset på Negrar är här åtskilligt, alt efter deras ålder, hälsa och de slögder de kunna. Man gifwer för en fullwuxen Neger från 40 til 100 Pund Pennsylvanisk mynt; ex

exem-

exempel finnas, at man gifwit här i staden 100. Pund Sterl. för en Neger, och den, som då köpte honom så dyrt, hade ej welat sälja honom sedan för samma Summa. En Neger-Flicka eller Gåsse af 2 eller 3 års ålder, kan näppeligen köpas under 8, 10 til 12 Pund Pennsl. penningar. De som nu denna tiden gifwa Negrar sin frihet, äro icke allenast Quakare, utan äfwen rätt så många af andra; hwilket sker på det sätt, at om en husbonde eller matmoder haft en trogen Neger, som gått dem wäl tilhanda, och samma husbondfolk skiljas genom döden härifrån, gifwa de stundom åt en sådan trogen Neger sin frihet; men det är dock någon omkostnad dermed; ty de måste då lägga af några penningar til den sammas underhåld, då den blifwer gammal, at ej nöden skal twinga honom, at göra illa, eller, at han skal ligga andra til beswär; ty gemenligen blifwa sådana frigifna Negrar tämmeligen late. De barn, som äro födde af en sådan Neger, innan den blifwit frigiord, måste wara likafullt Slafwar, fast Fadern eller modern blifwit fri; men de, som blifwa födde efter den tiden Föräldrarna blifwit frigjorde, äro frie. Negrarne hafwa här i landet mycket större friheter, och blifwa bättre handterade och födde, än uti Westindien; de njuta samma underhåld, som annat tjenstefolk, och hafwa i alt måst samma förmoner, endast at de måste tjena för hela sin lifstid, och få ingen lön, mer än det deras husbönder af egen godhet gifwa dem; men eljest hålla de dem här med kläder. Uti Westindien, i synnerhet hos de Spanska, handteras Negrarna mycket obarmhertigt. Hwadan sker, at näppeligen kan någon skrämma de mästa af de här

på

på [illegible] Negrar med [illegible], än at [illegible]
[illegible], at sälja en sådan til Westin-
dien. Det har man ömsesidige rön på, at om
man en får sätt med deras frihet, blifwa de snart
så trötta och halsgoda, at mången ej skal få dem
längre, än de sielfwe behaga; derföre är
en Faderlig aga dem så nödig, som hafwa sådana,
om husbonden annars wil hafwa nöjaktig nytta
af dem.

År 1620 förde et Holländskt skepp från Afri-
ca Negrar til Norra America, hwaraf 20 blef-
wo sålde i Virginien, hwilka sägs warit de för-
sta Negrar som kommit til dessa orter. När
Willarne eller Indianerne, som då i myckenhet
woro här i landet, fingo först se dessa Negrar,
trodde de fullkeligen, at de woro sielfwa Hin ondes
afwel, och at man fört hit en skepslast med diäf-
lar: de kallade dem sedan en långan tid Manitto,
et ord, som på Willarnas språk betecknar både
Wår Herre, och hin onde. Någon liten
tid förut, när Willarne fingo se det första Euro-
peiska skepp segla up för deras floder, mente de,
at det war Gud sielf, som då kom, och war der-
på, som jag sielf hört dem berätta, om sina för-
fäder. Så wärlades alt om hos Indianerna.
Nu mera hafwa de mildare tankar om Negrarna;
på denna tiden bo åtskillige af förrymde Negrar
ibland dem, och äfwen äro gifte med dem, det jag
sielf sett. Som man då redan haft här Negrar til
130 år, och wintrarne här, i synnerhet i New
England och New York äro så stränga, som
någonsin hos oss i Swerige; så frågade jag flitigt
och noga efter, om icke de då här märkt, at både

[illegible] härtan och ändring på Negrarnas färg, så är det, som til ned i tredje [illegible] generation af de [illegible] komne Negrar, ej äro til deles så swarte, som de sjelfwe: men jag swarar [illegible] at de icke kunnat [illegible] [illegible] man är en Neger, som nu födes det af Föräldrar, som länge warit i landet födde Negrar, och hwilkas förfäder både på mans och qwinnosidan, ända til tredje eller fierde led up åt, warit äfwen i landet födde Negrar, aldeles så swarte, som de Negrar, hwilka än i dag ditföras från Africa, så at ingalunda deraf följer, at den swarta färgen en Neger har, kan aldrig ändras [illegible] ten hos honom eller des afföda, ehuru länge de skulle wistas [illegible] i et kallt Climat. Annat wore, om en hwit man hade at beställa med en Negrinna, eller en Neger med et hwitt qwinfolk. At förekomma, det ej någon widrig behagelig blandning måtte ske emellan hwita och swarta, samt at hindra, det Negrarne ej måtte fatta för stora tankar om sig sjelfwa til deras husbönders skada, säges den Lagen wara stadgad, at nästan lifsstraff wore satt på den hwita, som gifter sig med någon Neger, af hwad kön det och wore, och den Präst, som wågade sig binda tilhopa et så [illegible] par, lärer fara, at icke allenast mista ämbetet, utan det mera. Men at eljest de hwita och swarta stundom nalkas hwarandra för nära, wisar den deraf härflytande blandning, som då och då yppar sig. Wid desa Negrar är det än at beklaga, at deras husbondefolk nästan öfwerallt i desa orter nästan aldrig [illegible] sig om deras andeliga wälfärd, utan låta dem wara och blifwa i de [illegible]

ras

ut Hedniska mörker. Jag wil ej säja, at det [illegible] [illegible] många husbönder finnas, som skulle [illegible] ka illa och tör hända på et [illegible] hindra, at deras Negrar skulle wela söka underwisning i den Christeliga läran, af den falska inbillning at det wore dem en skam, at hafwa en sådan Christendoms broder eller Syster; eller, at de då ej torde kunna handtera dem så hårdt, som eljest, eller at Negrarna då torde blifwa för högdragne, när de funno, at de i det andeliga wore så gode, som husbonden.

Negrarnas Förgift. Det är af åtskilliga skriften bekant, at Negrarne uti Södra America hafwa et slags Förgift, hwarmed de kunna taga lifwet af hwarandra, och det ej på ögnablicket, utan på en lång tid efter det, den tagit förgiftet in, som de welat afhända lifwet. Samma konst kunna ock de Negrar, som finnas här i landet. Derpå gifwas många Exempel. Alla Negrar hafwa dock sig ej detta förgiftet bekant, utan endast ganska få, och är märkwärdigt, som säges, at de, som gifwa förgiftet, weta ock bot deremot; men ej eller sällan andre. Deraf händer, at om en Neger märker sig wara förgiftad, och wet af hwem det skedt, går han tilbaka til honom, och med penningar eller goda ord förmår honom, at gifwa sig bot emot det onda han förut gifwit honom; men om den Negern, är [illegible] nekar han, både at han gifwit honom något, samt at han wet bot för den andras sjuka. Detta Förgift [illegible] [illegible] förbi, innan den sjuke dör, men [illegible] den stund han tagit Förgiftet, [illegible] småningom bort, och [illegible] efter den dagen [illegible]

 haf-

[illegible] helso. Den, som blifwer förgiften, [illegible] ofta märka wäst sielfwa ögnablecket, [illegible] Förgiftet. Gemenligen förgifta Negrarne sådana, til hwilka de bära hat. Ej [illegible], om det är någon Neger, som förer sig ganska wäl up, som älskas af sin Husbonde mycket, som liksom wil skilja sig ifrån de andra Negrarna, och ej gerna umgås med dem. Ofta ock af andra orsaker. Sällan gifwes något Exempel, at de wåga med detta Förgift skada sit Husbondefolk; thy hända, antingen derföre, at de hafwa [illegible] hemligen [illegible], eller at de frukta, det Husbonden sedan snart skulle märka det, och de wore ther straff så hårdt, det en sådan Neger ju måste undergå. De låta ej weta, hwaruti detta Förgiftet består, utan hålla det [illegible] hemligt; men det är troligt, at det måste wara någon ting, som är mycket allmänt, och som finnes på alla orter i werlden; emedan de kunna så lätt få det hwar de hälst wistas. Det kan för denna orsaken skil ej allena wara den ört, som somlige Lärde ment; emedan den på de flästa orter ej står til fånga. Jag har här hört flera Historier om Negrar, som blifwit förgiftade, af hwilka jag endast wil anföra en, som [illegible] under mit wistande på deße orter. En man hade här en Neger, som war honom ganska trogen, och som förde sig så up, at han ej [illegible] honom [illegible] emot 20 andra Negrer. Husbonden [illegible] nog [illegible] Negern [illegible] [illegible] Mildhet. Han [illegible]

Häraf lastade desse et oändeligt hat på honom; men af det, at han nästan aldrig umgicks med dem, fingo de ingen lägenhet at gifwa honom förgiftet, ehuru de ofta sökte tilfälle dertil. En gång, wid en marknad, då han kom til staden, (ty han bodde mäst ute på landet) budo några andre Negrar honom in, at dricka med dem. Han wille ej; men slapp icke, utan han måste göra dem sällskap. När han kom in, ställo de fram en kanna, som stod på muren, drucko honom til, och budo honom sjelfwen göra bescked för sig. Han drack, och wid det han tog kannan från munnen, sade han: hwad dricka de detta, det är ju fullt med . . . . (jag utsätter ej med flit, hwad han sade det war; emedan det tyckes nästan ofelbart warit det förgiftet, hwarmed de göra så stor skada, och som finnes mäst på alla orter i werlden, ty någon elak människa kunde alt för mycket missbruka sig däran til sin Nästas skada; Det är bättre, at det är okunnigt) då började de andre Negrarne och Negrinnorne at le, sprungo up på golfwet, klappade och dansade, likasom de hade uträttat en god gerning och ändteligen wunnit det, som de så länge traktat efter. Denne oskyldige Negern gick strax bårt, och wid hemkomsten sade, at de andre Negrarne säkert gifwit honom förgift. Han tränade sedan bårt, och ingen ting kunde hjelpa honom, utan han dog någon tid derefter.

Den 7 December.

Om morgonen reste jag ned til Racoon uti Nya Jersey.

Folkets Förökelse här i landet. At Folket

sworit sig hit förwaret, då i de hemma landet, tyckes hafwa warit swårt at finna orsaken til. Här i landet kan en man fritt och mycket betänkande gifta sig, ty man ej hunnit til sådan wärk, emedan här är en myckenhet af oupptagit och skönt land, så at en gift man och maka kan få et ställe, der han wäl och tilräckeligen kan lifnära sig med sin hustru och barn. Utlagorne äro så godt som inga, så at han ej behöfwer oroas derföre, och friheten är så stor, at han på sit jordlapp nästan kan anse sig såsom Konung. Nu wil jag med några klara Exempel bewisa, hwad detta alt uträttar.

En af de Swenska uti Racoon, wid namn Måns Keen, war nu mot 70 år gammal. Han hade många barn, barna-barn och barnabarnsbarn, så at, då han räknade dem alla tilhopa, som af hans afföda ännu lefde, steg antalet sig til 45 stycken. Utom dessa hade en stor hop af hans barn och barnabarn dödt, dels då de warit helt unga, dels då de redan warit inemot fullwäxte. Detta är wäl wackert, men det swicar dock ej mot följande Exempel, dem jag utur Pennsylvaniæ Gazetter utdragit.

År 1732 d. 24 Januarii afled uti Ipswich i Nya England Enkan Sara Tuthe, 86 år gammal. Hon har födt 13 barn, och utaf sju allena af de samma har hon haft 177 barna-barn och barna-barnsbarn.

År 1739. d. 30 Maji woro tilhopa hemma hos Richard Buttington i Chester-Härad uti Pennsylvanien, hans barn, barna-barn och barnabarnsbarn, tilsammans til antalet 115 stycken. Denna Gubben född i England, gick då på sit 85 ålders

år

[illegible], och war ännu mycket frisk, rörig och wid gode minne. Hans älsta son, som då redan hunnit til 80 år, war den första [illegible] född i Pennsylvanien.

År 1741 d. 8 Januarii afsomnade uti Trenton i Nya Jersey, Enkan SARA FURMAN, 97 år gammal. Hon war född i Nya England, och lämnade nu efter sig 5 barn, 62 barna-barn, 182 barnabarns-barn, och 15 barnabarns-barnabarn, tilsammans 260 personer, alla då lefwande.

År 17[illegible] d. [illegible] Januarii skildes från detta jordiska uti Södra Kingstown i Nya England, Enkan MARIA HASZARD på sitt 100de ålders år. Hon war född på Rhode Island, och [illegible] til då [illegible] War en Gouverneur GEORG HASZARD [illegible], och har hon haft 500 barn, barnabarn, barnabarns-barn och barnabarns-barnabarn, hwaraf hon wid hennes död år lefde [illegible]. Hennes Dotter-dotter hade då redan warit Mormoder uti [illegible].

Sålunda slår den wanliga önskan eller wälsignelsen, som står uti Brudwigslanet, ut, de måge se sina barna-barn uti tredje och fierde slägte, [illegible] foga [illegible] ifrån [illegible] af nyss nämnde.

Den 9 December

Skadeliga Insecter. Uti hwart land finnes gemenligen en myckenhet Insecter, eller yrfä, hwaraf somlige hafwa den egenskapen, at ehuru små och förakteliga de synas, kunna de dock tilfoga åkermännerna stor skada. Sådana får ock Norra America känna wid, hwaraf somlige böra likna

som detta landet enskildt til, somliga åter har de gemensamt med de gamla Länderna. Jag har förut p. [illegible] talt om Musquetoes eller detta landets förtretliga myggor, och p. 293 och följande, om de ohyror som aldeles utöda [illegible] desa länder; nu wil jag ika några til.

Gräshoppor. Utaf dem är en art, som infinner sig här ungefär hwart 17:de år uti obeskrifwelig myckenhet. De komma då midt i Majii månad up utur jorden från sina hål, och göra wid pas i 6 weckors tid med sit skri et sådant liud i träden och skogarna, at den ene människian swårligen kan höra et ord hwad den andra på sådana ställen bredewid honom talar, så framt en icke ropar högt. De sticka då med barten uti deras skjert hål på den mjuka barken af små grenar på träna, hwaraf ofta desse grenar torkas bort; men eljest utsuga de ej träden eller andra wäxter någon skada. Emellan förenämde år, då de uti sådan otrolig myckenhet komma, ser och hörer man allenast någon enda här och der i skogarna. Af de Angelsmän här boende, kallas de Locusts.

Maskar på Träen. En annan ohyra här på orten är et slags maskar, som äter up löfwen på träna. Desse infinna sig ock wissa år i ömnelig myckenhet; men deremellan wisa sig gemenligen endast några få af dem. De år, desse komma i så obeskrifwelig mängd, upäta de så aldeles löfwen på träden, at träden och skogarna midt om sommaren stå så nakna och löslösa som om wintern. De angripa då mäst alla slags trän, så at det endast äro några få arter, som de ej wåga sig på, och som få stå för dem orörde. Som det ge-

gemenligen är den tiden på året, en ganska stark hetta här på orten; så har detta, maskarnas frätande den skadeliga påföljd med sig, at de unga och lösblöta trän ej kunna stå emot den häftiga wärman, utan torkas bårt, hwarmedelst ibland stora trakter af skog sålunda fått stryka åt. De Swenske, som bodde här, wiste mig här och der i skogarna hela fälten, der ung skog nu upwuxit uti den gamlas ställe, som några år förut genom dessa skadeliga maskar gått ut. Af Angelsmännerna heter denna ohyra *Caterpillars*. De förwandla sig sedan i Phalaena af smutsig gulbrun färg, som framdeles på sit ställe skal beskrifwas.

Gräsmasken plägar åter andra år göra här stor skada både på ängar, och säde-brodden, der den kan komma åt. Han infinner sig, på samma sätt som de föregående, wissa år uti grufwelig myckenhet; dock är wid alla dessa den förmon, at de sälles aldrig infinna sig alla til öfwerflöd på et och samma år, utan det år, som här är en owanlig myckenhet gräshoppor, weta de ej stort hwarken af löf- eller gräsmasken, och så widare med dessa, så at bära et slag på en gång i stor myckenhet med sig. Dessutom löpa ibland flera år förbi, på af hwardera slaget någon synnerlig myckenhet märkes. Wid denna gräsmasken fans, at den enkannerligen hade sit tilhåld på fett och rikt land. När de blefwo honom warse på något ställe, grofwo de smala diken med mäst perpendiculaire sidor rundt omkring den plats han intagit, i hwilka diken han föll, och kunde ej hjelpa sig derifrån. Här sades af många, at förenämde 3:ne ohyror följde temmeligen rätt på hwarandra, nämligen på

[illegible] gröt [illegible] insekta sig i [illegible] andra året [illegible], och det tredje följde [illegible] derpå. [illegible] detta ibland ut en del [illegible] har jag [illegible]

[illegible] Mal, som skära sönder kläder, finnes äfwen här i landet. Jag har sett några, [illegible] af ylle, som om sommaren hängt i Camrar eller [illegible], och ej så noga blifwit skakade, wara [illegible] af denna ohyran så sönderskurne, at [illegible] hela stycken [illegible] ut af sig [illegible]. [illegible] woro kläderna af dem så illa medfarne, at de [illegible] peligen [illegible] [illegible] och [illegible] skinnkläder, som hängt up i [illegible], woro [illegible] malen så skadade, at hela stora hårtapparne [illegible] hade, och [illegible] af sig sielfwa. [illegible] woro från urminnes [illegible] här i landet, eller [illegible] den först följt hit med Européerne, kan jag [illegible]

[illegible] Lopporne (Pulex Linn. Faun. [illegible] 71.) [illegible] beskrifwit i [illegible] [illegible] [illegible] wäl, [illegible] [illegible] [illegible] länder [illegible] [illegible] ifrån [illegible]. Jag har funnit dessa [illegible] detta landets [illegible], och [illegible] i [illegible] ödemarker, der ingen [illegible] bodt. När jag [illegible] reste längre up i landet, och kom at ligga uti Indianernas [illegible] [illegible] fingo jag [illegible] af denna ohyran, der en [illegible] [illegible], at jag mente jag legat i [illegible] [illegible] elden; så at jag war glad, jag fick stiga up och lägga mig på bräderna, som woro lagde under taket i [illegible] deras hyddan. Men det är [illegible] at undra öfwer; ty den stora mängd af [illegible] [illegible] de hafwa, kan wäl wara tilräckelig [illegible]

[illegible]

samla desa gäster tilsammans från alla kanter. Här ligga i kojorna hundar och Indianer alt om hwarandra, och näppeligen hur en främmande hunnit här lägga sig, och låtit ögonen rinna tilhopa, innan han wet ej annat, än han skal blifwa antingen ihjälkrosad eller förqwafd af 8 eller 12 och flere hundar, som lagt sig både runde omkring, och öfwer honom på alla ställen, at sålunda taga sin nattehwila hos den främmande, den de förmodeligen tro ej skola töra så bulta och wråka sig bårt, som deras husbönder och matmödrar det göra.

Sirsor af det oroliga slaget, som wi ibland här i Swerige hafwe i wåra hus, blef jag ej warse på något ställe, der jag rest, hwarken i Pennsylvanien eller Nya Jersey; ej eller wiste någre andre, som jag derom tilsporde, berätta mig, at de här sett några dylika. Nog war det om sommaren ute på marken et slags swarta Sirsor, hwilka lefwo aldeles och just så, som de, hwilka hos oß hafwa sit tilhåld uti murarna och spisarna; men deße uppehöllo sig nästan altid endast ute på marken; och då wintern, eller kallare wäderlek kom, tilstoppades deras mun. Dock skal ibland ske, at nyßnämde swarta Sirsor mot hösten taga sin tilflykt til husen, och der skrika altid, då wäderleken är warm, eller det är nog warmt i stugan; men åter, då kölden infaller, stana de aldeles med sin Musique. Deremot på et och annat ställe i Nya Yorks höfdingedöme, och näst an uti hwar och en bondstuga hos Fransoserna i Canada, samt äfwen i de flästa hus i städerna derstämmastädes, war så tjockt förråd af wåra wanliga Spis- och ugns-Sirsor, at näppeligen

gen i någon bondstuga hos oß kan wara wärre. De hölla der sin Musique ständigt wid magt winter och sommar, och hade åfwen der ej aflagt sin wanliga part, nämligen, at ibland stära sönder kläder och dylikt.

Wägglöß hafwa ock ej warit nödbudne, at inställa sig i denna del af werlden. Jag har mot min wilja måst hafwa besök af dem på alt för många ställen, så hos Angelsmän, som de Franska; men hos Willarna mins jag mig aldrig märkt dem. Wid mit wistande på Fort St. Fredric, berättade der då warande Commendanten, Monsr. Louisonan, at hos de Indianer, som kallas Illinois, och hos de andra, som bo ännu längre bårt åt wäster, wet ingen hwad denna ohyran är, hwilket han sade sig nog sielf förfarit, som uti långan tid uppehållit sig på samma orter. Om deßa skadedjur först blifwit hitbragte med Europerne, eller om de warit här långt förut, kan jag ej säja. Månge mente, at de woro af detta landets uråldriga inwånare, och togo skäl deraf, at de ofta funnit Wägglöß under wingarna på detta landets Flädermöß, der de funnit sig djupt in. De trodde derföre, at deße fått dem uti ihåliga trän, eller annorstädes, och sedan fortplantat dem på hus, emedan Flädermößen fästa sig på huswäggar, eller krypa in i några tränga hål på husen. Men som jag ej sett dem på Flädermöß, kan jag ingen ting säja derom. Tör hända, det warit någon art af Löß, eller Acarus, som setat på Flädermusen, den de ment warit Wägglös. Låt wara, at det warit en rätt Wägglus, så har det ju lätt kunnat ske, at hon fäst sig på Flädermusen wid det denne trängt sig in i skrymslor uti hus,

hus, der Wägglöß wari. Som desse ledsamme gäster icke woro här mere wälkomne, än hos oß, så brukades här åtskilligt, at fördrifwa dem med. At sängar gjorda enkom af Sassafras trä ej woro tilräckelige, at beständigt hålla dem ute, är förr at p. 434. omtalt. Några påstodo, at de af egen och mångfallig förfarenhet funnit bästa och säkraste medlet til denna ohyrans utrotande, at taga kokhett watten, och spruta det in uti såten och hålen, der de utwalt sit tilhåld, samt twätta sängen öfwer alt dermed. Om härmed fortfares 2 eller 3 gångor, sades de kunna utrota dem alla. Men om någen bor i någden til andra, der öfwer detta skamlösa packet innästlat sig, och der ofta omgås, så kan han ej göra sig länge fri; emedan han från granskapet kan snart få nya recruter. Uti Pennsylvaniæ Gazette N. LXXVIII. eller för den 14 Maji 1730, blef infördt et sätt at fördrifwa Wägglöß, hwilket war taget utur Londons Daily Journal of Jan. 26 för samma år, och som blifwit så berömdt, at det i London inom par dagar tryktes 2:ne gångor om. Jag har sett detta redan til en del bekant hos oß här i Swerige, dock wil jag införa innehåller det af. Det försäkrar förut, at en Medicus flere resor och på flere ställen härmed alldeles utrotat denna ohyran, samt at flere andre, efter samma hans föreskrift med lika lycka försökt det samma. Sättet är sådant: tag af det starkaste distilleradt brännewin (nämligen Spiritus, som är så starkt, at då eld tändes derpå, brinner det alt up, utan at någon wätska lemnas qwar) ungefär liter mer än et halft qwarter. Terpentins Spiritus lika mycket, som blandas bägge wäl tilhopa, hwarpå i flaskan i sina bitar et halft

 unts

uti Campheri, hwilket deri uplöses på få minuter. Detta skakas wäl tilhopa, då man tager antingen en swamp eller en borste, som doppas deri, hwarmed sängen noga wätes eller de husgerådssaker, deri denna ohyran har sit tilhåld. Härigenom dödas och utrotas både den och dess ägg ofelbart, om det ock krälade huru mycket deruti. Men sängen och husgerådssakerne böra wäl genomwätas härmed (sedan dambet förut blifwit afstrukit) hwarmedelst de hwarken fläckas, orena eller på det minsta skada hwarken det finaste silke eller Damask, som sängen är af. Ofwannämde sats är tilräckelig til en säng, om deri ock wore churu mycket ohyra. Om allenast en droppa af denna wätska fälles på en wäggalus, skal hon strax sätta lifwet til. Skulle någon wägglus märkas, sedan man en gång brukat föregående, så är det et tecken, at en ej wätt wäl på alla ställen, der ohyran haft sit tilhåld; derföre bör man nogare än en gång wäta härmed, och der något litet hål är, dit en ej med borsten kan komma, bör man droppa eller spruta denna mixturen dit in, då den otwifwelaktigt skal aldeles utrota dem. Somlige sängar, som bestå af flere delar, kunna swårligen frigöras, förr än man först tagit dem sönder; men wid andra, som kunna dragas ut, och man wäl kan komma til alla ställen, behöfwes ej det omaket. Den lukten, som denna mixture förorsakar, förswinner inom 2 eller 3 dagar, hwilken lukt dock är ganska hälsosam, och äfwen för åtskilliga mycket angenäm. Det bör ej förgätas, at mixturen skakas wäl om wid hwar gång han brukas, hwilket bör ske om dagen, och ingalunda wid eldsljus, på det ej de fina dun-

ser af denna Mixture måga draga elden til sig på en liten tjenar sig deraf och åstadkomma skada. Jag känner föreskrifna medel, at utrota Wägglöss i sit goda wärde, emedan jag ej försökt dem; men det hafwer jag af flera resors egen förfarenhet inhämtat, at, (då man begripeligen kan) swafwel wäl wisligen och rätt brukadt, dödar och utöder totaliter denna ohyra och alla deß ägg både i sängar och wäggar, om den ock trälldt der tio resor tiockare, än wanligt i en murstack.

Torakor eller Brödätare, hafwa trott, at de icke böra mer än de förre wara från denna nya werlden uteslutne. De hafwa derföre på många ställen i den samma tagit sit hemwist. Den lärde Doct. COLDEN i Nya York war wäl af den tanka, at Brödätarenas förnämsta fädernesland wore Westindien eller de Americanska öarna, och at de af detta slägtet, som nu finnas i Norra America blifwit förde dit på skepp från förenämde ort; emedan man ännu dageligen ser, at då fartyg komma från Westindien med Waror til Norra America, är det fullt af desse Brödätare uti skeppen; men af de rön jag samlat här i landet, hwilka strax skola anföras, har jag mycken anledning at sluta, det Brödätarena warit här på samma landet i Norra America från långliga tider tilbaka. Jag nekar dock ej, at ju en myckenhet af dem ock kunnat följa med skepp från Americanska öarna. De finnas i Staden Nya York mäst i alla hus, hwilka ofelbart til största delen kommit dit från skeppen; men så kan det ej sägas om alla, som finnas ute på landet i skogarna, ja, dem man blifwer warse i de största ödemarker. Engels-

män-

männerne kalla dem *Cock-roches*, och af de Holländska heta de *Kackerlackt*. De Swenske, som här bodde, kalla dem Brödätare, för den skada de göra på bröd, som bekant är, och därmed skal utmärkas. Uti Herr *Archiater Linnæi Fauna Suec.* 617. föres den til *Blatta*. Åtskillige af de här i landet warande Swenske kallade dem ock Kackerlack. Desse finnas ej allenast ofta i husen, utan äfwen om sommaren kräka både på och under stubbar i skogen. När de i denna winter midt uti Februarii månad förde hem från skogen gamla rutna stubbar til bränsle, blef jag warse åtskilliga Brödätare, som hade tagit sit winterqwarter deri. De woro i början som döde; men då de legat en liten stund inne i stugan, qwicknade de wid och blefwo helt lefwande och snällfotade. Jag märkte sedan ganska många gånger om wintern, då gamla rutna trän fördes hem til wed, och klyfdes sönder, at en myckenhet af Brödätare krupit dit in, och der lågo i dwala. När en karl samma winter högg ned et högt torrt trä, och det sedan klyfdes sönder til wed, fann jag uti en des springa, som dock warit några famnar up i luften, åtskilliga af desse Brödätare tillika med de wanliga myror. De hade således wandrat nog högt up uti wädret, at ligga uti winterqwarter. När jag midt uti October månad 1749. reste igenom ödemarkerna, som ligga emellan de Ängelska och Franska Colonier, och wi om aftonen giordt eld wid en stor gammal ruten stock på stranden af siön Champlein, kom en stor myckenhet af Brödätare krypande ur stocken, dem elden och röken upwäkt och drifwit utur deras winterqwarter. Fransoserne, som då följde med mig, kände dem ej, ej eller wiste de något

namn

namn på dem. Uti Canada hade de sig ock ej bekant, at deße någonsin uppehålla sig in i husen. Uti Pennsylvanien skola deße ibland finnas i myckenhet wid skördetiden under sådesstackarna. De uppehålla sig mångenstäds uti de Ängelska Nybyggen i husen, och hafwa der sit mästa tilhåld i springor, i synnerhet i dem, som äro i sparrarna i taket midt för eldstaden, hwarest är nog warmt af hettan. De äro deruti förtretlige, at de äta up det mjuka bröd, de kunna komma öfwer. Slippa de in i en limpa, äro de i stånd, at på kårt tid göra slut på alt det mjuka der i finnes, så at då en wil skära up limpan, är endast den yttra hårda skårpan qwar. De sades ock förtära andra matwaror. Ibland bita de folk i näsan och fötterna om natten, då de sofwa. En gammal man af de Swenska, wid namn SVEN LÅCK (Soneson til LÅCKENIUS, en af de första Swenska Präster, som kommit til Nya Swerige) berättade, at han en gång i sina yngre år warit ganska illa utsatt för en af deßa Brödätare; ty wid det han en natt sof, waknade han deraf, at en af dem krupit in i hans öra; han sprang då strax up, och märkte, at hon arbetade, twifwelsutan af rädhoga, at tränga sig längre in. Detta hennes arbetande förorsakade honom en sådan sweda, at han mente hufwudet skulle spricka sönder på stunden i många stycken, och blef han nästan ifrån sig. Han ilade til brunnen, fick up et ämbare watten, hwaraf han hällde i sit öra. Så snart KACKERLACKEN kände watnet, som wille qwäfja henne, hade hon intet widare tid, at blifwa qwar i örat, utan började strax sparka sig baklänges ut, då han såmunda fick henne bårt från örat.

Skogslöss är et annat fult pack, som på sit sätt nästan är wärre, än alla de föregående. Jag har tilförene omständeligen beskrifwit dem i Kongl. Swenska Wetenskaps Acad. Handlingar för år 1754 p. 19 och följande. Dit jag wisar Läsaren.

Den 11. December.

Litet för middagen reste jag til Pennsneck, och så widare öfwer Elfwen Dellaware til Willmington. Landet uti Pennsneck hade samma beskaffenhet, som på andra ställen här neder uti Nya Jersey, nämligen, jordmon består mäst af sand, hwarpå ligger en tunn swartmylla. Desutom är landet ej mycket backigt, utan mäst jämnt, och på de flästa ställen öfwerwäxt med gles löfskog, hwaraf Ekar af åtskilliga slag göra det mästa. Här och der war någon enstaka gård med en liten åker rundt omkring: då och då syntes något litet moras, samt ibland någon liten Å med sakta flytande wattn.

Skogarna härstädes bestodo af åtskilliga löfträn, dock mästendels af flera slags Ekar och Hickery; ehuru en stor del af desa skogar ännu woro sådane, at de aldrig af folk lära blifwit utödde, utan fått stå och wäxa som de sjelfwe welat. Häraf skulle kunna slutas, at uti dem skulle finnas trän af en ganska hög ålder; men det war dock ej så; utan fast mera swårt, at här få något trä, som hunnit til eller litet öfwer 300 år. De mästa trädens ålder sträckte sig näppeligen til 200 år. Jag fant altså, at träden hade samma egenskap, som inwånarne uti djur-riket, nämligen, at då de hun-

hunnit til någon wiß ålder, då de bårt af sig sjelfwa. Således stodo här stora skogar; men då träden uti dem nalkats 150 eller 180 år, blefwo de antingen rutne inwärtes med uti, eller bårtrutne i öfra delen af trädet, eller blef det mycket stött, eller kunde rötterna ej mera draga tilräckelig föda åt det, eller började det gå ut af någon annan orsak. Häraf skedde, at då de starka stormarna kommo, hwilka ibland pläga här infalla, brötwos desse trän af, dels strax ofwanför roten, dels midt på, eller ock up wid skatan, eller ryckes det up med rot och alt; hwarföre man får räkna stormarna ibland en af trädens dödar här på orten. Skogarne äro således fulla af stora kullfallna trän, hwilka kastats omkull genom någon af förenämde orsaker. Härtil kan ännu skogselden läggas, som ibland här slipper lös, då träden ned wid roten til halfparten, och mera, afbrännas, hwarigenom de sedan så lätt af wädret omkullbrytas. Då jag reste genom dessa skogar, gaf jag med flit akt uppå, om jag ej af trädens läge kunde märka, hwilka wäder här warit de häftigaste; men jag kunde icke sluta något wißt deraf; ty de lågo omkull från alla wäderkanter. Hwaraf jag kunde se, at det wäder, som kom från den sidan, der trädets rötter äro kortast och swagast, eller elljest det det hafwer den minsta styrkan at stå emot, stjelper det samma omkull, eller brytes det af. Således dö beständigt de gamla träna bårt, och lämna de unga rum, at uprinna i deras ställe. De nedfallne trän ligga och rutna bårt på marken, antingen fortare, eller långsammare, och föröka sålunda swartmyllan. De löf, som här om hösten i myckenhet nedfalla, föras af wädret omkring, men fastna

na gemenligen altid på ömse sidor af desa nedfallna trän, der de merendels blifwa qwarliggande, och hjelpa til, at på det stället föröka swartmyllan. Et nedfallit trä ligger i flere år, innan det blir bårt-rutnat aldeles til mull. När et trä blåser omkull, så at roten tillika rifwes up, följer gemenligen en hop mull med roten, som en tid sitter derwid. Då det faller ned, gör det en liten hög, som sedan blifwer ökad af de löf, hwilka stanna wid roten. Häraf upkommo en myckenhet små ojämnheter af helt små gropar och högder i skogarna. Häraf tiltager ock swartmyllan mera på somliga ställen, än på andra. Hwad trädens rutnande widgår, så woro somliga slag mera benägna dertil än andra. Fiskaretrå, (*Nyssa*,) Tulipan-trä, och Gyllenetrå (Liquidambar) rutnade mycket snart; med Hickery gick ock tämmeligen fort; Swart Ek rutnade snarare, än hwit Ek. Men det kom ock mycket an på wissa omständigheter; om barken lämnades qwar på trädet, blef det inom 6, 8 eller 10 år merendels genomrutit, och inuti af maskar genomboradt, at det war måst helt och hållit som et rödbrunt mjöl eller mull; men togs barken af, så lågo somliga trän ända til 20 år, innan de blefwo nedrutne. Trädens hastiga wäxt, mycket stora porer, starka hetta och fuktighet skiftewis om somrarna, jämte det, at hwarjehanda slags Insecter borade de nedfallna trän fulla med hål, och gjorde sålunda en myckenhet öpningar för wätska och luft, bidraga ej litet til hastigt rutnande. De mästa trän i desse skogar äro löfträn. En myckenhet af dem rutna inuti, då de blifwa något store, medan de ännu stå och wäxa; uti desa

ihåll-

tjolliga trän hafwa en stor del af djuren här klandet sina bon, tilflykt och tilhåll.

Elfwen Dellawares bredd midt mot Willmington, sades wara 2 ½ Ängelsk mil; dock tycktes ögonmåttet ej wela tillåta så mycket. Djupet sades här wara midtpå från 4 til 6 famnar.

Den 12 December.

Trän til Snickare-arbete. De förnämsta trän här i landet til Snickare-arbete sades af Snickare wara swart Walnöttträ, Wilskt Kersbärsträ och masurerad Lönn. Af det swarta Walnötträdet (Juglans nigra *Linn. spec.* 997) är här ännu et ymnigt förråd, fast de nog arbeta på, at utöda det, så at Bönderne på somliga ställen bruka det til wed. Wilskt Kersbersträ (Prunus virginiana Spec. 473.) är ganska skönt och ser förträffeligen wäl ut. Trädet är gult til färgen, och ju äldre de sing warda, som deraf blifwit gjorde, ju skönare börja de se ut. Men detta är nu ej så lätt at få; emedan det wäl öfwer alt hugges ut, men ingenstäds återplanteras. Masurerad Lönn, som är en varietet af den rödblommiga Lönnen (Acer rubrum. Spec. 1055.) är likaledes makalöst skön, men ock ganska swår at erhålla. En får hugga i många Lönnar, innan en kan råka på den rätta. Gyllenträ (Liquidambar) brukas wäl ock til allehanda Snickare-arbete, som bord och andra husgerådssaker; men sades ej få stå wid elden, emedan det då drager sig. Furu och den så kallade hwita *Cedern* (Cupressus thyoides) betjena Snickare sig ock utaf til åtskilligt.

Wirke til qwarnhjul och trällar. Mölnaren wid qwarnen härstädes berättade, at qwarnhjulstäckarne här på orten göras af den hwita Eken, samt at en sådan stäck kan härda ut 4 eller 6 år, innan den rutnar. Furu sades ej wara så waraktig som hwit Ek. Kuggarna och trällarna äro af hwitt Walnöt, emedan det skal wara et af de hårdaste trän af alla, som här finnas.

Mulbärsträdet sades icke hafwa sin like til dymblingar uti skepp och båtar.

Om aftonen reste jag ifrån Willmington öfwer floden Dellaware til färgstaden på Nya Jersey sidan.

Den 13. December.

Om morgonen fortsatte jag resan up til Racoon.

Knylar på trän. På en stor hop ek trän här i skogarna, woro antingen på sidan af trädet, eller midt på och rundt omkring någon af grenarna, större eller mindre knylar eller wårter, som satt sig derpå. Ibland kunde det endast finnas en enda på et trä, på någondera sidan och af olika storlek; ty ibland war det som et människo-hufwud, ja ock större, och stundom mindre. Den satt som en bålda på trädet. Ibland war på et enda trä en stor hop deraf, ej allenast på en sida, utan de gjorde ibland likasom en Cirkel rundt omkring trädets gren, ja ibland hade ock en sådan Cirkel satt sig rundt omkring nedersta stammen på trädet. Det war ej allenast stora trän, som hade sådana

wår-

wärter och knylar, utan äfwen små trän af näppeligen en famns längd. Gemenligen woro deße knylar af samma Solida materia, som sielfwa trädet, och sågo merendels inuti ut som masur. Ibland woro de ock til en del iholige. När en sådan på de små trän skars sönder, så fants den gemenligen full med små maskar, ibland woro ock maskar i de store. Således ses hwaraf de härröra, nämligen, at då trädet blifwit stuckit af Insecter, som inom barken lägga sina ägg, hwaraf utkläckas maskar, löper saften ut, och blir som et swallande, då deße knylar småningom tilskapas. Det äro endast löfträn, hwarpå deße finnas, och af löfträn äro förnämligast Ekar, som hafwa dem, enkannerligen den swarta och Spanska Eken; dock finnas de ock nog på Ask (Fraxinus excelsior) och på den rödblommiga Lönnen, (Acer. rubrum). I fordna tider hade de Swenske, men i synnerhet Finnarne, som här bodt, swarfwat fat, skålar och skopor af deße knylar, som finnas på Asken, hwilka sedt ut nog wakra och warit som masurerad. De på Ek hafwa ej dugt dertil; emedan de gemenligen inuti äro rutna och fulla med maskar. Nu bruka de Swenske ej mera sådana fat och skålar, utan betjena sig af stenkäril i stället, eller ock swarfwade skålar af annat trä. Somlige af förenämde knylar äro oändeligen stora, och göra, at trädet ser nog wanskapeligt ut. Sådana trän äro ock nog allmänna uti skogarna här i landet.

Wägarna här i landet rätta sig efter jordmon. Der det är sandgrund, äro de torra och goda; men elaka, hwarest är lera. Folket är här ock ganska wårdslöst wid wägarnas omlagande.

Om bäcken ej är dysto större, bry de sig icke om at lägga någon bro deröfwer, utan må den resande hjelpa sig öfwer, som han bäst gitter; derföre löper ock mången fara wid starkt rägn på sådana ställen. Om et trä råkar falla öfwer wägen, hugges det sällan af, at så wägen ren, utan de göra då en krok omkring trädet, hwilket är lätt at werkställa; emedan marken merendels är jämn och ej stenig, samt träden mycket glesa, och icke underwäxta af små skog. Häraf kommer, at wägarna gå här i så många små krokar. Aldrig möter här någon grind eller åker, då man färdas på en allmän wäg, utan åkrarna ligga ofta på ömse sidor om wägen, men gärdesgårdar löpa på bägge sidor, och en reser då liksom genom et tå. Wil en til någon gård, så kan en wäl ibland komma, at fara genom någon åker tätt wid gården och husen; men då brukas icke grindar, utan endast led. Hemmanen och gårdarne äro alt enstakade, och finnes ej gerna 2, mindre flere gårdar tilhopa, undantagandes i städer, eller sådana platser, som mäst skola passera för städer; altså ses här ej många byar. Hwar gård har sin åker, mark, skog, bete och äng för sig sjelf särskildt. Mon detta hulpit til, at wargar nu äro här så mycket utödde, eller lupit bårt; emedan de funno mäst allestädes hus, samt folk, som skötte efter dem. Utmarker eller skogar kunna ibland wara allmänne för 2 eller 3 gårdar, men mycket sällan för flere; dock äro de mäst enskildte eller afdelte.

Den 18. December.

Giftermål. Til följe af den Ängelska lagen får ingen Präst wiga något brudfolk, innan det

An-

ändteligen blifwit lyst för dem 3 gånger på Predikstolen, på samma sätt, som det sker i Swerige; eller at de förskaffat sig tilstånd dertil af Gouverneuren i landet, samt upwisa det åt Prästen, hwilken då behåller det samma för sin säkerhet skul. Om Prästen icke i akt tager detta, utan af egit betwåg wiger ihop några Personer, som det begära af honom, så kan han lätteligen få böta ansenligt nog, om det upkommer klagomål emot honom. Gemenligen är här i landet bara fattigt folk, som låta lysa för sig; alla de som äro något förmögnare, när de skola blifwa gifte, taga de af Gouverneuren et tilstånd dertil, eller så kalladt Licence, hwilket innehåller, at Gouverneuren undersökt denna saken, och funnit intet hinder til samma giftermål, hwarföre han tillåter det. Detta Papper är gemenligen tryckt, endast at et rum är lämnadt, der Contrahenternas namn med penna blifwa införde. Likaledes har ock Gouverneuren merendels med egen hand satt sit namn derunder. Men innan denna Licence gifwes, måste Brudgumen hafwa med sig en eller par ärliga och kända män, som gå i borgen för honom, at intet lagligt hinder är til hans ägtenskap med den person han ärnar taga til hustru. Deße Löftesmän måste underskrifwa en trykt skrift, hwars innehåll är, at de påtaga sig, at stå all skada och löpa alt äfwentyr, om något klagomål af endera Contrahenternas anhörige, Förmyndare, husbönder, förut trolofwade eller eljest kärande, skulle yppas, ty det är ogörligt för Gouverneuren, at kunna hafwa sig alt sådant bekant. Deße Cautionister intyga ock uti samma deras skrift, at icke det ringaste hinder är eller kan wara emot det deri

omnämde ägtenskapet. J Philadelphia betalas för en sådan Licence 25. Shillingar Pennsylvaniæ-penningar, hwaraf et Pund eller 20 Skillingar kommer Gouverneuren til; men det öfriga, eller 5 Skillingar får Gouverneurens Secretaire. Denna Licence är ställd bara til de Protestantiska Präster; ty de Påfwiska Präster hafwa här ej frihet at fästa något ägta par tilhopa, och Quakarena hafwa et särskildt tilstånd til de band de binda. Efter Ängelska lagen är det här så, at så snart en Karl fylt 21 år, och en Flicka 18, äro de myndige, så at de sedan kunna gifta sig, om tilfälle tilbjudes, när de sielfwe wela, utan at fråga sina föräldrar til råds; men för den tiden, och innan de räkt sina myndiga år, hafwa de icke lof at gifta sig utom Föräldrarnas eller förmyndares samtycke. Som det wore beswärligt, för dem i synnerhet, som bo långt från den orten, der Gouverneuren hafwer sit Residence, at enkom resa dit at uttaga Licence, och hafwa sina Löftesmän med sig, när de wela träda i ägta stånd; så är här brukeligt, at Prästerna på landet taga ut af Gouverneuren så många Licences de tro sig behöfwa, jämte Charta för Cautionisterne; och när den, som wil gifta sig, kommer til dem med sina Löftesmän, erhåller han Licence så snart Löftesmännerne underskrifwit den förr omtalte skriften. Prästen emottager då af dem de 25. Skillingar, som äro för Gouverneuren och hans Secretaire, samt sit egit arfwode för det beswär han sielf haft. Och då han kommer til staden, lefwererar han penningarne, som influtit för Licences, til Gouverneurens Secreterare, jemte alla skrifterne, som Cautionisterna med sin hand och namn

tek-

tecknat, och får då, om han så behöfwer, flera Licences, at gifwa til dem, som wela gifta sig. Häraf ses, at en Gouverneur härstädes, utom sin ordinaira lön, kan hafwa wackra Accidentier om året. Som i deße nybyggen är en stor blanning af hwarjehanda slags folk, så af dem, som nyß flyttat hit från de gamla länder, som andra, hwilka i början ofta wistas endast en kårt tid i hwar Province, så har ibland skedt, at då Prästen wigt et sådant Brudfolk, har Brudgummen ursäktat sig ej då hafwa penningar, at betala Prästens omak; dock lofwat göra det med det första; men snart derpå rest sin kos derifrån med sin nya hustru, utan at Prästen något erhållit. Detta har gifwit anledning til det bruk, som är i Maryland, nämligen, at när en Präst kommer at wiga något Brudfolk, hwilka just ej kunna räknas bland hederliga ståndspersoner eller eljest bemedlade, låser han up för dem halfparten af Brudwigningen, och innan han går widare, frågar han efter betalning för sit beswär, säjande: *Where is my Fee?* d. ä. Hwar är det, som mig tilkommer? Då Brudgummen måste fram med penningarna, och när Prästen dem fått, fortfar han med wigningen; men om Brudgummen då ej råkar hafwa några Penningar, stannar Prästen med Brudmäßan, och upskjuter dermed til en annan gång, til deß Brudgummen hinner förse sig bättre med en så gällande Wara, hwilken således ej får blifwa gift, innan han gifwit den skatt, som skatt tilkommer. Men åt så kallade Gentlemen eller Ståndspersoner, dem Prästen är försäkrad om, at kunna betala, blifwer aldrig under Wigningen denna särtteliga fråga föreställd. Men at komma

til

til Gouverneurernes tilstånd, så oaktat, at en Präst har fått sådana Licences at gifta Brudfolk, kan han åndock löpa i stor fara, om han icke ser sig wisligen före; ty på många ställen här i landet är en lag gjord, som så lyder: at ehuru en Präst har Gouverneurens tilstånd at sammangifta folk, får han 1) ej wiga dem, som ännu äro under sina myndiga år, om han ej har Specielt Föräldrarnas samtycke dertil. 2) Får han ej wiga dem, som hafwa förbundit sig, at för sin frakt hit från Europa tjena några år hos någon här i landet, så framt Prästen icke har deras husbönders särskildta tilstånd dertil; gör han emot någondera af deßa stycken, måste han (til ex.) i Pennsylvanien böta 50 Pund i samma lands penningar, fast han ock hade Cautionister, och fast han ägde Gouverneurens Licence; ty Föräldrarna eller husbönderna söka Prästen, och bry sig ej om Löftesmännerna, utan lämna honom friher, at sielf taga ut sin skada af dem. Men har han Föräldrarnas eller husböndernas bifall, så må han göra det fritt utan fara. Än är ingen Präst tillåtit, at i ägta-band tilhopa knyta en Neger eller Morian med någon hwit eller af Europæiskt ursprung; den, som deremot bryter, är, efter Pennsylvanska Lagen, fallen til 100 Punds böter.

En rolig sed är här wid somliga gistermål deßutom brukelig, nämligen, om en Enka lämnas efter sin man uti stor fattigdom och skuld, eller at hon wäl har något qwart, men at det på långt när ej spisar mot det hon är skyldig efter sin man; och en annan sedan friar til henne, består ofta wid och under sielfwa wigseln hela hennes präktiga Brudkläd-

klädnad på hennes hedersdag endast deri, at hon träder fram för Prästen til Brudstolen och wigseln i blotta och bara särken, och lämnar sin förra mans Creditorer frihet, at taga både hennes kläder, och alt annat, hwad i samma hennes förra mans bo finnes; och derefter är hon icke förbunden, at betala något mera för sin förra mans skuld, emedan hon lämnat dem alt, ända til sina gångkläder, och ej behållit utaf altsammans mera, än bara blotta Lintyget, at skyla sin blygd med, det både lag och anständighet ej kan neka henne, at taga så mycket med sig. När wigseln är förrättad, och hon nu icke mera hörer til deß förra man, kläder hon på sig de kläder, som hennes nya man henne förärt. Wåra Swenska Präster hafwa åtskilliga gångor här på orten ej fått låta sig underligt förekomma, at se Enke-brudar framträda för sig uti en så sparsam och mindre widlyftig brudeskrud, som Kyrkoböckerne utwisa, och deras egna berättelser. Uti Ängelska Gazetterna här i landet, har jag ock ofta sett denna roliga plägsed omtalas, och bland andra påminner jag mig en, at då Bruden som i bara blotta särken, i följe med sina närmaste anhörige, från deß förra mans hemwist til sin nya Brudgummes hus, at blifwa wigd, mötte hennes fästman henne på halfwa wägen med nya sköna Brudkläder, dem han uti fleras närwaro sade sig låna sin Brud, och klädde dem sjelf på henne. Han lärer twifwelsutan endast derföre sagt sig wela låna henne deßa kläder, emedan om han gifwit tilkänna, at han förärt dem, hade hennes förra mans Creditorer kunnat komma, och tilägna sig dem, i det de ansedt henne ännu då,

til

til deß wigseln gått för sig, som hennes förra mans Enka.

Den 21. December.

At *Europeer* warit i detta land långt förr än de Swenske kommo hit, tyckes wara tämmeligen sannolikt af följande, (utom hwad längre fram kommer at omtalas.) En siuttio åra man af de Swenska, wid namn MÅNS KEEN, berättade åtskilliga gånger för mig, at då de Swenske i förra hundrade talet aldraförst kommo hit, och satte sig ned at bo på et ställe wid namn Elfsenborg, belägit wid floden Dellaware, litet nedanföre der nu Salem är, hafwa de der funnit gamla murade brunnar til 20 fot djup af tegelstenar, hwilka icke kunnat wara Indianernas werk; emedan de för Europeernas hitkomst wid slutet af 15:de Seculo ej wißte hwad tegel war, mindre at de skolat bruka det. Deße brunnar woro då wid landet, dock på et sådant ställe wid elfwen, som ibland stod under watten, och ibland war tort; men sedan har watnet sköljt bårt mullen, at de nu ligga et stycke ut i floden, så at denna tiden sällan är så tort, at de nu mera kunna synas. När de Swenske samma tid litet derifrån höllo på at gräfwa sig brunnar, hafwa de neder uti jorden funnit icke allenast sönderslagne lerkäril, utan åfwen nästan hela oskadda tegelstenar; ja wid plöjandet hafwa de åfwen här och der funnit tegelstenar. Af detta tyckes följa, det Europeer eller andra, den gamla werldens inwånare, i gamla tider antingen af storm eller annan händelse kommit hit, satt sig ned wid Elfsmynningen at bo, slagit tegel, med mera; men sedan antingen blandat sig med Indianerna, och gift sig med dem eller blifwit

af

af dem ihjälslagne. De torde småningom ikladt sig af omgånget med Willarna deras natur, likasom de Swenske wid Ängelsmännernes hitkomst wid år 1682 beskylles warit som halfwa Willar, och män än dageligen ser, at de Europeer, Franske, Ängelsmän, Tyska, Holländska &c. hwilka i flera år wistats allena afsides bland Willarna, så blifwit dem i art och sinnelag lika, at de näppeligen mera, än i färgen kunna skiljas från dem. At Europeer wid och efter COLUMBI tid ej gjordt förenämde brunnar, och slagit det tegel, wisar både Historien och Willarnas berättelse, som säga, at desse brunnar hafwa warit til det längst för samma tid. Samma berättelse, om desse brunnar af tegel, jämte tegelstenar fundne på flera ställen i jorden här ned wid Elfsmynningen, hörde jag sedan af åtskilliga andra gamla Swenskar.

Den 22. December.

Tecken til wäderleken. En gammal Bonde spådde, at wi snart hade at förwänta annat wäder; emedan det nu wid middagstid war så warmt i luften, der det dock war om morgonen hel kall; desutom slöt han det äfwen deraf, at Solen begynte draga moln omkring sig. At han råkade rätt, wisa Meteorologiske observationerne, som finnas wid slutet.

Den 31. December.

Läkemedel mot Tandwärk finnas gemenligen flera, än dagar i året. Näppeligen gifwes någon käring, som icke skal wara i stånd at räda up hela tjoget af sådana, hwilka heligt försäkras wara så wissa at skaffa en hastig och otwifwelak-

tig

tig bot deremot, som en månads faste på bara watten och bröd mot en tjock isterbuk; dock detta oaktadt, händer mer än ofta, at denne smärtefulla wärken gäckar alla deßa dräpeliga hjelpemedel. Icke desto mindre; at ej minska antalet af de förra, kan jag ej underlåta, at lämna wid handen, hwilka medel man här på orten funnit ibland wara mot denna wändan hjelpande.

När Tandwärk förorsakats af iholiga tänder, så sades följande ibland gjordt god werkan: tag en bomullslapp, lägg honom i botten på en gammal tobakspipa, stoppa tobak derofwanpå, tänd eld deri, och rök til deß tobaken mäst är upbränd. Under det en så röker, samlar Tobaksoljan sig uti bomullslappen, hwilken bomullslapp sedan lägges uti den iholiga tanden så hett en någorsin kan.

Iroquoirnas förnämsta bot mot dylik tandwärk af iholiga tänder, sades wara detta, som Capitainskan LINDSEY uti Oswego mig förtälde, och uti hwilket mot sina tänder hon altid funnit en pålitelig cure. Man tager af Anemone virginiana LINN. Spec. 540. fröknopparna, då fröna äro mogne, rifwer dem sönder, då de äro luddiga, som en Bomull. Denna ullen doppas i starkt brännewin, och stoppas i den iholiga tanden, då wärken gemenligen strax stillas. Bränwinet är bittert; frön af Anemone, som de flästa af Polyandria Polygynia LINN. äro ock amara; och således hjelpa bägge, at döfwa wärken. Detta medel är nära slägt med det föregående. Deßutom, kunde wi

ning hos och hafwa Succedanea i stället för den Americanska Anemone &c.

Mot Tandwärk, som hade swullnad med sig, berömdes följande: En gröt kokas af Mays-mjöl och mjölk. Deri lägges, medan gröten än står på spisen, ister eller annat fett, som sedan röres wäl om, at fettet blandar sig jämnt uti gröten. Denna gröt bredes på et kläde, och lägges så hett en kan tola på det swullnade kinbenet eller stället, der det får ligga til deß det blir kalt. Detta har jag äfwen af egen förfarenhet funnit wara nästan en ofelbar hjelp mot swullnader, som lindrar wärken, nederlägger och mognar swullnaden, samt gör, at om det är en slet af bölda, den går sönder, och det elaka flyter bårt. Detta brukas mycket här på orten.

Ibland förorsakas tandwärk af mycket iholiga och bårtfrätta tänder; i sådan händelse sades wara bäst, at låta draga dem ut; men då borde man bruka försigtighet derwid; ty wärken flytter sig då gerna til nästa tand; derföre bör den sjuke, innan tanden ryckes ut, taga om morgonen förut något at swettas på. Mot Tandwärk, förorsakad af köld, försäkrades äfwen swettningen wara et bland de bästa läkemedel.

Iroquoiska Wildarne såg jag koka inre barken af Sambucus Canadensis Linn. Spec. 269 och lägga den på det stället af kindbenet, derunder tandwärken war starkast; sades ofta hjelpa.

Hos de Iroquois, som bo wid Mohaks flod, såg jag en ung Willska, hwilken genom flitigt och mycket hett Thée-drickande hade förskaffat sig en häftig Tandwärk: til deß bot kokade hon bladen af Myrica asplenifolia LINN. Spec. 1024. och bandt dem, så warma hon kunde tola, öfwer hela kindbenet, hwarigenom wärken förut ofta sades warit häfwen.

1748.		Augustus. nov. st.		
Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	5. f.	20. 0.	OSO. 2.	Klart.
	2½ e.	24. 5.	O. 2.	Klart.
2.	5½ f.	22. 0.	O. 2.	Klart.
	2½ e.	24. 5.	2.	Klart.
3.	5½ f.	22. 0.	O. 1.	Klart.
	2. e.	25. 5.	SSW. 1.	Mulit; squalte rägn ibland e. m.
4.	5½ f.	22. 0.	S. 1.	Mulit, klart och rägnskurar skiftewis h. d.
	1½ e.	21. 0.	S. 1.	
5.	5½ f.	17. 0.	SSW. 2	Rägn merendels h. d.
6.	6½ f.	17. 0.	S. 2.	Mulit:
	2½ e.	19. 0.	S. 2.	Skrämulit, dock mäst klart. e. m.
7.	5½ f.	15. 5.	SSW. 1	Klart och mulit skiftewis h. d.
18.	5. f.	18. 0.	SSW. 0.	Klart h. d.
	3. e.	19. 0.	SSW. 0.	
9.	6½ f.	17. 5.	WNW. 0.	Klart h. d.
	4. e.	21. 0.	WSW. 1.	
10.	5½ f.	18. 5.	O. 1.	Klart.
	2½ e.	20. 5.	1.	
11.	5½ f.	17. 0.	ONO. 1	Smämulit eller glesmulit.
	½ e.	18. 5.	SW. 1.	Klart.
	4. e.	22. 0.		
	6. e.	— —	W. 2.	
12.	6. f.	16. 0.	NW. 1.	Mulit: fint rägn ibland. Kl. 10. f. klart, mulit och fint rägn skiftewis h. d. sedan.
	4½ e.	19. 0.	1.	
13.	6. f.	17. 0.	WNW. 2.	Mulit; himmelikt rägn ibland.
	2. e.	18. 5.	0.	Klart.
14.	5½ f.	18. 5.	WSW. 0.	Smämulit; klart ifrån kl. 11. f. til 3. e. m.
	4. e.	20. 0.	0.	Mulit.
15.	5½ f.	18. 0.	WSW. 0.	Mulit; ibland klart; kl. 10. f. m.
	2½ e.	19. 0.	NO. 2.	kom en tunn dimba, som föll ned

Dag	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	5¾ f.	18. 3.	NNO. 2.	Svartmulit; klart ibland.
	2½ e.	19. 5.	2.	Mulit; följande natten rägn.
17.	6. f.	18. 5.	ONO. 2.	Mulit; duggrägn.
	2. e.	19. 5.	2.	Duggrägn h. e. m.
18.	6½ f.	19. 0.	O. 2.	Duggrägn h. d.
	2½ e.	20. 5.	2.	
19.	6½ f.	19. 5.	O. 2.	Mulit.
	2. e.	20. 0.	2.	Strömoln.
20.	6. f.	19. 5.	[illegible] 2.	Klart. (Strömoln ibland någon rägnskur.
	2. e.	21. 5.	2.	
21.	5½ f.	20. 8.	n O. 1.	Strömulit: kl. 9. f. klart.
	1½ e.	21. 3.	1.	Blefs mulit.
22.	[illegible] f.	21. 0.	O. 1.	Klart. kl. 10. f. m. börj. mulna.
	1½ e.	23. 5.	OSO. 1.	Mulit.
23.	[illegible] f.	22. 2.	OSO. 1.	Strömoln. kl. 7. f. SSO. 2.
	2½ e.	24. 2.	7. f. SSO. 2.	Strömoln; mot afton mulit.
24.	5. f.	23. 5.	WSW. 2.	Häftigt rägn; kl. 7. f. m. blef klart. kl. 6. f. W. 2. kl. 7. f. WNW. 1. kl. 9. f. NW. 1.
	2. e.	23. 5.	NW. 1.	Strömoln.
25.	6½ f.	24. 5.	W. 3.	Strömoln. kl. 10. f. m. WNW. 3.
	2. e.	23. 5.	WNW. 3.	
26.	6. f.	24. 0.	[illegible] 2.	Klart. kl. 1. e. m. stor ring kring Solen.
	2. e.	24. 5.	SW. 2.	Mul om afton stark aftonrodna.
27.	6. f.	24.	WSW. 1.	Mulit. kl. 10. f. börj. rägna, som contin. h. d.
	11. f.	[illegible]	SO. 2.	
	1. e.	[illegible]	O. 3.	
	4. e.	21. 5.	NO. 4.	Rägn.
28.	7. f.	23. 0.	N. 1.	Strömoln h. d.
	2. e.	23. 5.	1.	
29.	6. f.	23. 5.	SW. 1.	Strömoln. om afton duggrägn, med förbjudande.
	2. e.	25. 5.	3.	
30.	6. f.	23. 5.	NW. 2.	Strömoln. Luften mycket fri sen.
	2. e.	21. 5.	2.	
31.	6. f.	22. 8.	SW. 1.	Klart. Middags tid börj. mulnaz om afton blixt och häftigt rägnande, med åskedunder.
	2. e.	24. 0.	2.	

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Wäderlek.
1.	7. f. 2. e.	20. 0. 21. 5.	NW.	2. 2.	Strömoln. Molnilat medh rägnskurar och starkt blåsande e. m.
2.	6½ f. 2½ e.	19. 0. 20. 5.	NW.	1. 0.	Strömoln h. d. om aftonen stor ring kring månan.
3.	6. f. 2. e.	21. 5. 23. 0.	WSW. S.	0. 1.	Strömoln. Mulnade mer och mer. Om afton stor ring kring Solen.
4.	6. f. 12. f. 2. e.	25. 3. 27. 5. 24. 0.	O. OSO.	1. 1. 1.	Strömoln. h. d.
5.	6. f. 12. f.	24. 5. 26. 5.	SO.	3. 3.	Strömoln. h. d.
6.	6. f. 1. e.	27 0. 28. 5.	SO.	2. 2.	Strömoln h. d. om afton stor ring omkring månan, aftonrodnad.
7.	6. f. 12. f.	27. 5. 28. 5.	O. NO.	3. 2.	Mulit; dock syntes Solen ibland emellan molnen. Strömoln.
8.	6. f. 1. e.	26. 0. 26. 5.	NNO.	2. 2.	Strömoln h. d.
9.	6. f. 1. e.	24. 5. 24. 5.	N.	1. 1.	Strömoln h. d.
10.	5. f. 1. e.	24. 0. 24. 5.	NNW.	1.	Klart.
11.	6. f. 2½ e.	23. 2. 25. 0.	WNW.	1. 1.	Klart. Om afton en stor ring omkring månan.
12.	5¾ f. ½ e.	24. 0. 26. 0.	ingen vind.		Klart, och ganska hett.
13.	5. f. 1. e.	25. 5. 26. 5.	SO.	1.	Klart.
14.	6. f. 1. e.	25. 5. 26. 5.	SO.	1.	Klart. Blåste dock hel kulit och swalt h. f. m.
15.	5. f. 1. e.	23. 0. 27. 5.	SO.	1. 1.	Strömoln. Mulnade mer och mer; om afton och följ. natten ganska häftigt rägn och blåst.

Dag.	Kl.	Therm.	Wind.	Wäderlek.
16.	5. f. 2. e.	21. s. 22. s.	NNO. 1. 1.	Ganska starkt rägn h. d.
17.	5½ f. 4. e.	25. s. 21. o.	NW. 2. 1.	Mulit. Strömoln.
18.	6. f.	12. o.	ingen vind.	Klart.
19.	1½ e.	24. s.	NNO. 1.	Klart. h. d.
20.	6. f.	14. o.	NO. 2.	Strömoln.
21.	6. f. 1. e.	11. o. 23. o.	NO. 0. 0.	Strömoln.
22.	7. f. 1. e.	10. s. 25. o.	NO. 1. 1.	Klart.
23.	6½ f. 2. e.	11. o. 28. o.	NNO. 1. 1.	Klart.
24.	6. f. 2. e.	14. o. 28. o.	NO. 1. 1.	Klart. Mulnade mer och mer; om afton rägn, warade in på natten.
25.	6. f. 2½ e.	18. o. 28. o.	NW. 1. NO. 1.	Mulit; kl. 8. f. Strömoln. Strömoln.
26.	6. f. 2. e.	15. s. 27. s.	NNO. 1. 1.	Klart.
27.	6. f. 2. e.	17. o. 27. o.	NO. 1. 1.	Mulit; kl. 8. klart sedan h. f. m. Mulit.
28.	6. f. 2. e.	14. o. 20. o.	NO. 1. 1.	Klart och mulit skiftewis.
29.	7. f. 1. e.	15. s. 20. s.	NO. 1. 1.	Mulit. Fint dugrägn.
30.	7. f.	16. o.	NO. 0.	Klart och mulit skiftewis.

Dag.	Kl.	Therm.	Wind.	Wäderlek.
1.	5½ f. 2. e.	19. 0. 28. 5.	S. 1. 1.	Mulit; kl. 8. Strömoln. Strömoln, mot afton mulit.
2.	5½ f.	18. 5.	SW. 0.	Mulit.
3.	6. f. 1. e.	15. 0. 18. 0.	NW. 1. 1.	Mulit. Strömoln, om afton sens en stor ring kring månan.
4.	7. f. 1. e.	6. 0. 16. 0.	NW. 1. 1.	Klart.
5.	7. f.	2. 0.	N. 1.	Klart.
6.	7. f. 1. e.	2. 0. 18. 0.	NO. 1.	Klart. om afton en stor ring kring månan.
7.	6. f.	7. 0.	ONO. 1.	Mulit; kl. 9. f. klart, warade h. d.
8.	6. f.	14. 0.	ONO. 1.	Mulit; sedan kl. 8. strömoln.
9.	6. f. 3. e.	18. 0. 23. 0.	SSO. 1. 1.	Rägn h. f. m. Mulit.
10.	6. f. 2. e.	20. 0. 23. 0.	SW. 0. 0.	Töcken och duggerägn. Klart.
11.	7. f. 2. e.	20. 0. 26. 0.	SW. 1. 1.	Dimba, som föll ned; kl. 8. klart. Klart.
12.	6. f. 8. f. 2. e.	8. 0. — — 20. 0.	WNW. 1. W. 1. WSW. 1.	Klart h. d.
13.	6. f. 2. e.	2. 0. 17. 0.	WNW. 0. WSW. 5.	Rimfrost om morgon på bladen af örter; klart h. d.
14.	6. f. 2. e.	5. 0. 21. 0.	SSW. 0. 0.	Klart.
15.	6. f. 2. e.	4. 5. 24. 0.	SSO. 0. 0.	Klart.
16.	6. f.	11. 0.	ONO. 0.	Mulit.
17.	6. f. 2. e.	8. 0. 18. 0.	NO. 1. 1.	Klart. Mulit; mot afton börj. rägna och det ganska häftigt följ. natt
18.	6. f. 5. e.	12. 0. 4. 0.	NW. 0. SW. 0.	Mulit.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
19.	6½ f. 2. e.	00 0. 9. 0.	WSW. 2. 1.	Stormolnt.
20.	5. f. 1. e.	01. 0. 9. 0.	WNW. 1. 1.	Klart.
21.	7. f. 1. e.	00. 0. 15. 0.	W. 0. 0.	Om morgonen is på stillastående watn, och marken hel hwit af rimfrost. klart h. d.
22.	6. f.	00. 0.	W. 0.	Klart.
23.	6. f. 1. e.	4. 5. 16. 0.	NNO. 1. 1.	Klart.
24.	6. f. 2. e.	4. 5. 18. 0.	N. 0. 0.	Klart.
25.	6½ f.	4. 5.	SW. 1.	Klart e. m. mycket rök i luften.
26.	6½ f. 3. e.	4. 0. 19. [illegible]	SW. 0. 0.	Klart.
27.	6¾ f. 3. e.	1. 0. 17. 0.	SW. 0. 0.	Klart.
28.	6½ f.	9. 0.	O. 2.	Hästigt regn h. d.
29.	6. f. 1. e.	14. 0. 20. 0.	W. 1. 1.	Klart. om afton kl. 5. såg et stjernskått mycket långt från NW. til SO.
30.	6. f.	5. 0.	NW. 1.	Klart.
31.	7. f. 1. e.	4. 0. 18. 0.	W. 1. 1.	Klart.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind		Våderlek
1.	7. f.	9. 0.	S. 1.		Klart
2.	5¾ f. 3. e.	4. 0. 18.	N. 0. 0.		Klart.
3.	7. f. 1½ e.	7. 0. 14.0.	NW. 1. SO. 0.		Klart.
4.	7. f. 1½ e.	1. 0. 19.0.	SW. 0. 0.		Klart. om morgon rimfrost på marken.
5.	6½ f. 1. e.	4. 0. 17. 0.	SW. 1. 1.		Klart.
6.	7. f. 1. e.	4. 5. 12. 0.	NO. 1. 1.		Klart. Mot afton mulnade litet.
7.	7. f. 4. e.	7. 0. 11. 5.	ONO. 1. 1.		Mulit.
8.	7. f. ½ e.	11. 5. 18.0.	ONO. 2. OSO. 3		Duggregn. Häftigt regn.
9.	7. f. 9. f. 1. e.	17. 0. 15. 0. 17. 0.	S. 0. SSW. 1. 1.		Duggregn kl. 8. f. m. Klart. Strömoln.
10.	7. f. ½ e.	6. 0. 13.0.	SSW. 1. WNW. 2.		Klart.
11.	7. f. ½ e.	4. 0. 12.0.	WSW. 1. 1.		Mulit. Strömoln.
12.	5½ f. 2. e. 4. e.	03. 11. 5. 5. 0.	SW. 1. NW. 2. 2.		Klart. Mulit.
13.	7. f. 2. e.	00. 0. 15. 5.	NNO. 1. 1.		Klart. om morgonen is på wattnet.
14.	7. f. 1. e.	0. 5. 8. 0.	N. 5. 2.		Klart.
15.	7. f. 1. e.	3. 0. 8. 0.	S. 2. 2.		Stark morgonrodna ; mulit. duggregn h. d.
16.	7. f.	4. 5.	SW. 1.		Klart.
17.	7. f. 1. e.	01. 0. 8. 0.	W. 1. 1.		Klart och mulit omsewis.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
18	7. f. 3. e.	4. 0. 6. 5.	S. 1. NW. 2.	Duggrägn ibland.
19.	7. f. 2. e	03. 0. 11. 5.	W. 0 0.	Klart.
20.	7. f. 2. e.	01. 0. - -	NNO. 1. S. 1.	Klart.
21.	7. f. 1. e.	15. 0. 19. 0.	SW. 2. 2	Klart.
22.	7. f. 2. e.	10. 0. 10. 0.	O. 1. 1.	Rägn d. d.
23	8. f. 3. e.	16. 0. - -	S. 3. SW. 4.	Mulit, tökn, rägn ibland
24.	7. f.	00. 0.	WNW. 3.	Klart.
25.	7. f.		NW. 0.	Klart. mycket kalt natten förut.
26.	d. d.		NW. 0.	Klart och småmulit skiftewis; tämlig kalt.
27.	d. d.			Klart och strömoln; tämmelig warmt i luften.
28.	d. d.			Mulit, töknigt, lugnt.
29.	d. d.			Småmulit.
30.	d. d.		N. 1.	Klart, något kalt.

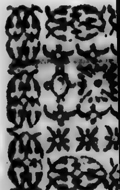
Dag.	Kl.	Therm.	Wind.	Wäderlek.
1	h. d.		N. 1.	Klart.
2.	h. d.		WSW. 1.	Klart kalt. om afton stor ring kring månan.
3.	h. d.		WSW. 1.	Klart; dock om morg. täml. morgonrodnad.
4.	7. f. 3. e.	6. 0. 18. 0.	SSW. 0. 0.	Klart.
5.	7. f. 4. e.	5. 5. 9. 5.	NNO. 1. 1.	Klart.
6.	7. f. 2. e.	6. 5. 14. 0.	SSW. 1. 1.	Mulit. Småmulit. följ. natt starkt rägn.
7.	7. f. 2. e.	13. 5. 19. 0.	SW. 1. 1.	Mulit. Klart.
8.	7. f. 2. e.	5. 0. 13. 5.	S. 1. 1.	Mulit. Följande natt blåst och rägn.
9.	7. f. 2. e.	12. 0. 10. 0.	SW. 2. WNW. 2.	Tiocka strömoln.
10.	h. d.		WNW. 2.	Strömoln.
11.	7. f. 2. e.	2. 0. 12. 5.	SSW. 1. 1.	Klart.
12.	7½ f. 2. e.	0. 5 10. 5.	NO. 1. 1.	Mulit. Kl. 9. f. börj. rägna, contin. h. d. med tökn tillika.
13.	8. f. 2. e.	7. 5. 10. 0.	SW. 0. 0.	Töknigt och mulit. följ. natt NW. 3.
14.	7½ f. 2. e.	1. 0. 2. 0.	NW. 2. 2.	Strömoln.
15.	7½ f. 2. e.	07. 0. 01. 0.	WNW. 1. 1.	Klart och mulit skiftewis.
16.	7½ f. 2. e.	01. 0. 1. 5.	W. 1. 1.	Klart.
17.	7½ f. 2. e.	02. 5. 00. 0.	NW. 1. 1.	Mulit; snögade iblend något, som war första gången denna winter.

Dag.	Kl.	Therm.	Wind.		Wäderlek.
18.	7½ f.	03.0.	W.	1.	Klart.
	2. e.	[illegible]		1.	
19.	7½ f.	1. 0.	W.	1.	Mulit.
	2. e.	8. 0.		1.	Klart.
20.	7½ f.	01. 5.	WSW.	2.	Strömoln. om afton kl. 6. woro hel röda strek på himmelen uti Norr.
	2. e.	7. 5.		1.	
21.	7½ f.	07.0.	N.	0.	Klart.
	2. e.	2. 0.		0.	
22.	7½ f.	04. 5.	S.	0.	Klart. e. m. börj. imulna något.
	2. e.	13. 0.		0.	
23.	7½ f.	13.0.	SSW.	0.	Starkt rägn.
	2. e.	18. 0.		0.	Mulit och töknigt.
24.	7½ f.	13.0.	WSW.	0.	Stark tökn.
	2. e.	17. 0.	SW.	1.	Klart. om afton sent temmeligt rägn.
25.	7½ f.	18.0.	S.	3.	Natten förut storm, starkt rägn med åskedunder och liungande; starkt rägn hela denna dag.
	2. e.	18. 5.	SSO.	2.	
26.	7½ f.	3. 0.	W.	3.	Natten förut håftig S. och W. storm med starkt rägn; dena förmiddag mulit, med snö ibland.
	2. e.	3. 5.	WNW.	3.	Klart.
27.	7½ f.	04.0.	WNW	1.	Klart.
28.	7½ f.	07. 0.	W.	0.	Klart.
	2. e.	8. 0.		0.	
29.	7½ f.	3. 0.	NNO.	1.	Halfmulit; rägnstänkte ibland.
	2. e.	13. 0.		0.	
30.	7½ f.	8. 0.	NNO.	1.	Mulit och töknigt h. d.
	2. e.	10. 0.		0.	
31.	7½ f.	6. 0.	W.	3.	Klart. om afton ring kring månan.
	2. e.	[illegible]	NW.	2.	

An-

Anmärkning. Wid deßa Meteorologiska observationer märkes, at i första columnen står Dagtalet af månaden; i den andra tiden eller kläckan på dagen, då observation skedt; i den tredje Thermometern; i den fierde winden; och i den femte eller sista wäderleken i gemen, om det warit klart, mulit, rägn &c. Wid *Thermometern* är at i akt taga, at jag betient mig af den så kallade Swenska eller Celsianska, hwarom mera förut är nämnt i förtalet til första Tomen af denna Americanske resa. At skilja de grader, som stå öfwan för frysnings puncten, ifrån dem, som äro under den, har jag märkt sielfwa frysnings puncten med 00, och wid alla grader, som äro under den samma, står fram för de andra Numrerne et 0; men der intet 0 står främst, betecknar graden öfwer samma punct. til ex. den 17. Decemb. står at Therm. war kläckan half otta för middagen 02. 4. det är, 2 grader, och $\frac{4}{10}$ eller $\frac{2}{5}$ grad under frysnings puncten; men kl. 2. e. m. samma dag war Therm. 00. 0. det är just wid frysnings puncten. 00. 3. betyder, at Therm. stått $\frac{3}{10}$ grad under frysnings puncten; men 0. 3. betecknar, at Therm. warit $\frac{3}{10}$ grad öfwer samma punct. Således den 18. Decemb. war Therm. kl. half 8. f. m. 03. 0. eller just 3. grader under frysnings puncten; men kl. 2. e. war den 4. 0. det är, just 4 grader öfwer samma punct. Wid Winden märkes, at 0, betyder hel lugnt, 1, betyder sakta blåsande, 2. något mera blåsande, 3. en stark blåst, och 4. en stickande storm. När antingen uti Columnen för wind eller wäderlek, står upfört bara en gång wind eller wäderlek, bemärkes, at så warit hela dagen; til ex. den 21 December, står N. 0. klart; som gifwer tilkänna, at hela dagen har flaggan stått för N. men dock warit hel lugnt; likaledes har då warit klart hela dagen.

Til Pag. 187.

		Value of goods exported by Certificate.			Value of goods exported of the Product of English Manufactum.			Total of Exportations.		
		L.	Sh.	D.	L.	Sh.	D.	L.	Sh.	D.
From Christmas 1722, to Christmas,	1723	5199	13	5	10797	5	1	15998	19	4
	1724	9373	15	8	20951		5	30324	16	1
	1725	10301	12	6	31908	1	8	42209	14	2
	1726	9371	11	6	28263	6	2	37634	17	8
	1727	10243		7	21756	10		31979	10	7
	1728	14073	13	9	[illegible]	6	4	47478	19	11
	1729	12948	8	5	16851	8	5	29799	10	10
	1730	19660	10	11	28931	16	6	48592	7	5
	1731	18838	17	4	32421	18	2	44260	16	1
	1732	15240	14	4	26457	19	3	41698	13	7
	1733	19187		8	[illegible]	7	5	40565	8	1
	1734	19648	15	9	34248	[illegible]	1	54398	7	10
	1735	18078	4	3	30726	7	1	48804	11	4
	1736	23456	15	11	38057	8	5	61513	18	4
	1737	14317	4	3	42373	8	4	56690	6	7
	1738	20320	19	3	41129	5		61450	8	3
	1739	9041	4	5	45411	7	6	54452	11	11
	1740	10280	2		46471	12	9	56751	14	9
	1741	12977	18	10	78032	13	1	91010	11	11
	1742	14458	6	3	60836	17	1	75295	3	4
	1743	19220	1	6	60120	4	10	79340	6	4
	1744	14681	3	4	47595	18	2	62214	6	6
	1745	13043	8	8	41237	2	3	54280	10	11
	1746	18103	12	7	55595	19	7	73699	12	2
	1747	8585	14	11	73819	2	8	82404	17	[illegible]
Totals.		343789	16		969049	1	6	1312838	17	6

Register.

Blod-

Collin-

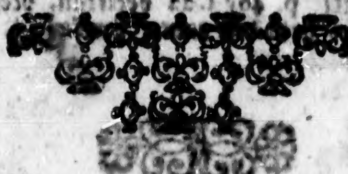
Krabb-

Register

På de Wäxter, som antingen för deras nytta, eller annan egenskap äro nämnde i detta werk.

Fö-

Rättelser.

Pag. 2 l. 8. Arundis, läs Arundo. p. 8. l. 31 Pang, läs Paris. p. [illegible] l. 28. Råkor, läs Råkar. p. 38 l. 18 pag. 1 läs pag. [illegible] p. [illegible] l. 14 jernutusfwor, läs järnutusfwor. p. [illegible] l. 2 [illegible], läs [illegible]. l. 3 skåda, läs skada. p. 45. l. 30. 61 läs 16[illegible] p. 50 l. [illegible] 7 står acher-färgad, läs ocher-färgad. p. 52 l. 30 står [illegible] läs 1256. p. 68 l. 15 står hwaraf, läs hwaråfwer. p. 78 l. 21 står [illegible] gynner, läs de begynna. p. 80 l. 32 står torr, läs tom. p. 87 l. 12 murarna, läs munnarna. p. 93 l. 24 [illegible], läs [illegible]. p. 95 l. 12 backar, läs bäckar. p. 110 l. [illegible] orden men de kome mit från tillika med de 3 följande rader [illegible]. p. 126 l. 28 Surpoises läs Purpoises. p. 130 l. 6 Longis och hälst wenn läs och hälst Longis [illegible]. p. 142 l. 28 Golf-weed läs Golfweed. p. 145 l. 14 cornii formei. läs cornuiforme. p. 153 l. 10 Mearvaters läs Shearwaters. p. 181 l. 9 i oland läs ibland. p. 186 l. 28 Ram. läs Rami. p. 226 l. 17 cubicus läs cubicus. p. 240 sista raden [illegible] efter läs [illegible]. p. 249 l. 16 stal åtskilliga, läs stal af åtskilliga. p. 252 l. 5 Mortus läs Morus. l. 28 Connectivet läs Connecticut. p. 252 l. 23 står 996 läs 966. p. 260 l. 8 rött, läs [illegible]. p. 290 l. [illegible] som läs samt. p. 312 l. 17 Hornbusken läs [illegible] (Ornus foemina) p. 335 l. 30 står 3 daler läs 3 [illegible] 4 styfwer. p. 341 l. 2 efter orden omkring &c. lägges til: mens den als de Wilda Indianer; p. 346 l. 10 Amborg läs Amboy. p. 348 l. 6 öfwer en läs öfwer än en. p. 350 l. [illegible] står 250 läs 244. p. 368 l. 15 efter ordet bör lägg til: eller när Gouverneuren regeras af egna capricer och eget interesse, förgätande landets wälfärd. l. 27 efter ordet bästa lägges til: ja det har ock de Gouverneurer här gifwits, som ther [illegible], [illegible] åter strax åtskildt Landets Deputerade, [illegible] i alt welat dansa efter deras pipa, och samtycka til alt hwad Gouverneuren proponerat, ehuru skadliga sådana propositioner warit för Landet och det allmänna.

p. 396 l. 31.
p. 397 pag. [illegible] 6. } [illegible] läs Irländsk.
p. 398 l. 3.

p. 397 l. 21 Isländska läs Irländska. p. 398 l. [illegible] radiantibus läs radiantibus.

p. 419. l. 4.
l. 10. } Squirrat läs Squirrel.

p. 424 l. 22 ordet [illegible] utstrykes. p. 434 l. 5 [illegible] läs [illegible]. p. 440 l. 17 Calabaster läs Calabasser. p. 458 l. 12 utom läs uti. p. 465 l. 22 derifrån. Ned, läs derifrån ned. p. 477 l. [illegible]. p. 498 l. 14 tum läs tum.

[illegible] p. [illegible]
[illegible] p. [illegible]
, the motte.
[illegible] l. 27 ståe
[illegible] 256.
21 stå. [illegible]
tom. p.
, ids [illegible]
on de Somo
p. 126 l.
[illegible]
-wead [illegible]
orme. p.
i oland [illegible]
subitus [illegible]
[illegible] p.
[illegible] l. 5 [illegible]
p. 2[illegible]
590 l. [illegible]
[illegible]
[illegible]
til: mens
Ambo[illegible]
[illegible]
Gouver-
[illegible]
ja det [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
positioner
[illegible]
edtrå ids
. p. 458
de ifrån
98 l. 14